Præcipuorum Theologiæ Capitum

ENCHIRIDION DIDACTICUM:

Cum *Appendicula Practica*

R. — DE Davies

COENA DOMINI.

de Lanmas 1790

Quibus accessit Symboli Apostolici & Precationis Dominicæ Expositio.

Sui Didit.

In gratiam (potissimum) Juventutis Academicæ.

Auctore *T. Tullio*, Aulæ S. *Edmundi* apud *Oxonienses* Principali.

Editio Quinta, postremum nunc recognita.

Jo. 9. 4. ——*Dum dies est, nox venit, quum nemo potest operari.*

Horat. *Sapere aude.*

OXONII,
Typis *L. Lichfield*, Impensis *F. Oxlad.*
An. Dom. MDCC.

Perlegi hunc Librum, cui Titulus (*Præcipuorum Theologiæ Capitum Enchiridion Didacticum*) in quo nihil reperio fidei Ecclesiæ Anglicanæ, aut bonis moribus contrarium.

Ex Æd. Lond. Oct. 12.
1664.

Tho. Grigg. R. in Christo
Patri D. Humfr. Episc.
Lond. à Sacr. Dom.

Præcipuorum Theologiæ Capitum

ENCHIRIDION DIDACTICUM:

Cum *Appendicula Practica*

Rs — DE Davies

COENA DOMINI.

de Lanmars 1740

Quibus accessit Symboli Apostolici & Precationis Dominicæ Expositio.

suis addidit.

In gratiam (potissimum) Juventutis Academicæ.

Auctore *T. Tullio*, Aulæ S. *Edmundi* apud *Oxonienses* Principali.

Editio Quinta, postremum nunc recognita.

Jo. 9. 4. ——*Dum dies est, nox venit, quum nemo potest operari.*

Horat. *Sapere aude.*

OXONII,

Typis *L. Lichfield*, Impensis *F. Oxlad.*

An. Dom. MDCC.

Ad Lectorem.

Magnifici pompam Propylæi magna postulant ædificia, (certe quidem haud respuunt) quam tamen humilis casæ erubescit verecundia. Non est igitur hic permultis præfandum. Do tantum Lectori benevolo suscepti opusculi consilium.

Nimirum ei quærere in proclivi fore suspicor, cur tot inter Christianæ Religionis Systematum examina (qua domestica, qua peregrina) in ore, oculisque omnium, cum debita laude volitantia, nostrum quoque se ingerat ENCHIRIDION. *Rem totam paucis habeto. Ex ista sci-*

ſcilicet, quam modo diximus, fœcunda hujuſmodi lucubrationum familia, cum aliæ aut prolixitate *ſua, aut ingratis fortaſſe* minutiloquiis *&* ſubtilitatibus *Juventuti, aliæ autem aliunde minus Nobis placerent, viſum eſt iſtis omnibus (qua quidem pro modulo noſtro liceret) ire obviam incommodis: quod in hoc* Enchiridio *præſtitum eſſe, non ſum uſque adeo* Suffenus, *ut ſomniem; præſtare tantum volui. De eventu, æquum eſt ut ipſe, Lector Cordate, pro Candore tuo ſententiam feras. Certe hic pluribus prodeſſe, Neophytos potiſſimum loquor & in re Theologica minus exercitatos, in animo cum primis habuiſſe, teſtes appello* mille-, Conſcientiam

ſci-

ſcilicet, & pluſquam mille, Cordium Scrutatorem, *Deum.*

Ad veritatis autem vitæque cœleſtis compendium (quo Homini Chriſtiano antiquius nihil eſſe par eſt) tenellos & rudiores adhuc circa Religionem animos, tum ſtabiles, neque tardos inſuper effingere, quanti interſit, nemo non videt. Viderunt utique primi illi Religionis Reformatæ præclari Pugiles, quibus erat cum hoſte callidiſſimo, frontiſque omnium in Terris duriſſimæ (quamvis & eodem ignaviſſimo) præliandum. Viderunt ipſi tandem Papicolæ, quos adverſæ partis virtutem, ſi laudare vetabat livor, æmulari monuit verſutia: iiſdem ſcilicet ipſi veſtigiis in via ſua errorum Lata *conſulto inſiſtebant, qui-*

quibus in Anguſtiore *veritatis præibant Reformati. Hinc illorum quoque tot indies (hoc maxime* ψευδομανοῦντι *ſæculo) blandiloquentiæ Popularis & Sophiſticæ gramine obtecti Religionem a Calcaneo impetunt Anguiculi Chartacei. Quo magis mirari ſubit quæ ſecum intus verſent conſilia, qui etiam, infenſiſſimo (hinc inde) Religioni Sæculo, in Theologiam* Syſtematicam *omnem &* Catecheticam *tam iniquo ſint animo, ut vix nomen ipſum ſine ſannis excipiant, idque unde ſola Dei oracula perſonare oportuit. Cum tamen ipſi fortaſſe, ne in uno quidem aliquo Syſtemate, vel quinas legendi ſimul pagellas labore defungi ſuſtinuerint. At* ſi judicas cognoſce, *vetus monet*

net Ethnici Tragœdi γνώμη; *nec Evangelicæ ſimplicitati convenit, ut præjudiciis abrepti de iis male loquantur Homines quæ nondum ſatis explorarunt. Loquor tantum in genere de utiliſſima iſta (ut ne dicam neceſſaria) docendi ratione, temporibus potiſſimum in veritatem peſſime animatis. Nullius ego Scriptoris aut* importunos affectus, *aut* impar judicium *defendo. Ipſi omnes, quorum id intereſt, ſibi viderint, tanquam olim rationem reddituri Deo. Verum quid opus eſt in rem non innocuam modo, ſed animabus ſaltem* rudioribus *uſque adeo ſalutarem, ſtricto quaſi gladio, deſævire? Haud ita quidem (ut labentium ſæculorum Doctores taceam) priſci ſapuere Patres*

tres Eccleſiæ. Non micantiſſimum iſtud Cœli Alexandrini Trigonum, Clemens, Origines, Cyrillus, *quorum & ſuos intermiſcet radios illuſtre* Hipponis *ſidus; Hic, conſiliis, Illi exemplis quoque inter* Catecheticos *reponendi. Quanquam quid illis immorandum, cum eandem Doctrinæ methodum tum in Eccleſia vetere Judaica, tum in ipſa quoque Apoſtolica viguiſſe conſtat. Utinamque (ut verbo dicam) plus ſatis experiundo compertum haud eſſet, quales & Chriſtianos parere ſoleat & Theologos* αὐτοπαιδευσίας *prurigo. Solidæ nimirum Theologiæ Subſellia & Scripturarum Thronum hinc comptulæ occupant Rhetoricationes; illinc mirifice ſibi blandientes, & magno appa-*

ratu

ratu in ſcenam *veluti prodeuntes pellucidæ & elumbes* ratiunculæ. *Hinc etiam, ſi quid minus in Theologia* Reformata *placet, ſive ex æſtro novaturiendi & captandæ* Famæ, *ſive* maligno *in Perſonam animo, ſive* Veritatis, *quam toties* manu data *profeſſi ſunt,* faſtidio; *ceu demum* gratiæ *& favoris alicujus honeſto parum aucupio, (quicquid ſit, Juſtus olim Deus judicabit:) hinc, inquam, apud nonnullos* Calviniſmi *hoc nomine, velut inuſto ſtigmate, notatur; nec, ſi oderis quemquam, proclive eſt* ingenioſius (*ſi non tutius*) publicæ *Cenſuræ victimam ſacrare.* In ea nimirum Tempora reſervamur! *Quod tamen æquius ferendum eſſet, ſi Blaterones Iſti ſuæ ſaltem*

tem venerandæ Matri *parcerent* Eccleſiæ, *neque in illam* Fidem *Articulis ſuis atque Homiliis* toties & tam diſerte *definitam*, (*reverentia omni & pudore defricato*) *quaſi manu facta, inſurgerent.* Nota & Experta *loquor. Majores interim noſtri* (*æterni illa nominis loquor Eccleſiæ præſidia, dulciſſima decora*) *non iſtis ſcalis ſtramineis ad Theologiæ culmen aſcenderunt, non iſtam ad cognitionem Dei ſalutarem & Animarum compendia viam poſteris indigitarunt.*

Sed tibi, Lector, ut perito, loquor, judica quæ dico. Factum mihi ſatis fuerit, ſi in hoc opuſculo neminem lædam (*nedum veritatem*) & (*bono cum Deo*) *proſim nonnullis.*

Cæte-

Cæterum, ne quid honorandæ Matri Eccleſiæ Anglicanæ (*nedum Scripturæ*) *minus conſentiens, currenti, nec ſatis perito, calumo excideret; ante petitam* (*de more*) *Typorum Copiam, exhibendum curavi opuſculum una cum Additamentis,* Viro admodum Reverendo, & in Cœlo Eccleſiæ non Loci magis quam Meriti ſui Claritate præfulgenti, *qui oculis Aquilinis perluſtratum* (*ita enim ſe noſtro rogatu facilem demittere ſibi placuit*) *remiſit,* (*ne quid dicam invidioſius*) ſine probro; *quinetiam, publici Juris facerem Hortator exſtitit.*

Supereſt hæc duo porro moneam. Me primo ſcilicet in Textibus S. Scripturæ appellandis neque credulam neque perfun-

 cto-

ctoriam (pro modici ratione otii) adhibuiſſe operam, quod tibi non ingratum fore confido: neque enim hoc ad pompam *feci, aut gratiam* popularem, *quod cum Homine Chriſtiano indignum ſit, Theologo turpiſſimum exiſtimo. Sed neque* Inſipientem *illum in Evangelio imitandum cenſuerim, qui* ædificavit ſine fundamento. *Et ſane qui in rebus Divinis neglecta duce Scriptura occupatur, ut dicam molliſſime, nimiam ſuæ lippitudinis fiduciam, nec divinæ lucis idoneam prodit reverentiam.* Proximus Atheiſmo gradus eſt ſine Fundamento fides. *Sit mihi ſemper* (*cum* Auguſtino) *in Theologicis,* pro omni ratione, *DEUS DIXIT. Porro poſcit interdum Res* (*quod*

(*quod examen instituenti constare poterit*) *ut in Juventutis præcipue gratiam plures subinde citentur Textus, facto tamen delectu, qualem scilicet tenuitati nostræ adhibere licuit. Quin & secundo, Ecclesiæ nostræ hic illic accommodata suffragia* (*ne ista quoque Juventutem ingenuam lateant*) *siqua in libelli corpore haud occurrunt, cum Elencho capitum ad finem rejeci. Id autem non eo consilio, ut Ecclesiæ sententiam* ex meo ipsius modulo *dimetiar* (*absit a me talis arrogantia*) *sed ut meam potius ad illius exigam; quam sicubi non satis assecutus videbor,* (*a qua certe prudens sciens nullibi deflexerim*) *tamen venerandæ matris* (*qua potui fide simul & diligentia*)

preſſiſſe veſtigia, facilem, uti ſpero, veniam ab æquis rerum æſtimatoribus conſequetur.

Sed Tituli (*quod in quoſdam jocatus eſt olim* Plinius) *oblitus videbor. Vale, Lector benevole, & quod dextra manu porrigitur, ſiniſtra ne accipias precor.*

PRÆCIPUORUM THEOLOGIÆ CAPITUM

Tractatio brevis, per modum Dialogi.

CAP. I. *De ſacra Scriptura.*

A. *QUid eſt Religio?*

B. Eſt vis illa (ſive virtus) creaturæ rationali [a] divinitus impreſſa, qua tenetur obſtricta [b] ad cultum & obſequium Dei. [a] *Rom.* 1, 19. [b] *Rom.* 1, 21.

A. *Quænam eſt regula (ſive norma) cultus veri & Chriſtiani?* [a] Jac. 1, 27.

B. Voluntas unius Dei. *Deut.* 12, 32. *Mat.* 15, 9.

A. *Unde autem iſta Hominibus innoteſcit voluntas?*

B. Ante legem à Moſe traditam (quin & ſub lege) [b] multiformiter; in ſacris vero [c] Scripturis [d] pleniſſime poſtmodum [e] pateſacta eſt. [b] *Heb.* 1, 1. 1 *Sam.* 28, 6. [c] *Iſa.* 8, 20. 2 *Tim.* 3, 15. *Pſ.* 119, 133. [d] 2 *Tim.* 3, 16, 17. [e] *Mich.* 6, 8.

A. *Vo-*

A. *Voluntatem ſuam hominibus revelatam cur ſcriptis conſignari voluit Deus?*

B. Ob majorem [a] fidei certitudinem, quæ alias, humana partim infirmitate, partim malitia, aſtuque Satanæ, decurſu temporum facilius corrumperetur. [a] *Jo.* 20, 31. 2 *Pet.* 1, 19.

A. *Ad normam religionis conſtituendam (quam Scripturam eſſe dixiſti) quæ potiſſimum requiruntur?*

B. Tria, *Auctoritas*, *Perfectio*, & *Perſpicuitas.*

A. *Qualis autem eſt Scripturæ S.* Auctoritas?

B. Plane divina, cum ſit ab ipſo Deo aut [a] edita, aut [b] inſpirata. [a] *Exod.* 31, 18. *Hoſ.* 8, 12. [b] *Neh.* 9, 30. 2 *Pet.* 1, 21.

A. *Quid autem inde conſequetur?*

B. Auctoritatem illam eſſe tum [a] infallibilem, tum [b] irrefragabilem. [a] *Tit.* 1, 2. [b] *Rom.* 9, 20 *Num.* 23, 19.

A. *At, ſepoſito ipſius Scripturæ de ſe teſtimonio, poteritne palam fieri eam illi auctoritatem deberi, tanquam verbo Divino?*

B. Poteſt, hominibus ſaltem [a] cordatis, & [b] veri amantibus. [a] 2 *Cor.* 4, 3, 4. 1 *Cor.* 2, 14. [b] *Prov.* 2. *ad v.* 6.

A. *Unde vero?*

B. Aut quæris de cauſa *efficiente primaria*, aut de cauſis *miniſterialibus*, *intermediis*, & (quæ vulgo appellantur) *motivis.*

A. *Cedo cauſam principem?*

B. Ea

B. Ea alia esse non potest, quam [a] Spiritus ille veritatis, qui *ejusmodi* (ut lubet) [b] *omnia operatur in omnibus.* [a] *Jo.* 16, 13. [b] 1 *Cor.* 12, 6. ad *v.* 10.

A. *Quænam sunt causæ* istæ (*quas modo vocasti*) intermediæ?

B. Duum sunt generum: aliæ internæ, ex ipsa scilicet Scripturarum divina indole, proprietatibus, & effectis desumtæ; aliæ autem extrinsecus accersitæ.

A. *Da causas istius assensus* internas.

B. Sunt istæ *materia* ([a] pietatem omne genus & bonos mores ubique redolens,) *sensuum* in stylo etiam (ubi is occurrit) humiliore [b] *majestas*, & humano major ingenio [c] *profunditas*, [d] Prophetiarum de rebus maximis adimpleta *veritas*, [e] vis illa ineluctabilis & plane divina [f] infidelium quoque cordibus, nedum [g] credentibus, multiformiter impressa; & siqua demum sint istis similia. [a] *Ps.* 19, 8, 9. & *Ps.* 119. *passim.* [b] 1 *Cor.* 2, 4. [c] 1 *Cor.* 2, 7, 10. [d] 1 *Pet.* 1, 10, 11. 1 *Cor.* 15, 3, 4. [e] *Heb.* 4, 12. [f] *Mar.* 6, 20. *Act.* 24, 25. [g] *Ps.* 19, 7. ad *v.* 10. & *Ps.* 119, *passim.* *Act.* 4, 20.

A. *Da causas* externas.

B. Sunt istæ etiam multimodæ. 1[a]. Ipsorum Amanuensium πιστευτων de Scriptura (præsertim Evangelica [a]) idque tot & tantis miraculis firmatum testimonium, de quo nulla potest apud æquos rerum æstimatores oboriri suspicio. 2[a]. Constans & perpetua

Eccle-

Eccleſiæ Traditio, eaque tot ſuorum tantiſque periculis, imo & frequentibus martyriis propugnata. 3ª. Conatus inimicorum Diabolici ad Scripturam penitus delendam irriti. 4ª. Judæorum Evangelio hoſtium infenſiſſimorum ſuffragia Veteri Teſtamento exhibita, cum quo novum in Subſtantialibus omnino congruit. [a] *Act.* 2, 22. & 5, 12.

A. *Annon ergo pendet Sacrorum codicum Auctoritas ex teſtimonio Eccleſiæ?*

B. Nequaquam: nam primo inde ſequeretur auctoritatem Scripturæ non eſſe divinam, ſed humanam; & conſequenter [a] incertam & fallibilem, (quod Atheiſmum ſapit) cum hoc dato *non eſſet verbum Dei, ſed verbum hominis.* [a] *Rom.* 3, 4.

A. *Da alteram, ſi habes, rationem.*

B. Illa ſumi poteſt ex abſurdo. Nam Eccleſiæ in confeſſo nulla ſunt omnino [a] indicia, nedum Auctoritas, niſi Scripturæ ſacræ in ſolidum ſuffulta; proinde hæc ab illis pendet, non vice verſa. [a] *Mat.* 16, 18. *Iſ.* 8, 20.

A. *Quænam ergo partes tribuendæ ſunt in hoc negotio Eccleſiæ.*

B. Teſtimonium præbere verum Scripturis, eaſque populis ſuis, ut omni acceptatione dignas commendare, quo maxime ſenſu hoc elogio ornatur Eccleſia, quod ſit *columna & firmamentum veritatis.* 1 Tim. 3, 15.

A. *Nullus vero in hac provincia locus Rationi debetur?*

B. Mirum

B. Mirum eſt quos hîc ſibi nodos in ſcirpo fecerint, qui (quod in omnibus fere controverſiis uſu venit) qua Affectuum prava intemperie, qua præcipitis Judicii caligine ad extrema proruunt. Itaque primo diſtinguendum arbitror de Ratione : quæ nimirum ſumitur aut *proprie* & *formaliter*, pro ipſa Facultate ; aut *figurate* & *quoad materiam*, i. e. pro rebus ipſis ratione recta definitis, ſive Principia fuerint, ſive Concluſiones, eæque vel practicæ, vel ſpeculativæ.

A. *Quid illinc efficiendum ?*

B. Ratio priore ſenſu Regula eſſe non poteſt, ut neque poſteriore Judex.

A. *Quidni priore Regula ?*

B. Quia Ratio eſt quæ ad Regulam accommodat, proinde non ipſam eſſe Regulam tuto concluditur, ut neque manum eſſe menſuram qua metimur.

A. *An ergo Judicem fateris ?*

B. [a] Ita, modo ſubordinatum (ſupremo ſcilicet in Scripturis pronuntianti Sancto Spiritui) & in hoc lapſo rerum humanarum ſtatu, fallibilem, imo circa Fidei Chriſtianæ myſteria [b] omnino cæcutientem. [a] 1 *Cor.* 10, 15. & 11, 13. [b] 1 *Cor.* 2, 14.

A. *Quid de Ratione recta altero illo ſenſu dicendum ?*

B. Eam in divinis poſſe dici Regulam, ſed cautelis hiſce neceſſario adhibitis. 1°. Hoc ſenſu, ut ne ſit regula in pure divinis, niſi facta prius revelatione divina, nedum in pro-

profundis fidei Christianæ mysteriis, utpote quorum nullus inest *ex natura* facultati rationali habitus. *Mat.* 16, 7. 2°. Ne sit regula primaria, quæ sola est Scriptura, sed ei [a] subordinata & secundaria, ita ut hæc in Divinis ad *summam* Scripturæ rationem sit exigenda, non ad eam Scriptura. [a] *Mat.* 7, 12. 3°. Denique, ita sit Regula, ut nihil ei (modo vera sit Ratio) Christianæ Religionis, quoad rem, contradicat; quod tamen quoad modum & singularem rei dispositionem (in sinu divino absconditam) & facile & longe prætervolet.

A. *De Auctoritate in præsentia satis; unde constat S. Scripturam esse normam Religionis perfectam?*

B. Id de se multis in locis ipsa testatur, nec potest illius testimonium vanitatis insimulari, si (quod utcunque evicimus) sit divinum. 2 *Tim.* 3, 16, 17.

A. *Ad quænam se diffundit ista Scripturæ perfectio?*

B. Ad omnes [a] *personas*, [b] *casus*, & [c] *tempora*. [a] *Jo.* 5, 39. *Col.* 3, 16. [b] *Ps.* 119, 96. 2 *Tim.* 3, 17. [c] 1 *Pet.* 1, 25.

A. *An itaque omnes possunt intelligere Scripturas?*

B. Omnes, quantum ad eorum [a] salutem sufficit, modo usum habeant rationis, & [b] intelligentiam à Spiritu Sancto, mediis (ut plurimum) ordinariis, illustratam. [a] *Jo.* 20, 31. [b] 1 *Cor.* 2, 10. 1 *Jo.* 2, 27.

A. *Unde*

A. *Unde conſtabit Scripturam S. eſſe perſpicuam?*

B. Ex æquitate Divina, [a] quæ neminem ſinit in rebus tanti momenti obſcuro & incerto duce uti, quin & ex compluribus ipſius Scripturæ de ſe [b] teſtimoniis. [a] *Mich.* 6, 8. 1 *Cor.* 14, 8. [b] *Pſ.* 119, 105. *Prov.* 8, 9.

A. *At multæ ſunt in Scripturis (earum quoque rerum quarum fides eſt neceſſaria ad ſalutem) profunditates & myſteria.*

B. Sunt quidem, ſed homini [a] *naturali*, non [b] *ſpirituali*, niſi quoad modum, [c] magnitudinem, & alias fortaſſe circumſtantias, non quoad [d] rem ipſam, ſive rerum credendarum ſubſtantiam; hæc enim credentibus (quantum certe ad ipſorum ſalutem ſufficit) per verbum & Spiritum ſatis retegitur. [a] 1 *Cor.* 2, 14. [b] *v.* 10 & 15. [c] *Rom.* 11, 33. [d] *Rom.* 4, 18.

A. *Quomodo dividitur Scriptura?*

B. In eam quæ eſt Veteris, & quæ Novi Teſtamenti.

A. *Quid de libris illis cenſendum eſt, qui vulgo* Apocryphi *dicuntur?*

B. Non ſunt pro fidei regula amplexandi, quanquam illorum aliquot morum præcepta minime aſpernanda contineant.

A. *Cur autem à Canone (ſive regula fidei) exterminantur?*

B. 1°. Quod nunquam pro θεοπνεύστοις ſint à Judæis agniti, quibus *concredita ſunt eloquia Dei. Rom.* 3, 2. 2°. Quod lingua

gua Eccleſiæ Judaicæ ignota (Græca ſcil.) maximam partem conſcripti ſunt, idque cum nulla præter Judaicam eſſet in in terris Eccleſia viſibilis. 3°. Ob nonnulla à veritate & Spiritu Dei aliena in iſtis tradita. Cujuſmodi ſunt *Tobiæ* nonnulla. c. 5 & 6. *mendacium* Auctoris *libri Sap.* qui *Solomonem* ſe falſo præfert, *c.* 19, 7, 8. verba *Macchab.* l. 2. c. 15, 38, 39. à Spiritu Dei alieniſſima, *Judithæ* 9. *v.* 2, 4, 10. & non pauca id genus alia.

De libris tamen *Sapientiæ* & *Eccleſiaſtici* viſum eſt ſubnectere ſententiam *J. Calvini*, his verbis: *Qui tamen utcunque aliquo loco nobis eſſe debent, ſi non ut Canonici, certe ut veteres, ut pii, ut multorum ſuffragiis recepti.* Pſychopannych. *inter opuſc. edit. in fol.* 1576. p. 542.

CAP. II. *De Natura Dei.*

A. *Unde conſtat eſſe Deum?*

B. Non modo ex Scripturis, verum etiam ex lumine rationis [a] naturali, ex omnium [b] gentium teſtimonio, atque adeo ipſis [c] operibus divinis. [a] *Rom.* 1, 20. [b] *Jer.* 2, 11. [c] *Rom.* 1, 19, 20.

A. *Quid eſt Deus?*

B. Eſt [a] Spiritus [b] æternus, [c] incomprehenſibilis, [d] immutabilis, [e] per ſe independenter exiſtens, [f] ſibi ſoli ſufficiens, [g] in ſecula

cula benedictus. [a] *Jo.* 4, 24. [b] *Pſ.* 90, 2. [c] *Jcb.* 37, 19. *&* *c.* 26, 14. *Rom.* 11, 33. [d] *Ex.* 3, 14. *Ja.* 1, 17. [e] *Iſ.* 44, 6. [f] *Gen.* 17, 1. *Rom.* 11, 35. *Job* 22, 2. *&* *c.* 35, 6, 7, 8. [g] *Rom.* 9, 5,

A. *Si Deus ſit Spiritus, cur membra ei corporea, aures, oculos, &c. paſſim tribuit Scriptura?*

B. Hoc facit *non ſenſu proprio*, ſed *analogico*, idque intellectus humani, ad naturam divinam cæcutientis, ſublevandi gratia: nam quicquid iſtorum membrorum ſubſidio rite operatur homo, id poteſt omne (modo & gradu infinities eminentiore) per ſuam eſſentiam ſimpliciſſimam operari Deus.

A. *Si ſit immutabilis, cur* 1° *ei tribuuntur affectus, ſive motiones humanæ? Cur* 2° *diſerte, nec uno in loco, pœnituiſſe dicitur?*

B. Ad horum utrumque quæſitum quod modo diximus de membris corporeis accommodari poteſt: ejuſmodi ſcil. affectus Deo minime [a] convenire *ſenſu proprio* & *literali*, ſed *figurato* tantum & *analogico*. [a] *Num.* 23, 19.

A. *Quomodo igitur?*

B. Hoc modo: Deus non amat, aut odit, dolet, aut gaudet, per ullam talem motionem, qualem in nobis quotidie experimur homines; ſed voluntas ejus (ceu eſſentia) ſimpliciſſima, *ratione effecti ad creaturam relati*, has vel illas induit affectuum appellationes, quas ἀνθρωποπαθῶς efferri vulgo dicunt Theologi.

A. *Nunquam ergo Deus mutat propoſitum ſuum?*

B. [a] Nunquam: nam hoc aut impotentiam, aut inſcitiam argueret, quorum utrumvis Deo adſcribere ſummæ eſſet blaſphemiæ. [a] *Num.* 23, 19. *Iſ.* 46, 10.

A. *At pœnas comminatas non infligere (ut in caſu Ninevitarum) mutationem aliquam voluntatis ſapit.*

B. In Deo nullam, quia comminationes iſtæ ſunt tantum *conditionales*, quæ mutato in melius peccatore non ponunt pœnam, idque ſecundum voluntatem Dei immutabilem. *Jer.* 18, 7, 8, 9, 10.

A. *Da alios characteres, (ceu proprietates) divinæ naturæ in SS. Scripturis traditos.*

B. Ex iſtis ſunt *Immenſitas*, (ceu [a] *Omnipræſentia*,) [b] *Sanctitas*, [c] *Bonitas*, [d] *Juſtitia infinita*, [e] *Omniſcientia*, [f] *Omnipotentia*. [a] *Jer.* 23, 24. *Pſ.* 139, 7, 8, 9, 10. [b] *Iſ.* 6, 3. & c. 57, 15. [c] *Ex.* 34, 6. [d] *Pſ.* 97, 2. [e] *Pſ.* 139, 2, 3, 4. *Heb.* 4, 13. [f] *Gen.* 18, 14 *Mar.* 14, 36.

A. *Cum Immenſitate Dei quomodo conciliandæ ſunt iſtæ Scripturæ, quæ Deum de* [a] *loco in locum migrare ſtatuunt, eæque quæ* [b] *ſedem ei propriam tribuunt in cœlis?* [a] Gen. 11, 5. [b] Pſ. 2, 4.

B. Non poteſt vere mutare locum, qui omnem replet, *Jer.* 23, 24. ſed iſta omnia κατ' ἀνθρωποπάθειαν intelligenda. Dicitur autem eſſe in cœlo, non *definitive*, quaſi alibi eodem tempore non eſſet; ſed *manifeſtative*, idque

idque non ſimpliciter, ſed tantum quoad eminentiam, quod inde ſcil. ibique majeſtatis & gloriæ ſui radii [a] potiſſimum eniteant. [a] *Iſ.* 66, 1. *Pſ.* 19, 1. *&c.*

A. *Si Deus Sanctus ſit & Bonus, cur peccatum, & mala tot inde conſequentia in mundo paſſim graſſari ſinit?*

B. Peccati mala conſequentia non permittit modo, ſed [a] infligit, *impiis* [b] *ex juſtitia, piis* [c] *ex diſciplina & charitate paterna.* Peccatum permittit (hoc eſt, non impedit) ut ſapiens mundi Gubernator, non tamen permittit impune, ut juſtiſſimus mundi Judex. [a] *Am.* 3, 6. [b] 2 *Theſ.* 1, 6. *Jer.* 11, 20. [c] *Pro.* 3, 11, 12. *Heb.* 12. *à v.* 5. *ad* 12.

A. *Quî poteſt ſumma Juſtitia cum ſumma Miſericordia conciliari?*

B. Si quæritur de habitibus (ita enim humano more loquendum eſt, nam in Deo proprie ſunt nulli) utraque cum altera optime conſentit & quaſi coincidit in una Dei ſimpliciſſima eſſentia, eaque perfectiſſima.

A. *Quæro potius de actibus.*

B. Neque ſic vel minimum repugnant, ſi ad *objecta diverſa* referantur. v.g. actus ſummæ juſtitiæ (*vindicantem* hîc intelligimus) erga Chriſtum mediatorem, conjunctus eſt cum actu ſummæ miſericordiæ erga hominem peccatorem. *Iſ.* 53, 4, 5.

A. *Num Deus certiſſime cogneſcit futura contingentia?*

B. Omnino: quod innumera docent in

Scripturis exempla ; qualia ſunt iſta, *Exod.* 3, 19. *Deut.* 31, 20, 21, 22.

A. *Sed quidni dicatur Omniſcius, etſi non omnia cognoſcat, qui dicitur omnipotens, etſi non omnia faciat ?*

B. Diſcrimen in aperto eſt. 1°. Quia *poſſe* non eſt *facere*, & dicitur Deus *Omnipotens* non *Omnifaciens ;* at aliquid non ſcire, & omnia ſcire, palam & alta voce contradicunt. 2°. Quia *ſcire* eſt actus intellectus Divini pure naturalis, qui non reſtringitur voluntate ; *facere* eſt actus voluntatis, qui ſequitur Intellectum (non ſpeculativum ſed) practicum. *Pſ.* 135, 6.

A. *Sed quomodo erunt contingentia certo præſcita, quæ non ſunt certo futura ?*

B. Fieri non poteſt quin Futurum ſit, *ſuo modo*, futurum ; & quanquam id minime neceſſario antecedenter ex parte *cauſæ ſecundæ* (ut in actibus pure voluntariis) neceſſitate tamen infallibilitatis ex parte *Dei*, cujus omniſcientiam clam eſſe nil poteſt.

A. *Quodnam eſt objectum potentiæ Divinæ ?*

B. Quicquid [a] vult facere ; & quod neque contradictionem implicat, nec infinitæ ejus [b] perfectioni adverſatur. [a] *Pſ.* 13, 5, 6. [b] *Tit.* 1, 2. *Heb.* 6, 18.

A. *Ea vero proprietatum in Deo congeries, nonne compoſitionem indicat, & conſequenter illius ſimplicitati derogat ?*

B. Nequaquam : ſunt enim iſtæ proprietates neque ab eſſentia Divina, neque à ſe invi-

invicem realiter disjunctæ; unde nec ullam inferunt compositionem, nisi unius *rationis*, quæ naturæ simplici minime repugnat.

CAP. III. *De tribus in essentia Divina Personis.*

A. *Estne unus tantum Deus?*

B. Plane: quod & Scriptura passim clamat, & ratio naturalis evincit, quippe cui plura actu infinita repugnant.

A. *Verum,* [a] *asserente Apostolo, Dii sunt multi.* [a] 1 Cor. 3, 5.

B. Sed *nobis*, ibidem inquit, *est unus tantum Deus;* proinde intelligendus est de Diis Ethnicorum *putatitiis*, vel de *vicariis* illis & *metaphoricis*, [a] quales sunt Magistratus & Principes terreni. [a] *Exod.* 22, 28.

A. *At in ista summa Unitate nonne continetur Trinitas Personarum?*

B. Id quidem firmiter credendum est, cum Scriptura toties diserte inculcet, & Ecclesia Christiana ab ipsis jam inde Evangelii incunabulis ad hæc usque tempora agnoverit.

A. *Quibus internoscuntur nominibus tres illæ Personæ?*

B. Patris, & Filii, & Spiritus Sancti.

A. *Ast ubi vel Trinitatis vel Personarum in Scripturis mentio?*

B. Trinitatis (secundum versionem Anglica-

glicanam) expreſſa habetur, 1 *Jo.* 5, 7. Quod ſi quis de iſta verſione litem moverit, non eſt magnopere laborandum.

A. *Quidni?*

B. Utpote cum glorioſiſſimæ illius Triadis [a] perſonæ ſingulæ conjunctim & æquali honore præditæ legantur, ſingularum Deitati ſeorſim à reliquis teſtimonia ſat' multa perhibeant aliæ Scripturæ. [a] *Mat.* 28. 19. 2 *Cor.* 13, 14.

A. *De Perſonæ vocabulo quid cenſes?*

B. Id quoque reperitur *Heb.* 1, 3, Eccleſiæ Anglicanæ aliorumque doctiſſimorum Interpretum ſuffragio communitum; ejuſq; in hoc negotio uſus ab Eccleſia Catholica comprobatur.

A. *Quid vero ſiquis hic etiam contentioſus eſſe velit?*

B. De reipſa convinci poterit (niſi contradicendi ſtudio, ut fit, abreptus) ex locutionibus illis Scripturalibus, quæ niſi perſonis accommodari nequeunt.

A. *Cedo illarum aliquot.*

B. Suffecerit unica de [a] Spiritu Sancto, cum & eadem erit reliquarum ratio, ejuſq; perſonalitatem potiſſimum oppugnent Trinitatis adverſarii. Is, etſi nomen ei Græcum ſit alterius generis, cum maſculino tamen pronomine conjunctus legitur; quod, niſi perſona eſſet, ſolœco laboraret. [a] ἐκεῖνος τὸ πνεῦμα, *Jo.* 16, 13. Adde quod dicitur [b] docere, [c] dona dare, velle, &c. quæ ſolius perſonæ ſunt.

[b] *ibid.* [c] 1 *Cor.* 12.

A. *Unde*

A. *Unde conſtat Chriſtum non eſſe nudum Hominem?*

B. Quoniam ſi talis eſſet, ſequeretur eum tunc primum exſtitiſſe, cum ex Virgine Maria naſceretur: at ex [a] Scripturarum perplurium clariſſima luce evincitur contrarium. [a] *Jo.* 1, 2, 3. *Jo.* 8, 58. *Gal* 4, 4. *Phil.* 2, 7. *&c.*

Quî vero conſtabit eum eſſe verum, & æternum Deum?

B. Ex nomine, proprietatibus, & operibus Divinis.

A. *Incipias à nomine.*

B. 1°. Nomen ei incommunicabile Jehovæ tribuitur, ut *Jo.* 14, 41. collat. cum *Iſ.* 6, 3. 1 *Cor.* 10, 9. collat. cum *Num.* 21, 6. 2°. Dicitur Deus benedictus in ſecula, *Rom.* 9 5. Dominus & Deus à Sancto Thoma agnitus, *Jo.* 20, 28. Verus Deus à Sancto Joanne, 1 *Jo.* 5, 20. Æqualis Deo, *Phil.* 2, 6. Magnus ille Deus, *Tit.* 2, 13.

A. *Perge ad ejus proprietates Divinas.*

B. 1°. Eſt æternus, primus, & ultimus, *Apoc.* 1, 17. collat. cum *Iſ.* 44, 6. *Jo.* 8, 58. 2°. Eſt omniſcius, *Jo.* 21, 17. *Apoc.* 2. 23. collat. cum *Jer.* 17, 9, 10. 3°. Eſt omnipotens, quod teſtantur miracula varia, ſua ſolius virtute edita, ut *Mat.* 8, 3, 16. & alibi in Evangelio paſſim. 4°. Eſt adorandus, *Heb.* 1, 6. collat. cum *Apoc.* 19, 10.

A. *Supereſt ut opera quoque ejus Divina in medium proferantur.*

B. 1°. Eſt Creator omnium, *Heb.* 3, 3, 4.

Jo.

Jo. 1, 3. 2°. Est conservator omnium, *Heb.* 1, 3. collat. cum *Ps.* 36, 6. 3°. Divina edidit miracula dum in terris ageret (vide *Jo.* 15, 24.) inter quæ præcipuum erat resuscitatio sui ipsius à mortuis, *Jo.* 2, 19. 21. & *c.* 10, 18. 4°. Confert vitam æternam, *Jo.* 10, 28. collat. cum 30.

A. *Unde liquet Spiritum Sanctum verum esse Deum?*

B. 1°. Ita diserte appellatur, 1 *Cor.* 3, 16. *Act.* 5, 3, 4. 2°. Insignitur proprietatibus divinis, [a] *æternitate*, [b] *omnipræsentia*, [c] *omniscentia*, [a] *Heb.* 9, 14. [b] *Ps.* 139, 7. [c] 1 *Cor.* 2, 10. 3°. Facit opera divina, qualia sunt [a] collatio donorum cœlestium pro suo ipsius beneplacito, [b] effectio miraculorum, & alia hujusmodi. [a] 1 *Cor.* 12, 4, 11. [b] *Mat.* 12, 28.

A. *Quod si Spiritus Sanctus sit Deus, quomodo dicuntur fideles impleri Spiritu, ut Stephanus*, Act. 6?

B. Istæ locutiones sunt Metonymicæ, quibus non *persona*, sed *dona* Spiritus gratuita notantur.

CAP. IV. *De Providentia Divina.*

A. *Quid est Providentia Dei?*

B. Est qua res omnes creatas [a] potentia sua sustentat, [b] sapientia moderatur ac regit. [a] *Heb.* 1, 3. *Act.* 17, 28. [b] *Eph.* 1, 11.

A. *An*

A. *An vero res etiam minimæ intra hujus Providentiæ ambitum versantur?*

B. Sic est, attestante tum [a] Scriptura, tum ratione. [a] *Mat.* 10, 29, 30. Consulantur miracula Ægyptiaca in lib. *Exod.* & *Job.* 38. & *Psal.* 147. &c.

A. *Sed quænam hoc suadet ratio?*

B. Si de minimis istis à Deo conservandis quæritur, ratio haud obscura est à majori; quoniam scil. ab influxu divino creaturæ præstantissimæ dependent, (quod extra controversiam est) [a] nedum vilissimæ. [a] *Mat.* 6, 26, 30.

A. *Cur vero res tantulæ statuuntur objectum moderaminis divini?*

B. Scilicet alias frustra condiderat, *Prov.* 16, 4.

A. *In quibus autem creaturis præcipue elucet Providentia Dei?*

B. In Angelis & Hominibus, bonis & malis.

A. *In bonis quomodo Hominibus?*

B. Quod illos in benevolentiæ [a] paternæ sinu complectatur, & per [b] varias tandem vitæ præsentis ærumnas & discrimina ad æternæ felicitatis portum tutos perducat. [a] *Jer.* 31, 20. *Mat.* 7, 11. [b] *Act.* 14, 22.

A. *Qui in malis?*

B. Quod illorum malitiam (sibi [a] intime ante secula perspectam) 1°. Etsi possit, minime tamen impediat. 2°. (Ex se indeterminabilem) [b] certis pro suo solius arbitrio limitibus

ribus coerceat. 3°. Quod in [c] piorum [num], & [d] nominis ſui gloriam mirifice (quaſi reluctantem) trahit. Et 4°. horrendis demum Gehennæ cruciatibus (iiſque æternis) in peccatorem animadvertit. [a] *Iſ.* 37, 28. *Pſal.* 94, 11. [b] *Pſal.* 76, 10. [c] *Rom.* 8, 28. *Gen.* 50, 20. [d] *Pſal.* 76, 10. *Exod.* 14, 17.

A. *Quod ſi Deus permittit impiorum graſſari malitiam, cur dicitur Deus nolens inquitatem?* Pſal. 5, 5.

B. Si teneretur impedire, utrumque de eo dici non poſſit: vult itaque voluntate tantum [a] *permittente*, quoad actus alicujus aut habitus malitiam; non vult voluntate aut *imperante* aut *efficiente*, imo odit, prohibet, punit, & (ex parte) ſemper coercet. [a] *Pſal.* 50, 21. *Act.* 13, 18.

A. *At cum dicitur indurare corda, annon hinc ſequetur Deum eſſe Auctorem peccati?*

B. Abſit: nam ex mollibus [a] dura non efficit; ſed gratiam [b] indebitam & nihili habitam [c] ſubtrahendo, dureſcere, idque magis magiſque, juſtiſſimus finit Judex. [a] *Ex.* 3, 19. 7, 23. 8, 15, 32. [b] *Rom.* 11, 35. [c] *Pſal.* 81, 11, 12. *Iſ.* 5, 6.

A. *An demum cum Providentia divina libertas ſtabit humana?*

B. Admodum: quod communis tam bonorum, quam malorum indicat experientia: utrique enim, [a] hi male, illi [b] bene, *ex animi propoſito & libera voluntatis electione* agunt. [a] *Prov.* 1, 30, 31. *Iſ.* 66, 3. [b] *Pſ.* 119, 30.

A. *Nullam*

A. *Nullam ergo inducit neceſſitatem providentia?*

B. Quæ libertatem adimat, nullam: *i. e.* 1°. neque *coactionis*, neque 2°. *abſolutam* (qualis eſt agentium pure naturalium) ſed neceſſitatem *infallibilitatis* & mere *hypotheticam* ([a] reſpectu nimirum habito ad Deum infallibilem) inferri palam eſt; neque hæc [b] ullatenus cum libertate creaturæ pugnat. [a] *Num.* 23, 8, 19. *Mat.* 24, 6. [b] *Act.* 4, 28. collat. cum *Act.* 3, 14.

CAP. V. *De Creatione primi Hominis, & fœdere primo cum eodem ſancito.*

A. *Unde conſtat Adamum fuiſſe primum hominem?*

B. Ex hiſtoria luculenta Creationis, *Gen.* 1. collat. cum *Gen.* 2, 19. *&c.* necnon ex *Luc.* 3, 38. ubi idcirco dicitur *filius Dei*, utpote alium (ſicut reliqui) non habens patrem.

A. *Ecquo autem S. Scripturæ loco ad fucum ſibi oblinendum abutitur Præ-Adamitarum Somnium?*

B. Id quidem minime dubitandum, cum neque mendaciorum Patri ſuum defuiſſe *Scriptum eſt* agnoſcimus. Nititur autem hoc (ſive delirii, ſive profaniſſimi in ſacris luſus & petulantiæ) verbis iſtis Apoſtoli, *Rom.* 5, 13. ubi dicitur, *peccatum fuiſſe in mundo, uſque ad legem, non autem imputatum ubi nulla eſt lex.*

A. *Quid*

A. *Quid hinc quæſo eliciunt boni viri?*

B. Per legem ſcilicet intelligunt poſitivam illam *Adamo* datam de *non comedendo fructu Arboris;* & cum dicitur *uſque ad legem* duraſſe peccatum, colligunt ante legem iſtam & conſequenter ante ipſum *Adamum* exſtitiſſe Homines peccatores.

A. *Bella ratiocinatio! an ergo S.* Paulus *eo loci de lege agit poſitiva* Adamo *lata?*

B. Nihil minus: nunquam ille Legis vocabulum eo ſenſu uſurpaſſe legitur, ſed ibi legem intelligit miniſterio [a] *Moſaico* Judæis promulgatam; hanc autem, quo omnes tam *ante* legem quam ſub lege peccati reos coarguat, peccato natu minorem pronunciat.

[a] *vid. Rom.* 5, 20. collat. cum *Gal.* 3, 17, 19.

A. *Quid autem ſibi volunt per peccatum* non imputatum?

B. Peccatum quod ipſi vocant *materiale*, & quale eſt *cupiditas naturalis* in brutis quoque Animantibus, non vero *formale*: i e. *peccatum ſine culpa,* ut ridicule putideque philoſophantur.

A. *Cur dicitur homo conditus ad imaginem Dei?*

B. 1°. Non ratione partis corporeæ, cum Deus ſit Spiritus: at 2°. quoad dotes & virtutes animæ, qua morales, qua intellectuales, imo totius animæ ſanctitatem, quam ei largitus eſt Deus. *Eph.* 4, 24.

A. *Verum ſic & conditi ſunt Angeli?*

B. Sane: proinde quod in iſta imagine di-

divina peculiare videtur homini, est *dominium* in reliquas creaturas sublunares vicarium, *Gen.* 1, 26. collat. cum *Gen.* 2, 20.

A. *Num tenebatur Deus Adamum in isto statu primævo perseverantem mercede aut præmio donare?*

B. Nullatenus: quia *Dei ad creaturam nulla potest esse obligatio, nisi* voluntaria.

A. *An ergo tali posita perseverantia ullam habuit Adamus spem præmii.*

B. Omnino: sed ex solo fœdere, quod lubens cum eo pepigit misericors Deus.

A. *Unde vero constiterit ullum tale fœdus Deo intercessisse cum* Adamo?

B. Nimirum dictat ratio adfuisse omnia ad fœdus simpliciter requisita.

A. *Dic ista.*

B. Mutuum intelligo consensum, & stipulationem utriusque partis.

A. *De Deo satis liquet: sed de* Adamo, *qua efficis ratione? an & ipse assensum præbuit?*

B. Assensus quidem disertis verbis habetur nullus, at talem aliquem fuisse optima ratione nititur.

A. *Cedo istam.*

B. Si enim ex parte *Adami* deficeret hæc stipulatio, sequeretur aut conditionem ab eo præstandam (*viz.* obedientiam) aut præmium à Deo promissum ei minus placuisse, quorum utrumque cum supposita ejus integritate (tum intellectus, tum voluntatis) omnino pugnat.

A. *Quid ab homine præſtandum exigebat illud fœdus?*

B. *Perfectam* utique numeris omnibus & *perſonalem* voluntati Divinæ præſtandam obedientiam, *Gal.* 3, 10. unde & fœdus operum uſitato dicitur.

A. *Quæ merces promiſſa obſequenti?*

B. Felix & læta immortalitas, ceu vita æterna. *Gal.* 3, 12.

A. *Quæ pœna peccanti denunciata?*

B. Mors, *Gen.* 2. qua [a] omne genus miſeria (etiam [b] æterna) continetur, quæque conſequenter [c] ante peccatum nullo ſenſu erat *naturalis* aut *neceſſaria.* [a] *Pſal.* 44, 22. 1 *Cor.* 15, 31. [b] *Ezek.* 18, 20, 21, 23, *&c.* [c] *Rom.* 5, 12.

CAP. VI. *De Peccato, ſive Lapſu Hominis, & miſeriis conſequentibus.*

A. *QUî potuit Homo, cum eſſet conditus ad imaginem Dei, deſciſcere à Deo?*

B. Ex pravo [a] Liberi Arbitrii uſu, quod & lapſus [b] Angelorum cauſa. [a] *Eccleſ.* 7, 29. [b] *Judæ* 6.

A. *An ergo nullam ei neceſſitatem peccandi impoſuit Deus?*

B. Omnino nullam: qui & gratiam illi qua peccatum repelleret *ſufficientem* impertivit, nec datam niſi à peccante revocavit. *Eccl.* 7, 29.

A. *At*

A. *At potuit Adamum Deus, quo minus peccaret, uberiore gratia donare?*

B. Nihil verius: ſed neque ad hoc undecunque [a] tenebatur, neque ſic infinitæ ſuæ ſapientiæ viſum eſt, quod eventus docet. [a] *Mat.* 20, 15.

A. *Dic mala iſtius peccati primi conſequentia.*

B. Ea in duplici diſcrimine reperiuntur: ſunt enim alia *temporanea*, in hoc præſente ſeculo; *æterna* alia, in futuro.

A. *Da primi generis.*

B. Illa rurſus, aut corporis ſunt, aut animi.

Quænam ea ſunt corporis mala?

B. Caduca ejuſdem temperies, morbi, ærumnæ variæ, mors demum ipſa.

A. *An itaque à morbis & morte immunis exſtitiſſet homo, ſi non peccaſſet?*

B. [a] Prorſus: ex gratia tamen divina, magis quam ex conditione corporis, etſi præſtantiſſima. [a] *Rom.* 5, 12.

A. *Quænam ſunt animi mala peccatum ſecuta?*

B. Ea multo triſtiora, per omnes illius facultates diſſeminata: [a] error ſcilicet in judicio, [b] pravitas in appetitu & [c] affectibus, lubricitas (ad bonum) [d] memoriæ, [e] vitioſa conſcientiæ temperies, ejuſdemque ex admiſſo peccato [f] cruciatus, [g] totius denique hominis ad peccatum pronitas, hiſque omnibus adjuncta [h] ſubjectio Diabolo, & ira Dei. [a] 1 *Cor.* 2, 14. *Eph.* 5, 8. [b] *Jo.* 1, 13.

Rom. 7, 19. [c] *Rom.* 1, 25. *ad finem.* [d] *Deut.* 32, 18. [e] *Eph.* 4, 19. *Jer.* 2, 35. [f] *Gen.* 3, 8, 10. & c. 4, 13, 14. *Mat.* 27, 4, 5. [g] *Ephes.* 4, 19. [h] *Eph.* 2, 2, 3.

A. *Num hinc ſequetur amiſiſſe Hominem peccatorem Liberi Arbitrii uſum?*

B. Non circa *res civiles*, aut vitæ quotidianæ negotia, teſtante experientia; quanquam in his quoque multum abeſt ab iſta peſpicacitate mentis & affectuum rectitudine, quæ ad plenum libertatis uſum requiruntur: cum enim Liberum (utpote voluntarium) ſit in Agente *ſingulas Actionis circumſtantias ſciente*, quo minor eſt Scientia, eo minor Libertas.

A. *In rebus pure ſpiritualibus quid poteſt?*

B. Non eſt negandum, Hominem libere facere, quod ſecundum voluntatem facit, ſive bonum [a] ſive malum: ſed antequam *regenitus* ſit in hominem ſpiritualem, neque [b] ſapit, neq; [c] facit, quod gratum eſt Deo. [a] *Pro.* 1, 29, 30. *Iſ.* 66, 4. [b] *Rom.* 8, 7. [c] *Heb.* 11, 6.

A: *Dic mala iſta, quæ vocas æterna, in ſeculo futuro.*

B. Ea quidem pro magnitudine ſatis exprimi non poſſunt: ſed in genere ad binas pœnæ claſſes revocantur, *damni* ſcilicet & *ſenſus.*

A. *Utriuſque naturam explica?*

B. *Pœna damni* eſt æterna peccatoris è ſede & gaudiis Beatorum excluſio. *Pœna ſenſus* eſt horribilis ille tum corporis tum animæ in Ge-

Gehenna cruciatus cum Diabolo & Angelis ejus. *Mat.* 25, 41. 2 *Theſſ.* 1, 8, 9.

A. *Cur vero tam levi (in ſpeciem) peccato tam gravis incubuit pœna?*

B. Ob læſam eo *majeſtatem infinitam.* Nam, etſi ad aſpectum non ſatis intuenti (quoad materiam) levius videatur, erat tamen reapſe (perpenſis circumſtantiis) flagitioſiſſimum; imo peccatorum fere omnium *infauſta* potius *congeries* & *epitome*, quam ſimplex peccatum.

A. *Hæccine ad primos tantum parentes manavit peccati lues, an vero ad omnes illorum poſteros derivata graſſatur?*

B. Imo: cum ob *communem* culpæ [a] ſocietatem virtualem, tum ob contagium [b] *perſonale* nemo hominum eadem calamitate implicitus non tenetur, Chriſto θεανθρώπῳ duntaxat excepto, quique per Chriſtum æterna morte liberantur. [a] *Rom.* 5, 12, 15 *&c.* [b] *Job.* 14, 4. *Jo.* 3, 6.

A. *Unde poſteris oritur iſta culpæ ſocietas cum Parente* πρωτοπλάστῳ?

B. Ex *Adami* conditione ſingulorum *repræſentativa:* quippe qui non privatam modo ſui ipſius, ſed communem, & univerſi generis humani implicatoriam perſonam ſuſtinuit.

A. *Quî vero hoc perſpicuum fiet?*

B. Ex comparatione *Adami* cum *Chriſto* parallela, inſtituta ab Apoſt. *Rom.* 5.

A. *Quid ex iſta comparatione efficitur?*

B. Utrumque ſcilicet *caput* & *radicem* fuiſſe generi humano, alterum mortis, vitæ alterum: [a] per *Adamum* imputatum ab eo genitis peccatum, per Chriſtum ab eo regenitis juſtitiam. Hinc ille [b] *primus homo*, hic *ſecundus* dicitur, ac ſi nemo interveniſſet alius; quin & alter [c] *Adamus* illopſe illo nomine διαῤῥήδην appellatur. [a] *Rom.* 5, 19. [b] 1 *Cor.* 15, 47. [c] 1 *Cor.* 15, 45.

A. *Unde demum contagio iſta peccati perſonalis omnes & ſingulos* Adami *poſteros pervaſit?*

B. *Ex traduce*, ſive per [a] generationem naturalem; ſicut ex pomi ſylveſtris amputato ſurculo ſimile generatur. Sed de modo (ubi ſatis conſtat de re) veritatis & modeſtiæ cultorem lites movere & ſerere non decet. [a] *Jo.* 3, 6. *Pſ.* 51, 5.

A. *At iſtis reclamare videtur lex divina, quæ docet*, animam quæ peccat ipſam (*non* aliam *ſcilicet*) morituram, *& quod* Filius non portabit iniquitatem Patris, *Ezek.* 18, 20.

B. Nulla hîc eſt cum dictis iſtius legis repugnantia: utpote quæ intelligenda eſt de parentibus *proximioribus* & privatis, non de *primo* illo & communi omnium parente; conſequenter de peccatis pure *perſonalibus*, non autem *naturalibus*, quod ex totius capitis ſerie & ſermone conſtat.

A. *Habeſne quod huic reſponſo adjiciendum velis?*

B. Ita: quod nimirum labes iſta originalis, quæ omnibus imputatur, omnibus quoque

que (per generationem ſcilicet tradu&ta) *inhæret*; unde non eſt aliena modo, ſed, quoad ſpeciem, ſua cuique *perſonalis* & *propria*, quod ex antedictis abunde conſtiterit.

A. *De peccato originali ſatis: nonne altera eſt ſpecies peccati?*

B. Eſt, nimirum actuale; quod eſt legis divinæ vel minima tranſgreſſio actualis.

A. *Quotuplex eſt?*

B. Duplex, vel *omiſſionis*, vel *commiſſionis*; utrumque rurſus *cogitati*, *dicti*, *facti*: quanquam hæc tria peccatum commiſſionis magis proprie (quia magis uſitato) ſonant.

A. *Cum peccatorum paritas* formalis *ſit* (*extra* Stoam) *ab omnibus merito* [a] *exploſa*, *utrum tamen ad eam ulla parvitatem ſubſidunt*, *ut* ſua *veniam* natura *mereantur*? *vid.* 1 *Jo.* 5, 16, 17.

B. Quanquam *ex eventu* (per miſericordiam ſcilicet Divinam) peccata etiam [a] *graviſſima* ſint *venialia*, i. e. veniam conſequantur; tamen vel leviſſimi cujuſque illud eſt ingenium, ut mereatur [b] *mortem*. [a] 1 *Tim.* 1, 13. [b] *Rom.* 6, 23.

A. *Qua autem ratione obtinebis peccatum nullum ſua eſſe natura veniale?*

B. 1°. Quia vel minimum eſt [a] *trangreſſio Legis*, ejuſq; divinæ, & conſequenter infinitæ majeſtatis Legiſlatori facta injuria; unde mereri nihil poterit niſi debitam tranſgreſſioni *Pœnam*. [a] 1 *Jo.* 3, 4. 2°. Cum veniæ collatio ſit actus liberæ *miſericordiæ*, abſurde dici-

dicitur peccatum *mereri* veniam, quæ hoc pacto non esset *venia*, sed *debitum*; nec misericordiæ opus, sed justitiæ; neque demum peccatum tam esset peccatum, quam res *meritoria*.

CAP. VII. *De novo Fœdere, & Hominis Redemtione, ceu liberatione per Christum parta.*

A. *STatum Hominis miserrimum ex peccato ortum dixisti, nulla vero in meliorem transeundi spes est?*

B. Imo plurima, virtute Novi (ceu Gratiæ) fœderis à Deo cum Homine peccatore initi.

A. *Quid est illud fœdus novum?*

B. Est quo Homini lapso, modo [a] *resipiscenti*, & in Christum Mediatorem vere [b] *credenti*, peccatorum [c] omnium venia, & [d] salus æterna, ob [e] unius Christi merita [f] gratiose promittitur. [a] *Mar.* 1, 15. [b] *Mar.* 16, 16. [c] *Dan.* 9, 24. *Heb.* 8, 10, 12. [d] *Jo.* 3, 16. [e] *Is.* 53, 4, 5, 6. *Rom.* 3, 24, 25. [f] *Eph.* 2, 8.

A. *Quando autem initum est fœdus Gratiæ?*

B. Statim à lapsu, ante prolatam scilicet contra peccatores Legis sententiam, *Gen.* 3, 15.

A. *Da veteris illius ante lapsum & novi hujusce Fœderis discrimina.*

B. Præcipua hæc sunt. 1° In Vetere exigeba-

gebatur *personalis* [a] eaque *perfectissima* quoad partes & gradus præstanda toti legi obedientia, sub pœna mortis, & in [b] propria similiter peccantis persona; in Novo sufficit obedientiæ quoad partes omnes [c] *sinceritas*, & pœnæ delinquenti debitæ per [d] *mediatorem* vicarium solutio. [a] *Gal.* 3, 10. *Deut.* 6, 5. [b] *Gen.* 2, 17. [c] *Job.* 1, 1. *Luc.* 1, 6. [d] *Is.* 53, 5. *Gal.* 3, 13.

A. *Cedo alterum discrimen.*

B. In Novo Fœdere Deus ipse [a] operatur ex beneplacito suo in servandis *& facere & velle*, conditiones ad salutem requisitas, quod in Veteri ante lapsum fœdere ex usu Liberi Arbitrii humani magis pendebat. [a] *Phil.* 2, 13. *Ezek.* 36, 26, 27. *Jer.* 32. 40.

A. *Nonne potuit Deus pro infinita sua misericordia sine interventu mediatoris & solutione Debiti peccatorem servare?*

B. Potest Deus *quicquid vult*, imo, & quæ non vult; sed hoc eum noluisse palam est: unde insuper summæ non minus justitiæ quam misericordiæ luculentissima edidit argumenta.

A. *Quî sic?*

B. Quoniam & totum (hoc pacto) debitum peccatori *remisit*, & totum à mediatore Christo *accepit*. *Rom.* 3, 24, 25.

A. *An ergo Christus vere satisfecit pro peccatis fidelium?*

B. Prorsus: quod ubique clamat Scriptura; unde dicitur [a] *propitiatio*, [b] λύτρον, [c] ἀντίλυτρον

λυτρον, pro peccatis noſtris ; nec tantum *bono noſtro*, ſed [d] *vice noſtra* perpeſſus. [a] 1 *Jo.* 2, 2. [b] *Mat.* 20, 28. [c] 1 *Pet.* 3, 18. *& cap.* 2, 24. [d] *Heb.* 9, 28. *Iſ.* 53. *&c.*

A. *At hoc videtur à juſtitia remotum, ut alienæ quis inſons culpæ debitam luat pœnam?*

B. Eſſet quidem, niſi hoc *ultro* & nemine ullatenus cogente in ſe ſuſciperet; idque in Dei [a] gloriam, [b] quod fecit Chriſtus. [a] *Heb.* 10, 5. *ad v.* 10. *Jo.* 6, 51. 2 *Cor.* 8, 9. [b] *Jo.* 17, 4.

A. *Sed quomodo Chriſtus pœnam peccatori debitam perſolvit, cum ea fuit mors æterna?*

B. Eandem *formaliter* pœnam minime ſuſtinuit, ſed *æquivalenter* eandem, imo & majorem; idque ob *dignitatem perſonæ* [a] θεανθρώπε, cujus patri merito erat charior vita quam univerſi generis humani, pluriſque ſatisfactio tot & tantis angoribus illius præſtita (quamvis duratione temporanea) quam totius mundi æterna eſſet futura. [a] *Act.* 20, 28. 1 *Jo.* 3, 16.

A. *Nunquid ergo per unum Chriſtum ſalutis porta peccatoribus aperitur?*

B. Ita res eſt; diſerte id teſtante Scriptura, *Jo.* 14, 6. *Act.* 14, 12. ſuffragrante ratione: nam ſi alius quiſpiam ad ſalutem aditus pateret, (puta per cæcos *naturæ* ductus, aut ex intuendo, haud ſatis in hunc finem polito, *creaturarum ſpeculo*) nulla poteſt aſſignari cauſa cur in Hominum ſalutem deſcenderet è cœlo Filius Dei ad Crucem in Terris. *vid. Eccleſ. Angl. Art.* 18.

CAP.

CAP. VIII. *De officio Chriſti Mediatorio.*

A. *QUalem oportet eſſe Mediatorem inter Deum & Hominem?*

B. 1°. Ab omni vel minima peccati labecula *immunem:* nam fruſtra pro peccatore medium ſe Juſtitiæ Divinæ objiceret peccator. *Heb.* 7, 26, 27. 2°. Utriuſque naturæ participem; *Humanæ*, quâ ſcilicet læſo numini ſatisfaciat, magiſque Hominem peccatorem affectu ſympathetico complectatur homo; *Divinæ*, qua ſatisfactionem atque adeo quicquid eſt muneris Mediatorii cumulate [b] adimpleat, eique [c] vim & [d] meritum affundat. [a] *Heb.* 2, 14, 15. [b] *Jo.* 19, 30. *Heb.* 10, 14. [c] *Eph.* 4, 8, 12. [d] *Rom.* 8, 32, 33, 34.

A. *Quotuplex eſt Chriſti munus Mediatorium?*

B. Triplex: [a] *Regium*, [b] *Sacerdotale*, [c] *Propheticum.* [a] *Mat.* 21, 5. [b] *Heb.* 6, 20. *& alibi paſſim.* [c] *Act.* 3, 23.

A. *Quæ partes ſunt* Regii *muneris?*

B. Populo ſuo [a] leges dare, [b] piis tutelam, [c] privilegia, [d] præmia largiri, & merita impios proſequi [e] vindicta. [a] *Iſ.* 33, 22. *Mat.* 28, 20. [b] *Jo.* 10, 11, 28. [c] 1 *Pet.* 2, 9. *Apoc.* 1, 6. [d] *Apoc.* 22, 12. [e] *Luc.* 19, 27.

A. *Quænam ad munus* Sacerdotale *pertinent?*

B. In genere duo: 1°. [a] Seipſum ſemel pro

pro peccatis offerre *victimam* Juſtitiæ Divinæ *ex aſſe* ſatisfactoriam. 2°. Pro peccatoribus in eum credentibus jugiter apud Patrem [b] *intercedere.* [a] *Heb.*9,28. [b] *Heb.*7,25.

A. *Quid ergo ſtatuendum eſt de Sacrificio, quod vocant* Miſſæ, *peccatorum* (*ſaltem quoad pœnam temporalem*) *expiatorio?*

B. Blaſphemum id eſſe figmentum Hominum Scripturas non intelligentium. Hæ ſiquidem nullum tale nobis commendant ſacrificium præter ſanguinem Chriſti, qui [a] *ſolus abluit peccata.* Interim [b] ſacrificia Chriſtiana (ſenſu figurato) agnoſcimus, *ſpiritualia* ſcilicet, *euchariſtica,* & magni [c] illius ſacrificii *commemorativa,* [d] quale eſt Cœna Domini. [a] 1 *Jo.* 1, 7. *Jo.* 1, 29, [b] *Pſ.* 50, 17. *Heb.* 13, 16. [c] *Hoſ.* 14, 2. [d] 1 *Cor.* 11, 24, 25, 26.

A. *Nonne & Sancti in Cœlis ſunt Mediatores interceſſionis?*

B. Nequaquam: quia [a] *unus ſufficit nobis mediator & interceſſor Chriſtus,* nec ullo vel *præcepto,* vel *exemplo,* vel *promiſſo* in Scripturis propoſito ad alios relegamur. [a] *Heb.* 7, 25. 1 *Tim* 2, 5.

A. *At Sancti in Terris intercedunt pro fratribus ſuis?*

B. Sane: hoc enim [a] Lex (Divina) *charitatis* poſtulat; at vel *in genere* tantum (quod & Sanctos in cœlis facere pie credibile eſt) aut ſi pro hominibus (eorumque conditionibus) ſingularibus, intelligendi duntaxat

taxat sunt ii, quorum necessitates sibi perspectas habent: ea vero *singularium* aliquot cognitio cum Sanctis vita *functis* [b] *ordinario* non competat, uti olim in terra degentibus (imo neque nisi ex [a] *revelatione divina* competere possit)inde fit quod Horum preces flagitamus, Illorum ambiendas neutiquam censemus. [a] *Eph.* 6, 19. *Jac.* 5, 16. [b] *Is.* 63, 16. [a] *Luc.* 15, 7.

A. *In quo munus suum exercet Christus* Propheticum?

B. Non tantum [a] multa prædicendo, quæ aut post evenerunt, aut certo creduntur eventura; verum etiam [b] docendo populum suum, eosque in *omnem veritatem* ducendo ad salutem necessariam. [a] *Mat.* 24, 2. *&* c. 21, 43. *Jo.* 16, 33. *Mat.* 25. *à v.* 31. *ad fin.* [b] *Jo.* 15, 15.

A. *Quomodo autem id facit?*

B. Intus *Spiritu*, ut causa *principali*; extra *Verbo*, ut *instrumentali*. Is. 29, 21.

CAP. IX. *De Fide.*

A. *Quotuplex in S. Scriptura Fides legitur?*

B. Non uno gaudet significatu: nam interdum capitur *objective*, pro ipsa Fidei [a] Doctrina; at sæpius *subjective*, prout est in ipso Credente. [a] *Act.* 6, 7. *Rom.* 10, 8.

A. *Sensu autem posteriore quotuplex?*

B. Quadruplicem memorat Scriptura: Fi-

dem ſcil. [a] *Miraculorum*, [b] *Hiſtoricam*, [c] *Temporaneam*, & [d] *Juſtificam*. [a] *Mat.* 17, 20. 1 *Cor.* 13, 2. [b] *Jac.* 2, 19. [c] *Mat.* 13, 20, 21. *Heb.* 6, 4, 5. [d] *Rom.* 3, 28.

A. *Quomodo diſtinguuntur tres iſtæ Fidei ſpecies priores à Juſtifica?*

B. Non *gradu* tantum, ſed ipſa quoque *eſſentia.*

A. *Unde hoc evincitur?*

B. Hinc potiſſimum, quod diverſa habent tum *principia*, tum *ſubjecta:* nam principium fidei Juſtificæ eſt gratia Dei *ſpecialis;* ad reliquas ſufficit generalior, & viribus naturæ magis accommodata. [a] *Eph.* 2, 8. *Gal.* 5, 22. 1 *Jo.* 20, 17. *& cap.* 3, 9.

A. *Dic ſubjecta itidem diverſa.*

B. Fidei Juſtificæ eſt homo [a] *electus* ad vitam, & [a] *natus ex Deo;* reliquarum poſſunt eſſe [b] filii perditionis, [c] Hypocritæ, (imo fidem Hiſtoricam quod attinet) ipſi quoque [d] Diaboli. [a] *Tit.* 1, 1. *Jo.* 1, 12, 13. [b] *Jo.* 17, 12. collat. cum *Mat.* 10, 4, 8. [c] *Act.* 8, 13. collat. cum *v.* 18. *ad v.* 24. 2 *Tim.* 4, 10, [d] *Jac.* 2, 19.

A. *Quid eſt Fides juſtifica?*

B. Habitus animæ humanæ, [a] divinitus & gratis infuſus, quo homo peccator Chriſtum Redemtorem, quoad omnia [b] ejus munera, [c] animitus [d] *agnoſcit*, eumque [e] unum [f] ad vitam *amplectitur.* [a] *Eph.* 2, 8. [b] *Iſ.* 33, 22. [c] *Rom.* 10, 9, 10. [d] *Mat.* 16, 15, 16. [e] *Jo.* 6, 68. [f] *Jo.* 3, 16. [g] *Jo.* 3, 12. *Cant.* 3, 4.

A. *Quæ-*

A. *Quænam eſt nota Fidei Juſtificantis certiſſima?*

B Quod [a] *purificet cor*, & [b] per *charitatem agat*. [a] *Act.* 15, 9. [b] *Gal.* 5, 6.

A. *Poſſuntne Infantes habere fidem?*

B. Poſſunt in actu *primo* ceu radice, non in actu *ſecundo*, ſive fructu; eodem plane modo quo rationem habent naturalem: cum enim veræ regenerationis per occultam Sp.S. virtutem [a] capaces eſſe dubitandum non ſit, eoſdem quoque tum fidei, tum omnium eo pertinentium virtutum, in *ſemine* & *radice* participes fieri nil vetat. Huc accommodetur [a] *Mar.* 10, 14. *Apoc.* 21, 27.

CAP. X. *De Juſtificatione & Sanctificatione.*

QUid eſt Juſtificatio?

A. Eſt actus Dei [a] judicialis, quo juſtitia [b] Chriſti cuilibet in eum credenti ad ſalutem [c] gratis [d] imputatur. [a] *Rom.* 5, 16. *& cap.* 8, 33, 34. [b] 1 *Cor.* 1, 30. *Phil.* 3, 9. [c] *Rom.* 3, 24. *Rom.* 4, 3. *ad v.* 9.

A. *Annon ergo juſtificantur peccatores per Juſtitiam illis infuſam, ceu quovis modo inhærentem?*

B. Nequaquam, (tota enim [a] Scriptura reclamat:) ſed per unius Chriſti juſtitiam *fide* apprehenſam & applicatam. Conſule

loca

loca in respons. prox. anteced. & [a] *Rom.* 4, 5, 24. *& Rom.* 5, 18. *Gal.* 2, 20. *Tit.* 3, 4, 5.

A. *Quomodo igitur Fides justificare dicitur, cum sit qualitas infusa & inhærens?*

B. Non ut *causa principalis* efficiens, nam ea Deus est; non ut *causa meritoria,* quæ Christus est; sed ut *instrumentum* quoddam, Christi justitiam peccatori applicans. [a] *Rom.* 8, 33. [b] *Isa.* 53, 5. *Rom.* 5, 19.

A. *Quid hic censendum de* bonis operibus, *quibus justificationem cum fide sociam tribuere videtur* S. Jacobus *c.* 2.

B. Quanquam Scriptura nos *sola fide* Justificari non asserit diserte & totidem terminis; id tamen locutione prorsus æquipollente sæpies enuntiat: ut cum dicit justificari *non operantem & sine operibus. Ro.* 4, 5. *Ro.* 3, 28.

A. *Quomodo ergo intelligendus est S.* Jacobus?

B. De operibus ut *adjunctis* fidei justificæ necessariis, non ut ad ipsum (sicut fides est) justificandi actum requisitis; hæc enim (si Evangelice bona) *non præcedunt justificandum, sed sequuntur justificatum.*

A. *An ergo nulla datur Justificatio* ante fidem?

B. Nulla prorsus in [a] foro Conscientiæ; imo nec in foro Dei [b] *actualis & completa:* datur tamen in [c] *decreto* divino, & quæ *virtualis* appellatur in capite [d] Christo. [a] *Ro* 5, 1. [b] *Heb.* 11, 6. [c] *Eph.* 1, 11, 12, 13. [d] *Is.* 50, 8.

A. *Num Justicatio simul & semel peragitur?*

B. Ita

B. Ita, ſi quoad *gradus* intellecta (ſic enim omnibus & omni quoque tempore [a] eadem eſt) non vero quoad ejus ſive *ſenſum*, ſive *durationem:* utpote peccatori credenti & reſipiſcenti continenter [b] repetita. [a] *Ez.* 18, 22. [b] *Ro.* 3, 25.

A. *An denique eſt Homini lapſo ſub lege eadem, quæ ſub Evangelio Juſtificatio?*

B. Eadem, per fidem ſcil. in [a] Chriſtum mediatorem (utrobique communem) ſub lege *exhibendum*, ſub Evangelio *exhibitum.* [a] *Heb.* 10. *ad v.* 15. *& c.* 11. *per tot. & c.* 4, 2. 1 *Cor.* 10, 3, 4. *& alibi paſſim.*

A. *Itaque promiſſionibus ſpiritualibus non caruere fideles ante incarnatum Chriſtum?*

B. Nullatenus: nam ſic aut *vana* aut *cæca* admodum fuiſſet illorum fides; quin & diſerte contrarium aſſerit Apoſt. *Heb.* 11, 13. *ad v.* 17.

A. *Poteſtne inſtantia aliqua Veteris Teſtamenti res clarior fieri?*

B. Omnino: idque ex verbis ipſis pacti cum *Abrahamo* fœderis, *Gen.* 17, 7. *Ero tibi Deus & ſemini tuo.*

A. *Quid inde conficitur?*

B. Promiſſiones factas eſſe Patribus & Fidelibus ante Chriſtum *pluſquam terrenas:* imo Chriſtum ipſum, (qui promiſſionum omnium nucleus eſt) eis promiſſum & prædicatum fuiſſe conſtat, ex *Gal.* 3, 8, 14, 16, 17, 18. *Heb.* 11, 16.

A. *Quid eſt Sanctificatio?*

B. Eſt

B. Est actio Dei gratuita, qua peccatorem jam [a] justificatum peccati [b] omnis dominio per [c] Spiritum suum [d] *gradatim* liberat, eumque studio constanti bonorum operum inflammat. [a] *Ro.* 8, 1, 2. *Heb.* 11. *per totum.* [b] *Ro.* 6, 14. *passim.* [c] *Ro.* 8. *passim.* [d] *Phil.* 3, 14.

A. *In quo discrepat Sanctificatio à Justificatione?*

B. In tribus potissimum, (si strictius, prout in descriptione exhibetur, accepta.) 1°. Quod sit natura posterior justificatione, (nam tempore coincidunt.) 2°. Quod sit qualitas animæ Credentis realiter inhærens, eamque modo *reali* & *absoluto* afficiens, quin & in *Lege* præscripta, cum *Justificatio* per fidem sit opus pure *Evangelicum.* 3°. Quod per gradus absolvitur; in Terris *inchoata*, in Cœlis *perfecta. Phil.* 3, 12, 14. 2 *Pet.* 3, 18. 4°. Quod secundum opera *sanctitatis* feretur *sententia* in foro, dieque novissimo. *Mat.* 25, 35. *&c.* 2 *Cor.* 5, 10.

A. *Quam vero ad regulam exigendum est hujus Sanctificationis exercitium?*

B. Ad unum Dei verbum in Scripturis consignatum; præcipue ad Decalogum, *Sanctimoniæ normam summariam.*

CAP.

CAP. XI. *De Decalogo.*

A. *NUm Decalogus Chriſtianos ex æquo cum Judæis obligat?*

B. Omnino: Lex enim naturæ (ceu moralis) quam exhibet eſt omnium hominum (idque æternum) obligatoria; quod idem conſtat ex [a] Chriſti & [b] Apoſtolorum teſtimonio, qui ad legem in Decalogo comprehenſam, ut ſanctitatis regulam, omnes amandant: ut [a] *Mat.* 15, 3, 4. *Luc.* 10, 26. [b] *Jac.* 2, 8, 11.

A. *Quomodo diſtribuitur Decalogus?*

B. In binas (quas vocant) *Tabulas*, ceu *mandata magna* (generalia) ut appellat Chriſtus, *Mat.* 22, 38, 39, 40.

A. *Iſtæ autem Tabulæ quomodo diſtinguuntur?*

B. Prior (quæ 4 prima continet præcepta) Deum immediate reſpicit; altera proximum, vel Deum mediante proximo.

A. *Quænam ſunt regulæ ad interpretandum Decalogum obſervatu digniores?*

B. Iſtæ tres.

1°. Præceptum omne negativum oppoſitas exigit virtutes, ſimiliter affirmativum prohibet vitia. Exempla vid. 1 *Cor.* 15, 34. *Eph.* 4, 28. *Iſ.* 58, 4. *adv.* 8. *Rom.* 12, 2. *&c.* 2°. Mandatum generale omnes includit [a] *ſpecies*, imo

&

& *occasiones* quaslibet non pure accidentarias, *irritamenta*, atque adeo quæcunque eo conducentia adminicula. [a] *Mat.* 5, 21, 22. collat. cum 1 *Jo.* 3, 15. 1 *Thess.* 5, 22. *Judæ* 23. *Heb.* 10, 25. 2 *Cor.* 6, 14, 17. *Psäl.* 1, 1. 3°. Præcepta affirmantia obligant *semper*; negativa insuper *ad semper*: v. g. semper tenemur dare pauperibus, sed non dare semper; quod si ullo vitæ totius momento eos opprimamus, violatur lex negativa, quæ id severe prohibet.

A. *Ecquid legi in Decalogo comprehensæ novum aliquod præceptum substantiale Christus attexuit?*

B. Prorsus nullum: quia sic lex divina non esset perfecta, totum continens officii humani, contra *Ps.* 19, 7. imo *perfectio* (& hoc ipso nomine) ei tribuitur, nullis finibus circumscripta, *Ps.* 119, 96. Præterea sequeretur, quod si quis totam legem cumulate adimpleret, nondum tamen officii sui partes omnes percurreret, quia peragendæ restarent aliæ à Christo Domino præscriptæ; nec posset consequenter introire vitam, reclamante totius Scripturæ suffragio, ut *Lev.* 19, 18. collat. cum *Gal.* 3, 12. *Mat.* 19, 17.

A. *Quid ergo hac in re Christum præstitisse censendum est?*

B. Veteri nimirum legi *lucem* attulisse *novam*, nova (nec satis unquam miranda) impo-

impoſuiſſe hominibus Chriſtianis obſequii vincula. *Mat.* 5. *Jo.* 13, 34. collat. cum *Lev.* 19, 18. *Heb.* 2, 2, 3, 4, 5.

A. *At* pactum præſtantius, & promiſſa præſtantiora *legimus*. *Heb.* 8, 9.

B. Fœdus Evangelicum & gratiæ eſſe operum fœdere præſtantius, in confeſſo eſt apud omnes: ſed cum fœdus illud gratiæ ſit duplex, vel *typicum* ſcilicet, vel *ſpirituale*, priori videtur hîc opponi poſterius; quod cum promiſſa ſpiritualia exhibet tum uberius multo, tum dilucidius, fœdus ipſum præſtantius & promiſſis præſtantioribus ſtabilitum dicatur. *Heb.* 8, 11.

A. *Quid exiſtimandum eſt de operibus* (*quæ vocant*) Supererogationis, *quæque* meriti *eſſe* maximi *dicuntur*, *neque tamen intra ambitum Decalogi concluſa; qualia ſomniant Pontificii*, *ſua* cœlibatus, obedientiæ, *&* paupertatis *ſpontaneæ vota*, *quibus veluti quartum adjecerunt Jeſuitæ ſibi proprium*, *viz.* miſſionis?

B. Fieri non poteſt ut opus ullum morale *extra* legem moralem (nedum *ſupra*) collocetur, nam *latum mandatum tuum nimis*, Pſ. 119, 96. Rejicienda itaque *conſilia* illa horum ſenſu *Evangelica* dicta; quæ, ut ajunt, ſuadent tantum, nullo modo præcipiunt: nam ſi ſuadent ad bonum, omne bonum in lege bona & perfecta, vel *in ſpecie* vel *in* [a] *genere*, vel *expreſſe* vel [b] *implicite* continetur. [a] *Mat.* 14, 21. [b] *Deut.* 6, 5. collat. cum *Mat.* 22, 37.

A. *Sed videtur Apoſtolus* conſilium *ſuum* (γνώ-

(γνώμῃ) *à* præcepto *ſecernere*, 1 Cor. 7, 25. collat. cum *v.* 12.

B. Ita, à præcepto quidem ſpeciali & expreſſo, non autem ab implicito ſive virtuali, quod ad caſum præſentem ex *Spiritus Sancti dictamine* accommodatum ſibi *perſuaſum habuit. v. ult.*

A. *Quid vero de Votis iſtis cenſendum?*

B. Omnia rationi & Scripturæ adverſari. Nam quod ad Votum *Paupertatis* attinet, id erga Deum [a] *ingratitudinem*, erga ſe & proximum [b] *charitatis defectum* arguit. Votum *Cœlibatus* pugnat contra [c] remedium incontinentiæ à Deo omnibus ex æquo indultum, & promiſſione divina caret. Votum *obedientiæ & miſſionis*, prout à Pontificiis deſcribitur, eſt *obedire Hominibus magis quam Deo.* [a] *Prov.* 30, 1, 9. *Prov.* 3, 10, 16. [b] 1 *Tim.* 5, 8. [c] 1 *Cor.* 7, 9. [d] *Heb.* 13, 4.

CAP. XII. *De Præcepto primo.*

A. *QUid in Primo Legis Præcepto directe & explicite prohibetur?*

B. Idololatria, & *Polytheiſmus*, ſive falſi numinis (unius aut plurium) cultus Religioſus.

A. *Quid autem implicite exigitur, ſecundum Regulam cap.* 11. *traditam?*

B. Ut unum illum verum Deum toto quidem corde ac viribus [a] amemus; [b] fiduciam ei omnem, [c] æſtimium, [d] honorem, & [e] obſe-

ſequium perpetuo & [f] palam, ut fert occaſio, deferamus: ut nobis denique, præ ipſius infinities auguſtiſſima omnium majeſtate & gloria, [g] cuncta plane ſordeſcant. [a] *Deut.*6,5. [b] *Pſ.* 91, 2. [c] *Pſ.* 73, 25. [d] *Pſ.* 29, 2. [e] *Mat.* 4, 10. [f] *Pſ.*40, 10. *Luc.*12, 8, 9. [g] *Phil.*3, 8.

A. *Annon ergo licet ulli Creaturæ, puta Angelis & Sanctis Cœlitibus (omnium præſtantiſſimis) cultum exhibere* religioſum?

B. Non: nam ſceleſti hoc eſſet Sacrilegii, quia Finis & Objectum Religionis [a] ſolus eſt Deus. [a] *Mat.* 4, 10. *Auguſtin. de Civ. Dei, l.*10. *c.*1. *Aquin.* 2ª 2æ *q.*31.

A. Quod Deus ſit objectum Religionis ultimum in confeſſo eſt apud omnes: ecquid vero obſtat quo minus Creatura ſit objectum intermedium *& quaſi* tranſitorium?

B. Obſtat *incapacitas* ſubjecti naturalis: cum enim res creata neque *proxime* (ſive *tranſitorie*) neque *remote* poſſit eſſe Deus, conſequens eſt ut neque ſit cultus Divini capax; alioqui (ingratiis quidem omnis Dialecticæ) communicatio fiet Accidentis proprii ſubjecto, non tantum ſpecifice, ſed modis infinitis diverſo.

A. *Quid itaque per Duliam & Hyperduliam ſibi volunt Sophiſtæ Pontificii, illam Sanctis vita functis communem, hanc B. Matri Virgini peculiarem?*

B. Hæ nimirum Argutiolæ ſunt cauſæ deſperatæ ultima, ſed ægra, ſubſidia: incaſſum vero novis pugnatur vocabulis, quorum exuta

uta eſt jam pridem caſtris ſententia; imo ſuo ſibi licebit hos telo conficere,

A. *Videamus quo pacto.*

B. Sic itaque Cultus à Latria (*i.e.* Divino) ſpecifice diſtinctus non poteſt eſſe religioſus (niſi ludatur in vocabulo Religionis:) cum enim omnis actus Religioſus ad Deum velut ad ſcopum & Finem proximum recta collineet, actuſque morales quoad *ſpeciem* ſeparentur invicem Finibus & Objectis; aut iſte Cultus Sanctorum alio fertur quam ad Deum, ſicque non erit Religioſus; aut ſi eo dirigatur, non poteſt à Latria ſpecie diſcrepare, quod tamen rotunde aſſerunt ejuſdem Patroni. *vid. Aquin.* 2ª, 2ᵉ. *qu.* 103. *Art.* 3.

A. *Nullum vero cultum Creaturæ deferendum cenſes citra horrendam Idololatriæ dicam?*

B. Religioſum omnino nullum: ut omnem tamen in aliqua poſitis *excellentia* detrectemus, (ſive ea ſit pure *civilis* & externa, qualis eſt ſuperioris reſpectu ſubditi, ſive *moralis* & interna, in animi dotibus & virtutibus fundata) permultum abeſt.

A. *De Sanctis autem, præcipue qui ſunt in patria, quid in hoc negotio ſtatuendum?*

B. Horum ſcilicet memoriæ (quicquid contra dicant Adverſarii) debitum Honoris præconium recuſamus nullum; cujus multo in ſe luculentiſſimum eſt, [a] Deoque gratiſſimum, eorum pietatis indefeſſa & acris *imitatio.* Ore laudamus, de illorum excellentiis

præ

præ Confratrum in via honorifice ſentimus; de præfulgentibus virtutum exemplis *Deo omnis Gratiæ* laudes & gratulationes noſtras quotidie fundimus. Interim vero quem ſibi tribuendum animitus averſantur [b] *ipſi*, quem uni [c] ſibi ſacrum ſecluſit Deus, cultum illis *religioſum* omnem, uti par eſt, pernegamus.

[a] *Rom.* 4, 10. *Heb.* 13, 7. [b] *Rev.* 4, 9, 10, 11. & *c.* 19, 10. [c] *Iſ.* 42, 8.

A. *Iſtius vero cultus* (*quem religioſum vocas*) *naturam ſingularibus aliquot Inſtantiis dilucidiorem fieri cuperem.*

B. Inſtantiæ ſunt, Invocatio, Fiducia, Corporis Incurvatio religioſa quæcunque, oblationes, ſuffitus, & id genus alia quam plurima, quæ Papalem maxime deturpant gregem.

A. *At Purpuram, Sellam, Imaginem Regiam honore proſequimur, imo* [a] *eodem* (*dicunt aliqui*) *quo Regem ipſum: & hoc dato, nonne licebit honorem quoque Sanctis apud Deum exhibere Divinum?* [a] *Aquin.* 2ª. 2ᵉ. *qu.* 103. *Art.* 4, 10.

B. Uno quidem *abſurdo dato ſat multa ſubſequuntur.* Paſſim iſta ab Adverſariis propinatur nobis inſtantia, qua nihil tamen fœdius. Nam 1°. Sani nemo ſincipitis eundem *purpuræ*, *ſellæ*, aut *imagini Regiæ* honorem præſtat quem ipſi Regi; aut ſi mentis compos, plurimæ ſaltem laborat erga Principem irreverentiæ morbo. 2°. A cultu civili ad Religioſum ulli creaturæ deferendum tur-

pissima est consequentia, utpote quæ facit ex Creatura Deum.

A. *Quid demum de cultu Reliquiarum sentiendum?*

B. Si divinum intelligis, eum scilicet ex antedictis (Argumento *à majore* negativo) suopte ingenio concidere: ut ne quid de illarum ridiculo admodum & pleno fraudum fraudulentissimarum abusu, toti jam olim orbi ad nauseam usque explorato & exploso, dicatur.

CAP. XIII. *De Præcepto Secundo.*

A. *UNde dignoscitur præceptum primum à secundo?*

B. Illud circa cultus Divini objectum primario & proprie versatur, hoc circa cultum ipsum ut à Deo præstitutum, vel (ut alii) *modum*, eumque præcipue externum.

A. *Quid itaque in secundo* ῥητῶς *& explicite prohibetur?*

B. Ne Deum in sculptili aliquo, pictura quavis, aut imagine visibili colamus, ejusve [a] similitudinem ullam fabricemus: quippe qui & incorporeus est, &, [b] supra quam aut arte humana aut re qualibet creata exprimi aut effingi possit, gloriosus. [a] *Deut.* 4, 15. [b] *Is.* 40, 18.

A. *Quid autem implicite interdictum ibi continetur?*

B. Ne alio prorsus *modo* colatur Deus, quam eo quem præscripsit [a] ipse. Quod etiam sum-

ſumma ratione nititur: cultus enim cum ſit obſequium, Imperantis eum voluntatem ſequi par eſt. [a] *Exod.* 25, 40. *Mat.* 28, 20.

A. *Quomodo ſpecialiter appellatur hujus præcepti tranſgreſſio?*

B. Binis vulgo nominibus; [a] *ſuperſtitionem* intelligo, & [b] ἐθελοθρησκίαν, ſive cultum humani tantum arbitrii ſobolem: quorum utriuſque (ex ſenſu vocabulorum *uſitatiſſimo*) hæc eſſe poteſt deſcriptio, quod ſit *cultus meticuloſus* (aut quaſi *adulatorius*) numinis ab eo minime requiſitus. [a] *Act.* 17. 22. [b] *Col.* 2. *v.* 23.

A. *Sin modus colendi Deum legitimus ſit is unus quem ipſe præſcripſit, quid exiſtimandum eſt de Ritibus & Ceremoniis in cultu Divino ſolius Eccleſiæ Auctoritate adhibitis? Quomodo iſtis conveniet cum hoc Præcepto?*

B. *Pontificiis* quidem peſſime, utpote [a] numero, [a] ſuperſtitione, & venditata neceſſitate (ut meritoriis, & cultus divini [b] partibus) ipſa demum levitate gravibus, & Fidelium Conſcientiis iniquiſſime [a] moleſtis. [a] *vide præfat. Liturg. Anglic. præfixam de Ceremoniis.* [b] *Bellarmin. Tom.* 3. *lib.* 2. *cap.* 31. *prop.* 5.

A. *Quid vero de Ceremoniis Eccleſiaſticis in genere cenſendum?*

B. Eas minime damnandas, ſi ex *prudentia* Eccleſiæ Chriſtiana ad regulas Scripturæ *generales* (uti par eſt) exigantur, fatente inter nos ipſorum fratrum diſſentientium [a] Primipilo. [a] *T.C. Replic. ad Reſponſ. admonit. dat. c.* 1. *diviſ.* 5. *apud Whitgift. fol.* 86.

A.

A. *Cedo iſtas mihi regulas.*

B. 1°. Ne, dato ſcandalo, erga Fratres *charitati* adverſentur. 2°. Ne honeſtati & *decoro.* 3°. Ne Eccleſiæ *ædificationi.* 4°. Ne *gloriæ divinæ* vel minimum.

A. *Nonne quadruplicem hanc regulam in Ceremoniis ſuis aut ritibus inſtituendis probat Eccleſia Anglicana?*

B. Omnino: quod conſtat ex graviſſima præfatione *Liturgica,* ſupra memorata.

A. *Mirum itaque videatur cur matri ſuæ tantopere iraſcantur Fratres: ſed noſtras fortaſſe Ceremonias aut* partes *aut* modos *eſſe cultus Divini perſuaſum habent, proinde in ſecundum (quod præ manibus eſt) Præceptum ſecius animatas.*

B. Sed neutrum ipſis (quantum ego intellectu aſſequor) concedit Eccleſia, quæ pauculas illas Ceremonias à ſe inſtituras pro Chriſtiana quidem prudentia, ſed verbo Dei moderanda, agnoſcit [a] *mutabiles:* quod de cultu Divino vel ejus *modo* proprie ſic dicto pronuntiare illius pietati religio eſt. [a] *ibid. ubi ſupra.*

A. *Quos loqueris mihi cultus modos, & cur tales eſſe Ceremonias noſtras inficiandum cenſes?*

B. Modi cultus ſunt vel *primarii* vel *ſecundarii:* illi iſtarum omnium virtutum quæ Deum proxime reſpiciunt peracta (modo debito) intus exercitia, quales ſunt actus Æſtimii, Admirationis, Fidei, Spei, Dilectionis,

&

& illorum ſimiles: modi ſecundarii priorum ſunt aut *delineationes* aut *indicia* externa; cujuſmodi ſunt oris *precatio*, & inter orandum *genu-flectio*, *auditio* verbi, ſacramentorum *participatio* &c.

A. *Res equidem in liquido poſita videtur, Eccleſiæ Anglicanæ ceremonias ad horum neutrum pertinere modum.*

B. Nihil manifeſtius: quin nec proprie reſpondent ad quæſtionem *Quomodo v.g.* quærenti *Quomodo* Cajus aut Mævius colit Deum, recte poſſit reſponderi *devote*, & *ex animo*, *invocando*, *celebrando* nomen Dei &c. ſed inepte reſponderetur, cum *ſuperpellitio*, vel ſine; *ſigno Crucis* adhibito, vel omiſſo: hoc enim non eſt proprie reſpondere ad *Quomodo*, ſed ad *Quid*. i. e. Quid una agit, vel induit, dum colit Deum. Nimirum indicat *Accidentia cultum libere concomitantia*, non modum cultus.

A. *Verum ulterius inſtatur, Ceremonias ſuas ab* [a] *Eccleſia pro* ſignificantibus *haberi, proinde cum hoc præcepto male convenire.* [a] *vide præfat. antedictam.*

B. Significatio duplex eſt, vel pure *Spiritualis* & indebitæ gratiæ, vel *Eccleſiaſtica* (ſive *Politica*;) eaque vel debiti *officii*, ut cum Baptizatus in fronte Crucis figura ſignatur, aut cum Præſul Biblia tradit Presbytero tunc primum ſacro ordini initiato; vel tantum *Decori*, ut uſus *Superpellitii* in miniſterio divino. Illam diſerte [a] reſpuit Eccleſia niſi ab omnis gratiæ perenni fonte inſtitu-

tam: Hanc [b] ipſa poteſt inſtituere cum debita regulis Scripturæ generalibus exhibita reverentia. [a] *vid. Canon.* 30. *de uſu Crucis in Bapt.* [b] 1 *Cor.* 14. *v.* 40.

A. *At hinc exoritur Infirmis Scandalum?*

B. De eo *Rectorum* eſt Eccleſiæ pro ſua in oves Chriſti [a] *cura* pariter atque [a] *miſericordia* ſedulo providere; gregi tamen in *adiaphoris* parendum eſt Paſtoribus ſuis, ſive Politicis, ſive Eccleſiaſticis: aut ſi id minus ratione præceptæ materiæ per conſcientiam erroneam præſtare poterunt, Superiorum cenſuris [b] ſine murmure & ſtrepitu acquieſcendum erit. [a] 1 *Cor.* 10, 32, 33. 2 *Cor.* 11, 29. [b] *Philip.* 2, 14.

A. *Quid ita vero?*

B. Quoniam ſcilicet obſequium in re licita debitum eſt juris *naturalis* Superioribus perſolvendum: at exoritur ſcandalum (in tali ſaltem materia) non niſi *per accidens*, vitio ſcilicet accipientis; & longe inquiſſimum eſt, ut obedientia *per ſe* debita locum cedat ſcandalo *accidentali*, præceptum tranſgreſſioni.

A. *Quî vero cum Libertate* (*à lege Ceremoniali*) *Chriſtiana conſtabit ejuſmodi Ceremoniarum præſcriptus uſus?*

B. Quippini? nam Lex iſta omnino [a] Futurorum *umbra*, Ceremoniarum *numero* & *neceſſitate*, vi *Conſcientiarum* [b] ſub pœnis atrocibus immediate obligatoria, Eccleſiæ minorenni Judaicæ jugum erat cervicibus (etſi duris)

duris) [a] permoleſtum: contra, Ceremoniæ noſtræ *præſentium* ſunt, & in liquida *luce* poſitorum, *perpaucæ*, in ſe ſemper *adiaphoræ*, &, ubi videbitur Eccleſiæ, *mutabiles* ac evanidæ. [a] *Heb.* 10. *v.* 1 [b] *Levit.* 7. *v.* 20, 21. [c] *Act.* 15, 10.

A. *Verum alia fratribus argumentorum præſto ſunt capita: nimirum ex* perfectione Scripturarum, Regio *Servatoris* munere, *ejuſque in Eccleſiam Moſaicæ ſuppari, ſi non ſuperiori, fide, petita; quibus illi ſingulis haud levem quiritantur hinc fieri injuriam.*

B. Ne nimii ſimus, reponere in præſentia ſuffecerit. 1°. Illorum æque ac noſtra intereſſe hujuſmodi objectorum ictus amoliri, qui Ceremonias nullo prorſus mandato ſpeciali Scripturæ nixas, ad ejus tantum regulas generales accommodatas, tuto uſurpari poſſe confitentur, nec ullas ipſi admittimus alias: quem itaque nobis nexuere nodum pro utriſque eadem charitatis opera ſolvendum ſuaderem. Quin ne inutiles & aſymboli adſimus ſpectatores, dicimus. 2°. Cœleſtibus illis oraculis per Cermonias noſtras, aut quales ſaltem ex regula Fratrum *quadruplici* comparari nihil vetat, quoad *ſenſum* & *ſignificationem* plenariam demtum, adjectum nihil: ſed quod *in genere* præcipitur, & *in ſpecie* liberum relinquitur, ad caſus ſpeciales, ut fit, ab Eccleſia debite aptatur. 1 *Cor.* 14, 40. collat. cum *v.* 27, 29.

A. *Quid de Regio Chriſti munere, & ferendarum*

darum in Ecclesia legum potestate αὐτοκρατορικῇ? *hæccine potestatem illam circa res Ecclesiasticas ferent humanam?*

B. Regnet æternum supra omnia benedictus Rex Ecclesiæ: *subordinata non pugnant.* Nullam sibi arrogat Ecclesia potestatem Christi Domini aut *contrariam* aut *coordinatam;* imo nullam, quam non *in genere* ab ipso illo fonte potestatis haustam accepit, quanquam (ut ante diximus, ex apertissima illius sententia) *in specie materiæ* præceptæ (si quando poscit prudentia Christiana) *mutabilem:* sed ista omnia cum sint *in se adiaphora,* non cujuslibet privati *Hominis* sed *Rectorum* Ecclesiæ judicio permittenda ratio facile monebit.

A. *Quid de Beatissimi mediatoris Fide in Ecclesiam, intuitu* [a] *Mosaïcæ statuendum?* [a] *Heb.* 3, 5.

B. Absit ut ulla tantæ Fidei splendorem vel umbra contumeliæ hinc obscuratum eat. Tradidit omnia Christus Ecclesiæ [a] ad salutem *necessaria;* omnia, [b] quæ à Patre acceperat: plus fides non præstitit Mosaica, nec minus Christi. [a] *Jo.* 20, 31. [b] *Jo.* 15, 15. De istis qui plura volet consulat Reverendum D. *Sandersonum de Conscientia, prælect.* 6.

CAP. XIV. *De Præcepto Decalogi Tertio.*

A. *Quid in tertio Præcepto vetitum continetur?* B. *Abusus*

B. *Abuſus nominis Divini:* qui fit quotieſcunque illud ore vel mente uſurpamus, aut *ſine Cauſa*, & in rebus leviculis; aut non ea, qua par eſt, [a] *reverentia* & animi *devotione*. [a] *Pſal.* 111, 9.

A. *Cum hoc interdicto quodnam ex conſequenti cohæret præceptum?*

B. Ut quicquid mens de Deo, Rebus, Inſtitutionibus, aut Operibus Divinis concipit, quicquid lingua profatur, Sacro-Sanctæ nominis ejus ſublimitati & præſtantiæ reſpondeat. *Pſ.* 96, 48.

A. *Igitur hoc maxime tenendum eſt in* juramento, *cum in eo perverſus Divini nominis abuſus ſit maxime deteſtabilis.* Mal. 3, 5.

B. Plane: unde, & rite uſurpatum ſit pars, [a] eaq; non minima, cultus Divini. ut [a] *Deut.* 6, 13.

A. *Quid autem eſt Juramentum?*

B. Eſt actus religioſus in quo [a] ad finiendam legitimi momenti litem Deus [b] *teſtis* & [c] *judex* invocatur. [a] *Heb.* 6, 16. [b] *Gen.* 31, 50. *Mal.* 3, 5. [c] *Gen.* 32, 53. 2 *Cor.* 1, 23.

A. *Quomodo dividitur?*

B. Multimode: ſed potiſſimum (& in ambitu maximo) in *Aſſertorium* & *Promiſſorium.* Quorum illud eſt de tempore *præſenti* & *præterito*, hoc tantum de *futuro;* illud in judiciis obtinet, hoc in [a] pactis & conventibus. [a] *Gen.* 24, 9. & *cap.* 31, 53.

A. *Juramenti legitimi quæ ſunt leges?*

B. Ut nomen [a] unius Dei juretur, idque

in

in [b] *veritate, judicio, & juſtitia.* [a] *Iſ.* 65, 16. *Jer.* 5, 7. [b] *Jer.* 4, 2.

A. *Quidni liceat jurare per Creaturam?*

B. Quia nulla poteſt aut *teſtis* eſſe infallibilis juramenti aut *vindex* male præſtiti: hoc enim ejus eſt privilegium, qui eſt *Scrutator cordium,* & ſupremus mundi Judex; hic ei ſoli *cultus* debetur.

A. *Sed ejuſmodi per Creaturas Juramenta probare videtur, imo & ſtabilire Dominus:* Mat. 23, 21, 22. *ſiquidem eo loco diſerte pronuntiat jurantem per* Templum, *aut* Cœlum *ipſum,* jurare Deum.

B. Non probat iſte Textus juramentum per Creaturam, ſed vetat *perjarium,* etiamſi Creaturæ ſolius nomen in juramento audiatur, ut locum attentius intuenti conſtare poterit. Dicendum itaque quod poſſit aliquis dici jurare Deum bifariam. 1°. *Directe & formaliter,* quando Deus ipſe teſtis invocatur, aut diſerte & expreſſo nomine, aut ſaltem ſenſu [a] figurato, tropico, & adumbrato. [a] *Gen.* 31, 53. 2°. *Indirecte & æquivalenter;* id vero non reſpectu *formæ* ſed *effecti, viz.* obligationis, quatenus nimirum ita jurans tenetur ad fidem juramenti liberandam, adeoque Deum ipſum teſtem accerſit & Judicem (quamvis imprudens fortaſſe, nec aliquid tale cogitans) quaſi per ipſum nominatim juraſſet: & ſic qui jurat creaturam, dicatur jurare ipſum quoque Deum.

A. *Cum autem juramentum* in veritate, ju-

judicio, & justitia *suscipiendum sit, quænam hujusce legis vim omnem elidunt?*

B. Quæcunque [a] *dolo* malo peraguntur, aut rite instituta, vel non omnino, vel non in solidum præstantur; suscepta omnia aut *temere*, aut non [b] satis cocta *deliberatione*, de *titivilitiis* & rebus supervacaneis, de *impossibilibus*, aut quæ [c] *turpem* continent materiam, *i. e.* lege prohibitam, & istis similia: de quorum singulis, quin & tota Juramenti natura, Reverendus & Doctissimus noster *Sandersonus* ὁ μακαρίτης in aureolo *de Juramenti obligatione* libello [a] *Ps.* 24, 4. [b] *Josh.* 9, 24, 25. *Mar.* 6, 23. [c] *Act.* 23, 21.

A. *Sunt tamen qui juramento uti Christianis omnino illicitum putant?*

B. Sane: sed facile revincuntur ratione, & exemplis, quæ *instar* habent validissimæ rationis. Primo ratione, quia, teste Evangelico scriptore, [a] eoque θεοπνεύστῳ, Jus-jurandum *finis est apud homines omnis controversiæ.* Res *facti* intelligit, *finem* debitum & naturalem, cujusque luculentior haud potest ordinario haberi evidentia. [a] *Heb.* 6, 16.

A. *Sed utendum intelligis ut* medicina *non ut* cibo?

B. Prorsus: adeoque parce, nec per se expetendum, sed ubi postulat necessitas.

A. *Quæ autem profers jurandi exempla?*

B. Non modo [a] sancti *Pauli*, sed [b] beati Angeli, & denique beatissimi [c] Dei. [a] 1 *Cor.* 15, 31. 2 *Cor.* 1, 23. *&c.* [b] *Apoc.* 10, 6 [c] *Heb.* 6, 13. *& centies alibi.*

A. *Sed*

A. *Sed quomodo conciliabitur juſ-jurandum cum* [a] *interdicto Chriſti*, ne juretis *omnino; cujus eandem repetit ſententiam* [b] *D. Jacobus.*

[a] Mat. 5, 34. [b] Jac. 5, 12.

B. Quanquam locis illis nonnulla inſit difficultas, eos tamen clarioribus præponderare modo citatis æquum non eſt. Scriptura enim Scripturæ non contradicit, & obſcuriores à luculentioribus & minus impeditis lucem opemque mutuam accipiunt.

A. *Quid vero cominus reſpondendum?*

B. Ad interdictum Chriſti duo ſolent reſpondere pars maxima Theologorum. 1°. Non jurandum eſſe per *Creaturas*, per *Altare*, *Templum*, &c. quod in uſu erat Judæis, cum iſta Chriſtus interdiceret. 2°. Non eſſe facti per Creaturas juramenti violandam fidem, (ut ſupra.) Et certe non exigui ponderis utraq; videtur interpretatio: illa, quia interdictum (ſuis inſtantiis illuſtratum) Creaturarum quidem facit mentionem, nullam jurandi Deum, quòd potius ut licitum ſupponit; iſta, quoniam ex ſermone Domini palam eſt juramenta *alia* per Creaturas à Scribis & Phariſæis habita obligatoria, ſecus *alia*.

A. *Sed dicit Apoſtolus ſimpliciter*, Ne jurate, *&* ante omnia.

B. Quantumvis igitur veriſſimæ ſunt interpretationes jam nunc allatæ, *in ſe* ſcilicet expenſæ; fortaſſe tamen (quod tantorum pace virorum dictum ſit) haud ſatis feriunt Chriſti & Apoſtoli ſcopum, qui poſitus videtur

tur in juramento *promiſſorio* potius (ſive *voto*) quam *aſſertorio*; ita tamen ut *aſſertorium*, temere & ſine gravi cauſa adhibitum, ex obliquo percutiat.

A. *Id vero uberius explicetur.*

B. Non poteſt melius quam ex ipſius Chriſti verbis, qui ſuum (*Ego vero dico, ne jurate omnino*) opponit præcedentibus (*Dictum eſt antiquis, non pejerabis, ſed reddes Domino vota tua:*) quæ certe *promiſſorium* ſonant juramentum, non *aſſertorium.*

A. *Quo autem ſpectat Jacobus?*

B. Eodem ſane primario videtur quo Chriſtus, ubi dicit, *ſit ſermo veſter, Etiam, Etiam, Non, Non:* quippe priora, *Etiam, Non*, promiſſionem videntur notare *factam*, poſteriora *impletam*, uti 2 *Cor.* 1, 18, 19. De utroque loco vide quæ attulit Cl. *Grotius lib.* 2. *de Jure Belli, cap.* 13.

A. *An ergo ſimpliciter interdicta ſunt Chriſtianis Juramenta promiſſoria?*

B. Nequaquam: ſic enim actum eſſet in hoc lubrico ad fidem naturæ humanæ ſtatu de conventibus & pactis Civilibus, præcipue inter Principes, qui utinam vel ſic (*ſacratiſſima* ſcilicet *juris-jurandi religione*) ad exſolvendam fidem (hominibus, nedum *ſummis*, nedum *probis*, nedum *Chriſtianis*, digniſſimam) ſe ſemper obſtringi paterentur; ac quidvis potius *ludos* facerent, quam ſacro-ſanctum *Altiſſimi* nomen, ſimulque ingenitum & ſeveram illam Evangelii *verecundiam*.

A. *Quid vero interdictum cenſes?*

B. 1°. Jus-jurandum *minime neceſſarium*, idque ſenſu maxime rigoroſo: proinde vitandam, qua fieri poteſt ſummopere, πολυορκίαν, & præcipue Promiſſoriam; cum ex Juramenti *neceſſitate*, licet ad ſecuritatem illius cui juratur hoc faciat, nihil inde fœneratum accipiat jurantis honos, utpote cui ſine Juramento ſatis credi non poteſt. 2°. Prohibentur Chriſtianis ὅλως, & πρὸ πάντων cauſæ quæ Jus-jurandum reddunt neceſſarium; *viz.* proximo *inſidiandi voluntas, mendacia, & mala promiſſionum fides*, quæ paſſim graſſantur in hoc ſeculo.

A. *Sic autem quam dabunt ea verba ſententiam?*

B. Huc utique redibit; *Ne jurate omnino, i.e.* ita animo comparati ſitis, ea ſimplicitatis & conſtantiæ religione in dictis factiſque qubuſcunque veſtris ornati, ut vel *injuratis* (in rebus quoque graviſſimis) habeatur fides.

A. *Oſtende per inſtantiam aliquam.*

B. Quaſi ſcil. hominem intemperantem monenti, ut ubi ſe ægrotantem ſentiret, primo quoque tempore medicum conſuleret, interponat alius, ego vero ſuaderem, ne ægrotet omnino, i. e. ut intemperantiam, alioſque morborum parentes, & cauſas quaſcunque procul amoveat, ſicque (quantum in ſe eſt) minime ægrotet.

A. *Quomodo diſtinguitur* Votum *à juramento Promiſſorio?*

B. 1°.

B. 1°. Votum ſoli *Deo* nuncupatur, Promiſſio jurata ad *Homines* quoque pertinet. 2°. Votum poteſt eſſe non invocato numine, Jus-jurandum non poteſt.

A. *Quid igitur eſt Votum?*

B. Solennis, ultronea, & Religioſa promiſſio, Deo facta. *Gen.* 28, 20, 21, 22.

A. *Suntne Vota Chriſtianis licita?*

B. Nihil impedit; etſi parcius, ob majorem Dei reventiam & voventis [a] ex male præſtitis periculum, uſurpanda: ſunt enim iſta (quod de Juramentis diximus) non *alimentum* ſed *medicina* animæ, & hinc [b] libera reliquit Deus. [a] *Deut.* 23, 21. [b] ibid. *v.* 22.

A. *Quotuplex eſt Votum Chriſtianum?*

B. Vel *commune* & *ordinarium*, ut Baptiſmus, in quo ſe totum Chriſto mancipandum [a] vovet Baptizatus; vel *ſpecialius*, & extra ordinem: quod rurſus eſt vel [b] *prudentiale* & *præventivum peccati*, vel *pœnitentiale* de admiſſo; vel denique *euchariſticum* de quovis beneficio impetrando, aut impetrato. [a] 1 *Pet.* 3, 21. [b] *Pſ.* 119, 106.

A. *Quæ ſunt leges Voti Chriſtiani?*

B. 1. Ex parte *finis*, ut fiat animo ſuperſtitione vacuo, Gloriæ Dei & ſuiipſius commodi ſpiritualis unice ſtudioſo. *Pſ.* 132, 2. *Mal.* 1, 14. 2. Ex parte *voventis*, ut ſuæ ſit ipſe poteſtatis & arbitrii. *Num.* 30, 5, 8. 3. Ex parte *materiæ*, ut ea neque præcepto ulli Divino, nec *in ſpecie* vocationi noſtræ aut viribus repugnet; qualium exempla

habemus adverſantia in Votis *Papiſticis. vide c.* 11.

CAP. XV. *De Sabbato.*

A. *CUM conſtat Sabbatum à Deo ipſo eſſe inſtitutum, imo &* [a] *in Arca fœderis, una cum reliquo Decalogo, præceptum de pia atque intemeranda ejus obſervantia depoſitum, variis inſuper &* [b] *elogiis ornatum, &* [c] *ſanctionibus munitum, utrum tamen juris naturalis (immutabilis) an poſitivi cenſendum erit?*

[a] Deut. 10, 4, 5. [b] Exod. 31, *à v.* 13. *ad fin. cap.* Iſ. 56, 2. [c] Exod. 31, 14. Ezek. 10, 12, 13.

B. Eſt juris *naturalis* quoad ſubſtantiam præcepti, *i. e.* cultum Dei ſolennem, & publicum, eumque *ſtato* aliquo tempore exhibendum, (hoc enim ratio *naturalis* dictabit;) eſt juris *poſitivi* divini quoad circumſtantiam, ut ſcilicet hac hora aut die celebretur.

A. *Quando primum Deus ſanctificavit Sabbatum?*

B. Statim à [a] finita mundi creatione, die nimirum ſeptima; quanquam variis populi Dei migrationibus, & ſervitute potiſſimum Ægyptiaca ita neglectum, ut nullum ejus celebrandi ante *Moſen* diſertum occurrat exemplum. [a] *Gen.* 2, 2, 3. *Heb.* 4, 3, 4.

A. *Verum ſi* [a] *ab orbe condito obtinuit Sabbati obligatio, cur dicitur ſignum datum* Iſraelitis? [a] *Exod.* 31, 13.

B. Non

B. Non quod tum primum esset *institutum*, sed *restitutum*, (ceu de novo repetitum;) & *signum* dicitur, non quasi nullam ante haberet significationem, sed quod *Israeli*, ex parte tum [a] *obligationis*, tum [b] *materiæ*, novam. [a] *Exod.* 31, 17. collat. cum *v.* 13. [b] *Deut.* 5, 15.

A. *Cur mutatum est Sabbatum Christianum à die septimo hebdomadis in primum?*

B. In memoriam *Resurrectionis* die Dominica, unde & dies dicitur Dominicus. *Apoc.* 1, 10.

A. *Sed qua auctoritate facta diei mutatio?*

B. Omnino videtur quod *Divina*, i. e. vel Christo ipso à mortuis excitato, vel Apostolis, monente Spiritu Sancto, ita decernentibus.

A. *Quam hujus responsionis rationem affers?*

B. 1°. Quod nonnulla mutationis istius indicia verisimilia habeantur in [a] Scripturis. [a] *Act.* 20, 7. 1 *Cor.* 16, 2. 2°. Quod à tempore Apostolorum praxis ea passim invaluerit in Ecclesia.

A. *Num dies integer debetur Sabbato sanctificando?*

B. Nullam diei partem exceptam legimus, qua licet aliquid agere (citra casum aut [a] *necessitatis*, aut *charitatis*) quod solennem Sabbati sanctificationem impediat. [a] *Mat.* 12, 11.

A. *An igitur ex æquo tenentur Christiani ad diei Dominicæ, ac Judæi ad sui Sabbati observantiam?*

B. Quoad opera pietatis & cultus Divini tenentur, etsi non quoad rigorem circumstantiarum isti [a] populo peculiarium. [a] *Vid. Num.* 15. *à v.* 32. *ad* 37.

CAP. XVI. *De obedientia in quinto Decalogi Præcepto mandata.*

A. *QUinam* Patris *&* Matris *nomine in isto præcepto intelliguntur?*

B. Non ii tantum, à quibus progeniti sumus; sed qui nobis *legitime* [a] præsunt, aut superiores jure audiunt, in statu sive *Oeconomico*, sive *Politico*, sive demum *Ecclesiastico*. [a] *Is.* 49. 23. 2 *Reg.* 2, 12 *& cap.* 5, 13.

A. *Quis autem iis debetur honos?*

B. Non illius externæ modo in [a] *vultu*, [b] *gestu*, [c] *dictisque* reverentiæ, imo neque debiti personarum [d] intus æstimii, sed [e] promti quoque & [f] fidelis obsequii illorum licitis quibuscunque *mandatis* & [g] *sanctionibus* deferendi. [a] *Pro.* 30, 17. [b] *Gen.* 23, 7. [c] *Job.* 34, 18. [d] *Eccles.* 10, 20. 1 *Thes.* 5, 13. [e] *Eph.* 6, 5, 9, 7 [f] *Heb.* 13, 17. [g] *Heb.* 12, 9.

A. *Cum vero circa obedientiæ in hoc præcepto statuminatæ materiam periculosissime* (*idque à non unius Sectæ hominibus*) *erretur, primum de obedientia in universum quæro, utrum* cæcam *esse par sit?*

B. Per *cæcam obedientiam* opinor te intelligere

telligere *Jesuiticam* illam, quam Superioribus suis (Generali præsertim & Pontifici) active præstandam volunt, non tantum non assentiente, sed pertinaciter etiam reclamante proprio obsequentis judicio. Ea non video quî sit aut Religioni aut Rationi consentanea.

A. *Cur autem primo non Religioni?*

B. Quoniam illa diserte præcipit cavere ne [a] seducamur, [b] ne cuilibet spiritui non ante explorato fidem habeamus, ut [c] omnia ad examen revocemus, nec nisi bonum quicquam retineamus: monet deniq; quod [d] *quicquid non ex fide est, peccatum est*, & si [e] *cæcus cæcum duxerit, ambo in foveam decident*; quæ singula, & id genus complura alia, *cæcæ* isti *obedientiæ* è diametro adversantur. [a] *Eph.* 5, 6. [b] 1 *Jo.* 4, 1. [c] 1 *Thes.* 5, 21. [d] *Rom.* 14, 23. [e] *Mat.* 15, 14.

A. *Cur secundo talem obedientiam à Ratione alienam censes?*

B. Quoniam ea quis facit, quod Homo sobrius in re multo leviori minime faceret: vult enim oculis sibi *alienis* videri viam æternæ vitæ, non suis; *aliena* fide credere, non sua: quod est oculos sibi proprios habere frustra, non obedire ut Hominem Deo, sed creaturæ, *ut jumentum domino;* non ipsum obedientem credere, sed alium; consequenter, videre & non videre, credere & non credere: ἀούσαλα omnia.

A. *Verum in hac cæca obedientia fortassis excipiendum est* peccatum.

B. Verbo

B. Verbo excipi poteſt, re non excipitur; ſic enim vel apparet *ſuperiori* eſſe peccatum, vel *ſubdito*: non *ſuperiori*, nam ſupponendus eſt ille faciendum non injungere peccatum; non *ſubdito*, utpote cui jam eruti ſunt oculi, nec debet ille (ſi maxime poſſet) peccatum pronunciare, quod tale Superiori non videtur.

A. *An ergo liberam relinquis ſubdito mandata Superioris* examinandi *facultatem*?

B. Ita: *privatæ* quidem *diſcretionis* judicio; non eam tamen vagam, ſed debitis finibus circumſcriptam.

A. *Quinam vero iſti ſunt fines*?

B. Hi ſunt præcipui. 1°. Ut ne id *anxie* quis faciat niſi *in materia graviori*, & ubi [a] Deus in Verbo ſuo contrarium præcepiſſe videatur. 2°. Ut [b] *ſobrie* & *modeſte*, non petulanter, animoque ad diſcendum non ad cavillandum parato, aut detrectet, aut diſputet obſequium. 3°. Ut *ſibi* [c] *uni* examinet, non *aliis*, [d] niſi quorum animarum tutelam habet. [a] *Act.* 5, 29. [b] 2 *Sam.* 24, 3. 1 *Sam.* 20, 31, 32. 2 *Cor.* 13, 5. [d] *Act.* 20, 28. *Deut.* 6, 7.

A. *Pergamus ad obedientiæ caſus in ſpecie, & primo in ſtatu* Oeconomico. *Poſſuntne liberi, vel* inito conjugio, *vel* alio quovis modo, *è poteſtate parentum, ipſis nolentibus, exire*?

B. De liberis minorennibus, & nondum per ætatem emancipatis nulla difficultas eſt. Horum enim conjugia quod attinet, ſine parentum

rentum conſenſu peragenda omnino non eſſe S. Scriptura tum [a] dictis, [b] tum piorum exemplis abunde demonſtravit: quod etiam ad alia vitæ genera *per analogiam* ex æquo trahendum ratio dictabit; quin & [c] *jus naturæ* una cum [d] *civili* hoc idem poſtulat. [a] *Exod.* 22, 17. 34, 16. *Deut.* 7, 3. 1 *Cor.* 7, 38. [b] *Gen.* 24. *&* c. 28, 2. *Jud.* 14, 2, 3. [c] *Gen.* 34, *à v.* 8. *ad* 18. [d] *vide Juſtin. Inſtit. l.* 1. *tit. de Nuptiis.*

A. *Quid ſi pater conſenſerit, mater recuſaverit?*

B. Si in eundem conſenſum flecti non poteſt mater (debitis & *mora* & *mediis* quibuſcunque adhibitis) ſuffecerit *mariti* conſenſus, qui eſt *caput* mulieris, & penes quem *patriæ* poteſtatis multo potiorem reſidere partem omnes agnoſcunt.

A. *Si Parentum utrique tum à liberis* (*ea qua par eſt reverentia*) *tum à communibus amicis ſæpius rogati pertinaciter abnuerint, quid hoc in caſu faciendum cenſes?*

B. Tali conjugio ante mutatam parentum voluntatem omnino abſtinendum judico. Dato enim quod hoc pro ſuo tantum *imperio*, & mera animi *libidine* parentes fecerint, in eo quidem hi graviter peccant, *moroſis* tamen & *iniquioribus* obſequium debetur, non ſecus ac *moderatis* & *bonis.* 1 *Pet.* 2, 18. (Quod enim de ſervis dicit Apoſtolus, liberis quoque in præſenti caſu ſimiliter accommodandum eſt.)

A. *Atqui*

A. *Atqui poterunt hoc pacto Parentes nuptias quaſcunq; liberis ſuis interdicere, & conſequenter ad cœlibatum perpetuum obligare?*

B. Non ſequitur: quia aliud eſt *non huic* nubere, aliud *nulli;* nec poteſt auctoritas *humana* præjudicare *divinæ*, quæ [a] peccati remedium inſtituit conjugium. [a] 1 *Cor.* 7, 2.

A. *Quid tamen ſi adhuc perſtent in ſententia parentes?*

B. Omnino provocandum eſt ad ſententiam Principis (ſive ſupremi magiſtratus) cujus eſt providere, ut ita ſinguli utantur poteſtate ſua, ne quid inde *Reſpublica* detrimenti capiat.

A. *De liberis emancipatis & majorennibus quid in præſenti negotio ſtatuendum?*

B. Debitam ſemper parentibus exhibendam eſſe reverentiam, eorum (quoad fieri poteſt) conſiliis auſcultando: ubi vero ad maturam ætatem pervenerint, neque amplius pars ſunt familiæ *paternæ* (idque cum parentum ipſorum conſenſu) major illis connubiorum libertas concedenda videtur, ita ut invitis etiam parentibus ea poſſint contrahere, utpote *ſui jam juris facti;* quod *Joſeph* fecit, *Gen.* 41, 45.

A. *De obedientia in ſtatu Oeconomico iſta ſuffecerint, de ea quæ Rectoribus Eccleſiaſticis debetur nonnulla cap. ſeq. dicemus. Pergamus ad regimen Civile; & primo, quam habet Princeps in Clerum poteſtatem?*

B. Supremam in Terris habet, hoc eſt, in foro

foro externo, non autem interno.

A. *Id amplius explicandum velim.*

B. Non in *foro interno*, utpote cui non ſint datæ *claves* regni cœlorum, ſive per Prædicationem verbi, ſive per Adminiſtrationem ſacramentorum, ceu demum per delinquentium Excommunicationem, aut pœnitentium Abſolutionem, aut [a] alium quemcunque *actum pure Eccleſiaſticum.* [a] 2 *Chron.* 26, 16.

A. *Qualis autem eſt ea, quam dixiſti, poteſtas ſuprema in* foro externo?

B. Providendi ſcil. ut quod ſui eſt muneris in religionis negotio [a] quiſque faciat, & [b] gladio civili in contumaces animadvertendi. [a] 2 *Chron.* 19, 8. *ad finem, & c.* 29, 5, 11, 27, 30. *& c.* 30, 5. *& c.* 31, 2. *ad v.* 6. *& c.* 35, *ad v.* 7. *videſis Artic. Relig. Angl.* 37. [b] *Ro.* 13, 4.

A. *Licetne ſubditis, ullo ſtimulante prætextu, arma ſumere adverſus Principem?*

B. Non licet: quia tum [a] verbo Dei, tum piorum omnium exemplis (ſub Lege, ſub Evangelio) palam repugnat. [a] 1 *Sam.* 26, 9. *Prov.* 24, 21. *Rom.* 13, *à v.* 1. *ad v.* 6.

A. *Quæ profers exempla piorum ſub Lege?*

B. Davidis, cui licet Sauli *divinitus* eſſet deſignatus *ſucceſſor*, tamen armato illius odio, quamvis maxime immerito, non *armis* adverſis, ſed *fuga, bonitate, patientia* obſiſtendum duxit. *Vide* 1 *Sam. à cap.* 18. *ad cap.* 27. *præcipue cap.* 24.

A. *Nun-*

A. *Nunquid his habes alia, quæ adjicias, exempla, durante Lege?*

B. Imo *Prophetarum ad unum omnium*, qui peſſimorum Regum temporibus vixerunt, eoſque Dei nomine ſeveriſſime increpabant, nunquam tamen ad rebellionem ſubditos vel *verbo* ſolicitabant.

A. Exempla quænam habes ſub Evangelio?

B. Innumera: ipſius nimirum Chriſti, dum in Terris verſaretur, ejuſque Apoſtolorum, atque adeo omnium priſcæ Eccleſiæ Chriſtianorum aduſque *tyrannidis Pontificiæ* tempora, qui graviſſimis regum ſuorum perſecutionibus miſere vexati, nunquam tamen ad alia quam *precum* & *lacrymarum* arma convolarunt; quod nulli non teſtantur Apologiſtæ Chriſtiani.

A. *Verum illis fortaſſe defuit rebellandi non* animus, *ſed* facultas.

B. Imo gravis hæc eſſet, eaque craſſiſſima, in Heroum iſtorum pietatem calumnia, quam & ratio ipſa, & univerſæ Eccleſiæ primævæ Hiſtoria nullo refellit negotio.

A. *Quomodo Ratio?*

B. Quia cum tantus ubique eſſet Chriſtianorum numerus, ut * *omnia implerent loca*, (neque tamen eorum multi eſſent infimi ordinis homunculi) potuiſſent veriſimiliter, modo id ipſis viſum fuiſſet, in majorem ſe libertatem armis aſſerere. * *Tertull. Apol. l. 2. c. 37.*

A. *Nonne vero hoc Tyrannos eſſet animare ad cædem innocentium ſubditorum?*

B. Minime: ſed eos atque adeo totam [a] Divino judicio cauſam permittere, nec [b] denegatum nobis gladium *arripere.* [a] 1 *Sam.* 24, 13. 2 *Chron.* 24, 22. [b] *Mat.* 26, 52.

A. *At multis proſpere ceſſit adverſus Principem rebellio.*

B. Ad tempus fortaſſe, id juſto permittente Deo: ſed multo plures in ſcelerato periere auſo; &, ſi minus in hoc ſeculo, ſaltem in futuro, *Proſperitas ſtultorum perdet eos*, Prov. 1, 32.

CAP. XVII. *De Præcepto Sexto.*

QUid ſextum vetat Præceptum?

B. Homicidium quodcunque (in caſibus à Deo ipſo non exceptis) ſive manus, ſive [a] cordis, ceu demum [b] linguæ *amarulentæ* & *ferocientis* ad vindictam; adeoque vim omnem & injuriam, qua corpus lædatur, nedum vita periclitetur. [a] *Zach.* 7, 10. 1 *Jo.* 3, 15. [b] *Mat.* 5, 22.

A. *Cum autem injuſta effuſione ſanguinis humani nihil Deo magis* [a] *exſecrabile, quodque tam crebro, tam* [b] *atrocibus Homicidæ pœnis denuntiatis interdixerit, qua potiſſimum æquitate nititur Præceptum?* [a] Gen. 4, 11. Num. 35, 33. [b] Gen. 9, 5, 6. Num. 35, 31, 32.

B. Triplici: tum quod homo ſit [a] *imago Dei*; tum *quiſque cujuſque* [b] *caro*; nec de-

mum habeat hic orbis vita quicquam humana dignius, quippe cui conditæ res omnes, velut ex officio, famulantur. [a] *Gen.* 9, 6. [b] *Eph.* 4, 25. 2 *Sam.* 19, 12.

A. *Cedo casus istos (quos ante insinuasti) à Deo exceptos, in quibus, incolumi hoc præcepto, sanguinem humanum effundere & vita privare licet.*

B. 1°. In judiciis capitalibus, *Rom.* 13, 4. *Act.* 25, 11. 2°. In bellis ex [a] *justa causa*, [b] *legitima auctoritate*, [c] nec prava *intentione* susceptis. [a] 1 *Reg.* 20, 7. [b] *Deut.* 7, 16. *Mat.* 26, 52. [c] 2 *Reg.* 10, 16. collat. cum *Hos.* 1, 4. 3°. In *necessaria* vitæ suæ *defensione* à sicario aliquo derepente impetitæ, & ubi nulla est effugii nedum magistratus adeundi copia. Siquidem unicuique vita sua potior esse debet alieni Hominis & privati, in eamque contra fas & jura *aperta vi* involantis: inde & interpretative sibi Minister est Justitiæ; non *ad vindicandum*, sed *ad se defendendum.*

A. *Id certe lex naturæ suggerit; sed Christianis bellare nefas videtur ex præceptis Evangelicis de mansuetudine, tolerantia, animoque à* vindicta *maxime alieno*, Mat. 5. à comm. 38. ad 45.

B. Ad privatam ista vindictam *primario* referenda esse non obscurum est. Cæterum & publicam prohibent in bellis de rebus *minutioribus*, aut ubi citra venæ incisionem sanari res potest. Imo detestatur Evangelium (quam quod maxime) bellandi *ardorem istum*

&c

& rabiem prorſus *belluinam;* qua Superbiæ, Ambitionis, Avaritiæ ſtimulis concitati præcipites aguntur nimium multi, profeſſione quidem Chriſtiani, reipſa ſanctiſſimi nominis *propudia.*

A. *Non itaque vetat Evangelium Bella ſimpliciter?*

B. Minime: imo profeſſionem militarem tacite probat [a] Baptiſta, præco & prodromus illuceſcentis jam Evangelii. [a] *Luc.* 3, 14. & *incaſſum* alias *gladium gereret* Magiſtratus, quo ſubditos tutetur & hoſtes coerceat. Imo, cum bella Juris ſint *naturalis*, ad propulſationem publicæ injuriæ, non *Ceremonialis* Judaici, in Evangelio vetari non poſſunt.

A. *Licetne vero bellum Fidei Chriſtianæ oſoribus inferre ad* fidem *inter eos diſſeminandam?*

B. Quin iſtam potius ſementem meſſis fidei poſcit *Pontificiæ:* nos *nullam talem habemus conſuetudinem, neque Eccleſiæ Dei:* quæ ſcilicet edoctæ ſunt à Chriſto, & Apoſtolis, *militiæ ſuæ tela non eſſe carnalia,* 2 Cor. 10, 4.

A. *An ſaltem poſſit Princeps in ſubditos* Hæreticos *gladio animadvertere?*

B. In [a] *Blaſphemos*, aut [b] *Seductores* apertos & obſtinatos (Legibus & paci Publicæ *inimicos*) poteſt: cætera pœnis capitalibus in Religionis negotio prorſus abſtinendum cenſeo, nimirum clementiæ & lenitati *Evangelicæ* minus conſentaneis. Quæ lex *peregrinum*

regrinum attingit, haud ſecus ac *indigenam*, & conſequenter *Chriſtianum*. [a] *Lev.* 24, 16. [b] *Rom.* 13, 4.

A. *Quid autem de* Duellis *ſpontaneis, inter privatos ſuopte impetu ſuſceptis, ſtatuendum?*

B Quanquam iſtis, veluti teſſeris, ex levi qualibet *occaſiuncula* paſſim *luditur* (quæ deplorata eſt Hominum *ſuperbia*, & cæca *vindictæ cupiditas*) nulla tamen fingi poteſt vel occaſio graviſſima, unde *lege* aliqua, aut divina aut humana, *naturali* vel *poſitiva*, (*civili* vel *canonica*) *fortes* iſti viri defenſionem moris aut facti ſui idoneam adornent.

A *Sed durum eſt injurias pati & contumelias.*

B. Imo pulcrum eſt *patiendo* (quod Chriſtianum decet) triumphandas ſuperare; nec tamen parti deſunt *offenſæ* leges: utcunque [b] ad *dura*, ſed eadem [b] *ſuaviſſima*, vocat Evangelium homines Chriſtianos, & cœleſtis gloriæ *candidatos*. Durius eſt cum Legibus non humanis modo, ſed divinis, Duello dimicare; durius in Gehennam detrudi, quam [c] ſtulto affectui non obtemperare. Imo horrenda plane res eſt, Chriſtiani quemquam nominis ultro mortis adire diſcrimen cum apertiſſimo legis Chriſtianæ faſtidio; in quo ſi animam efflaverit, nulla unquam ei *vera Theologia* [d] ſpem ſalutis reliquit. [a] *Pro.* 20, 3. *Rom.* 12, 21. [b] *Mat.* 5, 20, 46, 47. *&c.* 10, 37, 38. [c] *Tit.* 3, 3. [d] *Luc.* 19, 27.

A. *An demum* αὐτοχειρίαν (*ſive* cædem ſui voluntariam) *Præceptum hoc interdicit?*

B. Pror-

B. Prorsus: quia in confesso *proximi* vetatur Homicidium, & *amor sui* illius est [a] *norma* qui debetur alteri; imo peccatum hoc esset maxime inimicum naturæ, cum nemo unquam (teste [b] Apostolo) *odit carnem suam.* Adde, neminem vitæ suæ esse *dominum*, [c] neque cum nupta corpori anima agendum, quemadmodum duræ cervicis Judæi cum uxoribus suis, quibus, ansa qualibet arrepta, *libellum repudii* dabant. [a] *Mat.* 19, 19. [b] *Eph.* 5, 29. [c] *Gen.* 9, 5.

A. *Qui vero in Fidelium* Albo [a] *recensetur Samson hoc* [b] *fecit.* [a] Heb. 11, 32. [b] Jud. 16.

B. Fecit quidem, nec fortasse sine culpa, cujus ei gratiam fecit *misericors Deus*; sed αὐτοφόνοις nostris exemplum istud singulare perparum aut nihil proderit.

A. *Quid ita vero?*

B. 1°. Quia *Samsoni* animus non erat seipsum interimere, nisi hoc solum consilio (quod aliter medio quovis adhibito *naturali* & *ordinario* effectum non iri probe intellexit) ut plurimos *hostes Ecclesiæ Dei* infensissimos suæ *solius* vitæ pretio è medio tolleret; eademque opera Patriæ, Populisque suis, ærumnarum *Dux populi* interspirationem daret. Quin 2°. Si vir sanctus ille non erat *humanitus deceptus*, sed *latenter a Deo jussus* (quod statuit *B.* [a] *Augustinus*, & certe præmissa ad Deum [b] precatio subindicare videatur) actum erit de omni Patrocinio tam atroci αὐτοφόνου flagitio ab exemplo *Samsonis* accersendo. [a] *De*

Civit. Dei. l. 1. *c.* 21. [b] *Jud.* 16, 28. 3°. Ceu gloriæ Divinæ zelo ſolo accenſus, ejuſque Spiritu per omnia monitus mortem iſtam ſibi conſciverit, ceu aliquid ei humanæ fragilitatis obrepſerit, in neutro imitandum conſtat: non in illo, quia factum erat *extraordinarium;* nedum in iſto, quia *vitioſum.*

A. *Quid ergo exiſtimandum de* ἀυτοφονίᾳ *iſta* nautica, *qua, ne deveniat navis in poteſtatem hoſtium, eam ultro ſeque ipſos exitio devovent?*

B. Si navis iſtius *prora* & *puppis* eſſet ſalus Reip. non omni colore factum careret: ſed cum res ita nunquam ſe habuit, nec veriſimiliter habitura ſit, nulla prorſus *Auctoritate* Divina, nulla *Ratione* talia nituntur exempla.

A. *Quidni Ratione?*

B. 1°. Quia vita humana pluris eſt, quam quæ gloriolæ mundanæ litari debeat, nulla tantam jacturam cogente *neceſſitate.* 2°. Nihil inde *damni* accreſcit hoſtibus, ceſſat tantummodo *lucrum;* & ſe perdere ne quid lucelli capiat hoſtis, idque ſine ullo ejus detrimento, inſolentem ſapit Logicam, & miram plane Theologiam. 3°. Providentiæ Divinæ plurimum hoc pacto derogatur, quæ aut navem *deditiam* (idque citra *miraculum*) poſſit dominis integram ante reſtituere quam ad oram hoſtilem captiva applicuerit, aut aliunde damnum facile reſarcire; quorum certe prius illud de amiſſa vita ſperandum non eſt.

A. *Quid*

A. *Quid ergo in ſumma de* ἀνηφόροις *iſtis & conſimilibus ſtatuendum?*

B. Nimirum cogitare ſerio debent ſecum Chriſtiani, non eſſe ludendum cum ipſorum vitis & animabus immortalibus; quarum ſupremo Domino & tremendo Judici, tanquam ab *Oeconomis*, ratio ſevera admodum ſit olim reddenda.

A. *Cum ea vitæ caducæ & mox in nihilum abituræ habenda ſit ratio, multo magis immortalium* Animarum, *quæ pretio quovis mundano æſtimari nequeunt.* Mat. 16, 26.

B. Omnino: proinde quod ad Animas alienas attinet, hoc maxime *Superiorum* intereſt, [a] *Magiſtratus* intelligo, [b] *Patres-familias*, *Præfectos* & *Tutores* literariæ Juventutis, *&c.* præcipue vero [c] *Paſtores* Eccleſiæ, quorum peculiare munus eſt *cura Animarum.* [a] *Pſ.* 34, 11. 2 *Chr.* 29, 30, *&* 34. [b] *Gen.* 18, 19. *Joſh.* 24, 15. [c] *Ezek. cap.* 33, 7, 8.

A. *Quid vero de privatorum hominum correptione quam vocant* fraterna *ſtatuendum,* (*nam ad hoc præceptum vulgo reducitur?*)

B. Charitatis id eſſe *medicinam* Animabus valde ſalutarem, cum in [a] lege, tum in [b] Evangelio præſcriptam; ſed quæ hinc fratrum vel turpi *incuria* vel prava animi *timiditate*, illinc fœderato quaſi malarum cupiditatum complexu, atque adeo reprehenſionis impatientia & faſtidio, paſſim fere (proh dolor!) exolevit. [a] *Lev.* 19, 17. [b] *Luc.* 17, 3. *Col.* 3, 16.

A. *Quo-*

A. *Quomodo adhiberi debet reprehensio Christiana?*

B. 1°. Ex nota tantum aut prorsus [a] verisimili (eaque [b] graviori) plerumque culpa, [c] non autem in *Delatorum* rumusculis fundata. [a] Hinc in *Hannam* graviter peccavit *Eli.* 1 *Sam.* 1, 14. & in *Jobum* cognati. [b] *Is.* 29, 21. [c] *Eccles.* 7, 21. *Prov.* 26, 20. 2°. *Prudenter*, servata [a] *temporis* aliarumque *circumstantiarum* commoditate, ne forte medicina in venenum facessat. Hinc non sunt temere [b] qui nobis *dignitate multum antestant* monendi; cumque id postulare videtur *necessitas*, non sine debito [c] *modestiæ temperamento.* [a] *Pro.* 15, 23. [b] *Job.* 34, 18. 1 *Tim.* 5, 1. [c] 1 *Sam.* 25, 23, 24.

A. *Quid si peccanti animus (puta, bile aut vino) effervescat?*

B. Exspectandum potius dum ad se [a] redeat, ברוחיום, [b] *ad auram Dei;* sedatis nimirum affectibus, & ad reprehensionem felicius imbibendam magis compositis. [a] 1 *Sam.* 25, 37. [b] *Gen.* 3, 8.

A. *Perge ad Cautelas reliquas.*

B. Præcipuæ sunt: ut nullum *Corripiens* sibi finem, nisi [a] *animæ liberandæ*, [b] *ædificationis*, & *medelæ* Fratris proponat, quem itaque cum debita lenitate & misericordia tractabit, memor tamen *non* [c] *morbo parcendum sed ægro.* [a] *Ezek.* 33, 9. [b] *Mat.* 18, 15. *Gal.* 6, 1. [c] *Tit.* 1, 13.

A. *Correptum more Christiano quid decet?*

B. Hu-

B. [a] *Humilitas,* [b] *gratitudo* Deo pariter ac Hominibus, vitæque [c] *emendatio.* [a] 2 *Sam.* 12, 13. [b] 1 *Sam.* 25, 32, 33. *Psal.* 141, 5. [c] *Neh.* 5, 12. *Prov.* 29, 1.

CAP. XVIII. *De Præcepto Septimo.*

A. *Quid vetat Præceptum ſeptimum?*

B. *Scortationem,* atque adeo quamvis *immunditiem* libidinoſam, corpore vel mente ſola perpetratam, & quoſcunque laſciviæ aut *fomites* aut *incentiva.*

A. *Quid autem affirmate præcipit?*

B. Ut Caſtitatem omnem & Continentiam corporis, animique, diligenter excolamus, 1 *Theſſ.* 4, 4.

A. *Quomodo dividi ſolet Scortatio?*

B. In *ſimplicem, & compoſitam:* illa eſt *ſoluti* cum *ſoluta* (& uſitato dicitur *Fornicatio;*) hæc *conjugati* cum *conjugata,* aut, ſi *conjugatus* ipſe ſcortatur, cum *ſoluta,* (& vulgo nuncupatur *Adulterium.*)

A. *Quid ſibi volunt qui* ſimplicem *fornicationem vix* (*aut ne vix quidem*) *concedunt ab hac lege damnatam, neque proprie dici peccatum?*

B. Cogitationes animorum (*ſcrutatori omnium*) Deo judicandas relinquimus: interim certiſſimum eſt Fornicationem omnem Præcepto ſeptimo *aperta* fronte contradicere;

dicere; nec quicquam Doctrinæ Evangelicæ, velut indicto ei per *præconem* Bello, magis adversari.

A. *Cur hoc Evangelio tam inimicum statuis?*

B. Quia tantum abest (quæ sanctissima est illius indoles) *Evangelium*, ut fornicatori ipsi fucum paret *meretricium*, ut [a] contra illius fœditatem præ cæteris fere criminibus studiose exaggeret, & nativis coloribus graphice depingat. [a] 1 *Cor.* 6. *à v.* 15. *ad v.* 20.

A. *Sin ea sit hujus criminis turpitudo, cur itaque a Concilio Hierosolymitano* (in [a] Spiritu Sancto legitime *& vere* congregato) *pari cum* [b] *rebus adiaphoris jugo copulatur?* [a] Act. 15, 28. [b] *v.* 29.

B. Quia Gentes πεφύλυσι in quarum gratiam coactum est, & ad quas literas istas *Decretorias* dedit *Concilium*, ante factam professionem Evangelii, fornicationem *in minimis* ponebant, (ut notum est eruditis, quod etiam satis constare videtur ex 1 *Thes.* 4, 3, 4, 5.) Hinc itaque ne Christianismum professis in *castissimæ* Religionis opprobrium hærerent *veteris contagia morbi*, de re olim ab eis pro levi habita, sed turpissimo *quoad veritatem* crimine, districte monendos oportuit. *confer Apoc.* 2, 14.

A. *Quid itaque censendum est de* Concubinis *&* Polygamia *Judæorum fidelium sub lege?*

B. Quæstio de Concubinis in cardine *Polygamiæ* vertitur: erant enim Concubinæ non Scorta, sed [a] Uxores, quanquam *secundariæ*,

dariæ, per desponsationem ductæ, etsi non per *scriptam dotem*, & uxori *primariæ* quodammodo [b] obnoxiæ. [a] *Gen.* 16, 3. & *c.* 30, 4, 9. [b] *Gen.* 16, 9.

A. *Cum in difficili admodum & lubrico versatur polygamia Patriarcharum sub lege (quam tamen Deus nec punivit unquam, nec liquido reprehendit) sufficerit in præsentia quærere utrum possit illa excusari sub Evangelio?*

B. Non potest: 1°. Ex lege Apostolica, quæ statuit, ut *unusquisque vir suam uxorem habeat, & proprium virum* (τὸν ἴδιον) *quæque fœmina*, 1 *Cor.* 7, 2. ubi numerus singularis utriusque adhibitus (adjecta Emphasi [τὸν ἴδιον] quæ indubie ad partem utramque attinet) polygamiam ab Ecclesia Christiana prorsus eliminare videatur. 2°. Inter laudabilis Episcopi [a] characteres iste ponitur, quod sit *unius uxoris vir*. Ejus autem (utpote Pastoris) exemplum toti sine dubio [b] gregi imitandum proponitur. [a] 1 *Tim.* 3, 2. [b] *Phil.* 3, 17. 3°. Concessa Christianis polygamiæ copia, tum una uxore dimissa tuto quis poterit (extra crimen *adulterii*) alteram ducere: at consequens ex [a] ore ipsius Christi *interdictum constat*, ergo & antecedens. [a] *Mat.* 19, 9.

A. *Quid si loco* B. Pauli, *viz.* 1 *Tim.* 3, 2. *secundæ tantum prohibentur nuptiæ?*

B. Indulta quidem polygamia nil opus erit *secundis* nuptiis: neque istas ulli prohibet Evangelium, cum eadem possit esse ratio *secundas* conficiendi quæ *primas*, vitandum scil.

ſcil. *Uſtionis* periculum, 1 *Cor.* 7, 9.

A. *Licetne uxoris demortuæ* ſororem *in matrimonium accipere?*

B. Nequaquam: nam (miſſo quod *legibus* quibuſcunque Chriſtianis, qua *civilibus*, qua *canonicis*, ei conſtantiſſime obnuncietur) *legi* repugnat Divinæ, quæ dicit, *nuditatem non deteges uxoris fratris tui*, Lev. 18, 16. & 20, 21. *Parium* vero *par eſt ratio.*

A. *Scil. vir non ducet uxorem* fratris, *ergo neque fœmina in matrimonio habebit maritum* ſororis. *Sed quid noſtra Chriſtianorum intereſt iſta lex* Levitici?

B. Quantum ſane ipſius populi *Judaici*, ex perpetuo Theologorum conſenſu: imo ſuffragatur ratio, quia in gentibus illis internecioni *devotis*, praxin contrariam averſatus eſt Deus & ſeveriſſime ultus, *Lev.* 18. *à comm.* 24. *ad fin. cap.* coll. cum initio *v.* 3. *&* præcipue cum *c.* 20. *à v.* 11. *ad* 24.

A. *Certe quod ipſis gentibus interdictum eſt, Chriſtianis minime licere nullus ibit inficias. Legi tamen ſupra memoratæ diſſentire videtur altera*, Deut. 25, 5. *ubi* fratris defuncti *uxorem in matrimonium ducere non modo* permiſſum *eſt, ſed* præſcriptum, *v.* 9.

B. 1°. Id nunquam permiſſum eſt *ſimpliciter*, ſed in *certo caſu. v. g.* ſi *improles* è vivis exceſſerit Frater (ut conſtat ex citato) ad vitandam ſcilicet hæreditatum [a] *confuſionem.* [a] *Num.* 27. *ab initio ad v.* 12. *&* *Deut.* 25, 5, 9. 2°. *Exceptio non tollit ſed firmat regulam*

in

in non exceptis. Supremo visum est Legislatori in isto casu cum veteri populo suo dispensare, quod in aliis non fecit.

A. *De* Primorum *quos vocant* consobrinorum *nuptiis, quid ex lege Divina eruendum?*

B. 1°. Eas non *diserte*, neque ex consequentia *evidenti* aut *necessaria* prohiberi. At 2°. cum in vetitorum graduum *Orco* [a] proxime consistant, tutius & [b] ἀκριβείᾳ pietatis Christianæ multo dignius videtur ab istis in solidum abstinere. [a] *Lev.* 20, 20. [b] 1 *Thes.* 5, 22.

A. *Quid itaque sibi volunt, qui in Gradibus prohibitis* Dispensationes (*vel millenas in die, si adsint* mercatores) *promtissime* nundinantur?

B. Insignem certe faciunt majestati Divinæ contumeliam; illius *voluntatem* suæ ipsorum *libidini, quæstuique*, turpiter & sacrilege mancipando.

A. *Sed fortasse leges istæ de Connubiis Judaicæ* Judiciales *erant &* Positivæ, *istique Populo peculiares; proinde in Ecclesia Christiana aut* emortuæ, *aut saltem* dispensabiles.

B. Imo hypothesin istam paulo ante ab imis subruimus, ubi palam fecimus prædictas leges *Gentium* quoque profanarum fuisse obligatorias; cujusmodi lex Hebræorum *judicialis* nulla erat, cum minime data sit *Gentibus.*

A. *Quid proxime de* Repudiis *&* Divortiis *dicendum?*

B. Repudia proprie sunt Matrimonii per

ſponſalia tantum *inchoati*, Divortia *conſummati*: quorum hoc inſigne diſcrimen eſt, quod ſemper potuerint Repudia fieri ſine macula, modo cum debita *ſolennitate*, & *ex cauſa* valde gravi non ante ſponſalia per repudiantem deprehenſa; quod ſecus habet in Divortiis (ſaltem *Chriſtianis*) & *perfecto* Matrimonio, niſi in caſu unico Adulterii.

A. *Licuitne Judæis uxores dimittere pro arbitrio, vel ob cauſam quamlibet leviorem?*

B. [a] Non licuit: etſi [b] *permiſſum* hoc eis fuerat *ob duritiem cordis*, cum nullam hujuſmodi Divortiis aut irrogare *pœnam*, aut denunciare Deo placuerit. [a] *Mat.* 19, 8. *Mal.* 2, 14. *&c.* [b] *Mat.* ubi ſupra.

A. *Sed locus iſte* Mal. 2, 14. *ab aliis alias exponitur, ad permiſſionem uſque Divortiorum* approbatoriam.

B. Ita: quin fortaſſe non ſatis attendentibus ad verba aut ſcopum Textus. Multum enim abeſſe videtur à loci ſententia, ut confirmatum eat *injuſta* illa & *temeraria* Judæorum divortia: quippe *perfidiam* maritorum ibi graviter perſtringit, & uxorem vocat *ſociam*, eamque *fœderalem* mariti; & conſequenter haud temere, imo, niſi in cauſa Adulterii, nulla lege Evangelica dimittendam.

A. *Uxores vero adulteræ non dimittendæ, niſi prorſus è vivis, erant.* Lev. 20, 10.

B. Certe, ſi accuſarent mariti; quod indubie illorum *arbitrio* permittebatur. *Jo.* 8, 11.

A. *Nun-*

A. *Nunquid eadem eſt uxoris poteſtas in maritum adulterum?* ita enim videtur, *Mar.* 10, 12. *& in lege* [a] *Civili par fere utriuſque ratio.* [a] *C.* 5, 17, 8.

B. Uxor ſub poteſtate viri eſt, tanquam [a] *capitis,* neque poteſt [b] *Dominium exercere in virum.* Locus autem ex Evangelio nihil habet, unde colligatur id fœminæ licere (quippe ſemper obſtabit diverſiſſima uxoris & mariti conditio [c] divinitus præſcripta) ſed *ex hypotheſi* quod maritum *voluntario* deſerit, Adulterii manifeſtum pronunciat. [a] 1 *Cor.* 11, 3. [b] 1 *Tim.* 2, 12. [c] *Gen.* 3, 16. Interim haud negandum leges *humanas* in tali caſu *uxoribus* quoque poſſe ſuccurrere, quod fecit Lex Imperatoria. *v. Legem modo citat.*

A. *Supereſt ut de rebus illis, quæ libidinis & impudicitiæ in hoc præcepto vetitæ plurimis videntur Adminiſtræ, (quales ſunt præcipue* Saltationes *&* Choreæ *publicæ (uti ſolent exerceri)* Ludi Theatrales, *& id genus alia) paucis quid tibi videatur exponas.*

A. Longum eſt ad iſta punctim reſpondere, ob immenſam *circumſtantiarum varietatem:* ſed cum graviſſimis nunc dierum (imo & antiquitus) ſcatere ſoleat corruptelis ejuſmodi ludicrorum uſus (in quæ Patres Eccleſiæ antiquiores eo nomine vehementius detonarunt) poterit Chriſtianus quiſque tantiſper ab eis *abſtinere,* dum mendis & fœditatibus ſuis *felici aliqua manu* repurgentur.

CAP. XIX. *De Præcepto Octavo.*

A. *Quid est Furtum quod prohibetur in Præcepto octavo ?*

B. Est contrectatio rei alienæ, invito Domino.

A. *Quotuplex est ?*

B. Varie dividitur : nos tantum quæ nostri sunt instituti delibamus. 1°. Itaque ratione modi, vel est *apertum*, quod dicitur *Latrocinium ;* vel *occultum*, & specialiter appellatur *Furtum :* utrumque rursus vel est *directum*, vel *indirectum*.

A. *De Latrocinio* directo *non est dubitandi locus, ad* indirectum *vero quænam referenda ?*

B. [a] *Bella injusta*, (quatenus bona & facultates, non *vitam* alienam, petunt;) [b] *emta, constupratæque judicia ;* [c] *ferreus* erga tenuiores *locupletum* animus, & *nimium contracta* manus ; *Patronorum* in clientes, & [d] *Potentiorum* in debiliores immanitas & rigor ; rapinæ, *sacrilegium*, [e] detentio notoria *Decimarum* & [f] *patrimonii Ecclesiastici* contra Fas & Jura (vel in toto, vel in parte;) & istis consimilia plurima. [a] 1 *Reg.* 20, 3, 5, 6, 10. [b] *Am*, 5, 12. [c] *Deut.* 15, 7, 8. collat. cum *Pro.* 3, 27. [d] *Is.* 3, 14, 15. & c. 5, 7. [e] *Mal.* 3, 8, 9. [f] *Act.* 5, 3, 4.

A. *Quæ autem sub furto* indirecto *continentur ?*

B. *Si-*

B. [a] *Simonia*, Contractus in Civilibus quicunque [b] *mala fide* instituti, atque adeo *insidiosa* quævis rei alienæ Piscatura. [a] *Mat.* 21, 12. (huc enim locus iste à veteribus passim accommodatur.) [b] *Mic.* 6, 10, 11, 12. 1 *Thes.* 4, 6.

A. Quin primo dispiciendum videtur, utrum Proprietas *ista* (*quæ* Meum *&* Tuum *vulgo dicitur*) *vel potius Bonorum* Communitas *apud Christianos obtinere debeat.*

B. Recte mones: alioqui furtum *Nomen* erit, præterea nihil; etenim sublata Proprietate Furtum tollitur. Verum cum ista Communitas non sit nisi somnium *Anabaptisticum* ab Ethnico *Platone* mutuum, non est quod multum morari nos debeat

A. Paucioribus itaque revincatur.

B. Hoc magna quidem ex parte jampridem fecit *Aristoteles* in *Politicis.* Ad *Anabaptistas* dicimus. 1°. Hinc integrum eliminari Præceptum ex Decalogo, saltem inter Christianos, quorum omnia secundum ipsos (illorum certe Patres) debent esse *communia.* 2°. Hinc omnem quoque frangi *industriam*, & turpi ignaviæ, adeoque virtutis Heroicæ omnis [a] fastidio latam aperiri fenestram. [a] *Mal.* 1, 10. 1 *Tim.* 5, 17, 18. 3°. Tolli quoque *Liberalitatem* in egenos, toties, idque tam sollicite, in Scripturis commendatam; & verbo, omnia in *Chaos antiquum* relabi.

A. Ajunt vero Communitatem suam invaluisse temporibus optimis Apostolorum: quid-

ni & noſtris obtineat?

B. 1°. Apud aliquam Eccleſiæ partem, Fideles ſcilicet Hieroſolymitanos, *Act.* 2, 44. non vero apud totam Eccleſiam: quippe legimus nonnullis ſuas fuiſſe proprias & privatas Domos, uti *Mariæ* matri *Joannis*, *Act.* 13, 12. imo & S. *Petro*, Mat. 8, 14. 2°. Communitas erat pure *voluntaria*, nullo cogente Præcepto Divino, [a] Decreto nullo Apoſtolico. [a] *Act.* 5, 4. 3°. Bonorum Communitatem, quali utebantur tunc temporis nonnulli Chriſtiani, *cæteris paribus* & hodie uſurpari poſſe concedimus. *i. e.* ſi eadem per omnia *Temporum* eſſet & *Circumſtantiarum ratio.* Interim à caſibus *ſingularibus* ad *ordinarios* turpiſſime arguitur.

A. *Sed rerum omnium Proprietas fundari videtur in* gratia, *neque conſequenter jus ullum* infidelibus *eſſe in iis quæ poſſident. Omnia veſtra ſunt* (inquit Apoſtolus) *vos autem Chriſti.* 1 Cor. 3, 22, 23.

B. Non ibi loquitur Apoſtolus de Proprietate *temporali*, ſed Beneficio *ſpirituali.* Omnia Fidelium ſunt, *i. e.* illorum ſpirituali commodo per gratiam ſubſerviunt. Adde, quod dicatur Deus [a] Terram dediſſe *Filiis Hominum* (indefinite) non autem ſolis *Fidelibus*, qui quidem iſta phraſi rariſſime indigitantur, [b] *Infideles* ſæpe. [a] *Pſ.* 115, 16. conf. *Deut.* 2, 5. cum *Ezek.* 29, 9. *Dan.* 4, 17. [b] *Gen.* 6, 2. *& c.* 11, 5. *Pſ.* 4, 2. *&c.*

A. *Quid cenſes de* Sacrilegio?

B. Hor-

B. Horrendum esse, si quod aliud, *Furti* genus; Deo ipsi, quod [a] *peculiariter* (non modo tantum *generali*) suum est, abripiens. *Suum* autem est, quod *publico* ejus cultui & ministris Ecclesiasticis separatum dicatur. [a] *Num.* 18, 20, 21. *Mal.* 3, 8, 9. [b] *Ps.* 24, 1.

A. *Non ergo licet* alienare *Fundos & Bona Ecclesiastica*?

B. Ab *hoc* vel *illo* clerico (si demerebitur) ad alium clericum magis idoneum licet, quia sic semper sunt *Dei*, quod modo diximus, *i. e.* eorum qui solenni ejus *ministerio* in Sacris ad id specialiter *separati* vacant: ad alios non licet, nisi de consensu *manifesto* ipsius Dei; quia sic quod suum est aliorsum vi *sacrilega* raptatur. Huc minime pertinent *Monasteriorum* superiore seculo abolitorum proventus, quos non ministerio *Ecclesiastico*, sed rei potius *Eleemosynariæ*, aut ad minimum *Literariæ* sepositos, ad usus consimiles à Principe inflecti nil vetat.

A. *Sed durum Os* Sacrilegii *à multis integrum deglutitur.*

B. Ita, quia *plenum medullæ:* quin male ut plurimum in ventriculo coqui nimis multæ docent Historiæ. Huc accommodari poterit *Job* 20, 15.

A. *Quid ergo faciendum iis quos iste casus aspicere recta videatur*?

B. Quid aliud, nisi ut mature *reddantur Deo quæ sunt Dei:* quod ut cum minimo fiat possessorum dispendio, legum est Christianarum

rum ex *post-facto* (& in ſecunda quaſi *Tabula*) cum primis providere. *Mal.* 3. *à v.* 8. *ad v.* 13.

A. *Hæc optare quidem* pietatis *eſt; ſperare, ſingularis animæ fidentiæ: quod impoſſibile tamen apud Homines, Deo poſſibile. Sed an idem de* Decimis *dolo malo ſurreptis, aut aperta vi expilatis, ſentiendum?*

B. Prorſus: idque *ex abundanti*, lege ſcilicet Humana, eaque omnium conſtantiſſima (ex quo primum facta eſt Eccleſiæ Decimarum donatio) corroboratis, & in contractibus nunquam non Eccleſiæ *reſervatis*.

A. *Num itaque ſolo nititur* Humano *Jure Decimarum ſolutio?*

B. Equidem ſi *ſolo*, bonorum eſt civium parere legibus, quarum communi beneficio quod ſuum eſt ſibi habent: nam hic quoque qui ſciens volens *offendit in uno, reus tenetur omnium.*

A. *Sed de Jure Divino* Evangelico *quid dicendum?*

B. Præmiſſo, quod aliud ſit Decimarum *ſeparatio*, aliud ſeparatarum *ſolutio*, & quod tantum de poſteriore quæritur, intrepide ſtatuendum Decimas iſtas *ex hypotheſi*, i. e. ubi ſemel Deo dicatæ fuerint, juris eſſe *Divini*; &, niſi jure ſuo cedente Deo, [a] prorſus *immutabilis*: neque enim poteſt jus (inferius) *humanum* præjudicare (ſuperiori) *divino*. Quid, quod Evangelium nullibi Decimas abrogaverit, etiam [b] ante legem ſolutas, quin potius oblique [c] communiat? [a] *Act.* 5. 4. [b] *Gen.*

[b] *Gen.* 14, 20. & c. 28, 22. [c] 1 *Cor.* 9. *à v.* 9. *ad v.* 15.

A. *Perge ad* Simoniam, *quam Furti ſpeciem ſuperius enumeraſti.*

B. Ea, quam hîc præcipue attingimus, eſt Datio vel Acceptio *pecuniæ* aut *emolumenti* cujuſcunque Temporalis ob jus aliquod aut *Beneficium ſpirtuale*, ceu pure *Eccleſiaſticum.*

A. *Unde id nominis contraxit?*

B. A *Simone* illo *Mago*, qui Spiritum Sanctum (*i. e.* illius dona) pretio emere cupiebat, *Act.* 8.

A. *Sed videtur Simonia, quam nunc vocamus, à prima illa permultum diſtare, cum certum ſit* χαρίσματα, *ſive dona ſpiritualia, quæ affectabat* Simon, *neque de Jure neque de Facto redimenda, Spiritu Sancto pro* [a] *ſuo unius arbitrio cuncta* gratis *diſpenſante* (*quo magis exſecrandum* Simonis *Crimen;*) *ſecus autem habet in Beneficiis, & rebus Eccleſiaſticis, ad quarum collationem* Humanæ *voluntatis conſenſus requiritur.* [a] Cor. 12, 11.

B. Diſcrimen eſſe haud obſcurum fatemur: neque tamen Simoniam *hodiernam* ad primævam illam ſat commode revocari poſſe dubitamus.

A. *Profer rationem.*

B. De Clericis miniſterio ſacro *minus idoneis, i. e.* non ſufficienter (ut voce utar Apoſtolica) διδακτικοῖς, in expedito res eſt. Cum enim ad id muneris rite obeundum *antecedenter* neceſſaria ſint (idque debita *propor-*

portione) dona *ſpiritualia*, & virtutes, [a] qua practicæ, qua ſpeculativæ, qualeſque *auro* ſtatim *argentoque* emi, ubi illis opus eſt, non poſſe conſtat, (magis quam dona ipſa *miraculorum*) ſatis liquet apud talem *Simoniace* promovendum pecuniam ſuam donorum ſpiritualium *inſtar* obtinere, cum illa impetrare ſatagit, *impetratque*, quod iſtis tantummodo debetur. [a] 1 *Tim.* 3.

A. *Certe hæc eadem ſpecie videtur, licet non gradu, cum prædicta Magi Simonia. Quid vero ſi Clerici cætera ſint idonei?*

B. Caſus ſemper excipio *raros* admodum & *ſingulares*. Cum vero illi quoque rem ſacram, viz. *Curam Animarum*, qua citra opem Sp. Sancti *ſpecialem*, pro muneris dignitate, defungi nequeunt, obtorto collo (*i.e.* mercede data) ſibi trahere nihil vereantur, ad *Simoniæ* proprie dictæ Prædicamentum reductive illud pertinere dubitandum non eſt. Mitto quæ ab Eccleſiæ *Patribus* & *Conciliis* paſſim effulminantur in *Simoniam*, qualis poſt ipſum *Simonem* ad hodiernum uſque diem exſtitit. Unum hoc indicare liceat, adverſus Simoniacum, *quemvis*, *etſi* [a] *maxime infamem admitti*, [b] *ſicut in crimine læſæ Majeſtatis*, *eumque* [c] *Hæreticis annumeratum*. [a] *Decret. 5. tit. 3. c. 7. tanta.* [b] 15, 3. *Sane.* [c] *Decret. p. 2. cauſ. 1. q. 1. cap. Presbyter.*

A. *Interim quid de* Patronis *Simoniacis dicendum?*

B. Quod veritatis eſt, eos *peſtes* eſſe Eccleſiæ,

ſiæ, *ſui amantes*, animarum oſores, profligantes conſcientiam, ut ex ipſo *Dei Fiſco* depeculentur pecuniam : nec Chriſtianæ Reipublicæ quicquam fere magis intereſſe, quam ut quos non regit *metus Numinis*, coerceat *auctoritas Magiſtratus;* eadem ſaltem juramenti Religione adverſus Simoniam teneri, qua Clericus.

A. *Inſtabunt tamen ſe dignos promovere, ita ſaltem à* Superioribus *judicatos.*

B. Quaſi vero ignorent ipſi dignos non eſſe Homines *perjuros;* quique non per *januam* intrant Canonicam, ſed, ut *Jupiter* iſte Poëticus, *imbre Aureo* per tegulas delabuntur.

A. *Multi quoque* Uſuram, quæ eſt Acceptio pecuniæ à Debitore ſupra ſortem, *Furti hujus* indirecti *poſtulant.*

B. Ut quod res eſt fateamur, male ſemper audivit *antiquitus*, in orbe non ſolum *Chriſtiano*, verum etiam *Ethnico* & *Infideli.*

A. *Nunquid ergo illicitum putas?*

B. Non eſt hoc *temere* & *ſimpliciter* affirmandum ; & multa poſcit (quæ *Enchiridii* anguſtiis includi haud facile ſuſtinebunt) accurata talis controverſiæ ventilatio. Nam 1°. Diſtingui ſolet uſura in *compenſatoriam*, & *lucratoriam :* compenſatio autem 2ª eſt, *æquitatis* ſcil. & *gratitudinis ;* illa, qua Creditori damnum (ſi quod acciderit) *grave* & *improviſum* ex creditæ pecuniæ carentia à Debitore ultro reſarcitur ; iſta, cum Debitor,

tor, nulla *pactione* interpoſita, *minis* nullis, *vi* nulla impellente, lucri ſui particulam aliquam Creditori delibandam *dono* porrigit: quarum neutra (vel ex hujus parte, vel illius) Chriſtianæ legi adverſatur, ut è *comparatorum* legibus arguere licebit, ex *Luc.* 6, 33.

A. *Cum hoc* Uſuræ *genus* ſimpliciter voluntarium *eſſe conſtat, de eo nullus, ut puto, ſcrupulus hærere poterit. Quid vero de* lucratoria *illa, & facta legibus humanis* neceſſaria, *arbitrandum?*

B. Leges quidem eam *tolerantes* (*Anglicanas* noſtras potiſſimum loquor) minime damnandas, cum id ob Chriſtianæ charitatis defectum quodammodo *invitæ* faciant, ipſamque interim uſuram probris inſectentur graviſſimis, ut legi *Evangelicæ* parum conformem: nec ſane tam *tolerare* videntur quam *pudefacere*, & malum (alioqui ferox & indomitum) finibus utcunque certis continere. *v. Stat.* 37. *Hen.* 8. c. 9. *&* 5. *&* 6. *Ed.* 6. *c.* 20. (quæ quidem lex, etſi nunc antiquata, omnem ſimpliciter uſuram ſeveriſſime damnavit.) 13 *Eliz. c.* 8. 21. *Jac.* 17. ad calcem; *ubi clauſula quædam occurrit exceptoria notatu non indigna.*

A. *Judæis quidem fœnerare* Fratribus *omnino*[a] *interdictum conſtat, ſed an Chriſtianis lege Evangelica, res in ambiguo poſita videtur.*

[a] *Deut.* 23, 19, 20.

B. Multi

B. Multi tamen à Chriſto prohibitum ſtatuunt, *Luc.* 6, 35. δανίζετε μηδὲν ἀπελπίζοντες. Cumque ea ſub lege *Moſaica* vigebat charitas, ut *Fratribus* mutuum daretur ſine fœnore, indignum prorſus exiſtimant Evangelio *aureum illud Charitatis* laxare *vinculum.*

A. *Sed* Ædium, Fundorum (*& ſimilium*) *locatio nunquam male hactenus audivit ; cur itaque ſuſpecta redderetur* pecuniæ *fœneratio ?*

B. Quod illa *nullibi, nunquam* fuerit reprehenſa, hæc *omni ævo* & *loco*, ſatis indicat (vel ipſo *generis humani* ſenſu) *minime parem* utriuſque *rationem ;* nec fortaſſe ita tenebris involutum eſt diſcrimen, quin poſſet (modo ponerentur *præjudicia*) in lucem vindicari. Sed de hoc, *Ohe, jam ſatis eſt.* Liceat modo coronidis vice hoc unum monere, *in dubiis ſequenda tutiora :* certiſſimum eſt, *non fœnerantem* non peccare, an æque hoc certum de *fœnerante* fuerit, ſuo *per me* quiſque ſuffragio & ſenſu fruatur.

A. *Hoc itaque miſſo : in contractibus ordinariis quæ regulæ generales, ut Furtum vitetur, obſervandæ ?*

B. 1°. Ut juſta ſint *pondera & menſuræ. Lev.* 19, 36. *Am.* 8, 5. 2°. Ut *proba* & *utilia* ſint mercimonia, emtoriſque pretio *proportionata.* Am. 8, 6. 3°. Ut Emtoribus, ſi quid in iſtis (aut alio quovis mercaturæ nomine) peccatum fuerit, re cognita, damnum præſtetur. *Luc.* 19, 8. *Contrahentes* autem in

omnibus regat (ubi loquitur) *Scriptura;* ubi tacet, propria *Conſcientia,* optimorum & prudentiſſimorum conſiliis adjuta: memores Hominum dolo malo in re qualibet erga quoſvis utentium *ultorem eſſe Deum.* 1 Theſ. 4, 6.

CAP. XX. *De Præcepto Nono.*

A. *Quid Nonum vetat Præceptum?*

B. *Mendacio*, falſiſque *Criminationibus & Calumniis* alicujus vitam, nomen, aut fortunas impetere.

A. *Quid præcipit?*

B. Ut in aſſerenda *veritate* iſta omnia, quoad licet, unicuique ſarta tecta præſtentur.

A. *Num itaque* Proximi *nomine in Præcepto* quemvis *intelligendum putas?*

B. Sic, Domino ipſo exponente, *Luc.* 10. *à verſ.* 27. *ad* 38. Cum enim *Amor proximi* ſecundæ legis Tabulæ vim omnem contineat, (ut *ib. v.* 27. *& alibi*) nec ulli prorſus mortalium facienda ſit injuria, *Proximum* iſtum unumquemque indigitare neceſſe eſt.

A. *Quid eſt mendacium?*

B. Eſt rei falſæ ſignificatio quævis cum *voluntate* fallendi.

A. *Quotuplex eſt?*

B. Triplex: *Perniciosum*, cujus finis eſt proximi damnum; *Officioſum*, quod in illius bonum

bonum dirigitur; & *Jocoſum*, quod ejuſdem voluptatem & delectationem primario reſpicit.

A. *Ecquid horum licere nullum arbitraris?*

B. Certe nullum probatur in verbo Dei; quin potius contra mendacium *in genere* illuſtria exſtant [a] edicta, [b] ſeveriſſimis ſanctionibus munita. [a] *Lev.* 19, 11. *Col.* 3, 9. [b] *Pſ.* 5, 6. *Apoc.* 21, 27.

A. *De mendacio Pernicioſo nulla lis eſt quin maxime* [a] *exoſum ſit Deo, & deteſtandum Hominibus; quippe quod in jura Charitatis perinde ac veritatis maligne invadit.* [a] Pſ. 52, 3, 4, 5. & Pſ. 120, 3, 4. Prov. 6, 19.

B. Verum multi non idem ſentiunt de mendacio *Officioſo* & *Jocoſo*: neque diffitendum eſt iſta *virtutes* fere videri poſſe, ubi cum illo vitii *monſtro* conferuntur; non poſſe tamen in totum excuſari, nec ullius mendacii praxin Homini Chriſtiano convenire aſſerendum.

A. *Fac initium à mendacio Jocoſo?*

B. Diligenter hic notandum. 1°. [a] *Ironias*, [b] *Hyperbolas*, [c] *Metaphoras*, & id genus [d] alias locutiones figuratas (ubi rite adhibentur) mendaciorum nomine minime denigrandas; utpote quæ veritatem (minus quidem uſitata, at ſatis nota veſte conſpiciendam) exhibent, quibuſque tota ſcatet Scriptura. [a] 1 *Reg.* 18, 27. [b] *Jo.* 21, 25. [c] *Jo.* 15, 1. [d] *Mat.* 26, 26, 28. & *paſſim alibi.* 2°. Si quis, ad jocum & voluptatem, ſermonibus

ſuis interſperſerit, quod tamen ſigno quovis aliter habere indicat, non videtur ad mendaciorum cenſum tale dictum pertinere, magis quam *Ironiam* aut *Tropum* conſimilem. 3°. Effrænem tamen ejuſmodi dictorum jocularium uſum vix culpa carere, cum *gravitatem* haud deceat Chriſtianam; certe non periculo, cum lingua iſtis nimium *aſſuefacta* in ipſius mendacii laqueum facilius incauta proruit.

A. *Sic autem ſubductis rationibus quid habes contra mendacium quod dicitur* Jocoſum?

B. 1°. Quod ſit minime neceſſarium: poſſunt enim cordati quivis [a] (modo Chriſtiani) ſatis in quotidiano convictu oblectari ſine mendacio. [a] *Phil.* 4, 4. 2°. Quod virtuti formaliter inimicum; nec obſtat finis (aut potius Jocantis *Intentio*) quo minus mendacii *formalis* & directi ſtigma gerat. Nam qui ſciens malum facit ut eveniat bonum, *ſpinas plantat ut colligat uvas, Gehennæ ſerit ut Cœlum metat.* Rom. 3, 8.

A. *Ad mendacium perge* Officioſum.

B. Hoc omnium maxime *coloratum*, in certis præcipue caſibus: cum vero non ſit mentiendum [a] *propter Deum*, multo minus ut gratificemur creaturæ, neque (quod modo allegavimus) *faciendum eſt malum ut inde conſequatur bonum*, ab eo cavendum prorſus Homini Chriſtiano cenſemus. [a] *Job.* 13, 7.

A. *Solent vero* [a] *Obſtetricum Ægyptiacarum*, [b] *Rachabæ*, *&* [c] *Abrahami exempla in men-*

mendacii Officioſi tutamen urgeri. [a] *Exod.* 1, 20,21. [b] *Joſ.* 6, 21. [c] *Gen.* 12, 13. *&* *c.* 20, 2.

B. *Exempla non probant, niſi ad imitandum divinitus propoſita.* Remuneratus eſt Deus obſtetricum & *Rachab* [a] ſui *timorem* ac [b] *fidem*, condonavit *mendacium.* Abrahamus autem omnino non mentitus eſt, etſi carnis infirmitati ſuccubuiſſe [c] conſtat, unde & [d] Adulterii periculo uxorem expoſuit. [a] *Exod.* 1, 21. [b] *Heb.* 11, 13. [c] *Gen.* 12, 12. [d] *v.* 19.

A. *Annon pro mendaciis habendæ ſunt* Æquivocationes?

B. Non *Logicæ* ſeu *verbales*, (quarum haud ſterilis ipſe Ager Domini, ſacram intelligo [a] Script.) at vero *mentalium* alia plane eſt ratio, quæ cum à *mangonibus Jeſuitis* primum adornatæ (ſi non excogitatæ) fuerint, *Jeſuiticæ* vulgo appellantur. [a] *Mat.* 9, 24. *Jo.* 2, 19. *&* *c.* 11, 11.

A. *Quas dicis Æquivocationes* Jeſuiticas?

B. Quæ, *parte* tantum ſenſus ore prolata, mente premunt alteram prolatæ *deſtructoriam.*

A. *Da exemplum.*

B. Quærenti Judici, *Eſne Jeſuita*, aut *Sacerdos*, qnem vocamus, *Seminalis?* is autem, etſi talis revera fuerit, *intrepide* negaret, tacite ſecum intelligendo in hunc modum: *non ita, ut hoc tibi pateſaciam*, vel, *ut mille tibi Aureos donarem*, aut aliquod ſimile. Vide *Maſon. de æquivoc. c.* 3.

A. *An vero fieri poſſet, ut* Chriſtianitatem

professi, quique sibi Columnæ *videntur, & quibus destituta concideret omnis Religio pariter ac Ratio, talia nobis propinent Errorum* portenta, *quibuscum neque* Religio *prorsus ulla, neque* Societas *Humana constare poterit?* Absit credere quæ videmus.

B. Excipiunt quidem (*verbo tenus*) *negotia Fidei & contractuum* civilium: verum hîc *non discedunt ab Arte sua,* [a] æquivoce semper agentes. In utrisque quis Fidem habiturus est eis, quorum in reliquis ita se *vestigia terrent?* [a] *v. Mason. ubi supra.*

A. *Nunc tandem mirari desino prodigium istud doctrinale,* Fidem non esse Hæreticis servandam, i. e. *nullis, qui* Romanæ *Communionis non audiunt.*

B. [a] Illud tamen à Sancti Concilii Oecumenici [a] *Constantiensis* Patribus (quanquam *in omnibus non probantur*) in casu celeberrimo *Jo. Huß,* & *Hier. Pragensis* strenue definitum constat; cujus equidem dogmatis & Decreti Conciliaris huc redit *Christiana* admodum sententia, *Pontificiis licere tum Homines ludos facere, tum Deum.* [a] *Sess.* 19.

A. *Quid vero circa Criminationes & probra in Proximi nomen jacta speciatim observandum?*

B. Ea sunt vel de Criminibus *maligne confictis,* vel *temere suspectis,* vel *certo cognitis.*

A. *Quid si maligne ab ipso Criminatore confictis? ut Jer.* 18, 18. *Ps.* 35, 11. *Dan.* 6, 4, 5.

B. Dia-

B. Diabolicum prorſus ingenium prodere, præcipue ſi in viros [a] *dignitate* aut *virtute* præſtantes. [a] *Zach.* 3, 2. 2 *Pet* 2, 10. [b] *Pro.* 17, 15. Quos, *Primo*, Theſauro ſpoliant longe pretioſiſſimo, bona nimirum fama. *Eccl.* 7, 1. *Secundo*, Auctoritatem & Religionem per ejuſmodi latera convitiis proſcindunt. *Pſ.* 69. *à v.* 7. *ad* 13. *Tertio*, Conviciis affectos, quantum in ſe eſt, Eccleſiæ Reipublicæque inutiles reddunt, qui fortaſſe nil prius habent quam ut de utraque præclare mereantur. *Dan.* 6. *ubi ſupra.*

A. *Quid ſi leviter tantum ſuſpecta ſint crimina quæ* rumuſculis *ultro citroq; agitantur*?

B. 1°. Neminem decet adverſus quempiam (maxime honeſti nominis) temere accuſationem [a] admittere, nedum [b] diſſeminare: imo hoc fieri libenter, ex pravo ſaltem animi conſilio, non poteſt, [c] citra æternæ Salutis diſcrimen. [a] 1 *Tim.* 5, 19. [b] *Prov.* 10, 18. *Jer.* 9, 4. *Pſ.* 15, 1, 3. 2°. Militat iſta αυτομολοιδορίας prurigo adverſus *aureum* illud legis & Prophetarum, Evangelii, imo & luminis naturalis oraculum, *Quod tibi non vis fieri, alteri ne feceris.* 3°. Hominem non decet [a] cordatum *ulla* in *re* levibus duci *ſuſpicionibus*, nedum in *ea* quæ Proximi ſui tantum interſit. [a] *Pro.* 14, 15.

A. *Quid demum ſi probri materia* (*Crimen*) *certo perſpectum fuerit*?

B. Diſtinguendum de Perſonis & de Crimine. Perſonæ ſunt vel *publicæ*, vel *privatæ*.

Crimen vel quod Eccleſiæ & Reip. detegendum omnino refert, vel non. Si notum ſit perſonæ publicæ (magiſtratui) ſitque Criminoſus intra ſuæ *cognitionis* fines, non agit contra charitatem, ſi pœna prudenter impoſita [a] manifeſtum faciat. Si perſonæ tantum privatæ innotuerit, neque tanti ſit momenti ut in Conſcientia foras eliminare teneatur, [b] privatim monuiſſe ſufficiat, idq; [c] *in ſpiritu manſuetudinis, conſiderans ſeipſum ne & ipſe tentetur.* [a] 1 *Sam.* 3, 13. 1 *Tim.* 5, 20. [b] *Mat.* 18, 15. [c] *Gal.* 6, 1.

CAP. XXI. *De Præcepto ultimo.*

A. *Quid in Præcepto ultimo vetitum continetur?*

B. In diverſa hîc abeunt Theologi. Quin 1°. Non eſt dubitandum in hoc Præcepto aliquid prohiberi, quod in nullo proprie reliquorum; alias non conſtaret *Decalogus*, ſive *decem verba:* quippe *decem* non erunt, ſi alterum ab altero non *ſpecifice* diſtinguitur, proinde neceſſe eſt ei objectum *ſpeciale*, uti cæteris, adſignari. 2°. Itaque duo hîc prohiberi videntur: primum ſcilicet, *inordinati* quicunque motus, etiam *ſine conſenſione* actuali voluntatis, (quos *primos*, & *primo primos* in Scholis vocant) qui cum legi Divinæ conformes non ſunt, aut hic aut nullibi interdictos habemus.

A. *An*

A. *An cenſes quoque pravitatem illam* originalem (*peccatorum omnium actualium* fomitem *perpetuum*) ſpecialiter *hîc prohibitum includi*?

B. Ita, (quanquam proprie & primario vetantur *Actus*, pronitas autem radicalis ad malum, ab Actu illo *primo proveniens*, duntaxat *ex conſequenti*) nam ad illam reſpiciens Apoſtolus *Concupiſcentiæ* nomine deſignat, citatis hujus Præcepti verbis, *Non concupiſces.*

A. *Sed vetantur* futura *&* libera, *non* præſentia, præterita, *aut quoad ſtatum* naturalia. *Peccatum vero originale omnibus* præſens, *& ex lapſu* ingenitum *adhæret.*

B. Imo lex moralis in Decalogo comprehenſa non ad Hominem in certo *ſtatu* (puta peccati) ſed potius ad Hominem *ſimpliciter* pertinet, & conſequenter in ſtatu *integro* æque ac *lapſo*, quo Concupiſcentia iſta caruit & carere potuit, haud ſecus atque ex quo *hæret lateri lethalis harundo.* Deinde, concupiſcentia non ad hanc magis quam ad illam temporis differentiam reſtringitur.

A. *Quodnam eſt alterum illud in Præcepto vetitum?*

B. Sortis ſuæ diſplicentia, cui ex adverſo includitur præceptum poſitivum, ut ſua ſit quiſque portione *contentus. Phil.* 4, 11.

A. *Verum hoc alibi præſcriptum videtur, ut in Præcepto octavo.*

B. Non tamen ut hîc, *generaliter*; ſed reſpectu

ſpectu poſſeſſionis alienæ, & *qua talis*: fieri enim poterit, ut etiamſi totum quis orbem poſſideret, ſicque nulla ſupereſſet in terris quam concupiſceret *res aliena*, ſorti ſuæ minime acquieſcat. *Eccleſ.* 1, 8. & 4, 8.

A. *Poteſtne* Viator *aliquis implere legem*?

B. Senſu proprie *Legali* non poteſt, ſic enim peccati immunis eſſet (quod *cis patriam* [a] non eſt exſpectandum.) Senſu *Evangelico* (i. e. quoad omnes etſi non *gradus*, [b] *partes* tamen, animique [c] *ſinceritatem* habitualem) non modo poteſt ([d] Gratia adjutus divina) verum etiam ſub animæ periculo legem [d] adimplere tenetur. [a] *Jac.* 3, 2. 1 *Jo.* 1, 8, [b] *Luc.* 1, 6. *Pſal.* 119, 6. [c] *Job.* 2, 3. 2 *Cor.* 1, 12. [d] *Jo.* 15, 5. [e] *Jac.* 2, 8.

A. *Sed exſecrabilis eſt quiſquis non manſerit in omnibus quæ legis ſunt, ut ea faciat.* Gal. 3, 10.

A. Quin *Factus eſt pro nobis Exſecratio*, qui eſt *Benedictus in ſecula.* Gal. 3, 13.

CAP. XXII. *De Eccleſia.*

A. *QUid ſignificat vox* Eccleſiæ *ſenſu Theologico & maxime uſitato*?

B. *In genere* cœtum Chriſtianorum, ſive in Chriſtum [a] credentium, per [b] verbi præconium (ordinario) & [c] Spiritum Dei è reliqua mundi colluvie [d] evocatum. [a] *Act.* 2, 44. &c. *c.* 19, 2. [b] *Ro.* 10, 14. [c] *Iſ.* 59, 21. [d] *Ro.* 1, 7.

A. *Quo-*

A. *Quotuplex eſt Eccleſia?*

B. Diſtingui ſolet, 1°. *In* [a] *militantem* (in Terris) & [b] *triumphantem* (in Cœlis.) [a] 2 *Cor.* 10, 3, 4. [b] *Apoc.* 7, 9. *&c.* 2°. *In Viſibilem & Inviſibilem.*

A. *Unde autem oritur iſta Eccleſiæ diſtinctio poſterior?*

B. Ex varia membrorum unde componitur conditione, tum interna, tum externa?

A. *Quî vero ex interna?*

B. Nempe *viſibilis* conflatur ex fidelibus, qui tales [a] habentur, ſive *judicio charitatis*, ſive *veritatis: inviſibilis* ex iis tantum qui fideles *revera* [b] ſunt; quorum ſcilicet interna indoles, etſi Deo καρδιογνώστη notiſſima, aciem tamen [c] humani intellectus (niſi divinitus revelata) fugit. [a] 1 *Cor.* 1, 2. *Act.* 8, 13. *Apoc.* 3, 2. [b] *Rom.* 2, 29. *Eph.* 5, 25. [c] *Act.* 9, 13, 15. *Mat* 23, 18.

A. *Dic quomodo ab externa Eccleſiæ conditione naſcitur diſcrimen?*

B. Nimirum *Viſibilis* dicitur Eccleſia, quæ ob multitudinem aperte profitentium veritatem, non ſibi tantum ipſi, ſed & hoſtibus Evangelii eſt [a] conſpicua: *Inviſibilis*, quæ ob membrorum ſive paucitatem, ſive diſperſionem (ex perſecutione ortam) in angulis [b] obſcura, niſi ſibimet ipſi, deliteſcit. [a] *Rom.* 1, 8. *Iſ.* 11, 9. [b] *Mar.* 14, 50. *Apoc.* 12, 6.

A. *Quod ſi Eccleſia ſit unquam hoc nomine inviſibilis, quomodo dicitur* [a] Lux Mundi? [a] *Mat.* 5.

B. 1°.

B. 1°. Non ex ſplendore ſemper externo, quippe quæ ſuas, ut Luna, *Phaſes*, imo & *Eclipſes* habet; ſed ex munere potiſſimum & officio, quod eſt in tenebris ſedentes (tum verbi præconio, tum vitæ exemplo) illuſtrare luce Evangelii. 2°. Quoniam in ſe ſemper lumine cœleſti perfuſa, poteſt tamen (ut Sol ipſe) aut *cæcis*, aut videre *nolentibus*, aut (*perſecutionis* & errorum) opaco interpoſito collocatis [a] minime apparere, iis interim [b] *qui filii ſunt lucis* utcunque radioſa. [a] *Apoc.* 8, 12. & *c.* 9, 2. [b] *Mat.* 11, 19.

A. *At quomodo cum promiſſione Chriſti hoc convenit; ubi dicit, quod* [a] portæ Inferorum adverſus Eccleſiam minime prævalebunt? [a] *Mat.* 16, 18.

B. Intelligendus eſt de Eccleſia *univerſali* & *inviſibili*; nam de *particularibus* & *viſibilibus* experientia reclamat: ut (ſi alia deeſſent teſtimonia) exemplo ſunt Eccleſia Judaica, & ſeptem illæ Apocalypticæ (*c.* 2 & 3) utinamque non Romana.

A. *An ergo non poteſt Eccleſia militans in terris penitus* deficere?

B. Non poteſt: pugnat hoc enim cum *promiſſionibus* divinis, qualis ea modo memorata, *Mat.* 16. *Mat.* 28, 20. Hinc ſeculis etiam corruptiſſimis, & maxime Apoſtaticis, ubi prorſus interiiſſe videretur Eccleſia, ſuas ſibi fidelium *reliquias* in tuto condidiſſe Regem Eccleſiæ omnes docent hiſtoriæ, quemadmodum 1 *Reg.* 19, 14, 18.

A. *Aſt*

A. *Aſt ubi gentium fuit Eccleſia per tot annorum Centurias ante Reformantem* Lutherum?

B. In mediis Eccleſiæ hoſtibus *captiva*, oppreſſa fæde, variiſque maculis deformata, ſicut tempore *Achabi* Iſraelitica, vel ut arca Dei inter Philiſthæos ad tempus triumphata.

A. *Qualis vero erat iſta Eccleſia, quæ* nullibi comparuit, quæ nullos ſibi proprios habuit paſtores, Regimen Eccleſiaſticum & diſciplinam nullam, *quæ denique cum* cœtibus *(quos ipſa vocat)* Idololatricis *communionem ordinariam exercere ſuſtinuit? Ad iſta velim ut ſigillatim reſpondeas.*

B. Ad *primum* quæſiti caput, oſtenſum eſt ſupra, minime neceſſarium eſſe ut Eccleſia ſemper compareat, niſi ſuis ipſius membris. At 2° *ex abundanti* dicimus, ſub ipſa Papatus tyrannide comparuiſſe ſæpius gregem Chriſti, etſi obſcuriorem paulo & minus frequentem; (nec erubeſcendum eſt Eccleſiæ, ſi quando [a] *grex puſillus* audiat, [a] *Luc.* 12,32.) Imo nullo defuere ſeculo qui veritatem Chriſti, idque in graviſſimis fidei capitibus, contra ſacrilegas novitates Papicolarum, qua *dictis*, qua *factis*, qua denique proprio *ſanguine*, vindicabant. Hîc Judicem appellamus Hiſtoriam Eccleſiæ.

A. *Quid autem de defectu Paſtorum ſibi peculiarium, Diſciplinæ, & regiminis Eccleſiaſtici, ſentiendum?*

B. Nimirum (ut alia prætream) quod

paſtores illi Pontificii (quales quales) ſufficerent *ad tempus* inſerviendis Eccleſiæ commodis *ſimpliciter* neceſſariis, ut Scribæ & Phariſæi Eccleſiæ Judaicæ, quibus ex præcepto Chriſti pro tempore auſcultandum erat.

A. *Quid porro de iſto Diſciplinæ defectu ſtatuendum?*

B. Diſciplinam ſcilicet (omnibus quaſi numeris abſolutam) ubi haberi poteſt ad Eccleſiæ ædificationem apprime facere, [a] *eſſentiam* minime conſtituere. [a] *vid.* 1 *Cor. c.* 5. *&c.* collat. cum 1 *Cor.* 1. *v.* 2.

A. *Quid demum ad communionem iſtam cum cœtibus Idololatricis dicendum? potuitne ullo nomine Eccleſiæ titulum mereri, quæ ſe iſtis admiſcuit?*

B. Hoc fidelium tunc temporis *infirmitatem* & *infortunium* arguit, non prohibet quo minus [a] Eccleſiæ Univerſalis membra cenſerentur: præcipue cum duram ſub Papatu ſervirent ſervitutem; nec plena Evangelii luce, ut poſtmodum, eſſent imbuti. [a] *Apoc.* 2, 13.

A. *Quæ ſunt notæ veræ Eccleſiæ?*

B. Inviſibilis eædem quæ vere fidelium; [a] vita ſcilicet & virtutes vere Chriſtianæ: *Viſibilis* ſana in *fundamentalibus* [b] profeſſio & prædicatio fidei, cum debita (quoad *ſubſtantiam*) adminiſtratione Sacramentorum. [a] 1 *Jo.* 2, 29. [b] 1 *Jo.* 4, 13, 14. *Mat.* 28, 19, 20.

A. *Nonne hæc inter notas Eccleſiæ cenſeri debet, quod unum in terris* caput viſibile *agnoſcat,*

agnoſcat; illudque Pontificem Romanum?

B. Nequaquam; quia nullum tale caput nobis commendat Scriptura, nedum Pontificem *Romanum:* & in talibus argumentum ex verbo Dei *negativum* valet.

A. *Quo potiſſimum fundamento nititur adverſa Romanenſium ſententia?*

B. Eo nimirum: quod S. *Petrus* tali gaudebat præ cæteris Apoſtolis privilegio; quod Romæ ſedit Epiſcopus, ibique Coronam tulit martyrii; demum, quod ei ſucceſſor ſit Pontifex Romanus.

A. *Unde autem colligunt Petro indultum (præ reliquis) Epiſcopatum iſtum* Oecumenicum, *ſive poteſtatem in omnia Eccleſiæ militantis membra ſupereminentem?*

B. Quod nimirum ei [a] *nominatim* Chriſtus tradidit *claves* Regni Cœlorum, atque adeo promiſit ſupra *Petram* (quam illi *Petrum* ipſum interpretantur) ſe ædificaturum Eccleſiam ſuam. [a] *Mat.* 16, 18, 19.

A. *Quid ad iſta reſpondendum?*

B. Primo Claves non uni *Petro,* ſed omnibus Apoſtolis ex æquo concreditas, ut liquido conſtat ex *Mat.* 18, 18. & *Jo.* 20, 23.

A. *Cur igitur eo loci Petrum duntaxat allocutus eſt Chriſtus?*

B. Quoniam is [a] nomine reliquorum præclaram illam de Chriſto confeſſionem edidit, utque ad illius nomen (reſponſo ad [b] *ſingulos* æqualiter pertinente) alluderet. [a] *Mat.* 16, 20. [b] collat. cum *v.* 15.

A. *At* primus *dicitur Petrus*, Mat. 10.

B. Inde *ordinis* fortaſſe colligatur primitas, nulla *juriſdictionis*. Primus appellatus eſt *Petrus*, quod primus omnium vocaretur à Chriſto ad *Apoſtolatum* ſcilicet; etſi Andreas prior ad *diſcipulatum*. confer *Mat.* 4. cum *Jo.* 1.

A. *Eſtne aliud aliquod ex Scriptura petendum quod S. Petri in reliquos Apoſtolos juriſdictioni ſuffragetur*?

B. Omnino nihil : imo nonnulla potius *in ſpeciem* contraria ; qualia ſunt quod eum, ex infirmitate carnis (ſtatim à conceſſo omnibus privilegio) labentem, [a] *Satanam* appellaret Chriſtus ; eique in faciem obſiſteret [b] S. *Paulus:* quibus nihil ſimile cæteris Apoſtolis factum legimus. [a] *Mat.* 16, 23. [b] *Gal.* 2, 11. Adde quod Paulus aſſerit ſe nihilo inferiorem fuiſſe reliquis Apoſtolis, & conſequenter non Petro, 2 *Cor.* 11, 5. nec ulla demum talis juriſdictionis umbra ex Scripturis oſtendi poteſt.

A. *Quid vero quod Eccleſiam* ſuper Petro *ædificandam promiſit Chriſtus*?

B. Non dixit ſuper *Petro*, ſed *ſuper hac Petra;* ea nimirum *fide*, quam ſuo & reliquorum Apoſtolorum nomine profeſſus eſt Petrus.

A. *Quid ſi demus ſuper ipſum Petrum*?

B. Incommodi nihil ſequetur, modo 1°. Fundamentum ſtatuatur Petrus non *perſonale* (quod [a] ſolus eſt Chriſtus) ſed *doctrinale:*

nec

nec 2°. Doctrinale *primarium*, ſed [b] *ſecundarium*, ipſi ſcilicet Chriſto Prophetæ magno & ſuper-ædificantem & ædificatum: nec 3°. vel hoc ſenſu *ſuper Petro* magis, quam ſuper [c] reliqua Prophetarum & Apoſtolorum Corona. [a] 1 *Cor.* 3, 11. [b] *Mat.* 28, 20. *Act.* 3, 23. [c] *Eph.* 2, 20.

A. *Sed quid demum Romano Pontifici in hoc negotio cum S. Petro?*

B. Non magis quam cum Philippo aut Bartholomæo: nam poteſtatem iſtam *Apoſtolicam*, (quoad eam quam ille ſibi arrogat *latitudinem juriſdictionis Oecumenicam*) exſpiraſſe cum ipſis Apoſtolis (non ſecus ac dona miraculorum) palam ex hiſtoria Eccleſiæ; quæ per multas annorum à Chriſto centurias tale nihil meminit, nedum agnovit.

A. *Quomodo igitur toto eo tempore regebatur Eccleſia?*

B. In ſuis cujuſque Parœciis (ſive Diœceſibus) Epiſcopi *independentem* ab alio quovis Epiſcopo juriſdictionem exercebant.

A *Quod ſi Petrus Romæ ſedem habuit Epiſcopalem, (idque per multos, uti ferunt, annos) nonne ſequetur ſucceſſoribus ejus æqualem deberi poteſtatem?*

B. 1°. Non illis magis (data hypotheſi) deberetur, quam reliquorum Apoſtolorum ſucceſſoribus; & hinc nihil Pontifici accreſcit Romano. 2°. Non Romæ magis quam Antiochiæ, aliiſque locis, ubi Petrus aliquandiu hæſit Epiſcopus, deberetur. 3°.

Loci ſucceſſio *per ſe* nil facit ad ſucceſſionem *poteſtatis* ex jure divino. 4°. Nec, ſi vel maxime faceret, ſucceſſionem ſuam per tot *Schiſmatum* graviſſimorum, Pontificumque aut *indebite* electorum, aut poſtea *hæreſeos* manifeſtorum devia (ab ipſis Pontificiis abunde nobis indigitata) illæſam queant & incolumem ad S. Petri Cathedram perducere. 5°. Etſi conſtat de Paulo, merito hactenus dubitatum eſt de S. Petri tali ſaltem Romæ reſidentia qualem illi volenti nolenti obtrudunt Pontificii. Certe de illa ſilet omnis Hiſtoria ſacra, nec quod ſciam Textus eo ullus urgetur, niſi [a] qui Babylonem Romam facit (& per me eſto.) [a] 1 *Pet.* 5, 13.

A. *Multæ tamen Eccleſiæ* Romanæ *præ reliquis honeſtarunt ſedem.*

B. Honore quidem *reverentiæ*, ut Sororem; non *obſequii*, ut Dominam: hoc enim fecere ſalvis primo ſuis ſibi juribus; & 2° ob hanc præcipue rationem, quod eſſet Roma *ſedes Imperii*, ſicut ex antiquis Canonibus manifeſtum eſt.

A. *Verum ſuas ſibi res habente Romano Pontifice, nunquid alienum eſt à mente Chriſti, ut Presbyteris reliquis in unaquaque Diœceſi unus ſuperemineat & præſit* Epiſcopus?

B. Nequaquam: nam 1°. in ipſis Apoſtolorum temporibus talis reperitur Epiſcopatus, ut in Epiſt. ad *Tim.* & *Tit.* & in Angelis iſtis ſeptem Eccleſiarum Apocalypticis, ad quos ut *Antiſtites* per S. *Jo.* literas dat ipſe Chriſtus

Chriſtus monitorias. Et 2°. à dicta Apoſtolorum ætate ad avorum uſque noſtrorum tempora, nulla unquam in Terris audita eſt ſine *Epiſcopo* Eccleſia Chriſtiana, ni omnes fruſtra nos habeant hiſtoriæ.

A. *Sed à facto ad jus non valet argumentum.*

B. Imo hoc in caſu plurimum: nam indigna eſt vigilantiſſima Chriſti ſuper Eccleſia ſua ſollicitudine cogitatio, ut eam ab illius uſque incunabulis ad canitiem fere ſineret tali politia uti, quam ipſe minus probaret.

A. *Quam ſtatuis Eccleſiaſticæ poteſtatis in ſibi ſubditos materiam?*

B. Ea duplex eſt: aut ſcilicet res in ſe *adiaphora*, aut in lege Dei *comprehenſa*.

A. *An circa utramque modo conſimili occupatur?*

B. Nequaquam: habet enim Eccleſia poteſtatem in materia adiaphora νομοθετικὴν (ſive leges condendi) Chriſto ſubordinatam, ad [a] ædificationem gregis Dominici. [a] 1 *Cor.* 14, 26.

A. *Id unde conſtat?*

B. Partim ex verbo Dei, partim ex uſitatiſſima veterum Eccleſiarum praxi, ſimul ac à perſecutionum æſtu ſatis reſpiraverant, 1 *Cor.* 14, 40. 1 *Cor.* 11, 2. & 16, 1.

A. *In rebus lege morali divina aut jam præceptis aut prohibitis, quomodo iſta exercetur Eccleſiæ poteſtas?*

B. Non

B. Non ut quicquam [a] *immutet*, ſed ut omnia ſuis quoque ſanctionibus [b] *corroboret*: alioqui *parendum eſt Deo magis quam hominibus*, *Act.* 4, 18, 19. [a] *Deut.* 4, 2. *Gal.* 1, 8, 9, 12. [b] 1 *Cor.* 5. ad *v.* 6. *Judæ* 22, 23.

A. *In controverſiis fidei quænam ſunt partes Eccleſiæ?*

B. Se fidei [a] *Teſtem*, [b] *Cuſtodem*, [c] *Interpretem* (idque non niſi ſecundum [d] *Analogiam fidei*) præſtare, [e] ſeductos in viam placide *revocare*, in [f] ſeductores & præfractos gravius animadvertere. [a] *Act.* 1, 8. 1 *Tim.* 3, 15. [b] *Judæ* 3. 1 *Tim.* 1, 11. [c] *Job* 33, 23. *Act.* 15. *ad v.* 30. [d] *Rom.* 12, 6. vide Eccleſ. Angl. *Art.* 20. [e] 2 *Tim.* 2, 24, 24. [f] *Tit.* 1, 10, 11, 13.

A. *Eſtne vero Eccleſia Interpres* infallibilis?

B. Reverenter [a] auſcultandum eſt Eccleſiæ, imo & in illius ſententia (ubi nil verbo Dei adverſum ſtatuitur) eo uſque humiliter acquieſcendum, ut ne illius voci palam contra obſtrepamus, nec paci quoquo modo aut damnum aut moleſtiam inferre velimus. Arg. a minori vid. [a] *Mat.* 23, 3. & Eccleſ. Angl. *Art.* 21.

A. *Sed niſi tum Interpres tum Judex in Terris detur infallibilis, quis erit in Eccleſia finis controverſiarum?*

B. Reſp. 1°. Non exſpectandum eſſe finem omnium circa religionem controverſiarum, dum Eccleſia verſatur *in via*; præmonenti-

bus in contrarium & [a] Chriſto & [b] Apoſtolis, ſuffragante itidem univerſa Eccleſiæ hiſtoria. [a] *Mat* 18, 7. [b] 1 *Cor.* 11, 19. 2°. Ad nullum talem Judicem in rebus fidei relegavit Chriſtianos aut S. Scriptura, aut Eccleſia Primitiva, in qua tamen ſubinde gliſcebant ſchiſmata & diſcordiæ. 3°. Sine Judice hoc in Terris *infallibili* Eccleſiam & conſiſtere poſſe & vigere, teſtem appellamus *experientiam*, cum per annos à Chriſto incarnato 300 & amplius, *nulla* eſſet in Concilio generali Eccleſia *repræſentativa*, nedum Eccleſia *virtualis* (ut vocant) habitus eſt Pontifex Romanus; tota autem credentium *multitudo* ſententiam latura in unum aliquem locum convenire non potuit. 4°. Nec qui Judicem hunc falſo venditant Pontificii, aut quis ſit inter ſe unquam convenerunt, aut quemcunque demum ſtatuant objecti nobis mali remedium inveniunt.

A. *Quorſum itaque indies audiuntur Eccleſiæ Paſtores, ſi non ſint infallibiles?*

B. Non id à bono Paſtore requiritur, ut *non poſſit* ſed ut [a] *nolit* fallere: tenentur autem populi eos reverenter [b] audire, ut, ad examen vocatis quæ Chriſti nomine dicunt omnibus, *quod bonum eſt amplectantur & retineant.* [a] 2 *Cor.* 4, 2. [b] *Mal.* 2, 7. *Act.* 17, 11. 1 *Theſ.* 5, 21.

CAP.

CAP. XXIII. *De Sacramentis in genere.*

A. *Quid proprie eſt Sacramentum novi Fœderis?*

B. Eſt [a] *ſignum & ſigillum* externum Juſtitiæ quæ eſt per fidem, [b] *divinitus* inſtitutum. [a] *Rom.* 4, 11. *Exod.* 12, 13. *Col* 2, 12. 1 *Cor.* 10, 16. [b] *Mat.* 28, 20. 1 *Cor.* 11, 23.

A. *Quotuplicia ſunt ejuſmodi Sacramenta?*

B. Duplicia: alia ſub lege, ſive Judaica, *Circumciſio* nimirum, & *Agnus Paſchalis;* alia ſub Evangelio, ſive Chriſtiana, *Baptiſmus* & *Cœna Domini.* De proribus vide *Gen.* 17. & *Exod.* 12.

A. *Utriuſque generis Sacramenta quomodo diſtinguuntur?*

B. Eſt alterum ſcilicet *initians,* idque tàm Infantium quam Adultorum, *Circumciſio* & *Baptiſmus:* alterum *continuans* & *confirmans,* idque tantum Adultorum, *Agnus Paſchalis* & *Cœna Domini.*

A. *Unde liquet Circumciſionem & Baptiſmum fuiſſe Sacramenta* initiatora?

B. Ex eo, quod in Eccleſiam Judaicam [a] mas omnis per circumciſionem *ſolenniter* admitteretur; in Chriſtianam (ſive mas, ſive fœmina) excipitur nemo niſi per [b] Baptiſmum. Proin utrumvis ſemel duntaxat adhibitum legimus; non autem, ut Sacramenta con-

confirmantia, ſæpius repetendum. [a] *Gen.* 17, 10, 12. [b] *Mat.* 28, 19.

A. *Quid de aliis quinque Sacramentis Pontificiis cenſendum?*

B. Eorum nulla eſſe *proprie* Sacramenta, hoc eſt eo ſenſu quo Baptiſmus & Cœna Domini in confeſſo ſunt habenda.

A. *Oſtende diſcrimen.*

B. Omnium generale idque palmarium hoc eſt, quod nullibi pro Sacramentis à Chriſto (ad quem unum utriſque conſentientibus id negotii pertinet) inſtituta legimus; at de Baptiſmo & Cœna Domini lis nulla movetur.

A. *Quid ad iſta in ſpecie dicendum, & 1°. de* Ordine, *ceu* Ordinatione *Miniſtrorum Evangelii?*

B. Non eſſe Sacramentum ſenſu quo diximus. 1°. Quod nullam (ſicut Baptiſmus & Cœna Domini, Circumciſio & Agnus Paſchalis) *externam* habeat & aſpectabilem materiam. 2°. Quod ad certum hominum genus reſtringatur; non autem (ut iſta) ad omnes ex æquo Chriſtianos pertineat. 1 *Cor.* 12, 17.

A. *Quid habes de* Pœnitentia, *ceu* Abſolutione *lapſorum pœnitentium?*

B. Eam quidem inſtitutionem eſſe divinam, non vero ſacramentum Evangelicum: quoniam 1°. Eccleſiæ *Judaicæ* non minus quam *Chriſtianæ* convenit (quo nihil notius eruditis.) 2°. Quia nullum hîc reperitur *elementum externum divinitus inſtitutum;* nam de impoſitione manuum ſuper lapſos nihil præ-

præcepit Chriſtus; nec *contritio, confeſſio, ſatisfactio* Elementis annumerari debeant.

A. *Quid autem de* Confirmatione *ſtatuendum?*

B. Eum ritum eſſe antiquum, pium, & laudabilem, quo Epiſcopus, vel ejus ſuffraganeus Epiſcopus Baptizatis (*fidei ſuæ rationem* ſufficientem in publico prius exhibentibus) manum imponit, & ſolennem benedictionem impertit; verum pro Sacramento nullibi à Chriſto Eccleſiæ commendatum: & huic quoque deeſt *elementum ſenſibile;* nam de oleo Pontificio, reliquiſque ceremoniolis hîc adhibitis, altum eſt in S. Scriptura ſilentium.

A. *Succedat* Unctio Extrema.

B. Hæc ſignum erat *temporarium* (quamdiu ſcilicet in Eccleſia vigebant miracula) idque non *gratiæ* ſpiritualis, ſæd *ſanitatis* corporalis, *Mar.* 6, 13.

A. *At remiſſio peccatorum eo ſignificari videtur*, Ja. 5, 15.

B. Imo hoc impetrat *oratio fidei*, uti conſtat ex loco.

A. *Nec denique* Matrimonium *vis eſſe Sacramentum?*

B. Neq; iſtud. 1°. Quia ad V. Teſtamentum perinde pertinebat ac Novum; ad ſtatum hominis *integrum*, æque ac *lapſum;* ad *Infideles* & *Paganos*, non ſecus ac ad *Chriſtianos*. 2°. Mirum erit Sacramentum, cujus illi ad unum *omnes* (& *quatenus ipſi*) quorum peculiare

culiare munus est administrare Sacramenta, sunt incapaces; quod tamen asserunt Adversarii.

CAP. XXIV. *De Baptismo.*

A. *Quid est Baptismus?*

B. Est Sacramentum initiale, quo *fœderati*, nomine Patris, Filii, & Spiritus Sancti invocato, secundum Christi institutionem, aqua abluuntur. *Mat.* 28, 19.

A. *Quem in finem institutus?*

B. 1° Ut sit *tessera* Christi, qua gregem suum à reliquo mundo secernit. *Act.* 8, 37. 2° Ut Signum & Sigillum *Remissionis* Peccatorum per *unum* Christum impetratæ. *Act.* 2, 38. 3° Ut signum quoque *Regenerationis* spiritualis, & obligatio ad novam vitam seu vere Christianam. *Rom.* 6, 3. *ad v.* 7

A. *Cujus est Baptismum administrare?*

B. Ejus, cujus est Verbum prædicare, *Mat.* 28, 19.

A. *Num fœderatorum numero, qui Baptizandi sunt, horum quoque includuntur* Infantes?

B. Omnino: sunt enim & ipsi [a] fœderati, quibus proinde signum fœderis denegari non potest. [a] *Gen.* 17, 7. collat. cum *Act.* 2, 39. *Deut.* 29, 10, 11, 12. 1 *Cor.* 7, 14.

A. *Qui possunt esse fœderati, qui quid sit esse fœderatos ignorant?*

B. Poſſunt (ut in legitimis fœderibus & contractibus humanis) *per alios*, etſi non *per ſe*.

A. *Sed in tota Evangelii hiſtoria nullum reperitur exemplum, lex nulla de Baptiſmo Parvulorum.*

B. Exempla videntur eſſe, *Act.* 16, 15 & 33. 1 *Cor.* 1, 16. De exemplis tamen non eſt anxie laborandum, cum argumentum inde *negativum* nihil probat, præcipue niſi ſingularis aliqua id poſcat circumſtantia.

A. *Quidni hîc poſceret circumſtantia mutati elementi, ſive ſigni Circumciſionis in Baptiſmum?*

B. Quoniam mutato ſigno idem & * immutabile manet fœdus: nec *novum* erat Infantes gaudere Sacramento initiali Fœderis; proinde expreſſa illorum mentione opus non erat. * *Gen.* 17, 7. *Heb.* 13, 20.

A. *Cedo* Legem *vel* Præceptum *de Pædo-Baptiſmo.*

B. Sufficit præceptum generale iſtud, *Mat.* 28. πορευθέντες μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη, βαπτίζοντες αὐτούς.

A. *Verum ibi jubet Dominus ante* erudiendos *eſſe quam* Baptizandos.

B. Alii alias exponunt vocabulum μαθητεύσατε. Sed quicquid ſit de iſta voce, hinc tantum ſequetur, prius inſtituendos eſſe *Parentes* in Fide, quam illorum liberi baptizentur; quod nemo unquam negavit.

CAP.

CAP. XXV. *De Cœna Domini.*

A. *Quid eſt Cœna Domini?*

B. Eſt novi Fœderis Sacramentum alterum Chriſtianum, quo [a] *Panis & Vini* (precibus eo pertinentibus) [b] benedictorum uſu Spiritualis manducatio Chriſti *adultis* fidelibus obſignatur. [a] 1 *Cor.* 11, 23. ad *v.* 30. [b] 1 *Cor.* 11, 28.

A. *Ad quos vero hujus Sacramenti Adminiſtratio pertinet?*

B. Ab iiſdem, miniſtris ſcilicet Evangelii, utrumque Sacramentum adminiſtrari par eſt. Præterea, cum Cœna Domini ſit *cibus* & nutrimentum gregis Chriſti, merito ad Paſtores ejus diſpenſatio pertinebit: adde ſuffragantem perpetuo Eccleſiæ univerſæ praxin.

A. *An nudum Panem & Vinum percipimus in Cœna Domini?*

B. Imo [a] corpus & ſanguinem Chriſti, ſed *ſpiritualiter* & per [b] fidem; non modo iſto, quem fingunt Pontificii, [c] *Capernaitico, craſſo, carnali*, & per vere corpoream (quam vocant) *Tranſſubſtantiationem.* [a] 1 *Cor.* 11, 24, 25. [b] *Jo.* 6, 40. collat. cum *v.* 35 *&* 54. [c] *Jo.* 6, 52, 59, 63.

A. *Quid habes vero quod contra portentum iſtud* (*tam vocabuli, quam rei*) *Tranſſubſtantiationis objicias?*

B. Eam ſcilicet & Primitivæ Eccleſiæ ignotam, & pugnare cum *Scriptura*, cum *Ratione*, cum *Senſibus ad unum omnibus.*

A. *Cur dicis pugnare cum Scriptura?*

B. Quoniam Chriſtus ipſe quod bibit in Sacramento vocat [a] *fructum Vitis;* & Sanctus Paulus quod editur, *ter* ſingulis *conjunctim* verſibus, *etiam peracta conſecratione,* [b] Panem. [a] *Mat* 26, 29. [b] 1 *Cor.* 11, 26, 27, 28.

A. *Verum quod ibi percipitur*, Corpus & Sanguis Domini *appellatur?*

B. Locutione ſcilicet *Metonymica* & *Sacramentali*, qua Signum pro Signato *uſitatiſſime* ponitur: ut *Gen.* 17, 10, 11. *Exod.* 12, 11. *Tit.* 3, 5.

A. *Dic quî pugnat Tranſubſtantiatio cum Ratione?*

B. Quia ponit multa perabſurda, & ἀσύ-ςατα. qualia ſunt primo eundem (Chriſtum ſcilicet) comediſſe *ſeipſum;* accidentia nullum agnoſcere ſubjectum; πλυπαρξίαν ejuſdem corporis eodem tempore, ita ut localiter diſtet à *ſeipſo*, ſimul & quieſcat & moveat (ſurſum, deorſum, antrorſum, retrorſum;) obviam fiat ſibi ipſi; & alia hujuſmodi portenta patiatur.

A. *An omnibus quoque ſenſibus adverſatur?*

B. Sint ipſi teſtes: *Panem* eſſe clamant *ſinguli.*

A. *Sed credendum eſt, ratione & ſenſu etiam reclamantibus.*

B. Imo, credere nec debet, *nec poteſt* quiſquam

quam contra *Scripturæ*, *Rationis*, omniumque *Sensuum* luculentissima constantissimaque suffragia.

A. *Potest tamen quis credere quod non* [a] *sentit, aut cujus* [b] *rationem, sepositâ testantis veracitate, non capit.* [a] Jo. 20, 29. [b] Rom. 11, 33.

B. Recte: sed [a] *contra* omnem sensum & rationem credere (quod hîc volunt Pontificii) non est *credere*, sed [b] *insanire.* [a] vid. *Is.* 44. à *v.* 12. *ad v.* 21. & *c.* 46, 8. [b] *Is.* 44, 19.

A. *At* potest *Deus efficere ut panis sit sensu crassissimo Corpus Christi?*

B. Potest quidem Deus [a] *quodcunque vult*, sed quod non vult non facit: repugnat hæc contradictio *voluntati* divinæ, nec [b] *potest* aut ipse mentiri, aut hominum mendacia præstare vera. [a] *Ps.* 135, 6. [b] *Heb.* 6, 18.

A. *Quid de* Consubstantiatione *Lutherana sentiendum?*

B. Ea quidem in hoc convenit cum Transubstantiatione Pontificia, quod verba Christi [*Hoc est corpus meum*] utraque ἁπλῶς, seu ut verba sonant, intelligat.

A. *Ubi situm est discrimen?*

B. 1°. Asserunt Lutherani panem & vinum quoad *substantiam* minime mutari, licet *in, cum*, vel *sub* iisdem sit verum corpus & sanguis Christi. 2°. Nec corpus Christi una cum elementis esse statuunt unione proprie *locali*, sed *personali* & *hypostatica*, quatenus nimirum inseparabile est à λόγῳ sive persona

 Christi;

Chriſti; in quo multo tolerabilior eſt Tranſubſtantiatione Pontificia.

A. *Ad eam vero quid dicendum?*

B. 1°. Nullam eſſe talis commenti neceſſitatem; neque enim hic *caro quicquam proficit* magis quam in ſententia Pontif. *Jo.* 6, 63. 2°. Naturarum in Chriſto proprietates, *ubiquitatem* ſcilicet & *finitudinem localem*, confundere videtur, contra omnem ſanam philoſophiam. 3°. Nec corpus Chriſti in Sacramento ponit *corporaliter* magis quam in quavis re alia; nam *ubique* (illorum ſenſu) unitum eſt naturæ omnipræſenti, videlicet Divinæ: ſicque de pane communi non minus quam Sacramentali vere diceretur, *hoc eſt corpus meum.* Id vero ipſi inficias ibunt.

A. *Quid cenſes de* Calice *Sacramentali Laicis denegato?*

B. Id eſſe Sacrilegæ prorſus audaciæ decretum, *non obſtante inſtitutione Chriſti*, quin & *Primitivæ Eccleſiæ praxi*, à [a] Concilio Conſtantienſi (rotunde quidem & *terminis terminantibus* blaſphemante) eructatum; unde *Lutherus* facete Concilium Non-obſtantienſe dixit. [a] *Seſſ.* 13.

A. *Sed in ſolo Pane* (*Corporis Dominici Symbolo*) *utrumque percipitur elementum, viz.* per concomitantiam.

B. Sic & ipſis *Sacerdotibus* ſub una ſpecie communicare ſufficeret, & ſic fruſtra ſub utraque ſpecie cœnam inſtituiſſet Chriſtus; quorum alterum contra *Miſſificantes* facit

Sacer-

Sacerdotes, utrumque contra *institutionem* & *præceptum* Christi. Sed omnes *Non obstante* solvet nodos.

A. *Quinam admittendi sunt ad Cœnam Domini?*

B. *Baptizati* omnes adultiores, circa [a] fidem *sic satis* [b] *informati*, extra Communionem Ecclesiæ *non* • *ejecti*, quique *sine dato scandalo* vitam instituunt. [a] *Heb.*6,1. [b] 1*Cor.* 11, 29. [c] 1 *Cor.* 5. *à v.* 7. *ad fin. cap.*

A. *Quid si contigerit, ut quibus istæ desunt conditiones admittantur nonnulli, an ideo abstinendum erit bonis & rite præparatis?*

B. Ad Rectores Ecclesiæ pertinet ejusmodi incommodis (qua fieri potest) occurrere: verum ut ob noxam *alienam*, *suo* se quis fraudaret privilegio, nimium sapit rigorem, suique neglectum.

A. *Quod si cum impiis* (*ad mensam scilicet ordinariam*) *non sit edendum, multo hoc minus ad mensam sacram licitum videatur.* [a] 1 *Cor.* 5, 11.

B. Imo valde dispar est ratio, quæ irritam facit consequentiam: quoniam mensâ Domini communicare quilibet Christianus [a] *ex præcepto* tenetur, eique hoc indultum à Christo constat in maximam animæ utilitatem, quorum neutrum Communioni ad mensas *ordinarias* quadrabit; proinde in tam dissimili casu frustra est qui eandem urget *non communicandi* libertatem. [a] 1 *Cor.* 11, 26, 28. collat. cum 1 *Cor.* 10, 16.

A. *De*

A. *De* Geſtu *in Sacramento Euchariſtiæ percipiendo quid cenſes?*

B. Arbitrio Eccleſiæ (utpote *rem mediam*) relinquendum.

A. *Sed Apoſtolos ad menſam cum Chriſto accumbentes percepiſſe liquet ex* Mat. 26, 26.

B. Id quamvis valde ſit *probabile*, tamen certo conſtare non poteſt: nam hoc tantum inde liquido evincitur, Dominum inſtituiſſe Cœnam ſuam, *priuſquam ex menſa cum reliquis ſurgeret.* Hoc vero multo evidentius eſt, Chriſtum de *Geſtu* præcepiſſe nihil: imo neque S. *Paulus*, qui circa hoc ſacramentum ſe tradidiſſe aſſerit *quod accepit à Domino*, ullam omnino ejus mentionem inſinuavit; unde rem eſſe *adiaphoram* tuto concluditur, quia *ſine præcepto nullum obligat exemplum.*

A. *Non eſt igitur* Ingeniculatio, *dum ſacra Cœna celebratur, geſtus aut Idololatricus, aut ſuperſtitioſus?*

B. Pari quidem ſuperſtitione teneri videantur, qui geſtum ſacramentalem aut *abſolute neceſſarium* habent, aut *per ſe illicitum:* quippe qui ſub Præcepto Divino non cadit, (ut ante diximus.) Nedum *Idololatra* eſt, qui maximi Hominibus collati beneficii *teſſeram, idque orans* (*ſicut in Eccleſia Anglicana*) de genu accipit.

A. *In hoc aut alio quovis conſimili caſu, quid factu optimum videtur?*

B. *Eccleſiæ* judicio, & [a] receptis *Legibus*, &

& *Consuetudini* acquiescere ; non autem *inutiles serendo* [b] lites, [c] concordiæ fraternæ vinculum diffecare. [a] 1 *Cor.* 11, 16. [b] 2 *Tim.* 2, 14. [c] *Eph.* 4, 2, 3.

A. *Ad vim Sacramentorum percipientibus derivandam, estne necessaria* Intentio Ministri?

B. Minime: sic enim penderet beneficium Dei & fidelium consolatio ex infirmitate aut improbitate humana, eaque non sua *percipientium*, sed aliena, *male administrantium;* quod perabsurdum est.

A. *In quo cernitur istius sententiæ absurditas?*

B. Scilicet indignum nil magis infinita tum bonitate, tum sapientia Christi, quam Institutionum suarum vim appendere *intentionibus* Ministrorum: sic enim fieri possit ut effectum ab eo designatum nunquam sortiantur. vide 2 *Cor.* 4, 7.

A. *Nonne etiam hoc telo suam ipsorum causam maxime jugulant Pontificii?*

B. Nihil verius: cum enim *v. g.* Baptismum volunt ex *intentione* Ministri pendere, sequitur *Ministro non intendente* non Baptizari; qui autem Baptizatus non est, nullius ordinis Ecclesiastici capax censetur. Hinc, utrum quis sit Presbyter, Episcopus, aut Papa, ignoratur; sicque fluctuabit omnis fides *Curiæ Romanæ.*

A. *Quid vero si Minister aut joco tantum, aut ad corporis immunditiem abluendam, aut*

alio

alio quovis consimili fine, parvulum aqua conspergeret, hocine Baptismum appellabis?

B. Si, ad Baptismum conferendum *serio accersitus,* præscriptam à Christo *verborum formam* adhibeat, quicquid intenderit Minister, verum contulit Baptismum.

A. *Unde vero hoc efficitur?*

B. Ex eo, quod defectus iste, quem fingis, Ministri (quanquam gravissimus) non est in *substantia* Sacramenti, sed pure *accidentarius;* accidentia autem *non mutant rei essentiam.*

CAP. XXVI. *De statu Mortuorum.*

A. *QUid accidit animabus humanis corpore per mortem solutis?*

B. Piorum animæ [a] æternam [b] *mox* possident felicitatem [c] cum Christo in Cœlis; impiorum [d] æternos patiuntur [e] Inferni cruciatus. [a] 2 *Cor.* 5, 1. ad *v.* 9. [b] *Phil.* 1, 23. [c] 2 *Cor.* 5, 8. [d] *Mat.* 25, 41. [e] *Luc.* 16, 23.

A. *Quid de Corporibus statuendum?*

B. Utrorumque [a] *resurrectura* in die Judicii, suis denuo animabus consocianda; [b] illorum quidem ad statum *gloriæ,* horum *ad ignominiam, æternumque contemtum.* [a] 1 *Cor.* 15, 35. [b] *Dan.* 12, 2.

A. *Nunquid* idem numero *corpus resurget?*

B. Idem sine dubio *quoad* [a] *substantiam,* hoc est, ex eadem numero materia de novo con-

conſtructum, [b] *ſicut Deo videbitur;* non idem *quoad* [c] *accidentia.* Hîc autem, quando tacet Scriptura, in ſpecie nihil temere aſſerendum. [a] 1 *Cor.* 15, 53, 54. [b] ibid. *v.* 38. [c] ibid. *v.* 42, 43, 44. *Phil.* 3, 21.

A. *Quid cenſes de loco Pontificio Animarum tertio, qui dicitur* Purgatorium?

B. Eum ne *unius* quidem teſtimonii Scripturalis colore vel umbra niti, quin turpem eſſe potius *animarum mercaturam*, nec exiguam in Chriſti ſanguinem contumeliam.

A. *De* mercatura *iſta* (*multiſque aliis illorum Hominum ejuſmodi nundinationibus*) *diu eſt quod ea ſatis innoteſcit orbi Chriſtiano; ſed quam ſanguini Dominico labem adſpergit?*

B. Hanc ſcilicet, quod *ſatisfactionem Chriſti* elevat, ſi non evacuat: cùm ea ſiquidem commiſcet *ſatisfactiones* Juſtitiæ Divinæ, eaſque *poſt mortem*, humanas; unde hoc redundat graviſſimæ in Chriſtum contumeliæ, quod pro peccatis *ex parte* tantum, non *ex aſſe* ſatisfecerit, tota reclamante Scriptura. vide *Dan.* 9, 24. *Rom.* 4, 25. *c.* 8, 33, 34. *Heb.* 10, 14, 18.

A. *Nonne vero* preces pro defunctis *antiquitus haberi conſueverunt?*

B. De precibus *Euchariſticis* & *commemorativis* veriſſimum eſt, quin & de proprie *petitoriis* poſt aliquot à Chriſto ſecula mos inolevit, ſed cum Purgatorio iſto commune nihil habentibus.

A. *Qui ſic?*

B. Quo-

B. Quoniam hoc tantum in illis volebant Veteres, ut fidelium animæ ad *plenariam* gloriæ poſſeſſionem in cœlis admitterentur, qua non ante diem Judicii fruituras exiſtimabant: imo fiebant preces iſtæ ob ipſos quoque *Confeſſores, Martyres,* atque adeo *B. ipſam Virginem.* Nihil interim de *Satisfactione* poſt mortem futura, aut de fictitiis Purgatorii terriculamentis prodiderunt Antiqui.

A. *Sed nonne* [a] *Apoſtolus ipſe pro defuncto orat,* viz. *Oneſiphoro*? [a] 2 Tim. 1, 16, 18.

B. Dato nunquam concedendo, *Oneſiphorum* cum iſta *Paulus* ſcriberet è vivis exceſſiſſe; tamen illa precatio Apoſtolica cum Pontificiis, in gratiam Animarum in Purgatorio ſudantium inſtitutis, nihil habet commune, (nam hîc de cruciatibus ἀπὸ γῆς.)

A. *Quidni vero* Oneſiphorum *concedis eo loci mortuum*?

B. Quia nulla loci cogit circumſtantia: nam 1°. Si *Epheſi* tum ageret (ubi manſit ejus familia, *c.* 4, 19.) quidni includeretur, ut Pater-familias, in ſua ipſius domo? 2°. *Mortui* familia minus congrue diceretur. 3°. Alibi fortaſſe peregrinantem novit Apoſtolus.

A. *In Judicio Univerſali quis futurus eſt Judex*?

B. [a] Chriſtus ipſe, cui *omnis commiſſa eſt poteſtas,* hominum peccatorum gratia judicio (longe iniquiſſimo) ad Crucem damnatus. [a] *Act.* 17, 31. 2*Cor.* 5, 10.

A. *At*

A. *At de Sanctis dicitur, quod ipsi quoque* [a] judicabunt *mundum.* [a] 1 Cor. 6, 2.

B. Prius scilicet *judicati;* & tanquam *Adsessores* Christo *comprobabunt* ejus sententiam.

A. *Cur infideles dicuntur* (*in hoc præsente seculo*) [a] jam damnati? [a] *Jo.* 3, 18.

B. Nimirum *ex decreto Legis,* non ex [a] *sententia* solenni seu formali Judicis. [a] *Mat.* 25, 41.

A. *Peracto hoc Judicio quid supereſt?*

B. Tunc *Regnum* (Mediatorium scilicet) *Patri traditurus est Christus,* & (evanescente isto munere Oeconomico) [a] *Deus erit omnia in omnibus.* [a] 1 Cor. 15, 28.

Cui omnis sit laus & gloria,
nunc & in secula seculorum. Amen.

Appendicula Practica

De Cœna Domini.

A. *Quorsum instituit Christus Sacramentum* [a] Eucharistiæ, *quod &* [b] Cœna Domini *appellatur?* [a] * 1 *Cor.* 10, 16. [b] 1 *Cor.* 11, 20. * ἐυλογίας idem quod ἐυχαριστίας. Confer *Mat.* 26, cum *Luc.* 22.

B. In gratam sui [a] *commemorationem*, utq; [b] *mortem* ejus percipientes annuntient. [a] 1 *Cor.* 11, 24, 25. [b] *v.* 26.

A. *Qualis autem ea debet esse Commemoratio?*

B. Non tantum historica, in summis aut labris aut cerebro fluida (quæ [a] Hypocritarum & maxime Impiorum esse potest) sed [b] *practica* & [c] *affectuosa*, quæ [d] vim quandam salutarem animæ *fideli* alte imprimit ac infigit. [a] *Ps.* 78, 35, 36. [b] *Ps.* 103, 18. [c] *Mat.* 26, 75. [d] *Is.* 26, 8, 9.

A. *Id explica uberius.*

B. Talis esse debet Christi in Cœna sua recordatio, quæ 1° *Crucifixi* Domini [a] amoris erga se mellitissimo sensu participantis animum pascat, & cœlesti [b] voluptate perfundat. [a] *Jo.* 15, 13. [b] 1 *Pet.* 1, 8. 2°. Quæ amoris vicissim erga [a] Christum igniculos in corde

corde Communicantis exſuſcitet, & in illius [b] laudes meritiſſimas & obſequium rapiat. [a] *Jo.* 21, 16, 17. *Cant.* 1, 7. [b] 1 *Tim.* 1, à *v.* 12. ad *v.* 18. 3°. Quæ Charitate flagret in [a] *proximum*, maxime in [b] *domeſticos* fidei, [c] ὁμοτραπέζους. [a] *Mat.* 18, 32, 33. 1 *Jo.* 4, 11. [b] *Gal.* 6, 10. [c] 1 *Cor.* 10, 17.

A. *Quid eſt* annuntiare mortem *Domini*?

B. Eſt *publice*, atque uno ſimul ore omnes fateri, mortem ejus noſtram eſſe vitam, cujus ibi non ſigna modo, ſed & *arrhæ* quædam ac *teſſeræ* ob oculos ponuntur: imo neque ſigna tantum aut *repræſentantia*, aut *obſignantia*, verum etiam *exhibentia* merito appellari dictat ratio.

A. *Dic primum quomodo elementa illa in Sacramento aſpectabilia* (*cum actionibus eo pertinentibus*) *ſigna dicantur* repræſentantia *mortis Chriſti, ſimulque beneficiorum omnium inde ſcaturientium*?

B. Panis ſcilicet, etſi fractus, eſt [a] *baculum vitæ*; imo, niſi dentibus comminutus, alendo corpori non ſufficit: nec vinum [b] *lætificat cor*, niſi ab Uvis expreſſum, alioque transfuſum, & quaſi *extravaſatum*. [a] *Pſ.* 105, 16. [b] *Pſ.* 104, 15.

A. *Hæc autem accommodanda cenſes ad Corpus & Sanguinem Chriſti in ſacra Cœna repræſentatum*?

B. Plane: cum ſacratiſſimi Corporis iſtius [a] *contuſionibus* & *vibicibus* ſanati nos ſimus, & pretioſiſſimi Sanguinis [b] *effuſione* à pec-

 catorum

catorum omnium ſordibus & maculis abluti. [a] *Iſ.* 53, 5. [b] 1 *Jo.* 1, 7.

A. *Unde conſtat ſigna illa Sacramentalia* teſſeras *quoque & ſigilla eſſe noſtræ per Chriſtum vitæ?*

B. Multifariam. 1°. Ex adjuncto Sacramentis omnibus (ſive Legalibus, ſive Evangelicis) communi, quod eſt [a] *obſignare vitam* in novo fœdere promiſſam. [a] vide *Enchirid. c.* 15. 2°. Ex fine Politico convivii publici, quod ut certiſſimum amicitiæ [a] *fœderalis* ſymbolum eſt ſemper inter * omnes gentes adhibitum. Fieri non poteſt ut Chriſtus ad Cœnæ ſuæ *honorem* ac *delicias* vocaret, niſi quibus tanto beneficio teſtatiſſimum faceret, eos ſecum in gratiam rediiſſe, nec *ſe peccatorum velle recordari amplius.* [a] *Gen.* 26, 30. *& c.* 31, 54. *Pſ.* 50, 5. 3°. Ex ipſa Inſtitutionis forma & phraſibus, *Accipite, edite, bibite, hoc eſt corpus meum,* minime obſcurum eſt Sacramentum iſtud *obſignare* fidelium animis, quæ ſenſibus offert beneficia; alioqui non reſponderet ſigno res ſignificata.

* Vide eruditam D. *Cudworth* diſſertat. de Cœna Domini.

A. *Quî ſic?*

B. Nempe non *accipitur* & *editur* corpus, neque *bibitur* ſanguis Chriſti nudo repræſentamine, (nam ad hoc utriuſque elementi ad ſacram menſam *appoſitio*, & hujus *effuſio*, illius *fractio* ſufficeret) ſed altiorem *obſignandi* ſenſum verbis iſtis ineſſe ſuadet ratio.

A. *Dic quomodo?*

B. Scilicet

B. Scilicet eodem recidit ac si dixisset Dominus: ‘Quicunque rite præparati ad ‘mensam meam acceditis, tam certi esse possi- ‘tis corpus meum pro vobis immolari, san- ‘guinem pro vobis effundi, utrisque animas ‘vestras ad vitam æternam ali, quam estis ‘externis hisce symbolis pasci & sustentari ‘corpora.

A. *Ea quoque Signa in Sacramento adhibita* exhibentia *vocasti.*

B. Sic: quod enim panis & vinum corpori afferunt, vires scilicet & vigorem, queis vitæ filum extenditur, validiusque redditur; id animæ *fideli* corpus & sanguis Christi per fidem præstat in Sacramento.

A. *Cur vero signis usque adeo obviis & expositis (cujusmodi sunt panis & vinum) tanti mysterii sublimitatem adumbravit Dominus?*

B. Quanquam huic, eique consimilibus quæsitis, sufficeret apud homines cordatos, & omnisapientiæ Divinæ reverentes, [a] respondere, quia [b] *sic ei placuit*; non desunt tamen diversi generis rationes. [a] *Rom.* 9, 20. [b] *Mat.* 28, 18.

A. *Proferantur in medium.*

B. 1°. Ne *signis* nimium tribueretur, quin potius per horum *vilitatem* Instituentis gloria magis emicaret, & per *infirmitatem* elementorum *sua perficeretur potentia.* Huc accommodari possunt illa 1 *Cor.* 1. à *ver.* 25. ad finem *cap.* 2 *Cor.* 12, 9. 2°. Ne Sacramenta *Evangelica*, quæ toti Ecclesiæ tam plena gra-

tiæ & ſuavitatis eſſe voluit, ſint vel ulli membro vel ullo nomine *oneroſa*. Quin 3°. nec ſymbolis potuiſſe *aptioribus* totum repræſentari videtur myſterium, ſive Chriſtum ipſum, ſive Corpus ejus myſticum ſpectemus. Quid enim ſuave illud *fidei* epulum, partibus ſuis omnibus & numeris *integrum*, ſignantius adumbrare potuerit, quam *panis* & *vinum*, quorum ille ſtabile *fulcimen vitæ*, hoc dulce *cordis levamen*? Quid fratrum † συσσίτιον in tanta perſonarum [a] varietate (ceu [b] *fidei*, ſeu *charitatis*, qua aliis prælucere debent) *unitatem* coloratius depingere? [a] 1 *Cor.* 12, 12. [b] 1 Cor. 1, 10.

† Eadem menſa participantium.

A. *Quid ergo de iis cenſendum, qui hoc animæ pabulum Eccleſiæ* Infanti, *non* Adultæ, *proprium aſſerunt?*

B. Eos facile revinci: tum 1°. Ex diſertis Apoſtoli verbis, ubi dicit, *quotieſcunque panem hunc ederitis, & poculum biberitis, mortem Domini annunciatis* uſquequo venerit, *i.e.* in gloria ad judicium: tum 2°. Ratione ab *analogia* alimenti corporalis ducta, quo neque infans, neque Adultus carere diu poteſt.

A. *Quid de iis, quos nulla ad hoc epulum invitat orexis, aut quomodocunque tanti non faciunt?*

B. Peſſime ſcilicet animabus ſuis iſtos conſulere, non ſecus ac illi corporibus facerent, qui eſcam corporalem faſtidirent. *vide* Exhort. primam in Liturgia Eccleſ. *Angl.* ante adminiſtr. *Euchariſt.* A. *Quid*

A. *Quid tamen ſiquis ab hoc Sacramento, diutius quam par ſit, culpa non ſua abſtinuerit?*

B. [a] *Unuſquiſque portabit onus ſuum;* neque dubitandum eſt, quin iſtum ſibi defectum aliunde (ex *Verbi* maxime penario) *Paterfamilias* ille cœleſtis, & *Deus* omnis gratiæ [b] penſandum curabit. [a] *Gal.* 6, 5. [b] 2 *Cor.* 12, 9.

A. *Ad ſalutarem Euchariſtiæ participationem quid requiritur?*

B. Ut ſui quiſque [a] *examen* inſtituat, atque *dignoſcat corpus Domini.* [a] 1 *Cor.* 11, 28, 29.

A. *Iſtius autem examinis quænam eſſe debent objecta?*

B. Tria: [a] *Reſipiſcentia*, erga Deum, [a] *Fides* erga Chriſtum, & *Charitas* erga proximum; ſine quibus omnibus qui edit & bibit, *edit ac bibit* [b] *Judicium* ſibi. [a] *Act.* 20, 21. [b] 1 *Cor.* 11, 29.

A. *Iſta ordine percurramus, & primo cur hoc in negotio neceſſarium eſt examen antecedaneum* Reſipiſcentiæ?

B. Quoniam ſi iſta deſit, corde impuro & minime Chriſtiano ad Chriſti menſam acceditur, quod nemo hominum [a] impune feret. [a] *Heb.* 10, à *v.* 22. ad *v.* 32. præcipue *v.* 29.

A. *Quid autem eſt Reſipiſcentia?*

B. Eſt [a] donum Dei gratuitum, quo fit converſio [b] cordis & [c] vitæ à peccato [d] omni [e] regnante ad obſequium Dei. [a] 2 *Tim.* 2, 25. [b] *Rom.* 6, 17. *Pſ.* 119, 80. [c] *Pſ.* 119, 59. [d] *Pſ.* 119, 128. [e] *Rom.* 6, 12.

A. *Ad veram Reſipiſcentiam quid requiritur?*

B. 1°.

B. 1°. *Triſtitia ſecundum Deum,* [a] cujuſque nunquam pœniteat, ex pectati [b] odio, [c] amore Dei, & [d] ſpe miſericordiæ divinæ prognata. [a] 2 *Cor.* 7. 10. [b] *Pſal.* 119, 104, 113, 163. [c] 1 *Jo.* 5, 3. [d] *Pſ.* 51, 17. *Iſ.* 55, 7. 2°. Peccatorum [a] *Confeſſio* apud Deum [b] minime fucata, & [c] particularis, eorum præcipue [d] quæ *vaſtant* Conſcientiam; quæ iis inſuper [e] qui *animabus noſtris invigilant* dicenda eſt, *ut prudentia Chriſtiana dictabit.* [a] *Pſ.* 32, 5. 1 *Jo.* 1, 9. [b] *Ex.* 9, 27, 34. *Pſ.* 78, 34, 36, 37. [c] 1 *Tim.* 1, 13. *Pſal.* 51, 14. [d] vide exempla proxime citata ad [c]. [e] Arg. à minori vid. *Jac.* 5, 16. 3°. *Satisfactio* (ubi is quoque pars læſa eſt) præſtanda proximo. *Lu.* 19, 8. & c. 17, 4. &c.

A. *Quæ præcipua ſunt ad Reſipiſcentiam irritamenta?*

B. 1°. Læſa peccato [a] Majeſtas, [b] Puritas, & [c] Miſericordia Divina. [a] *Jer.* 7, 19. [b] *Hab.* 1, 13. [c] *Rom.* 2. 4. 2°. Amor Chriſti, qui ſe victimam (in Euchariſtia commemoratam) pro peccato obtulit. 2 *Cor.* 5, 14. 1 *Jo.* 3, 16. 3°. Spiritui quoque Sancto (contra luctanti) peccatorum [a] multitudine, [b] magnitudine, [c] totieſque recurſantibus injuriis incuſſus [d] dolor. [a] *Pſ.* 40, 12. [b] *Ezra* 9, 6. [c] *Pſ.* 78, 40. [d] *Iſ.* 63, 10. *Eph.* 4, 30. 4°. Datum inde [a] proximo, & [b] Eccleſiæ, imo & [c] inimicis Dei *ſcandalum.* [a] *Gen.* 34, 30. [b] *Gal.* 2, 11, 14. [c] 2 *Sam.* 12, 14. *Rom.* 2, 24.

A. *De Reſipiſcentia ſatis: cur* Fides *hîc requiritur?*

B. Non

B. Non ſolum quia [a] *ſine Fide impoſſibile eſt placere Deo:* ſed quia [b] *accipere, edere, & bibere* (ſpiritualiter) corpus & ſanguinem Chriſti, nihil aliud eſt quam credere; aut certe quidem effectum Fidei, quæ hîc & *manus*, & *oris*, & *ventriculi* vicem ſuſtinet. [a] *Heb.* 11, 6. [b] *Jo.* 6, 47, 48.

A. *Quænam huc incentiva potiſſimum faciunt?*

B. [a] Veracitas Dei, ineffabilis erga Hominem [b] amor, & [c] patientia Chriſti. [a] *Iſ.* 1, 19, 20. [b] *Jo.* 10, 11, 15. [c] *Apoc.* 3, 20. *Mat.* 23, 37.

A. *Cur demum &* Charitas *in Proximum requiritur?*

B. 1°. Quia non poteſt Chriſtum diligere (nec conſequenter ei gratus eſſe conviva) qui Fratrem non diligit. 1 *Jo.* 3. *&* 4. 2°. Fruſtra eſt qui [a] ſuorum remiſſionem peccatorum ſperat à Deo impetrandam, nec ſuas interim fratri condonat injuriolas, aut cum eo [b] amicitiam colere faſtidit. [a] *Mat.* 5, 23, 24. *&* 6, 15. [b] 2 *Cor.* 13, 11.

A. *Dicendum proxime quid ſit in Sacramento* dignoſcere corpus Domini.

B. Eſt illius dignitatis idoneam habere rationem; & *ſumma reverentia,* [a] non ut cibum communem & ordinarium, ſed ut *cæleſtem* & dulciſſimo plenum *myſterio,* tractare. [a] 1 *Cor.* 11, 20, 21, 22.

A. *Quænam vero hoc urgent, præter ea, quæ ante diximus, argumenta?*

B. Illud

B. Illud potiſſimum, quod *Cœnæ* ſuæ plurimum impertivit honorem ipſe Chriſtus.

A. *Id unde innoteſcat?*

1°. Ex circumſtantia temporis, quo inſtituit; *ea* nimirum *nocte* qua tradendus erat in manus peccatorum, quaque cum Juſtitia Divina arduum erat & cruentum ei certamen *noſtra vice* ſubeundum.

A. *Quid inde colligis?*

B. 1°. Nihil eſſe in hoc Sacramento humile aut leviculum; quippe quod Chriſti curam eo potiſſimum tempore, idque tam ſolenni apparatu, exercere potuit. 2°. Ut *Legatum* pretioſiſſimum, & ſummi, quo in eam flagrabat, amoris arrham Eccleſiæ morientem reliquiſſe.

A. *Rationem cedo alteram.*

B. Ea eſt hæc: quod ex omnibus Inſtitutionibus ſuis nullam adverſus Hominum audaciam & contemtum adeo muniendam curavit, cum per [a]Apoſtolum interminatus eſt contemtori *corporis & ſanguinis ſui* horribilem *reatum*. [a] 1 *Cor.* 11, 27.

A. *Ad iſta vero* quis idoneus? quis ſtabit coram devorante hoc Igne?

B. Suo nullus mortalium merito. Sed bono ſis animo contremiſcens peccator: *ecce vocat te,* non quia *tu* dignus es Conviva, ſed quia *ipſe* benigniſſimus, idemque clementiſſimus Hoſpes. *Accede, Crede, Reſipiſce,* & manducaſti.

ELEN-

Elenchus Capitum.

CAP. I. De Sacra Scriptura. *pag.* 1
An illius Auctoritas pendeat ab Ecclesia? 3,4
Quid Rationi in Rebus Fidei tribuendum? 5,6
De Libris Apocryphis. 7, 8

CAP. II. De Natura Dei. 8
Quod Omniscientiæ Divinæ objectum sunt Futura Contingentia. 11, 12

CAP. III. De Tribus in Essentia Divina Personis. 13

CAP. IV. De Providentia Divina. 16
Quomodo circa malum operatur Deus? 17,18

CAP. V. De Creatione Hominis, & Fœdere primo. 19
Contra Præ-Adamitas. 19, 20

CAP. VI. De Lapsu Hominis, & miseriis consequentibus. 22
De Peccato Originali. 23, 24, &c.
Nullum esse Veniale. 27, &c.

CAP. VII. De Novo Fœdere. 28
De Satisfactione Christi. 29, 30

CAP. VIII. De Officio Christi Mediatorio. 31
An plures sint Mediatores Intercessionis 32

CAP.

CAP. IX. De Fide. 33
Quod Fides Justifica à reliquis specie distinguitur. 34
Quomodo competit Infantibus? 35

CAP. X. De Justificatione & Sanctificatione. 35
An detur Justificatio ante Fidem? 36
An Justificatio simul & semel peragatur? ib.
Promissiones Spirituales & æternæ factæ sunt Fidelibus sub V. T. 37, &c.

CAP. XI. De Decalogo. 39
An ei Præceptum aliquod substantiale attexuit Christus? 40, &c.
De Conciliis & Votis Papisticis. 41, 42

CAP. XII. De Præcepto primo. 42
De Dulia, Hyper-Dulia, &c. 43, &c.

CAP. XIII. De Præcepto secundo. 46
De Ceremoniis. 47, &c.

CAP. XIV. De Præcepto tertio. 52
An liceat per Creaturam jurare? 54
Juramentum Christianis non interdictum. 55, &c.
De Voto. 58, &c.

CAP. XV. De Sabbato. 60

CAP. XVI. De Præcepto quinto. 62
De Obedientia Cæca. 62, 63
De Obedientia Superioribus debita. 64
De Potestate Parentum circa nuptias liberorum. 65, &c.

Non

Non licere Arma ſumere adverſus Principem. 67

CAP. XVII. De Præcepto ſexto. 70
An Chriſtianis liceat Bellare? 70, &c.
De Duellis. 72, &c.
De Cæde ſui voluntaria. 72, 73
De Correptione Fraterna. 75, &c.

CAP. XVIII. De Præcepto ſeptimo. 77
Quod ſimplex Fornicatio ſit peccatum, idque non leviſſimum. 77, &c.
De Concubinis. 78, &c.
An licita ſit Polygamia ſub Evangelio? 79
An uxoris demortuæ ſororem in matrimonium accipere liceat? 80
De Nuptiis primorum Conſobrinorum. 81
De Diſpenſationibus Pontif. circa nuptias. 81
De Repudiis & Divortiis. 81, 82

CAP. XIX. De Præcepto octavo. 84
De Communitate Ana-Baptiſtica veteri. 85, 86
De Sacrilegio. 87
De Decimis. 88
De Simonia. 89, &c.
De Uſura. 91, &c.

CAP. XX. De Præcepto nono. 94
De Mendacio. ibid. &c.
De Æquivocationibus Jeſuit. 97
De Criminationibus in Superiores intentatis. 99, &c.

CAP. XXI. De Præcepto ultimo. 100
An ibi Peccatum originale vetetur? 101

CAP. XXII. De Eccleſia. 102
An ſemper Viſibilis? 103, &c.
De Eccleſia ante Lutherum. 105, &c.
De Epiſcopatu Oecumenico Pontif. 107, &c.
De Epiſcopatu ut diſtinguitur à Presb. 110
De Poteſtate Eccleſiæ. 111, &c.
De Judice infallibili. 112, &c.

CAP. XXIII. De Sacramentis in genere. 114
De Sacramentis Pontif. 115, &c.

CAP. XXIV. *De Baptiſmo.* 117
De Pædo-Baptiſmo. 118

CAP. XXV. *De Cœna Domini.* 119
De Tranſubſtantiatione. 120
De Conſubſtantiatione. 121
De Calice Laicis non denegando. 122
An cum malis communicandum? 123
De geſtu Ingeniculationis in Euchar. 124
De Intentione Miniſtri. 125

CAP. XXVI. De ſtatu Mortuorum. 126
De Purgatorio, & Precibus pro Defunctis. 127, &c.

Appendicula Practica de *Cœna Domini.* 130

ECCLE-

Ecclesiæ Anglicanæ

Ad aliquot *Enchiridii* loca, ubi videbatur, annexa ſuffragia.

De Perfectione S. Script. cap. 1. *vid.* Art. Relig. 6.

De ejuſdem perſpicuitate. Hom. de Script. part. 1, 2.

De miſeria generis humani Lapſi, c. 6. *vid.* Homil. eo de Argumento.

De Libero Arbitrio. Art. 10. 13.

De Peccato Originali. Art. 9.

De Satisfactione Chriſti, c. 7. Art. 31.

De Miſſæ Sacrificio, c. 8. ibid.

De Invocatione Sanctorum, ibid. Art. 22.

De Juſtificatione per Fidem, cap. 10. Art. 11. & Homil. de Salute gen. humani.

De eadem Juſtificatione & iiſdem promiſſis ante & poſt Chriſtum, ibid. Art. 7. & Homil. de Fide.

De Operibus Supererogationis, c. 11. Art. 14.

De Imaginum cultu, earumque abuſu in Templis. Homil. de Periculo Idololatriæ, part. 2.

Ju-

Juramentum esse licitum, & de natura Juramenti, c. 14. Art. 39. Homil. contra ἐυορκίαν & perjurium.

De Sabbato Christiano, c. 15. Homil. 1. de Loco & Tempore precationis.

De Obedientia Princip. debita, c. 16. Homil. 5. contra Rebellionem.

De Potestate Ecclesiæ, c. 22. Art. 20.

Contra Infallibilitatem Ecclesiæ. Art. 19

De natura Sacramenti, c. 23. Art. 25.

Contra Sacramenta Pontif. Art. 25.

Contra Transubstant. Art. 28. & in Rubrica novissima ante S. Synaxis Officium.

De utraque Specie. Art. 30.

De statu Piorum post mortem, c. 24. Liturg. Offic. Funebr. precat. prima.

De Purgat. & Indulgent. Pontif. Art. 22.

FINIS.

SYMBOLI APOSTOLICI ET PRECATIONIS DOMINICÆ EXPOSITIO.

OXONII,
Typis *LEON. LICHFIELD.*
Impensis *F. OXLAD.*
An. Dom. MDCC.

DE
SYMBOLO APOSTOLICO.

Præloquium de Titulo.

NOmen *Symboli* (ut inde ordiamur) familiæ recentioris videtur, quam ipſa *Res;* ſeculo nimirum quarto ruente, vel potius ineunte quinto, natum. Neque enim *Pſeudo-Clemens* morari nos debet cum *Epiſtolis* ſuis *Decretalibus*, quibus æternæ memoriæ * *Juellus* noſter hanc probri notam (nec immerito) inuſſit, quod *ita futiles ſint, & ineptæ, ut eas vel ingenio mediocri puer facillime dignoſcat atque dijudicet.* Taceo quas alii cenſuras de iſtis tulerint: occurrit ibi, fateor, vox *Symboli,* idque eo plane quo loquimur ſenſu, Epiſt. 1. ad *Jacobum Fratrem* (i.e. Hebraiſmi jure, *Cognatum*) Domini. Atque hinc à multis, iiſque gravioribus Theologis, ſubleſtæ fidei arguitur Epiſtola, *Jacobum* illum ſeptennio ante vita functum aſſerentibus: *Zebedæi* vero *Filium* intelligunt, qui ſub *Herode* martyrii coronam tulit, Act. 12. cum tamen ejus ὠγχεστοι eſſent, non *Alphæus* modo, ſed & *Jacobus* cognomento *Juſtus*, Hieroſo-

* Op Lat. Genev. Edit. fol. 149.

roſolymæ *Antiſtes*, quem Domini *Fratrem* prodidere magni nominis, iique pervetuſti Patres. Verum de illo *Jacobo* quicquid ſit, certum eſt *Beati Clementis* nugas eſſe non poſſe, quibus iſta ſcatet Epiſtola; uti cum *Jacobum* monet, *ne litium Advocatus, aut Judex ſeculàris* (quidni inſuper ne *Villicus*, aut *Colonus*) fieret. Idemque de reliquis *Epiſtolis Clementinis* ſtatuendum, quanquam his & hujuſmodi deliriis ſui nunquam defuere patroni. Citatur etiam pro vocabulo *Symboli B. Ambroſius* in Epiſt. & Sermonibus: ſed cum, fatentibus inter alios & [a] *Bellarmino* & [b] *Baronio*, multa in utriſque ſuppoſititia reperiantur, perexiguam utraque merentur fidem.

[a] *De Scriptor. Eccleſiaſt. in Ambroſ.*
[b] *Ad Annum* 388.

De *Rufino* tamen, & *Hieronymo*, qui *Ambroſium* ætate proxime inſecuti ſunt, alia res eſt: ſiquidem apud eos diſerte occurrit, idque ſenſu noſtro, *Symbolum*; cum aliis olim gauderet titulis. Apud Latinos quidem *Regula, Norma, Confeſſio fidei, Indicium, prædicationis Clavis* appellitatum: apud Græcos κανὼν πίστεως, διδασκαλία, πίστις ἐκτεθεῖσα, ὁμολογία, ἔκθεσις, & ſi quod ſimile.

Quod autem ad *Symboli* notationem attinet, vox ea πολύσημος eſt; ſed primario & generaliter *notam* ſive *ſignum & indicium* exprimit, eo plane ſenſu quo nomina & verba dixerit *Ariſtoteles* eſſe σύμβολα τῶν ἐν τῇ ψυχῇ παθημάτων. Quippe (inter alia) συμβάλλειν

βάλλειν *conjicere*, ſeu *conjectura aſſequi* ſignificat, hoc enim *ſignis* & *indiciis* maxime peragitur. Quod idem *Symbolo* Apoſtolorum haud male quadrat; quo nimirum Fideles ab Infidelibus, Deſertoribus, & Hæreticis utcunque dignoſcuntur.

Significata quæ huc faciunt tralatitia, & rei propinquiora ſunt. 1°. *Collecta* (ut aliquam multi volunt) *Epularis*; quæ ſcilicet adornando convivio à ſingulis convivis in medium deponitur; atque huc fere veteres in voce reſpiciunt, quaſi *Symbolum* hoc eſſet junctarum in commune circa confeſſionem Fidei operarum opus. Nam quod Apoſtolorum ſinguli ſingulos conferrent Articulos, id veris fortaſſe *Luciani* narrationibus, aut Hiſtoriolæ de 70. ſenionum cellulis commode annumerari poſſit. Citatur quidem venerabilis *Auguſtinus* huic conceptiunculæ Patronus Serm. 115. de *Tempore*. ſed mira eſt hominum aut frons, aut cerebrum, aut ἀβλεψία ſaltem, qui tales populi Filios venerandis etiam Eccleſiæ Patribus tam facile obtrudunt. Utcunque Etymon Cl. *Voſſio* in ſua de *Symbolo* diſſertatione haud admodum arridet, ſic enim non *Symboli* ſed *Symbolæ* nomen uſurpandum merito contendit; & quod ad vocem attinet Latinam, quicunque ſatis Latine ſciunt, uno, ni fallor, ore ſuffragantur. De voce quoque Græca calculum adjicerem, ni abſterreret *Heſychii* auctoritas, cui σύμβολον, σύμποσιον, i. e. *epulum collatitium*; qui

qui tamen forte ciborum in epulis congeriem reſpexit, vel convivarum multitudinem, cum μονοσιτέντων nullum ſit convivium. 2°. *Symbolum* Teſſeram notat *contractus* (idem prorſus quod *Syngrapha* vel *Arrha*) neque hoc male convenit *Symbolo* noſtro *Apoſtolico*, aut *Baptiſmo*, cum quo ſemper conjuncta eſt (imo antecedere debet) *Confeſſio fidei*, Adultorum ſcilicet in propriis cujuſque perſonis, Infantium per Fide-juſſores. 3°. *Symbolum* Teſſeram deſignat *Militarem*, ceu vocabulum in Excubiis, aut prælio imminente dari ſolitum (Anglice, *Watch-word*;) quin & inſigne, ceu vexillum ſub quo fiunt ſtipendia, & quo intentos eſſe decet militum oculos. Quid autem aliud eſt *ſymbolum* noſtrum *Apoſtolicum*, quam *Teſſera* Chriſti militum, qua ſe ab hoſtibus internoſcunt; quæ ſuos ad certamen Fidei & vocat, in eaque continet? Quin & 4°. prætereunda minime videtur *Teſſera* iſta publica *Amicitiæ* vetuſtiſſima, *Symboli* vocabulo indicata, quam Civitates & qui rerum potiebantur Amicis peregre proficiſcentibus dare conſueverint, ut Hoſpitaliter & benevole à *Fœderatis* ſuis exciperentur. Imo & inter Privatos hoc obtinuiſſe notiſſimum eſt. Cujuſmodi & erant in Eccleſia veteri teſſerariæ illæ (creberrimi uſus) Epiſtolæ *Canonicæ*, quæ *Pacificæ*, *Commendatitiæ*, *Communicatoriæ*, ſive *Formatæ* audiebant; omnes ad Fidei communionem, & φιλαδελφίαν illam inter Orthodoxos ſanctiſſime colendam faci-

entes.

entes. Hoc autem cum *Symbolo Apoſtolico* apprime convenit, quippe quo Eccleſiæ membra quamvis longe lateque locorum intervallis disjuncta, communi quodam Fidei, Hoſpitalitatis, & Amicitiæ *Teſſera* ac vinculo ſocientur.

Atque hæc de *Symboli* vocabulo ſufficiant. Cur autem dicatur *Apoſtolicum*, inter Theologos haud ita convenit, duo tamen intrepide affirmare nil vetat. 1° Quod Apoſtolis ipſis magno veterum Conſenſu à ſeculo 4° adſcribitur. Et quanqnam nulla ſit in ſcriptis Apoſtolicis diſerta illius mentio, non pauca tamen eo reſpicere videantur. Qualia ſunt, τὰ στοιχεῖα τῆς ἀρχῆς τῶν λογίων τοῦ θεοῦ, Heb. 5, 2. & 6, 1. ἀναλογία τῆς πίστεως, Rom. 12, 6. Quem in locum non eſt prætermittenda *Doctiſſimi Bezæ* interpretatio his verbis: *ſignificavit Apoſtolus verum Canonem prophetiæ, i.e. interpretationis ſcripturarum veræ à falſa diſcernendæ; nempe ſi ad Chriſtianæ Fidei axiomata αὐτόπιστα exigantur Symbolo comprehenſa, quod Apoſtolicum vocant, & quod jam inde ab initio Evangelicæ prædicationis, veluti Evangelii epitome ſcriptum fuit, ideoque norma & Regula Fidei merito à Tertulliano vocatur.* Hæc ille. Huc adducta ſunt ab aliis multa S. Scripturæ loca, & quædam veriſimilia, quale illud eſt, ἅπαξ διαθεῖσαν τῷ πίστει, Judæ. 3. ſed hæc nobis ſufficiunt, qui argumenta quæcunq; non tam ex *numero* quam ex *pondere* æſtimamus: neque tantum aut noſtris, aut aliorum tribuimus

Geo. Aſhwel, Fidei Apoſtolicæ, cap. 3.

mus conjecturis, quin facile præ veritatis simul & pacis reverentia melioribus moniti cedamus; tantisper potissimum dum intra *conjecturæ* limites tota quæstio versatur, quod in hac contingere arbitramur. Multa quidem acriter & docte, suo more disputat Cl. *Vossius*, quæ tamen (quo fuit & judicio & modestia) vix opinor ab eo pro demonstrationibus habita. Sit hîc libera cuique per me sententia. Alterum illud de quo minime hæsitandum reor hoc est; quod *Symbolum Apostolicum*, si non ab ipsis *Apostolis* conditum, in Ecclesia tamen ab illorum temporibus proxime obtinuit. Constat quidem de *Ignatio*, qui se Christum post resurrectionem in carne * vidisse asserit, modo locus ille in Epistola ad Magnesianos, ubi totum fere *Symbolum* ἀντολεξεὶ recitat, non sit interpolatus; nam ut suspectum, & veteri Latinæ editioni subdititium *minio* significavit in editione sua *Magnus Usserius*: & ejusdem fere notæ sunt illa *Symboli* frustula, quæ exhibet Epistola ad Trallianos, in quibus à *Symboli* nostri verbis longius disceditur. Ego sane nullus dubito *symbolum* hoc sub eadem prope forma, qua nunc cernitur, Ecclesiæ notum fuisse B. istius *Martyris* ætate; de exemplarium Fide non ita constare arbitror. Apud † *Irenæum* vero, qui ætate proxima floruit, & *Polycarpi* (Apostolorum συγχρόνε) Discipulus fuerat, multa occurrunt *symboli* nostri vestigia, ter-

* *Epist. ad Smyrnens.*

† *Adverſ Hæret.* l. 1. c. 2.

terminis ſolummodo pauculis diſcrepantia. Pari modo habet *Tertullianus* (qui ſeculo ſaltem tertio ineunte floruit) adv. *Hæret.* l. 1. c. 13. Idem & *Cyprianus* ei contiguus, quamvis expoſitio illa *Symboli* non ſit *Cypriani*, ſed *Rufini*, ſub cujus etiam nomine reperitur inter opera *Hieronymi*: nam & *Arianorum* & *Donati* ibi meminit, quorum nomina non niſi multis poſt ejus *natalitium* (ſive *Martyrium*) annis audita ſunt. *Cyprianum* excipiat *Marcellus Ancyranus* tempore *Epiphanii*, qui ob intentatam Hæreſin quaſi in *Sabellii* & *Novati* quoque caſtra tranſiiſſet, munere abdicatus, literas, quibus ſe purgaret, ad *Julium* Epiſcopum Romanum dedit (vel potius apud eum exſul reliquit) inſerta confeſſione Fidei, quæ cum *Symboli Apoſtolici* verbis, ſi unum aut alterum excipias, per omnia convenit. Neque de viro *Epiphanius* ipſe male ſentit; nec, ſicuti opinor, debuit. Recitato autem *Symbolo* mox ſubjungit, ταύτην καὶ παρὰ θειῶν γραφῶν εἰληφὼς τὴν πίστιν &c. ‘ Hanc Fidem à S.Scr. acceptam ‘ & à majoribus doctam ad te mitto, cujus ex‘emplar apud me retineo. Inde ab *Epiphanio* ad *Hieronymum* proxime proceditur, à quo ſecundo flumine, imo & præcipiti ferimur ad noſtram uſque ætatem. Hinc, uti reor, palam eſt, *Symbolum* hoc noſtrum, ſi minus ab ipſis *Apoſtolis* conditum, certe ab ultima ſecundum eos antiquitate eruendum. Neque tanti videtur, quod non eadem pror-

ſus *imagine*, qua hodiernum conſpicitur; aut quod in eo recitando Patres aliquantula *verborum* libertate, ſenſuum tenaciſſimi, utantur. Nam cum eodem plane ordine, & iiſdem fere verbis recenſeant, nonnulla tantum, ut res tulit, ſubinde interpolantes, ceu *explicandi*, ceu *Hæreticis occurrendi* gratia, pauculis item, quæ ad præſens inſtitutum minus fortaſſe faciebant, interdum prætermiſſis, iniquum videatur, ut tantula hîc illic diſcrepantia *Symboli* hujus venerandæ antiquitati quicquam derogaret. Articulum *de Deſcenſu* tantum excipio, qui licet eadem nunc (adeoque à permultis retro annorum centuriis) cum reliquis geſtet inſignia, tamen ut *Junioris Domus* (ſi ita loqui fas ſit) cum Differentia; nam in *Symbolis* antiquiſſimis eadem fere verborum forma conſentientibus haud reperitur, ne in *Nicæno* quidem illo ceu *Conſtantinopolitano*; & quanquam in *Athanaſiano* locum habet, nulla tamen *Sepulturæ* mentio, unde ſecundum illius mentem *Deſcenſus* & *Sepultura* ἰσοδυναμοῦν videantur: atque hæc omnia palam cuique faciat ἀυτοψία. Porro, cum *Symboli* originem à ſeculo fere Apoſtolico deduximus, & Patres ultimæ antiquitatis ut rei notiſſimæ & dudum ad eos derivatæ mentionem ejus ſemper faciant, quidni hîc celebrata *Auguſtini* Regula obtineat (ſed bona cum Doctiorum venia) haud video: *Quod ſemper in Eccleſia obtinuit, nec Concilio aliquo definitum eſt, id ab Apoſtolis traditum rectiſſime creditur.*

SYM-

Symbolum. Art. I.

Credo in Deum Patrem Omnipotentem, &c.

A. *NUm omnes qui Symbolo Apoſtolico aſſenſum profitentur, continuo Orthodoxorum Albo inſcribendos exiſtimas?*

B. Ita ſane; ſi ſenſu *Scripturali* & Eccleſiæ Catholicæ *primitivæ* intelligant. Secus enim ſingulis nomen Chriſti falſo venditantibus (etiam maxime Hæreticis) ſana tribueretur Fides. Itaque ſi explicationem ſpectemus, à *Symbolo* ad Scripturas ipſas datur appellatio; utpote multo copioſius exponentes, quæ illic (uti ſumma tantum Fidei Capita) ſtrictius perſtringuntur.

Credo.

A. Quid eſt Fides qua *Symbolum* creditur ad ſalutem?

B. Ad vitandas, qua pote, tenebras, diſtinguendum arbitror de duplici objecto Fidei. Alterum *ſimplex* dicatur & *perſonale*, quale Deus eſt & Chriſtus θεάνθρωπος, quo proprie

dirigitur Fides Juſtifica; quæ, ut Chriſtum reſpicit, deſcribitur, *Enchirid.* c. 9. Alterum vero *complexum* ſive *materiale*, propoſitione ſcilicet aliqua exhibitum, qualis hæc eſt, *Chriſtus venturus eſt ad judicandum vivos & mortuos.* Iſta autem Fides eſt quæ potiſſimum in quæſtione continetur; illamque ‘ Aſſenſum eſſe dicimus firmum & indubita-‘ tum, divino nixum teſtimonio, cum *amore* ‘ ſimul & debita *applicatione* veritatis?

A. *Quorſum vero adjeciſti*, cum amore & debita *applicatione* veritatis.

B. Ut diſtinguatur Fides (qua credi debet *Symbolum*) *neceſſaria* à *ſufficiente;* à Diabolorum ſcilicet, Hypocritarum, atque adeo Impiorum quorumcunque Fide, aut phantaſmatis.

A. *Cur in ſingulari dicit Symbolum*, Ego *Credo; non autem*, Nos *credimus?*

B. Quia Juſtus ex Fide [a] *ſua* vivet, non aliena; nec verbum Dei minime applicatum Credentis perſonæ quicquam prodeſt, uti nec jejuno non ſumtus cibus. [a] *Heb.* 16,38.

In Deum.

A. *Cur* in Deum *dicis*, in Chriſtum, in Spiritum ſanctum, *locutione puritati Latinæ parum conſentanea?*

B. 1°. Quia vox πιστεύω, *Credo*, ubi *tranſitiva* eſt, & objective ad Deum relata invenitur in N. T. ſemper fere aſſeclam habet præpoſitio-

positionem εἰς, vel ἐπὶ, Hebraïzans, ut puto, cum & ejusdem significationis האמין accersere sibi soleat præpositiones ל, vel ב, quæ Græcis εἰς, vel ἐπὶ, vel ἐν respondent: ita ut ex Hebraïca & Hellenistica loquendi consuetudine fatendum sit, æquipollere Credere *in Deum*, & Credere *Deo*. * Verum 2°. Cum & ipsi quoque Diaboli *Deo* credant, neque Fidem tamen habeant omnem in *Symbolo* requisitam; cumque (præeunte *Magno Augustino*) Theologi plerique omnes phrases istas diligentissime distinxerint, distinguendas & Ipsi censemus: ita ut Credere *Deo*, ejus tantum *veracitatem*, sed Credere *in Deum*, *potentiam* quoque, *benignitatem*, & *misericordiam* respiciat, idem scilicet quod fiduciam in eo collocare, non autem *existentiam* modo & proprietates infinitas agnoscere.

* *Vide plura apud Doctores* Heylyn & Pierson *in Symbolum.*

A. *Vi'n' ergo ut vocabulum* [*Credo*] *hoc sensu ad omnes similiter Articulos accommodetur?*

B. Absit: hoc enim impium foret & absurdum; sed tantum qua refertur ad Deum, cum in eo [a] solo spes omnis & *fiducia* collocanda sit. De reliquis sufficit assensus certus & divinus, cum debita applicatione, ut ante diximus. [a] *Jer.* 17, 5.

A. *Quid itaque est Credere* in Deum?

B. Est 1°. unius & veri Dei agnoscere [a] existentiam, cum omnibus eo attinentibus proprietatibus. 2°. Neminem habere neque in

cœlis, neque in terris, cui innitatur & incumbat [b] anima, vel ad vitam hanc mortalem & ærumnosam, vel ad futuram beatificam, præter ipsum. [a] *Heb.* 11, 6. [b] *Ps.* 73, 25.

'Deum esse dicere omnes natura duce vehi rectissime pronuntiavit *Cicero*, * *Tusc.* l. 1. 'de *Natura D.* l. 1. prope initium & alibi, * loco satis celebrato: *Nulla Gens tam fera, tam barbara, quin Deos habendos sciat, etsi quales sint ignorent.* Quod enim de *Protagora* ibidem memorat, eum scilicet an Dii essent dubitasse, *Diagoram* vero & *Theodorum* omnino nullos sensisse (quibus equidem, ut alios taceam, eodem jure adscribatur *Lucianus;*) multum abest ut eos Atheos fuisse credam, quin potius circa Deum *unum* & *verum* rectius Orthodoxos, Idololatras stupidissimos & Polytheistas falsè quidem, sed merito ridentes: quod de *Luciano* potissimum ostendunt arguti ejus *Dialogi.* Neque mirum videri debet, si ideo Martyrium (uti *Socrates*) minime affectarent, sed vulgo εἰδωλομανῆσι risum mallent quam bilem excitare: id enim norunt adverso flumine Remigium.

'Quanquam vero fieri potest (imo usu 'sæpe venit) scelerum suorum diuturna consuetudine, turpissimisque complexibus dementatos Homines, eo præcipitari blasphemiæ, ut Deum ore negent, voto horreant, moribus ejurent, mihi tamen ægre fiet fides, hanc eis deesse Fidem, utpote,

----*queis*

——queis diri conſcia facti
Mens habet attonitos, & ſurdo verbere pulſat;

'quibuſque oculi unquam indulti, queis ſtu-
'pendum illum cœli fornicem ſuſpiciant,
'imo vel mundi pavimentum intueantur
'Terram, quæque in utriſque mirabilia quo-
'tidie etiam invitis occurſant, ſi ſaltem ſe-
'ipſos contemplari non vacat.

'Quod autem ad *Unitatem* Divinam (ſive
'ſingularem Dei naturam) pertinet: quicquid
'ſuo more fabulati ſunt *Poëtæ*, (ne forſan
'impietatis apud vulgus notam & periculum
'minus caute ſubirent) ſive tamen Deos *ma-*
'*jores* & *conſentes*, ſive *minores* & *ſelectos*,
'ſive *patrios* & *domeſticos* reſpiciamus, quan-
'tumcunque demum juſto Dei judicio, Ho-
'minumque inexcuſabili ſtoliditate & libi-
'dine excrevit numerus, notiſſimum eſt *u-*
'*num* duntaxat omni apud eos ſeculo *Deum*
'agnitum ſupremum, *viz. Jovem*, (ſive *Jeho-*
'*vam*, nam inde nomen profluxiſſe nullus
'dubito) quem idcirco *Patrem Hominum at-*
'*que Deorum* vocitarunt: cæteros potius
'ut ejus *miniſtros* ſubſidiarios, & feudataria
'quaſi numina, agnoſcebant; quippe tot
'tantiſque negotiis unum minime ſuffectu-
'rum ſtulte judicabant. Cur vero non ſo-
'lum *animalia Bruta*, ſed *res* quoque *inani-*
'*mes*, imo & *manu factas* divino honore pro-
'ſequuti fuerint, nullus eis admirationi lo-
'cus relinquetur, qui juſta Dei judicia ſe-

'cun-

'cundum Scripturas ſerio perpenderint. Cre-
'diderunt tamen illi, rebus iſtis, quas ita
'colebant, vim quandam virtute *conſecratio-*
'*nis* humanæ famulari divinam, quod op-
'time monet *Grotius* in *Exod.* 32, 5.

'Ubi obiter *Moncæii* cujuſdam prætere-
'unda non eſt arrogantia, qui in Tractatulo,
'quem *Aaron purgatus* inſcripſit (de *Vitulo*
'*aureo*) contra manifeſtiſſima ipſa ſacri
'Textus teſtimonia, Patrum, omniumque,
'ut puto, Scriptorum antiquorum & recen-
'tiorum, ne *Judaicis* quidem exceptis, *Aa-*
'*ronem*, ſi non *populum*, (nam hoc æquo ſal-
'tem jure potuit) tam infando crimine ab-
'ſolvere auſus eſt. *Vide in Crit. Sacr. tom.* 9.
'Ille interim cauſæ ſuæ Pontificiæ ſervire
'voluit, & per me *vitulam* iſtam ſibi ſuiſque
'habeat, qua dignum cenſent qui librum
'Typis commendabant. Hinc tamen diſca-
'mus ex quo fonte hauſerint Pontificii de-
'functorum Hominum & Imaginum cultum,
'de quo nemo contra eos melius diſſeruit,
'quam *Medus* noſter in aureo ſuo de *noviſſi-*
'*morum Temporum Apoſtaſia* libello.

Patrem.

A. *Num vox Patris hîc ſumenda eſt* eſſen-
tialiter, *uti loquuntur, ſive ut ſingulis in Sa-*
croſancta Triade communicanda perſonis; vel
potius perſonaliter, *& primæ peculiaris & pro-*
pria?

B. Per-

B. Perſonaliter potius: alioqui nulla erit in *Symbolo* primæ Perſonæ mentio, qualis tamen reliquarum diſerte facta conſpicitur.

A. *At idem Pater Creator dicitur Cœli & Terræ, à quo tamen glorioſo opere neque Filius excludendus eſt, neque Spiritus Sanctus, unde ſingulas videatur includere perſonas?*

B. Sed hîc primam tantum deſignat; cui ſcilicet, etſi toti Triadi ſuo modo communis, *Creatio* peculiari ratione adſcribitur, ſicut & *Redemtio* Filio, & *Regeneratio* Spiritui Sancto.

A. *Unde igitur Patris appellationem habet Deus, qui prima Perſona dicitur?*

B. 1°. Generalius reſpectu Creaturarum omnium, quas verbo & manu ſua omnipotente condidit, alit, ac ſuſtentat. Quippe cum Creatio ſit quædam Generatio, & Conſervatio *producta* quædam Creatio, utroque nomine [a] merito omnium dicatur Pater. [a] *Mal.* 2, 10. *Eph.* 4, 6. 2°. Specialius Pater eſt Adoptionis jure Juſtificatis omnibus & Regenitis in Chriſto; cum quo etiam non *Filii* modo, ſed *Hæredes* & *cohæredes* conſtituuntur felices Animæ, *Rom.* 8, 17. 3°. Senſu adhuc ſublimiore magiſque reſtricto Pater eſt Domini noſtri Jeſu Chriſti, ita ſcilicet ut *Hic* Filius ſit ejus unigenitus, quod innumera teſtantur S. Scripturæ ſuffragia.

A. *Explicetur hoc uberius.*

B. Deus (perſona prima) Pater eſt Chriſti.

1°.

1°. Per [a] *generationem æternam*, ſive [b] communicationem eſſentiæ divinæ prorſus ineffabilem, ita ut (quod *Symbolo* habetur *Nicæno*) ſit *Deus ex Deo, verus Deus ex vero Deo.* Hîc autem vela contrahat Ratio, & pandat Fides. [a] *Heb.* 1, 5. collat. cum. *v.* 3. [b] *Jo.* 5, 26. & 6, 57. 2°. Quoad *generationem temporaneam* naturæ humanæ in utero B. *Virginis:* nam etſi opus iſtud ſupernaturale Spiritui Sancto peculiariter tribuatur, tamen cum ſit *Ille* Spiritus Dei, & Pater Perſonarum ſit ordine prima, & Fons quaſi Deitatis, ad ipſum quoque Generatio iſta pertinebit, unde merito dicatur Pater. *Luc.* 1, 35.

A. *Quid eſt itaque credere in Deum ut Patrem noſtrum?*

B. Eſt omnia illa ab eo fidenter exſpectare (modo in Filios adoptemur) quæ à Patre ſumme bono, & de Liberis ſuis maxime ſollicito ſperari poſſint & debeant. *Mat.* 7, 11.

Omnipotentem.

A. *Cur dicitur Deus Omnipotens?*

B. Tum ratione poteſtatis, ſive juris & [a] Dominii, quod ſuper omnia extenditur; tum ex parte virium, ſive potentiæ, qua facit, & poteſt facere [b] quicquid vult. [a] *Pſal.* 103, 19. [b] *Pſal.* 135, 6.

De Attributis aliis, ſive Proprietatibus, vide *Enchirid. c.* 2.

Creato-

Creatorem Cæli & Terræ.

A. *Quid nomine Cæli & Terræ continetur?*

B. Creaturæ omnes, ſive viſibiles ſint, ſive inviſibiles, quæcunque ſcilicet in mundo aut ſuperiore aut inferiore locum habent, quod ſatis explicant complura alia Scripturæ teſtimonia, uti *Pſal.* 146. *&c.*

A. *Itaque à creaturarum claſſe non ſunt eximendi Angeli, de quibus tamen* Moſes *in ſua Creationis Hiſtoria nihil attigit.*

B. Quod de *Moſe* dicis verum eſt; quippe cui hoc conſilium erat, ut de rebus tantum corporeis & ſenſibilibus ſermonem texeret: verum ex aliis Scripturis & rationibus abunde hoc evincitur.

A. *Cedò iſtas.*

B. Unicum (inſtar omnium) è Scripturis dabo teſtimonium, *Col.* 1, 16. Verba hæc ſunt: *Nam per eum condita ſunt omnia tum quæ in cœlis ſunt, tum quæ in terra, viſibilia & inviſibilia, ſive Throni ſint, ſive Dominationes, ſive Principatus, aut Poteſtates, Omnia per eum & in eum condita ſunt.* Hîc Angelos intelligi nemo ſanus negabit.

A. *Da itidem Rationes.*

B. Palmares hæ ſunto: 1°. Quia *Filii Dei* appellantur, eique applauſiſſe, cum jaceret terræ Fundamenta. *Job.* 38, 6, 7.

A. *Quid inde colligitur?*

B. 1°. Cum Angeli *Filiorum Dei* nomine

insigniantur, neque tamen citra absurditatem Filii tot *unigeniti* (sicut Christus) appellari possint, eo minores esse, & consequenter esse *Filios per Creationem.* 2°. Angelos inter creaturarum primas imo & præcipuas fuisse conditos.

A. *Quam habes aliam Rationem?*

B. Jubentur omnes Angeli Christum [a] adorare, etiam cum forma servi descendit in mundum hunc inferiorem; proinde non esse Christo conferendos, utpote meras creaturas. [a] *Heb.* 1, 6.

A. *Quando autem conditus est Mundus?*

B. *Initio* temporis proprio, *Gen.* 1. Non autem initio illo *æternitatis* improprio, uti Christus exstitit, *Jo.* 1, 1. quippe quia Deus erat. *ibid.*

A. *An ergo Mundus non erat, aut saltem esse potuit, coæternus ipsi Deo?*

B. Non fuisse altum clamat Scriptura, ubi dicit *verbo* & *manu* Dei conditum, uti rem ab ipso Creatore diversam, proinde non ei coæternam; nullus enim effectus per transmutationem, qualis est mundus, potest esse causæ suæ coævus: mundum autem statuere effectum per *Emanationem* (quanquam & sic natura posterior esset) est facere Deum, aut (quod idem est) Proprietatem aliquam Divinam, quod maxime esset impium, & ab omni ratione alieniſſimum. Hinc etiam evincitur, quod non potuit ipsi Deo coæternus existere.

A. *Sed quomodo potuit mundus creari ex nulla materia, ſive ex nulla re extra Creatorem ipſum præexiſtente?*

B. Certe hoc finitis creaturæ viribus fieri impoſſibile concedimus, quæ ex nihilo nihil facit. Sed Deum Omnipotentem, Independentem, & ſoli ſibi Sufficientem (ut agat quicquid velit, ceu materia adhibita, ceu non) Creaturæ ulna metiri (quæ ad ipſum [a] nihil eſt, & minus nihilo) non rationis, ſed dementiæ eſt. [a] *Iſ.* 40, 17.

A. *Videtur tamen ex hiſtoria Creationis* Moſaïca *ſenſibilia nulla præter Lucem Cœli, Terræque molem (rudem adhuc & informem) ex nihilo fabricata; certe quicquid de reliqua Creationis parte ſublunari ſtatuendum, conſtat Hominem ex Terræ pulvere (quoad corpus) conſtitutum.*

B. Id quidem negari non debet: iſta vero Creatio impropria, ſecunda, & æquivalens dici conſuevit, non propria & formalis, ut illa prior; Creationi tamen proprie dictæ æquivalet, quoniam ſine virtute ſupernaturali & omnipotente in tales corporum ſpecies & formas plane [a] admirandas inepta prorſus eſſet materia, quæ compaginari unquam potuit. [a] *Pſal.* 132, 14, 15, 16.

A. *Quid hinc diſcit Fides?*

B. 1°. In admirationem rapi potentiæ, bonitatis, & ſapientiæ, qua condita ſunt omnia. *Pſal.* 104, 24, 25. *Apoc.* 4, 11. 2°. Vitam formare totam in [a] cultum, obſequium,

& amorem Dei, in eoque [b] ſpem omnem ponere. [a] *Jer.* 5, 22. [b] *Iſ.* 40, 28, 31.

ART. II. *Et in Jeſum Chriſtum, &c.*

A. *Unde* Θεανθρώπῳ *inditum nomen* Jeſu?

B. Jubente Deo per Angelum antequam naſceretur, addita meritiſſima nominis ratione; *Ipſe* enim *ſervabit populum ſuum.* Quippe *Jeſus*, ſive *Jehoſhua*, Hebraïce idem ſonat, quod *Salvator* Latine. [a] *Mat.* 1, 21. *Luc.* 1, 31.

A. *An itaque* Jeſus *ei nomen proprium & perſonale fuit, quale Circumciſionis tempore infantibus indi ſolitum?*

B. Sane: ſicut & *Chriſtus*, ſive *Meſſiah* Hebraïce nomen Officii, quod *unctum* notat, ratione muneris, & Regii, & Sacerdotalis, & Prophetici, quibus etiam ſingulis examuſſim præſtandis *unctionem* à Spiritu accepit ſine modo. *Iſ.* 61, 1. collat. cum *Jo.* 3, 34.

'Valde placet ariolatio doctiſſimi * *Pier-*
* *In Symb. fol.* 95. &c. *ſoni* (cui etiam adſtipulantur *Fagius*, *Bonfrerius*, & alii) de
'mutato à *Moſe* nomine *Oſeæ* filii *Nun* in
'*Jehoſhuam*, ſive *Jeſum*: *Num.* 13, 16. (a-
'liis 17.) quod ſcilicet haud ſine magno &
'ſingulari myſterio factum fuerit, cum
'eum *Jeſu* noſtri Typum luculentiſſimum
'fuiſſe conſtet; ut qui populum ſuum in Ter-
'ræ promiſſæ poſſeſſionem quietam, debella-
'tis & deletis circumquaque hoſtibus, intro-

duxit.

'duxit. Licet enim Hebræis familiare ſit,
'Heæmanticum in formatione nominum
'Propriorum præponere (ſeu ornatus, ſeu
'animi cauſa) quo tamen conſilio mutatio-
'nem iſtam *Moſes* faceret, niſi μυσηεώδες,
'haud expeditus eſt conjecturæ locus; præ-
'cipue cum nulla alias ſit in ſenſu variatio
'(idem enim & הושע & יהושע ſonant) ita-
'que non ibi nudæ Heæmanticæ munus ex-
'ercet, ſed vice fungitur magni Tetragram-
'mati (cujus eſt litera prima,) ſicque *Salva-*
'*torem Domini* (*i.e.* à Domino conſtitutum
'vel per Dominum) notat. Dominus autem
'ille noſter eſt *Jehoſhua*, ſive *Jeſus*, omnige-
'næ ſalutis Dux invictus & Fons perennis.
'Sed videſis Auctores ſupra laudatos, præ-
'cipue vero Reverendum *Pierſonum*.

B. *Num Chriſtus noſter ille idem eſt* Meſſias, *qui promiſſus eſt Patribus jam inde à primo* [a] *lapſu, quemque tot venturum denunciarunt* [b] *Prophetæ?* [a] *Gen.* 3, 15. *&* 12, 3. collat. cum *Gal.* 3, 16. *Gen.* 49, 10. *Deut.* 10, 15. collat. cum. *Act.* 3, 22. *Iſ.* 9, 6. [b] *Dan.* 6, 24. *&c.* cum innumeris fere aliis.

B. Hoc Promiſſionum ſimul & Prædictionum indubitata adimpletio ſatis ſuperque demonſtrat; quicquid pro vetere ingenii pervicacia, juſtoque ſimul Dei Judicio occæcata obſtrepat blaſphema Judæorum colluvies.

A. *Quibus præcipue mediis miſerorum Homuncionum revinci hoc poterit inſaniæ?*

B. Luculentiſſimis veteris Inſtrumenti Teſtimoniis, cujuſmodi ea omnia ſunt, quæ ante [a] ſubverſam, & ab imis radicibus evulſam, eorum Politiam, (quomodo nunc cernitur, atque ab excidio urbis uſque & Templi univerſo orbi notiſſimum fuit) venturum prænunciant Meſſiam; eaque inſuper quæ gloriam pollicentur multo majorem *Templo* [b] ſecundo quam primo, cum hoc tamen omnibus omnino nominibus multo eſſet illo [c] auguſtius, uno hoc excepto, quod illud Chriſtus Dominus *Gentium deſiderium* præſentia ſua, dictis, factiſque divinisſimis ornaverit, aliamque fruſtra eſt qui rationem vel unam expiſcari velit. [a] *Gen.* 49, 10. [b] *Hagg.* 2, 7. [c] *Hagg.* 2, 3.

A. *Sed dato quod Meſſias de facto venerit, unde liquet Jeſum Chriſtum illum eſſe ipſum revera Meſſiam?*

B. Ex eo quod omnes de Meſſia Prophetiæ (ad minimas uſque circumſtantias) in illo uno complementum acceperint, quod bina Fœderis Inſtrumenta invicem conferenti facile conſtabit. Nos brevitati ſtudemus. Qui plura volet, conſulat Reverendiſſimum *Pierſonum*, in *Symb. Art.* 2. qui hæc omnia non minori quidem eruditione quam copia & diligentia pertexuit.

A. *Quid hinc Fides efficit, quod Jeſus noſter ſit Chriſtus?*

B. Totum quodammodo Religionis Chriſtianæ: niſi enim *unctus*, i. e. à Patre conſtitutus

ſtitutus eſſet ad ſingula, quæ illius eſſe profitemur, obeunda munia, vana eſſet omnis Fides, vana Evangelii prædicatio, cujus fere ſumma eſt Jeſum eſſe [a] Chriſtum, *i. e. Salvatorem* à Deo Patre ordinatum & conſtitutum. [a] *Mat.* 16, 16, 17. 1 *Jo.* 5, 1.

Unigenitum Filium ejus, Dominum noſtrum.

De Filio Unigenito reſpice quæ paulo ante dicta ſunt de Patre; deque Perſona, & Officiis Chriſti Mediatoris, *vide Enchirid. c.* 3. *&* 8.

A. *Cur dicitur Jeſus in Symbolo* Dominus *noſter?*

B. Non tantum ratione Dominii *abſoluti*, ([a] qua eſt ſuper omnia Deus benedictus in ſecula, [a] *Rom.* 9, 5.) ſed Jure *Oeconomico* & *Delegato*, ut Mediator: eoque duplici. 1°. Generali, quo omnis ei poteſtas tradita eſt in Cœlo & Terra. *Mat.* 28, 28. *Jo.* 5, 27. 2°. Speciali: idque eſt, 1° Jus acquiſitionis, ſive [a] pretii, quo nos redemit; 2° Jus [b] belli, quo ſubegit. [a] 1 *Cor.* 6, 20. [b] *Rom.* 5, 10. 2 *Cor.* 10, 4. *Col.* 2, 15.

A. *Quid itaque credimus* (*ex mente Symboli*) *de* Jeſu Chriſto Domino noſtro?

B. Eum ſcilicet Deum eſſe verum, Dominumque omnium, ſed ratione peculiari *noſtrûm*, id eſt, *Credentium*; qui ſolus à poteſtate tenebrarum, mortis, & Diaboli, pretioſo ſuo ſanguine, & victrice manu redemit,

demit, [a] noſtri curam ſemper agit, [b] quoſque captivos pluſquam victores & Reges fecit, per quem [c] unum ſperando omnis ſalus, cui demum uni [d] vivere & mori debemus. [a] *Jo.* 14, 18. *Heb.* 13, 5. [b] *Apoc.* 5, 1. *Rom.* 8, 37. [c] *Rom.* 8, 32. [d] *Rom.* 14, 8.

ART. III. *Qui Conceptus eſt ex Spiritu Sancto, &c.*

A. *Cur conceptus eſt Chriſtus ex* Spiritu Sancto, *non autem ab* Homine *per generationem naturalem?*

B. Quoniam erat ipſe Sanctiſſimus, Agnuſque ſine macula futurus, qui tolleret peccata Mundi. *Luc.* 1, 35.

A. *At quamvis ἀπάτωρ proprie quoad naturam eſſet humanam,* [a] *quomodo poteſt eſſe mundus qui naſcitur ex muliere?* [a] *Job.* 25, 4.

B. Per Sanctificationem uteri Virginis *ſupernaturalem* plane & mirificam, quæ *obumbrationis* vocabulo notatur *Luc.* 1, 35.

A. *Quomodo conceptus eſt Chriſtus ex* Spiritu Sancto?

B. Non per communicationem *Eſſentiæ* divinæ (qua Filius Dei nunquam caruit,) non per *Creationem* alicujus novæ Subſtantiæ à [a] ſemine Virginis diverſæ; ſed ejuſdem *ſanctificatione* ſimul ac *præparatione* in utero, modo prorſus ineffabili, ut inde prodiret Chriſtus Homo, non [b] exuendo quod ante fuit, ſed induendo quod non. [a] *Gal.* 4, 4. [b] *Rom.* 9, 5. *Jo.* 1, 14.

A. *Num*

A. *Num itaque Chriſtus* verus *erat* Homo, *vero corpore animaque humana præditus*?

B. Omnino, quod ubique clamat Scriptura: 'Ejuſdem plane [a] carnis & ſanguinis 'nobiſcum particeps, eſuriens, ſitiens, e-'dens, bibens, dormiens, lachrymans, ſudans, 'manu palpabilis uti nos, & demum in ea-'dem carne multa à ſanguinariis contribuli-'bus indigna & horrenda ad mortem uſque 'perpeſſus. [a] *Heb.* 2, 14.

A. *Hæc quidem* carne *indutum probant, quid habes de* Anima?

B. Teſtem Ipſum (omni cavillo majorem) in agone iſto Animæ mirabili, *Mat.* 26, 28. Nec potuit ſane Filius Hominis dici, ſi humanum haberet nihil præter corpus, nec [a] in ſapientia creſcere (cujus non eſt capax ſubjectum moles corporea) imo nec dolores ſentire, quos ſenſit tamen acerbiſſimos: & multa inſuper, ex iſto Hæreticorum delirio jampridem exploſo, præter jam prolata naſceretur abſurdorum ſeges. [a] *Luc.* 2, 52.

A. *Manſerunt igitur in Chriſto ſuæ cuique naturæ proprietates* illæſæ, diſtinctæ, & inconverſæ?

B. Prorſus: idque in una & eadem perſona θεανθρώπῳ, ſuffragante paſſim Scriptura & Symbolo *Athanaſiano.*

A. *Qua autem ratione hoc probatur*?

B. Ex eo, quod ſi eſſet ulla naturarum aut confuſio, aut abſorptio, Chriſtus nec *Deus* eſſet, nec *Homo*, ſed *medium* neſcio quid ex utroque

utroque conflatum; uti miſtum neque hoc eſt elementum, neque illud, unde contemperatur. Quod autem ad naturarum *converſionem* attinet, ea tot & tantis ſcatet abſurditatibus, ut recenſere pigeat. Videſis Doctiſſ. *Pierſonum* in Art. 3.

A. *Quid ex* incarnato *Chriſto diſcimus*?

B. 1°. Stupendum mirari Gratiæ Divinæ & Amoris Chriſti myſterium. His enim unice ſtimulis incitatus Servator Mundi, quanquam *minime latrocinium duxerat æquari Deo*, formam Hominis, imo & *ſervi* non reſpuit, quo peccatores Deo reconciliaret. *Heb.* 10. *à v.* 5. ad *v.* 10. *Gal.* 4, 4, 5. 2°. Hinc quoque Juſtitiæ Divinæ ſpeculum nobis inſigne proponitur, quæ nullum niſi ex Chriſto carne induto voluit accipere placamentum: hinc & ira Dei adverſus peccatum, una cum peccatoris miſeria luculentiſſime oſtenditur. *Heb.* 9, 22. & *c.* 10, 4. 3°. Cum unio illa perſonalis & hypoſtatica in Chriſto cum natura Divina ad tantum honoris faſtigium evexerit Humanam, memores eſſe oportet Chriſtianos, ne quid humile aut ſordidum, aut natura ſua uſque adeo exaltata quidvis indignum faciant. 1 *Cor.* 6, 15, 20. *Eph.* 5, 30.

Natus ex Maria Virgine.

A. *Unde conſtat Mariam, quando Chriſtum peperit, fuiſſe* Virginem?

B. Ex

B. Ex virgine naſciturum Chriſtum illa præ ceteris docet Prophetia, *Iſ.* 7, 14. *Ecce Virgo concipiet*, &c.

A. *At conſtanter volunt Judæi, vocem* עלמה (*quæ* Virgo *redditur*) *non tam* ſtatum *notare, quam* ætatem, *idemque quod* Adoleſcentula *valere, &* בחורה *proprie* virginem *ſignificare.*

B. Volunt ſane, ſed odio Jeſu Meſſiæ; nec mirum, cum hic locus tantopere pungat, nullibi enim alio ſignificatu reperitur in Scriptura: nam ut עלמה *Prov.* 30, 19, de *ſcorto* cum eis interpretemur, aut de ulla omnino muliere, niſi cujus pudor Virginalis intactus adhuc & illibatus eſt, nulla cogit neceſſitas, uti Textum ipſum inſpicienti conſtabit.

A. *Sed hoc Judæorum proterviæ dato (nunquam concedendo) poteritne aliunde conſtare, vocem eo loci* virginem *ex neceſſitate indicare?*

B. Facillime: nam Virginem parituram *Achazo* prædicitur [a] *ſigni* vice, ſive miraculi; quod ſi de nupta quavis, licet Adoleſcentula, intelligendum eſſet, miraculum utique haud magnum ſonaret. Adde quod Hebræis erat in more poſitum, quam cito pateretur ætas matrimonia contrahere; proinde hîc nihil ex illorum gloſſemate aut miraculi aut novi. [a] *Iſ.* 7, 11, 14.

A. *Nulli itaque niſi Mariæ* Χριστοτόκῳ *accomodari poteſt iſta Prophetia?*

B. Certe nulli, ſi hiſtoriæ Evangelicæ fides. *Mat.* 1. *Luc.* 1.

A. *An*

A. *An vero parturientium more* naturali & ordinario *Filium enixa eſt virgo*?

B. Sane: aperto ſcilicet utero (invitis Pontificiis) ni illis malimus veritatis oſoribus, quam Spiritui Sancto aurem præbere. *Luc.* 2, 22, 23.

A. *Quid de perpetua Mariæ Virginitate cenſendum*?

B. Eſſe pie credibilem, utpote Traditioni Catholicæ conſentaneam, nec matre Chriſti indignam. Cum vero ne apicem ſane unum eo pertinentem reliquit nobis ſacra pagina, cumque tanti non intereſſe Religionis videatur, de ea ſilendum potius judicarem, quam inutilibus liticulis Eccleſiæ pacem turbari.

'Ἀειπαρθενίαν iſtam Mariæ tanti jam olim 'fecit Eccleſia, ut contra ſentientes Hæreti-'cis accenſuerit, quorum Fundator & Ante-'ſignanus erat *Helvidius* ſub *Theodoſio ſeniore* 'ſeculo quarto circa medium. Ejus autem 'Diſcipuli *Helvidiani*, *Antidico* Maritæ (*Ba-'ronio* Marianitæ) ſive Antimaritæ; quibus 'ex adverſo ſtatim emerſere Collyridiani, 'B. Virgini κολλυρίδα ſive libum immolare 'ſoliti, honoris divini ſpecie, qui fortaſſe 'Hæreticorum nigro adjudicari multo magis 'quam priores iſti merebantur. De hac autem 'Mariæ perpetua virginitate vide ſi libet 'quæ libro ſingulari ſcripſit ὁ πάνυ *Daillæus*.

A. *Quid tibi de Virginis immaculata conceptione videtur*?

B. Ab-

B. Abſurdum eſſe Scholaſticorum aliquot inventum, à mancipiis Papalibus Jeſuitis eo, quo ſolent omnia ſua agere, zelo (ceu furore verius) expolitum ; cæterum nulla ſcripturarum Auctoritate, nullo veteris Eccleſiæ, aut vel unius Doctoris antiqui ſuffragio munitum, ne *Bernardo* quidem excepto (qui inter patrum noviſſimos cénſetur,) nulla demum ratione nixum, quin contra cum univerſis bellum gerens animoſiſſimum.

A. *Quibus adverſatur Scripturis?*

B. Plane innumeris : quæ docent, [a] *omnes* & ſingulos in uno peccaſſe, nemine præter ἄνθρωπον excepto ; [b] mundum ex immundo prodire non poſſe ; [c] quod ex Carne genitum eſt, Carnem (ſive rem corruptam) eſſe : quin ipſa B. Virgo [d] in Hymno Deum agnoſcit ſervatorem ſuum. [a] *Ro.* 5, 12. [b] *Job.* 14, 4. [c] *Jo.* 3, 6. [d] *Luc.* 1, 47.

A *Sed mirum eſt, eos qui ex Bulla* [a] *Pontificia nullam debent evulgare doctrinam, niſi quæ Patrum communi ſtabilitur conſenſu, quique toties adverſus Reformatos Patrum crepant Auctoritatem, Patribus ipſis nuncium remittere, iiſque tanta ſententiarum conſpiratione ab altera parte ſtantibus.* [a] Pii 5^ti.

B. Mirum certe videatur, iis potiſſimum, qui frontem, ingenium, & technas illorum nondum plene exploraruut. Sed hoc illis ſolenne eſt, qui Patres & omnia pili faciunt, ubi cauſæ ſuæ minus inſerviunt.

'Audiatur *Dominicus Bannes* part. 1. *q.* 1. 'Art. 8. *Dub.* 5, 9. *arguitur* 2°. Communis, 'inquit, Sanctorum est consensus B. Virginem 'in originali peccato fuisse conceptam, quo- 'rum nomina videre licet in *Cajetano*, opusc. 'de conceptione; specialiter apud magistrum '*Vandellum* qui de hac re edidit longissimum 'tractatum, & tamen oppositа sententia (*ad-* 'verte) non solum probabilis, sed & valde 'pia existimatur in Ecclesia. *Hæc ille.* Idem 'plane *Turrecremata de Consecr. dist.* 4. Fir- 'missime. n. 11. *Cortesius in Sent. lib.* quem '*Julio* papæ nuncupavit, *Vincentium* quen- 'dam testes attulisse refert 260 adversus 'Conceptionem immaculatam facientes. 'Quin *Turrecremata* se asserit 300 tales in 'numerato habere. *Bonaventura*, quem *Tur-* 'recremata Doctorem glorioſum vocat, vul- 'go Seraphicus. *l.* 3. *dist.* 3. *qu.* 2. in con- 'clusione tum *Securiorem* tum *Rationabilio-* 'rem adversam pronuntiat sententiam. *Se-* 'curior, inquit, quia magis consonat fidei, pie- 'tati, & sanctorum Auctoritati. Et mox: com- 'muniter sancti cum de materia illa loquun- 'tur, Christum solum excipiunt ab ista gene- 'ralitate, qua dicitur, *omnes peccaverunt in A-* 'dam. Nullus autem (adjungit) invenitur di- 'xisse de his quos audivimus auribus nostris, 'Virginem *Mariam* à peccato Originali fu- 'isse immunem. Cui etiam fere continuo 'subnectit, etsi mater habenda sit in reve- 'rentia, &c. nullatenus ab hac generalitate

'ex-

'excludenda est, ne, dum Matris excellentia 'ampliatur, Filii gloria minuatur; & sic in 'illo Mater provocetur, quæ magis vult Fi- 'lium extolli & honorari quam seipsam, 'utpote Creatorem creatura. Verba ab illo 'homine sane aurea: constat quidem, ante 'D. *Bernardi* seculum sub An. 1136. de tali 'conceptione nihil auditum; cui tamen ille 'somnio vehementer restitit adversus Cano- 'nicos *Lugdunenses*, qui illud officiis Eccle- 'siasticis omnium primi obtruserant: se- 'quenti seculo Doctores *Scholastici* utriusque ordinis tam *Franciscani* quam *Domi- 'nicani* turpissimum errorem junctis viribus 'exagitarunt. An. 1300. *Jo. Scotus*, & ipse 'Franciscanus, 1o ut *possibilem*, dein ut 'probabilem dissеminavit, sed trepide admo- 'dum (ut videtur.) Cum enim tribus modis 'à se assignatis statuisset potuisse Deum *Vir- 'ginem* immaculatam conservasse, huc de- 'mum fluctuat: quod autem horum trium, 'quæ ostensa sunt esse possibilia, factum sit, 'Deus novit; si autem Auctoritati Ecclesiæ, 'vel Auctoritati Scripturæ *non repugnat*, vi- 'detur probabile, quod excellentius est at- 'tribuere *Mariæ*. In 3. Sent. dist. 3. q. 1. q. '10. O Subtilitatem Doctoris! Utcunque 'tanti eo tempore nominis celebritas effecit 'ut Ducem jam inde sequerentur *Scotum* 'omnes fere *Franciscani*, reluctantibus haud 'minore vehementia sub *Thomæ* auspiciis 'Dominicanis: mox tamen in *Concilio Basili-*

‘ vicit *Franciſci* Cucullus, tandemque *Sixtus* ‘ 4us (*Franciſcanus*) ſua multum Auctoritate ‘ dementiam iſtam adjuvit, conceptioni *Feſto* ‘ ab eo peculiari conſecrato. Seculo ſupe- ‘ riore ſub *Paulo* V° & *Gregorio* XV° res magis ‘ incaluit, eo uſque ut ſolenni legatione ad ‘ utroſque per *Ant. à Trejo* Epiſc. Carthag. ‘ *Philippus* 4us Hiſp. Rex vehementer urgeret, ‘ ut finem imponerent Controverſiæ quæ ‘ Eccleſiæ paci infenſa videbatur. Nihil ta- ‘ men aut hic aut ille aliud quam publicas ‘ altercationes & rixas prohibuit. De qua ‘ legatione, & re tota, vide lib. à *Waddingo* ‘ de legatione iſta conſcriptum in 4°. Res ‘ tandem ad Synodulum Oecumen. *Trident.* ‘ rediit; quæ, vafre admodum de conſilio ‘ Pontificis ardenti Prunæ manum minime ‘ admovendam cenſens, nihil definiiſſe vide- ‘ tur, niſi ut *Sixti* Bulla illibata ſervetur. ‘ *Seſſ.* 5. ad fin. Hanc viſum eſt Lectori (ſi- ‘ quis forte minus intelligeret) rationem Hi- ‘ ſtoricam paucis attexere.

A. *Quid autem de aliis iſtis* Virgini *collatis Honoribus ſtatuendum, quibus eam Chriſto ipſi ſupparem, ſi non ſuperiorem faciunt, Templa dedicantes, Vota nuncupantes multo ei plura quam Filio unigenito Dei;* (a) *matrem eam gratiæ & miſericordiæ, mediatricem inter Deum & hominem, Reginam cœli, Deamque appellitantes, ut imperet Redemtori ſupplicantes, omnia fere de Deo & Chriſto in* (b) *Pſal-*

(a) *Vide Bonavent. in Opuſc. de Corona B. Virg.*

(b) *Vide Pſalterium B Virg. inter Bonavent. Opuſc. quod etiam Examini ſuo intexuit Chemnitius.*

mis

mis dicta ei (scilicet) accommodantes, uti ex illorum Missalibus, Breviariis, Rosariis, Horariis, Psalteriis, orbi universo satis superque notum.

B. Ista quidem omnia Blasphemiam sapiunt apertissimam, non pietatem Christianam. Huc autem Deus eos merito tradidit, ut alii mendacia cudant, alii credant, qui non obtemperant veritati. 2 *Thes.* 2, 11, 12. Verum 1°. dicimus, pudere Beatissimam *Virginem* ejusmodi Honorum, (modo quales sint agnoscat) & toto pectore detestandas exsecrari blasphemias. 2°. Christus ipse, dum in vivis uterque esset, quamvis parentibus morigerus, certo prævidens hanc insaniam, utque omnem ei occasionem præriperet, talem nullibi honorem Matri exhibuit, usque adeo, ut sæpius ab eo compellata, ne semel quidem Matrem appellaverit, nedum *Matrem Gratiæ, Reginam Cœli*, &c. imo interdum durius ad speciem alloquitur, *Luc.* 2, 48, 49. *Mat.* 11, 48. &c. *Jo.* 2, 4. *Jo.* 19, 26. 3°. Nullam talem habere jurisdictionem in Cœlis *B. Virginem* vel ulla Scripturæ umbra indicat, aut à Parasitis ullis collatam sustinet. Fruitur quidem illa per Filium Redemtorem cœlesti Beatitudine, exsultans & gratabunda; sed ut *Domino* suo unico coronam aut abripiat, aut cum eo communem poscat, tam putidi hoc sacrilegii in sanctissimam ejus mentem nunquam venire potuit.

A. *Quo itaque fundamento nituntur boni viri in crassa ista* παρθενολατρεία?

B. Eodem, quo alii solent *Euthusiastæ* (Pontificiorum [a] fratres Fraterrimi,) suis scilicet ipsorum *Somniis*, *Visionibus*, *Revelationibus*, & id genus nugacibus imposturis; quibus non in hoc modo, sed aliis plerisque Religionis suæ Articulis & fallunt & falluntur ipsi. [a] *vid. Stillingfleetum, Tract. de Idololatria, Fanaticismo, & dissidiis Eccles. Rom. c.* 4.

A. *Quid demum habes de* B. Virgine, *Corpore simul & Anima in Cœlum recepta?*

B. Aniles fabulas, & superstitiones Pontificias, præterea nihil. 'Mirum est quam 'in hoc argumento se frustra vexarit *Annalysta Cardinalis*, ita ut nesciat ubi pedem 'figat, nisi in illo Ecclesiæ suæ Traditionum 'palpitante luto. Quod enim stipendiarii 'præsto adsint *Scholastici* (homines nudius-'tertiani) parum refert: novimus enim il-'lorum ingenia. Patres quod jactat Græcos '& Latinos, paucos admodum vel hujus ge-'neris vel illius laudat. Ex Græcis quidem '*Eusebium* & *Damascenum*; illum in Chronico, his citat verbis, *Maria Virgo Christi mater ad Filium in Cœlum assumitur*, '*ut Quidam fuisse sibi revelatum scribunt*. 'Adverte, Lector, quod hoc *Baronianus Eu-'sebius* non sua fide dicit, sed *quidam*, in-'quit, (nullo hactenus noti, neque unquam 'noscendi nomine) non *traditum*, *sed revela-*

'*tum*

'*tum* ſcribunt: nonne hoc aperte Fanati-
'ciſmum Romanum olet? ſed fucum, quo
'tota meritrix iſta Pontificia incruſtatur,
'hoc loco facile deterſit (mihi ſemper ami-
'ciſſimus, atque omni officiorum genere
'colendus) Cl. BARLOVIUS noſter,
'Coll. Reginæ Præpoſitus, locum omnino ſpu-
'rium oſtendens, neque in Græca *Scaligeri*
'Editione, neque in Latina *Amb. Nicræi*;
'quin & *Pontacum* in notis ad Editionem
'ſuam *Burdigalæ* editis An. 1604, delendum
'pronuntiare. Videſis (ſi vacat bonas horas
'perdere) quæ ſcripſit idem *Baronius* in
'Martyrologio ſuo, ex juſſu *Gregorii* Ponti-
'ficis XIII. edito, in diem *Auguſti* 15. qui
'ſolet *Aſſumtioni* iſti nugatoriæ dicari; in
'quo nihil fere habet, niſi quod in *Annali-*
'*bus*. Neque tamen prætereundum eſt quod
'in Martyrologio *Uſuardi*, quo uſa eſt Eccle-
'ſia Romana, uti docet Inſcriptio, non *aſ-*
'*ſumtio* legitur, ſed *Dormitio* B. V. M. quæ
'multum ſane diſtant. Sed ad *Baronium* re-
'vertimur; proxime ab eo citatur *Dama-*
'*ſcenus*, ſeculi octavi Scriptor, cujus quanti
'eſſe debeat Auctoritas, ab ipſo aliunde di-
'ſcamus *Baronio*, ubi eum non *levem* modo,
'ſed *futilem*, *vanum*, & *mendaciorum pleniſ-*
'*ſimum* aliquando Scriptorem eſſe pronuntiat.
'Euge præclarum Fidei Romanæ Teſtem!
'*Nicephorus* quoque *Caliſtus* adducitur, quan-
'quam inter Patres ſeculi nimirum decimi
'quarti Scriptor; idemque, mitiſſimo etiam

'*Casaubono* Judice, *vanissimus, futilissimus,* '*fabulosissimus, &c.* mox, [a] *cui ipse Baronius,* '*quoties animum intendit, fidem omnem abro-*'*gat.* Nonne risum meretur ornare quen-'quam Testes suos talibus Elogiis? Ex La-'tinis habemus præter *Bedam,* qui sub finem 'seculi septimi floruit, *Gregorii Sacramenta-*'*rium;* quem Librum me fateor nondum vi-'disse, neque exstat eo nomine in operum 'suorum Catalogo quem præ manibus ha-'beo: exstat tamen alicubi, uti vir *Cl.* ante 'memoratus mihi retulit. *Gregorius* quidem 'Pontifex fuit minime malus, sed neque 'inter optimos numerandus, & ab eo semper 'pejores: vixit utcunq; 600 annis & amplius 'post natum Christum, neque ante eum 'quisquam (si Ille tamen) de hac B. Vir-'ginis *Assumtione* certæ Auctor Fidei quic-'quam retulit, quod ex antedictis constare 'arbitror. Judicent fermento Pontificio non 'inquinati; præsertim *Baronio,* Causæ Pon-'tificiæ & juratissimo & diligentissimo om-'nium Patrono, nihil aliud habente quod 'dicat. [a] *Exercit.* 1. *ad Baron.* c. 12.

Passus.

A. *Cum toti Evangelio renunciet necesse est, quicunque Christum multa in carne indigna ad mortem usque perpessum neget; quænam tamen huc recta collimarunt Instrumenti veteris* Prophetiæ?

B. Christum

B. Christum habemus ipsum omni majorem exceptione Testem; Prophetas omnes de ipso, speciatim quoque de *Paßuro* locutos esse. *Luc.* 24, 25, 26, 27. & *c.* 18, 31.

A. *Cedo aliquot ex istis* Prophetiis?

B. De hoc apertissime agitur toto *Isajæ* cap. 53. quod ad alium quemvis accommodare nimis Judaïcum est, certe in ullo homine Christiano vix satis consultum.

A. *Multa tamen in Scripturis dicta sensu* mystico & sublimiore *Christum respiciunt; quæ* ῥητῶς *& sensu literali ad alios quoque pertinere constat, uti ex* Mat. 2, 15, 23. & alibi sæpius.

B. Verissime: sed mortalium nemo istius *Prophetiæ* vel quoad literam sustinendæ sublimitati par est. Nemo iræ Divinæ adversus peccatores *onus* [a] *pertulit* præter Filium unigenitum Dei, nullius *vibicibus* sanati sunt, nullius *cognitione* salutifera [b] Justificari queunt, nisi unius Christi. [a] *Is.* 53, 4, 5, 6. [b] *v.* 15.

A. *Etsi post hoc clarissimum* Prophetæ Evangelici *testimonium novis videtur nihil opus esse, proferatur tamen si habes aliud.*

B. Exstat luculentissimum, *Dan.* 9, 26. ubi de tollendo ob aliorum delicta Messia (nominatim) Prophetæ loquitur missus è cœlo Angelus.

A. *Sed de temporum supputatione dissentiunt Interpretes.*

B. Haud

B. Haud magna eſt diſcrepantia ; ſive Terminum *à quo*, ſive *ad quem* reſpicias, palam eſt de Meſſia ſolo in Carne jampridem manifeſtato intelligi oportere. Vide quæ (inter tot alios) de hoc Argumento diligenter & docte ſcripſit *Conrad. Pawellus* in Conſilio ſuo Chronologico, ſcopulo (uti vocat) decimo, qui initium Hebdomadum figit in anno 20. *Artaxerxis Longimani*, & finem in *Cruce Chriſti.*

A. *Num etiam* Typi *iſti de* [a] *Beſtiis indies immolatis*, [b] *Agno potiſſimum Paſchali*, [c] *Serpente æneo, aliiſque id genus, eo reſpexerunt?*

B. Plane, uti N. Teſtamenti paſſim teſtatur Scriptura. [a] *Heb.* 10. *ad v.* 15. [b] 1 *Cor.* 5, 7. [c] *Jo.* 3, 14.

A. *Hanc autem Paſſionem ſuſtinuiſſe Chriſtum in humana tantum natura intelligis?*

B. Omnino, ut in *Subjecto proprio*, quanquam ſuſtinendi vim accepit victricem à divina. 1 *Pet.* 3, 18.

A. *Sed num in corpore tantum, an in anima quoque?*

B. Imo & omnium graviſſimos (ſupra quam verbis dici poſſit humanis) angores expertus eſt in anima, ſed ſine peccato. *Mat.* 26, 37, 38. Et *cap.* 27, 46. *Mar.* 14, 33. Nec certe Chriſto dignum erat ad mortem duntaxat *corporalem*, etſi acerbiſſimam, uſque adeo expaveſcere (quam etiam malefici interdum tanta animi præſentia excipiunt) niſi ex ira Dei in peccata, quæ ſuſtinuit Vicarius,

rius, aculeatam, quæ ſanctiſſimam ejus animam plagis & verberibus iſtis mirum in modum lancinavit.

A. *Unde hæc omnia perpeſſus eſt Salvator mundi?*

B. Ex æterno illo inter Patrem eumque inito [a] conſilio, ſimul & pacto; utque ita miſeris peccatoribus infinitæ tum juſtitiæ tum miſericordiæ [b] amplexibus via ſterneretur, ſicque [c] mediator qua talis una cum [d] populo ſuo (Fidelibus univerſis) tranſiret in Gloriam. [a] *Act.* 4, 27, 28. *Heb.* 10, 5, 6, 7. [b] *Pſal.* 85, 10. *Iſ.* 53, 11. [c] *Luc.* 24, 26. [d] *Eph.* 2, 6. *Jo.* 17, 19, 26.

A. *Quid hinc diſcunt Fideles?*

B. In primis pio de peccatis dolore diſcruciari, ut quæ *Dominum vitæ* magis quam cruentæ Judæorum manus occiderint. *Iſ.* 53, 5. 2°. Chriſtum ut *fidelem & miſericordem* Sacerdotem, quique *Senſum* habet infirmitatis noſtræ, conſtanter intueri, maxime cum peccatorum eos premit & mordet ſenſus. *Heb.* 4, 15, 16. 3°. Patientiam & fortitudinem in hac vitæ palæſtra & ſtadio ad finem uſque exercere, contemplantes Chriſtum. *Heb.* 12, 2. 4°. Omnem ei amorem & obſequium ad vitæ finem perſolvere; nec illius gratia acerbiſſima quæque, imo nec mortem ipſam refugere. 1 *Cor.* 6, 20. *Act.* 21, 13.

Sub

Sub Pontio Pilato.

A. *Quid hominis erat iſte* P. Pilatus?

B. Præſes ceu potuis [a] *Procurator* Judææ, ſub Imperatore [b] *Tiberio*, cui etiam tunc temporis jus Gladii indultum, à Judæis ipſis, *Archelao* Viennam relegato, [c] ſublatum. [a] Ita *Tacitus* appellat, *Annal.* 15. [b] *Luc.* 3, 1. [c] *Jo* 18, 31.

'Falluntur indubie, qui Judæis volunt 'hoc tempore Capitalia remanſiſſe Judicia, 'eaque tantum ob ſolennitatem Paraſceves 'eo die repudiata, quaſi vetita in Feſto lege 'Moſaica: cum potius rebus minutioribus 'Reip. (ceu malis Eccleſiæ) ſuæ gradu ali- 'quo præeſſent. Quamvis enim nonnullos è 'medio ſuſtuliſſe, etiam præeunte aliquoties '*Synedrii* ſententia, Hiſtoriæ illorum teſtan- 'tur, id tamen (ingenito illis) impetu popu- 'lari factum conſtat potius quam ulla aucto- 'ritate legitima. Politicis interim rationi- 'bus ducti connivebant interdum Præſides.

A. *Quorſum iſta de Procuratore* Pilato *adjuncta eſt in* Symbolo *circumſtantia.*

B. Permagni refert: idque 1°. Ut de tempore ſaltem conſtaret mortis, quod Judæi tricis ſuis implexum reddere conantur, quo totius Hiſtoriæ (modo id poſſint αὐθεντικῶτατοι) debilitetur Fides. 'Mirum eſt quod prodi- 'dit *Irenæus*, l. 2. c. 39. Seniores videlicet 'Aſiæ omnes ex ore B. *Joannis* (cujus diſci- 'puli

'puli fuerant) & aliorum quoque Apoſtolo-
'rum, ei retuliſſe Salvatorem fere *quinquage-*
'*narium* prædicaſſe Evangelium: quod ne-
'que *Scripturæ* patitur, neque *Pilati* Chrono-
'logia, qui haud multis poſt annis, ineunte
'ſcilicet *Caji* Imperio, ſibi diſplicens, ſuæ-
'que Sortis impatiens, propria ſibi manu
'mortem conſcivit, uti teſtatur *Euſebius* in
'Hiſtoria. Imo c. 40 Judæos ad ſe teſtes
'rapit, ex *Jo.* 8, 57. ubi cum Chriſtus Abra-
'hamo grandiorem ſe dixerat, ita obloquun-
'tur Judæi, *Tu nondum es quinquagenarius,*
'*&c.* Verum hîc, uti recte *Grotius*, libera-
'lius agunt, quo falſi (ſi fieri poſſit) facilius
'convincerent, ad Jubileum fortaſſe reſpici-
'entes, quod quinquageſimo quoque Anno
'ex lege celebratum eſt: quaſi dixiſſent, *tu*
'*nondum ſemiſecularis es, quis ergo Tu qui te*
'*ætate Abrahamo confers?* vult tamen *Chry-*
'*ſoſt.* pro 50 legendum 40, ad quod inſuper
'ætatis acceſſiſſe Chriſtum aſſerit. Verum
'etſi facilis lapſus eſſet à numerali μ ad ν
'(ita enim antiquitus iſta ſæpe notabant *Li-*
'*brarii*) non eſt tamen à conſentiente Exem-
'plarium Fide temere diſcedendum. Sed
'fortaſſe *Irenæus* à *Papia* deceptus eſt, exi-
'gui ingenii viro (quod monuit *Euſebius*)
'aut ab aliis Senioribus, qui Apoſtolos male
'intellexerint, niſi cum *Fevardentio* malimus
'fervori contra *Gnoſticos* errorem tribuere,
'qui Chriſtum Anno *Tiberii* decimo quinto
'& ætatis trigeſimo *Paſſum* mentiebantur,

'cum

'cum quibus tamen facit *Tertullianus* l. ad-
'verſus Judæos. Melius procul dubio docuit
'*Ignatius* ille *Polycarpi* (qui & *Joannis* Apo-
'ſtoli auditor) Condiſcipulus, Epiſt. ad *Tral-*
'*lianos*, Chriſtum ſcilicet anno triceſimo
'baptizatum (uti *Lucas* c. 3, 23.) & tribus
'annis prædicaſſe (ita ſcilicet ut quartum
'minime attingeret) in quo omnes fere docti
'nunc dierum conſentiunt. Hinc interim
'diſcamus Patres, etiam qui barbaræ Inqui-
'ſitionis tyrannidem evaſere, non ſine gravi
'cautela & judicio legendos præſertim a Ju-
'nioribus. Neque demum à *Suetonio* nobis
'metuendum eſt in vita *Claudii*; ubi ſcri-
'bit, quod Judæos impulſore Chriſto (ita vel
'ridens vel ignorans *Salvatorem* vocat) tu-
'multuantes urbe Imperator iſte expulit.
'Per Judæos autem, monente *Lipſio*, Chri-
'ſtianos intelligit, quos (non dubito) ex Fide
'tantum invidiæ publicæ tumultuatos ait,
'quanquam, ut fit, alia confingeretur cauſa.
'Quin ſive Chriſtianos (quod malim ego) ſive
'veros & Gentilitios loquatur Judæos, nulla
'hîc fides habenda *Suetonio*, (gravi alias &
'diligenti Hiſtorico:) tum quod erga utroſ-
'que odio flagrarent *Romani Scriptores*, tum
'quod in ſumma rerum iſtarum ignoratione
'(per contemtum puto Religionis) verſaren-
'tur, cui Fidem quoque facit inter alios
'*Corn. Tacitus*, de Chriſtianis, Annal. l. 15.
'de Judæis Hiſtor. l. 5. 2°. Nominatur *Pi-*
latus, quia tam inſigne toties innocentiæ
Chriſti

Christi, quem nihilominus supplicio affecit, [a] testimonium perhibuit, unde se Judex damnavit potius quam Reum. [a] *Mat.* 27, 24. *Luc.* 23, 22. 3°. Procuratorem (saltem in genere) nominari oportuit, ut de mortis genere [a] Typorum & [b] Prophetiarum constaret veritas, quod etiam signanter notavit Evangelista. [a] *Jo.* 18, 32. *Jo.* 3; 14. [b] *Psal.* 22, 16. *Zech.* 12, 10.

A. *Quid huc contulit à* Procuratore *damnari?*

B. Permultum. 1°. Quia solis Romanis in usu erat Crucifixio, proinde si penes Judæos fuisset Christum morte multare, alio genere periisset, sicque irriti cecidissent Typi & Prophetiæ. 2°. Ut, qui pro nobis maledictio factus est, mortem pro nobis subiret, non modo acerbissimam, verum etiam maxime ignominiosam, pariter ac [a] maledictam. Hoc enim supplicii genere in obscuros tantum & viles homunculos animadvertisse Romanos notissimum est. [a] *Gal.* 3, 13.

Crucifixus.

A. *Dixisti modo Crucifixionem Christi Typis legalibus & Prophetiis adumbratam (de qua totum adeo personat Evangelium) eamque infamis simul & peracerbæ mortis fuisse speciem, nam ibi tres saltem horas in cruce pependit: ubi autem supplicium istud perpessus est Christus?*

B. In monte *Calvariæ*, Syris *Golgotha*, quod locum cranii ſignificat, interprete Evangeliſta, *Mat.* 27, 33. (ſive à forma, ſive à decollatis ibi corporibus.)

A. *Ecquid inde notandum velis?*

B. Maxime: 1°. Sacrificium hoc Chriſti fuiſſe *Expiatorium*, cujus illud [a] ſub lege ſic dictum inſignis Typus exſtitit (qualis & ſummus Pontifex) offerentis ſe in cruce Chriſti. [a] *Lev.* 16.

A. *Oſtende quomodo?*

B. 1°. Quod tunc temporis ingrederetur Sanctum Sanctorum. *Lev.* 16, 3. collat. cum *Heb.* 9, 12. 2°. Quod ipſe ſolus. *Heb.* 9, 7. *Iſ.* 63, 3. 3°. Quod ſemel tantum in Anno. *Exod.* 30, 10. *Heb.* 9, 28. 4°. Quod Sacrificio (vitulo ſcilicet & hirco) epulandum (ut in aliis) non eſſet, ſed totum Deo in [a] *Holocauſtum* offerendum, prius tamen *extra Caſtra* portatum. Hîc itaque Typo cum Anti-Typo præclare convenit: itaq; enim Chriſtus *extra* [b] *caſtra*, i. e. extra civitatem oblatus eſt. [a] *Lev.* 16, 27. [b] *Heb.* 13, 13.

A. *Quid vis præterea ex loco ubi crucifixus eſt Chriſtus?*

B. 1°. Infamem fuiſſe ob ſupplicia ibi uſitato conſtituta; quod etiam facit ad ignominiam crucis, illic enim duo latrones crucifixi erant. *Mat.* 27, 38. 2°. Pulchre reſpondet *Iſaaco* typo: qui una cum Lignis, quæ portabat, immolandus erat in monte [a] *Moriæ*, non procul ab eo quo paſſus eſt Chriſtus. [a] *Gen.* 22, 2.

A. *Quo*

A. *Quo tempore crucifixus eſt?*

B. Omnium ſolenni maxime, nimirum *Paſchali:* quo tum Judæi, tum Proſelyti Gentium undequaque confluxere, ut proinde teſtatior eſſet Paſſio.

A. *Qua autem dici hora?*

B. Nonnulla eſt ad ſpeciem diſcrepantia inter Evangeliſtas, quæ interpretes admodum vexavit, atque etiamnum vexat: ſed primo [a] *Matthæus* de *hora* crucifixionis nihil habet, ſed tantum de tenebris, ſeu Eclipſi Solari, cum quo nihil obſtare video quin Lucas omnino conſentiat, *c.* 23, 46. [a] *c.* 27, 16.

A. *Itaque de* Marco *&* Joanne *præcipua lis eſt:* Marcus *enim ſcribit hora tertia crucifixum*, Joannes *hora* quaſi ſexta, *Mar.* 15, 25. *Jo.* 19, 14.

B. Ita eſt: ſi vero concedatur, (quod à Doctis fere fit) Judæos in 4 partes diſpeſcuiſſe diem artificialem, quarum quæque 3 integras horas complectebatur, nihil videbitur remanere difficultatis: ſic enim quod factum eſt hora tertia, i. e. inter nonam & duodecimam, fieri potuiſſe quaſi ſexta nihil impedit, i. e. fere duodecima, qua Chriſtus crucifixus eſt, & hora nona, i. e. ante vel ſub tertiam promeridianam animam efflavit.

A. *Quæ colligis ex hac crucifixione Chriſti documenta?*

B. Eum ſcilicet doloris nihil, aut infamiæ (mundo judice) refugiſſe, quo coronam glo-

riæ peccatoribus lucrifaceret: proinde [a] exſultandum in cruce Chriſti (i. e. in crucifixo) nec ulla non ſubeunda [b] pericula, contumelias, & cruciatus, illius gratia. [a] *Gal.* 6, 14. [b] *Act.* 21, 13. 1 *Cor.* 4, 9. ad *v.* 14.

Mortuus.

A. *Num Chriſtus vere* mortuus *eſt per ſeparationem ſcilicet animæ & Corporis?*

B. Nihil manifeſtius: nam & Animam tot tantiſque cruciatibus imparem (naturaliter) efflavit, & ſpiritum Deo reddidit, uti Evangelica ſatis teſtatur Hiſtoria; nec aliter factus eſſet *ſimilis nobis in omnibus, excepto peccato.*

A. *Potuit vero, modo tuliſſet animus, non mori?*

B. Plane: quippe qui præſto habuit ad nutum ſuum pluſquam duodecim Legiones Angelorum; cuique non tam vi rapta Anima, quam ultro ad tempus depoſita: hinc & alta voce animam agens clamavit, *Mat.* 26, 53. *Jo.* 10, 18.

A. *Cur itaque mori voluit?*

B. 1°. Ut implerentur Scripturæ; quæ ita fore nullibi pene, qua verbis qua typis, non prænuntiarunt. *Mat.* 26, 54. *Luc.* 24, 25, 26. 2°. (Quod ante diximus) quia ſine effuſione ſanguinis nulla futura eſſet remiſſio; utque ſatis Legi fieret interminanti mortem peccatori, [a] λύτρον hoc erat Juſtitiæ Divinæ per-

perſolvendum, & vitæ noſtræ Mors Chriſti [b] merces, uti paſſim Scripturæ. [a] *Mat.* 20, 28. [b] 1 *Cor.* 6, 20. vide *Enchirid. c.* 7.

A. *Quid hinc diſcendum?*

B. Ut, ſicut Chriſtus ob peccatum mortem pertulit, [a] nos quoque *peccato moriamur, & vivamus Deo*, ut [b] *ſive vivimus, ſive moriamur, Chriſti ſimus*; ne denique mortem pertimeſcamus, illius morte [c] ſanctificatam, potentia devictam, extractoque aculeo inermem. [a] *Rom.* 6, 12. [b] 14, 8. [c] 1 *Cor.* 15, 55. *&c. Heb.* 2, 15.

A. *Quid mortem Chriſti proxime inſecutum eſt memorabile, dum in Cruce adhuc penderet?*

B. 1°. Quod oſſa ejus fracta non eſſent, uti aliorum omnium, qui iſto afficerentur ſupplicio; hinc etiam verum ſe Agnum Paſchalem demonſtravit, qui nos ab Angelo deſtructore immunes præſtat. 1 *Cor.* 5, 7. collat. cum *Ex.* 12, 13, 46. 2°. Quod mortuo latus lancea militari apertum ſit, aqua ſtatim & ſanguine ubertim exſiliente; quod & vere mortuum oſtendit (tacto nimirum *pericardio*, unde fluxit aqua) ſimulque docet quod quos ſanguine juſtificat, eoſdem & ſpiritu ſuo ab operibus malis (ſive carnis) abluit. 1 *Jo.* 34, 5, 8. *Rom.* 8. *&c.*

Sepultus.

A. *Cur eodem die & mortuus eſt Chriſtus & ſepultus,* [a] *cum Romanis in more poſitum eſſet,*

quos in crucem egiſſent, animalibus carnivoris, cœlique injuriis ibidem exponere? [a] de hoc vid. Doctiſſ. *Pierſonum*, in Art. 4.

B. Hoc ſcilicet Lex ipſa juſſit Moſaïca, *Deut.* 21, 22, 23. Inſtabant autem apud *Pilatum*, qui crucifixerunt, Judæi (hoc uno quidem, ſed ingratiis humani) ut corpus tumulandum auferretur; quo nihil fieret, aut legi adverſum, aut quod ſummam & Paſchæ & Sabbati concurſuram ſolennitatem quoquo modo dedeceret. *Jo.* 19, 31.

A. Quid autem indicat Chriſti Sepultura?

B. 1°. Vere mortuum fuiſſe, præcipue cum in Sepulchro tamdiu jaceret; non enim condi humo (ſaltem ab amicis) ſolent, quibus vitam ineſſe, aut minimo poſſit indicio colligi, aut mora ulla ſperari. 2°. *Sepeliri* fundum erat immenſæ voraginis, ſive ſtatus humiliati, in quem noſtra ſe cauſa demerſit Chriſtus æternum glorioſus. Hoc enim erat non ſolum quaſi victum ſed captivum quoque ad tempus teneri, quanquam & mortis ipſius *Mors* eſſet, & ſepulchri *Sepulchrum*. *Hoſ.* 13, 14. *Act.* 2, 24.

A. Ecquæ erant circumſtantiæ notabiles ad ſepulturam præparatoriæ?

A. Imo binæ: 1ª, quod crucifixus & mortuus agnoſceretur, tum à *Joſepho*, tum à *Nicodemo*, [a] ſummi utriſque apud ſuos loci, quique ejus fuerant (etſi ob metum Judæorum clandeſtini) Diſcipuli; quorum alter [b] inhumandum petebat à *Pilato* Corpus, alter aro-

aromatis condiendum curavit. [a] *Mar.* 15,43. [b] *Jo.* 19, 38. *&* *c.* 3, 2.

A. *Quid inde vis?*

B. Insigne scilicet utrorumque Fidei, & Jesu innocentiæ testimonium, quod etiam in *Josepho* signanter notavit Evangelista, quem *fidenter* ait *Pilatum* adiisse, *Mar.* 15, 43. Nam quo magis obscuratus erat morte sua Christus, magis in eum eluxit illorum pietas, quo & nullum ei testimonium illustrius dari potuit, Discipulis omnibus imo & Apostolis metu crucis aufugientibus, [a] una *Maria*, matre virgine, cum *Joanne* ad crucem adstantibus; etsi aliæ quoque fœminæ eminus spectarent, postque ad curam pollincturæ accesserint. [a] *Jo.* 19, 26. de reliquis consule *Historiam* Evangelicam.

A. *Dic alteram circumstantiam.*

B. Ea est quod Amici corpus mortui [a] ceratis involverent, quasi adhuc vacillaret eorum de Resurrectione Fides; quippe linteis adeo glutinosis infixum difficillime se expedire posse haud ignorabant. Hoc quoque ad amplificandam resurrectionis gloriam haud parvum confert. [a] *Jo.* 19, 40.

'Hunc modum funerationis *Judæi* sine 'dubio ab *Ægyptiis* hauserant, sic enim a-'romatibus in *Ægypto* conditum erat *Jose-'phi* cadaver, *Gen.* 50, 26. Morem Ægyptia-'cum prolixe satis descripsit *Herodotus* in 'Euterpe, ubi inter alia, corpora inhuman-'da, gummi illita (quos & vice glutinis usos esse)

'esse) prodidit, ὑποχύσεις τῷ κόμμι, τῷ δὲ ἀπὸ 'κόλλης τὰ πολλὰ χρέωνται Αἰγύπτιοι. Sed & myr-'rhæ meminit, quod in Christi funeratione 'Evangelium. Græci ἐνταφιασμὸν vocant & 'ταριχευσιν à conditis hoc salsamentis inflexo 'significatu. Idem & θάπτειν aliquando, no-'tante etiam *Drusio* in *Gen.* 50. qui & suspi-'catur [ἐπάφη] ita posse in *Symbolo* usurpari: '& mihi quidem valde placeret conjectura, 'si antiquissima non vetarent *Symbola*, in 'quibus nulla tunc esset ipsius sepulturæ 'mentio, quæ in tali Confessione Fidei mi-'nime prætermittenda.

A. *Quid Christus* sepultus (*quod ad praxin*) *docet?*

B. 1°. Ut *Consepulti* simus ipsi peccato, ne majus in nos (quantum sane in nobis situm fuerit) exerceat imperium, quam exercere solet in mortuos & sepultos. *Rom.* 6, 4, 12. 2°. Ne à (domo caliginis) *sepulchro* nobis metuamus, quod sepultura sua Christus in [a] *cubile* vertit; idque (licet umbrosius, quod nunc lex naturæ postulat) [b] gloriæ Propylæum fecit. [a] *Is.* 57, 2. [b] 2 *Cor.* 5, 1.

ART. V. *Descendit ad inferos, &c.*

Græce, κατῆλθεν εἰς Ἅιδην.

A. *Quem putas sensum huic Articulo affigendum?*

B. Ecclesia *Anglicana* (quæ sua erat in omnibus sapientissima moderatio) prævit hic

hîc nobis exemplo ſuo, ne quicquam dogmatice ſtatuamus, contenta rem Fidei ſimpliciter proponere, *Art.* 3. Interim ſiqui Chriſtum volunt, aut proprie *triumphos* agentem (in ſtatu qui erat ſummæ [a] humiliationis) aut Patres è *Limbo* liberantem (qui jam erant in [b] ſinu *Abrahæ*) aut denique damnatis ipſis [c] *Evangelium* prædicantem, fateor me nondum ea capere. [a] *Act.* 2, 27. *Rom.* 10, 7. [b] *Luc.* 16, 22. [c] *Mar.* 8, 44. Neque ulla ratione nititur, ut qui miſſus non fuerat niſi ad perditas oves Iſraelis (excluſis in univerſum Gentibus) infelicibus iſtis in Gehenna animabus Evangelii gratiam porrigeret.

'Mirum ſane eſt quam in diverſa abeant 'de hujus *Articuli* ſenſu *Theologi.* Nos ea 'tantum quæ ab omnibus concedi poſſint aut 'debeant ſub aſpectum dabimus, ſuis cujuſ'que legibus relicto aliorum arbitrio. Et '1°. quod ad ipſum ſpectat *Articulum:* nemo 'eum opinor terminis, uti loquuntur, ter'minantibus, in ullo *Symbolo Græco, Roma'no, Africano, publico, privato,* fatente ipſo 'quoque *Rufino* in Expoſitione *Symboli,* in'veniet ante annum à Chriſto nato prope 'quadringenteſimum, *Rufino* ſcilicet & *Hie'ronymo* tunc florentibus. Quin & qui *Au'guſtini* nomen mentiuntur, Lib. de *Fide* & *Symbolo,* Sermones de *Tempore.* 123, 125, 'brevem reliqui totius *Symboli* expoſitionem 'continentes, de *deſcenſu* altum ſilent. Adde

'(quod

'(quod in *præloquio* monuimus) in *Symbolo*
'non reperiri *Athanasiano*, nisi sensu quo
'*Sepulturam* exprimit; in *Nicæno* omitti
'prorsus, quod tamen unum in sua Fidei con-
'fessione Patribus *Tridentinis* recitare visum
'est, *Sess.* 6. Sed de tota hac materia vide
'*Justellum* in Concil. *Afric.* Edit. in 8°. *Pa-*
'*risiis*, Anno 1614. *p.* 13. & pluribus Reve-
'rend. *Piersonum.* 2°. Vox "Αιδης apud Scri-
'ptores externos, (sive Gentiles) duo omni-
'no significare videtur: 1°. Plutonem ipsum
'τριτάτῳ μὲν Ἀιδης, *Hesiod.* in Theogon. aut
'2°. δῶμ' Ἀίδαο, *Homero*; Domum Plutoniam,
'*Flacco*; aliis Orcum, Tartara, &c. utroque
'sensu sic dictus quasi ἀφανές τι, uti *Suidas* &
'*Hesychius*, extra visum aliquod & in ob-
'scuro positum, ita ut ubi sit, ignoretur.
'"Αιδης autem pro domo ista Plutonia sumtus
'*Animarum* semper (ut puto) non corporum
'locus eis dicitur, unde neque apud ipsos
'unquam pro *Sepulchro* capitur. Nam corpus
'defuncti ἐν "Αιδῃ condi durius sonaret, &
'mihi quidem satis distinxisse *Poetarum Pa-*
'*ter* videtur, initio Iliad.

Πολλὰς δ' ἰφθίμους ψυχὰς Ἄϊδι προΐαψεν
Ἡρώων, αὐτοὺς δ' ἑλώρια τεῦχε κύνεσσιν.

'Animæ scilicet ad "Αιδην detrusæ erant, ca-
'davera canibus objecta. Locum itaque &
'statum Animarum quæ corporibus valedi-
'xerunt, (ubi, ubi, aut qualiscunque fuerit)
'designat "Αιδης. Idemque passim apud pris-

cos-

'cos quoque Scriptores Eccleſiæ notat, ſive 'boni fuerint * qui "Αδης ſuperiorem inco-'lere dicti, ſive mali qui inferiorem; u-'trumque *Adyti*, *Cavernæ*, *Receptaculi*, & 'ejuſmodi nominibus reddidere Latini. He-'braïco שאול reſpondet, quod ab inexplebili 'voracitate nomen habet; ſemper enim in 'illius gulam deſcenditur, neque unquam 'tamen clamare auditum, *Jam ſatis eſt*. Duo 'autem ſignificare volunt Linguæ Magiſtri, '*Sepulchrum* ſcilicet & *Infernum*. Ego ſane 'nullibi puto id Scripturis *ſepulchrum* de-'finite, *i. e.* ullius Hominis ſingularis ex-'primere; ſed indefinite tantum, & modo 'generali, quemadmodum *Prov.* 30, 16. *Iſ.* '5, 14. Cum enim toties occurſet Sepul-'chrorum ſingularium mentio, nunquam 'certe ut ea ſignificet invitatur שאול, aut '"Αδης, ſed prioris vice קבר aut קבירה à קבר '*ſepelivit*. Unicus obſtare locus videtur, '*Act.* 2. ex *Pſalm.* 16. ad reſurrectionem 'Chriſti accommodatus, *non derelinques ani-'mam meam* εἰς "Αδην, *Hebr.* לשאול, quod 'multi inſignes *Theologi* de *Sepulchro* inter-'pretantur, *Animamque* primo Chriſtum 'ipſum Synechdochice ſignificare, ſecundo 'non *totum*, ſed (altera Synecdoche) *par-'tem*, i. e. Corpus. Sed hæc interpretatio & 'paulo violentior videtur, & nulla (quantum

---

* *Tertull.* l. 4. adverſ. *Marcion.* c. 34. *Eam itaque regionem ſirum dico Abrahæ, etſi non cœleſtem, ſublimiorem tamen inferis.* (quanquam hoc inter *Tertulliani* Paradoxa numerari queat.)

'ego

'ego opinor) neceſſitate adhibita. Res ſane 'eadem toto commate deſignatur, nimirum '*Reſurrectio Chriſti*, quæ fieri non potuit 'niſi per novam Animæ cum Corpore con-'junctionem: proinde & ab hoc illam di-'ſtinctam nominari nil mirum, *Corpus* in 'Sepulchro, *Animam* (licet in Paradiſo, ta-'men) ἐν Ἅιδῃ, utpote *mortui* animam non 'viventis. Cum vero corpus ſanctiſſima re-'liquit anima, certa poſt biduum redeundi, 'ſicque Chriſtus è mortuorum numero æter-'num eſſet eximendus, ideo cygneam hanc 'cantionem per Prophetam canit, *Non dere-'linques Animam meam* (etſi ad tempus, fu-'turam) in *ſtatu mortuorum*. Hîc tamen oc-'currendum eſt Objectioni: nam ſic inquiet 'aliquis; Nullæ neque Sanctorum Animæ 'derelinquendæ ſunt, quippe aliquando ite-'rum conſociandæ corporibus. Sed reſponſio 'facilis eſt: Sanctorum animas denuo cor-'poribus multo ante in pulverem redactis 'uniendas; at Chriſti corpus per omnia in-'tegrum, & brevi quodque tempore, ſecun-'dum Scripturas. An Ἅιδης locum quoque 'damnatorum ſignificet, perpauci, credo, niſi 'qui rem ipſam nolint, in dubium vocarunt. 'Ne multi ſimus, ita ſumi ratio poſtulat, *Pſ.* '9, 17. ubi dicitur, quod *Impii abigendi ſint* 'εἰς τὸν Ἅιδην רשעים לשאולה, ubi non male monuit '*Ainſworthus* duplicari ſignificationem ab 'ה finali, terminum motus ad quem notante, '& initiali (quod idem fere valet) præter

morem

'morem ſenſus vim intendere. Hoc autem
'& majus aliquod quam *Sepulchrum* reſpi-
'cere videatur, imo de pœnis poſt hanc vi-
'tam interpretantur *Rabbini*, teſte *Grotio* in
'locum: ſic & in Parabola, *Luc.* 16, 23. de
'Divite illo immiti dicitur, quod fuerat ἐν
'Ἅδῃ, idque ὑπάρχων ἐν βασάνοις, inter crucia-
'tus & tormenta, quod niſi de loco *Damna-*
'*torum* exponi commode non poteſt. Fruſtra
'enim erit (modo talis hæc fuerit) qui ex
'Parabolæ genio ſubterfugium quærit; vere
'enim dictum eſt *Parabolam omnem fundari*
'*in hiſtoria*, & riſu potius quam reverentia
'loquentem de Ἅδῃ βασάνοις ad cavilla proni
'excepiſſent Auditores, ſi tales nullos fuiſſe
'cruciatus credidiſſent ipſi; imo niſi ad rem
'uti præſentem & ſibi cognitam reſpexiſſet
'Chriſtus, quorſum Prolepſi aliqua ante
'tempus exponeret? Reſtat itaque vocem
'Ἅδης in Scripturis uſurpatam ſignificare,
'1°. *Statum mortuorum*, idque multo fre-
'quentiſſime: 2°. *Sepulchrum*, ſed indefinite
'tantum & univerſaliter: ultimo, *Infernum*.
'3°. Certiſſimum eſt animam Chriſti corpore
'egreſſam in *Paradiſum* illico receptam. *Luc.*
'23, 43. Hoc autem de Loco *Damnatorum*
'interpretari, profecto vis eſt; quid enim cum
'eo commune habet *Paradiſus*, quem tanto
'chaſmate ab eo longiſſime diſſitum pronun-
'tiavit in [a] Parabola *Abrahamus*? [a] *Luc.* 16,
'26. Sed, hiſce in genere delibatis, unicui-
'que per me liberum eſto ſuper tota mate-

'ria judicium, modo Fidei Analogum, contra 'quam, uti *Pater Hipponenſis*, pius nemo 'loquitur.

A. *Quæ tua ſit ſententia de hoc Articulo nondum capio.*

B. Nihil definiente Eccleſia, aliquid certo definire vix tutum eſt aut ſobrium. Hoc interim cenſeo (bona cum Doctiorum venia) antiquitus idem prorſus quod *ſepulturam* notaſſe (quod ex *Symbolis Athanaſiano* & *Nicæno* antea monuimus:) ſed, ut nunc locum adeptus eſt in *Symbolo*, de ſtatu animæ Chriſti demortui (feliciſſimo quidem illo, ſed ex oculis hominum ſubducto) intelligendum judico.

ART. V. *Tertio die reſurrexit à Mortuis.*

A. *Ecquid habes è* Vetere Teſtamento, *ceu* Typi, *ceu* Prophetiæ, *de Chriſto à mortuis excitando?*

B. Typus exſtat inſignis in *Jona*, ex alvo Ceti, ubi ſepultus jacuerat, ad vitam in Terris novam redeunte; quem & eo nomine Chriſtus ipſe in Evangelio meminit, *Mat.* 12. & alibi.

A. *Quid de Prophetiis?*

B. Eam præcipue, qua nihil illuſtrius, quamque paulo ſupra memoravimus, *Pſal.* 16, 10. *Non derelinques animam meam* εἰς "Αδην, *&c.* à *Petro* ad Chriſtum (uti par erat) accommodatam, *Act.* 2. Quin & *Iſ.* 53, 11, 12.

quem

quem moriturum prædixerat Propheta, eundem haud obſcure innuit ex mortuis reſuſcitandum; qui enim aliter fructum viſurus erat laborum animæ, (i. e. poſt exantlatos iſtos labores) *v.* 10? qui partiturus ſpolium cum fortibus, *v.* 11. (*i. e.* quemadmodum viri fortes & victores ſolent) niſi de morte victoriam iſtam admirandam fortiſſimus reportaſſet? *Hoſeæ* quoque Prophetia minime prætereunda, *c.* 6, 2. de qua paulo poſt, cum de tempore Reſurrectionis agetur.

A. *De* Novo Teſtamento *nihil opus eſſe opinor ut dicas.*

B. [a] Summa ſcilicet Evangelii eſt *Chriſtum mortuum eſſe & reſurrexiſſe*: univerſa hunc Articulum hiſtoria, Evangeliſtæ, Apoſtoli ſonant & perſonant; omni dubitatione, quæ infirmos primum occupaverat, ex diſcipulorum mentibus [b] penitus evulſa.

[a] 1 *Cor.* 15, 14. [b] *Jo. cap.* 20 *&* 21.

A. *Qua autem* virtute *excitatus eſt?*

B. Prorſus *Divina*, eaque per totam *Trinitatem* diffuſa. 'Huc mihi facere videntur 'loci omnes, qui Deum ſimpliciter ex mor-'tuis revocaſſe dicunt, ſcilicet *Eſſentialiter* 'ſumtum, non *Perſonaliter*, vel, uti vim Di-'vinam ſingulis perſonis communem indi-'cat; quanquam Dei nomen *indefinitum*, 'ubi *Filius* quoque mox exprimitur, ad *Pa-'trem* unum pertinere conſtat, uti *Act.* 3, '26. & ejuſmodi. 1°. Dei *Patris* virtute, *Rom.* 6, 4. 2°. Sua *Chriſti* ipſius, *Jo.* 2, 19.

Deſtruite hoc Templum, & Ego triduo illud excitabo. Sic *Jo.* 10, 17, 18. ubi dicit Chriſtus poteſtatem ſe habere & *deponendi* & *reſumendi vitam.* 3°. *Spiritus* Sancti, 1 *Pet.* 3, 18. *Vivificatus Spiritu, per quem etiam ivit prædicatum ſpiritibus*, &c. per eum nempe Spiritum, qui locutus eſt per Prophetas, uti in *Symbolo Nicæno* cum Scripturis, *Nehem.* 9, 30. 1 *Pet.* 1, 11.

A. *Ecquid ſub lege ſignificavit Chriſtum* tertio die *reſurrecturum?*

B. Typus ille (quem diximus) *Jonas* manifeſtiſſime, *Mat.* 12, 49. Eo quoque reſpicere *Hoſeam*, 6, 2. perſuaſiſſimum habeo, (quo fine citatur in quibuſdam Bibliis noſtris *Anglicanis* ad oram 1 *Cor.* 15, 4.)

A. *Recitentur verba.*

B. Sic habent *Vulgata*, 'Vivificabit nos 'poſt duos dies, in tertia excitabit nos, & 'vivemus in conſpectu ejus. Nihil ſignantius dici potuit, quam poſt duos dies, & *in tertio die*; neque ad exiguum modo tempus deſignandum, uti volunt nonnulli, niſi ſine exemplo, & ſubfrigide locus accommodetur.

A. *Sed quid iſta ad Chriſtum? Non enim dicit* Eum *vivificandum, ſed* Nos.

B. Imo facile de Chriſto intelliguntur, eoque præcipue; quippe qui nobis vitæ omnis (niſi quæ morte pejor) fons eſt & Auctor primarius, in quo *uno* omnes Dei promiſſiones *Etiam & Amen* ſunt, *i.e.* certæ & immutabiles, ut loquitur Apoſtolus, 2 *Cor.* 1, 20.

A. *An*

A. *An vero manſit in ſepulchro Chriſtus* tres dies *& totidem noctes?*

B. Non ſenſu *rigoroſo*, aut noctes à diebus *ſeparando*, aut integros ſumendo dies. Nam die [a] ſexta (ſive *Veneris*) vitam depoſuit, prima autem (ceu *Dominica*) reſumſit. [a] *Luc.* 23, 54, 56. Sed more apud Hebræos loquendi uſitato; qui 1°. per ſuum עברבקר (veſperam ſcilicet & mane) diem volunt *naturalem*, quemadmodum Græci quoque per ſuum νυχθήμερον. 2°. partem vel minimam diei *naturalis* pro integro ſumentes, uti in Circumciſione die octavo; cum tamen diei primæ atque ultimæ quantulæcunque partes pro completis haberentur, ita ut revera ſex tantum completi intercurrant, quo pacto etiam Juriſperiti numerare ſolent.

A. *Diem itaque numeras Hebdomadæ ſextum pro die & nocte una, ſimiliter & primum?*

B. Plane: ſic enim *tertio die* reſurrexit Chriſtus, & veriſimillimum eſt *Jonam* ne una quidem horula amplius manſiſſe in alvo Ceti, quo Typo (divinitus ordinato) exacte quadraret Anti-typum; ſaltem ut aliter ſentiamus, nulla cogit neceſſitas.

A *Quis fructus* Reſurrectionis *Chriſti?*

B. Omnino maximus: cum hac demta vana eſſet omnis fides Chriſtiana, atque adhuc in peccatis noſtris miſeri eſſemus, docente Apoſtolo, 1 *Cor.* 15, 17.

A. *Nonne ſuffeciſſet* mors *Chriſti ad tollendum peccata?* *B.* Suf-

B. Suffeciſſet quidem ex parte *meriti* & perſoluti *pretii*, non ex parte *acceptationis* divinæ; ſiquidem niſi devicta morte nunquam nobis in manus traditum fuiſſet *Chirographum quod adverſum nos fuit*, quodque Chriſtus *ſuffixit Cruci*. Moriens acquiſivit nobis *jus ad Rem* (i. e. ad peccatorum remiſſionem) Reſurgens, *in Re*.

A. *Quî fit vero?*

B. Ex munere *vadis*, & *communis* quam legaliter ſuſtinuit nobiſcum *Perſonæ*: unde ſi morti ceſſiſſet ipſe, nobis quoque conſequenter cedendum eſſet; ſed eo victore nos itidem victores (imo & pluſquam victores) per eum conſtituti ſumus. *Rom.* 8, 37. *Eph.* 2, 5.

A. *Quis autem hinc debet à nobis ad Deum redire fructus?*

B. Vitæ [a] novæ ſanctimonia, & in Chriſto Servatore ſumma (in omni ſtatu) cum [b] exſultatione [c] fiducia: ut denique cum Apoſtolo ſcire nihil cupiamus *præter Chriſtum, ejuſque Reſurrectionis potentiam*. [a] *Rom.* 6, 4. [b] *Rom.* 5, 3. [c] *Rom.* 8, 32, 33. 2 *Cor.* 4, 14.

ART. VI. *Aſcendit in Cælum, &c.*

A. *Quid habes ex vetere Teſtamento de* Aſcenſione *Chriſti?*

B. Typos in *Enocho* & *Elia*; Prophetiam ſatis claram *Pſal.* 68, 18. quam Apoſtolus de Chriſto interpretatur, *Eph.* 4, 8. [c] Monendi

[c] ſemel

'ſemel hîc Juniores, ne aut omnia Veteris
'Inſtrumenti loca, quæ Chriſtum μυστικῶς
'ſaltem reſpiciunt, nemini præterea hiſto-
'rice quoque convenire opinentur; aut ex
'adverſo agnoſcant nulla, quæ illi uni qua-
'drare poterunt. Sic enim utrobique erra-
'bitur, & alicubi valde periculoſe. Exem-
'pli cauſa, locus iſte *Mat.* 2, 15. quem ante
'citavimus, ut impleretur quod dictum eſt
'per Prophetam, dicentem, *Ex Ægypto vo-*
'*cavi Filium meum*, ſcilicet *Hoſ.* 11, 1. cla-
'rum eſt intelligi κατὰ ῥητὸν, ſive ſenſu *literali*,
'de populo Judaïco primogenito ſuo, *Exod.*
'24, 22. ſenſu vero *myſtico* & *ſublimiore* de
'Chriſto: ſi quis vero partem ullam *Iſajæ* cap.
'53. Meſſiæ ſoli non adaptaverit, etiamſi
'Angelus eſſet de cœlo, audiendus non eſt.
'Quis pariter & hoc loco, aſcendens *capti-*
'*vam duxit captivitatem* (*i. e.* peccatum, mor-
'tem, Diabolum) *& dona dedit hominibus*,
'præter Chriſtum? Affingat alii, quam vo-
'let, Perſonæ *Judæus Apella*, Chriſtianus non
'poteſt, certe non debet.

A. *Num Chriſtus vera quam aſſumſit humanitate* (*Corpore ſcilicet Animaque humana*) localiter *aſcendit in Cœlum?*

B. De hoc minime dubitandum, ſacra abunde docuit Hiſtoria. Nam 1°. eodem vivo corpore quo *reſurrexit*, quo apud Apoſtolos alioſque *cibum* ſumſerat, quo illis *palpandum* ſe dederat, quo per dies quadraginta multa eis cœleſtia *documenta* inſtillaverat, eodem

(in-

(inquam) *dum eum adſpectarent*, ex eorum oculis derepente ſublatus aſcendit. *Act.* 1, 3, 9. conferatur locus cum Evangeliſtis. 2°. Non exutam fuiſſe *Humanitatem* ex eo arguitur, quod cum ea reverſurus ſit ad judicandum vivos & mortuos. *Act.* 1, 11. & *c.* 17, 31. 3°. Niſi Chriſtus ipſe (*Caput*) proprie & localiter aſcendiſſet in Cœlum, nulla eo aſcendendi ſpes relinqueretur *Membris*, *i.e.* in eum Credentibus; quod eſt contra Fidem Catholicam in Scripturis fundatam. 1 *Theſ.* 4, 17.

A. *Quodnam iſtud* Cœlum *eſt quo aſcendit Chriſtus?*

B. Idem prorſus, unde nondum incarnatus [a] deſcenderat, [b] Cœlum *viz.* Cœlorum, quod & [c] Thronus Dei dicitur, [d] ſupra Cœlos quoſcunque alios non gloria tantum ſed loco longiſſime poſitum. [a] *Jo.* 6, 62. [b] 2 *Chron.* 6, 18. [c] *Iſ.* 66, 1. [d] *Eph.* 4, 10.

A. *Quem fructum ipſi percipimus ex* Aſcenſione *Chriſti?*

B. Multiplicem, eumque beatiſſimum. 1°. Eſt [a] *Abductio Captivitatis captivæ*, palam triumphante Chriſto (etiam dum in [b] *Cruce* penderet, multo magis in *Cœlum* evecto) de ſuis quibuſcunque & Populi ſui, ne nobis amplius terrori eſſent, inimicis. [a] *Eph.* 4, 8. [b] *Col.* 2, 15. [c] *Rom.* 8, 38, 39. collat cum *v.* 34. *Heb.* 2, 14, 15. 2°. Eſt *Donorum collatio* Eccleſiæ, *Apoſtolorum* ſcilicet, *prophetarum*, *Paſtorum*, *&c.* ad *Perfectionem ſanctorum ad opus*

opus Ministerii, ad ædificandum ipsius Corpus, tantisper dum ad suæ staturæ *plenitudinis* mensuram adoleverit. *Eph.* 4, 11, 12, 13. 3°. *Spiritus Sancti* [a] *missio*, qui nobiscum [b] Dux veritatis, [c] Monitor fidelis, [d] Consolator suavissimus semper permaneret. [a] *Jo.* 16, 7. [b] 16. *v.* 13. [c] *Jo.* 14, 16. [d] *Jo.* 14, 26.

Et sedet ad dextram Dei, &c.

A. *Ne immoremur aut* [a] *vaticiniis* Instrumenti Veteris, *aut Historicis* Novi *testimoniis huic Articuli clausulæ suffragantibus, dic potius* 1° *quid hîc sit* Dextra Dei ? [a] *Ps.* 110, 1. *collat. cum Act.* 2, 34. *&c. Mar.* 16, 19. *& ejusmodi.*

B. Locutione ista metaphorica nihil in perfectissimo spiritu corporeum notari par est, cum ad nostram solummodo balbutiem temperata vox sit.

A. *Cedo itaque quem sibi sensum in Articulo poscat.*

B. [a] Honorem, [b] Potestatem, [c] Beatitudinem Christi supereminentissimam, & Dei Patris proximam indicat. [a] 1 *Reg.* 2, 19. [b] *Psal.* 110, 1. *Heb.* 1, 3. [c] *Psal.* 16, 11. *ad dextram tuam* (*qua munera porriguntur*) *ubi æterna est voluptatum scaturigo.*

A. *Quid sibi vult ad hanc* Dextram *sedere Christum ?*

B. Honore scilicet isto, potentia summa, & felicitate frui : idque 1°. Ut antecedentium

tium laborum & [a] fine & [b] præmio. [a] *Phil.* 2, 8, 9. [b] 1 *Pet.* 3, 22. 2°. Secure, & ſine omnis in poſterum moleſtiæ aut metu aut periculo; geſtus enim quietis eſt *ſeſſio*, animimique curis & anxietatibus omnino vacui, quo ſenſu etiam uſurpatur, *Mic.* 4, 4. 3°. Poteſtatem Chriſti juridicam quoque indigitare videtur (nam & [a] Judicis hic geſtus eſt:) unde Deus ſedere dicitur in Throno ut Rex & Judex, *Pſal.* 29, 10. & 99, 1. [a] *Pro.* 20, 8. Sedetur poſt pugnam, ſedetur poſt victoriam, ſedet qui triumphat, ſedet qui regnat, uti non male *Maldonatus* in *Mar.* 16.

A. *At* Stephanus (*Protomartyr ille beatiſſimus*) *Chriſtum in Cœlis* ſtantem *ad* dextram *Dei*, *non* ſedentem *moriens vidiſſe dicitur*, Act. 7, 56.

B. Ita: proinde Chriſti *Seſſio* non eſt tam corporalis, quam metaphorica, & myſtica; *ſtans* Martyri ſuo apparere voluit, quaſi præſto ejus cauſam apud Deum & voce & manu acturus.

A. *Nonne Chriſtus ab æterno ſedet ad* Dextram *Dei*?

B. Non proprie & ſenſu Scripturali, quia nunquam ei honos iſte tribuitur niſi ut Θεανθρώπῳ. Ut Deus, non dicitur ad Dei *dextram* ſedere; nam hoc etſi proximum, tamen & ſecundum, ceu dignitate inferiorem notat locum, qui Chriſto non convenit ſimpliciter ut Deo, ſic enim (ἴσα θεῷ) æqualem eſſe Deo rapinam non duxit, *Phil.* 2, 6. nec ma-

magis aut minus ſuſcipit Majeſtas Divina. Proinde ſupereſt ut de Chriſto *Mediatore incarnato* iſta intelligantur.

A. *Quem fructum habemus à Chriſto ad* dextram *Dei ſedente?*

B. [a] Hinc pro fidelibus ſuis intercedit, [b] ſemperque vivit ut hoc faciat. [a] *Rom.* 8, 34. [b] *Heb.* 7, 25.

A. *At Spiritus Sanctus quoque intercedere dicitur,* ὑπερεντυγχάνειν, *Rom.* 8, 26. 'Geminationem iſtam Præpoſitionis ὑπὲρ non omnino otioſam, ſive Pleonaſticam, opinor: ſed 'aut (cum *Eraſmo*) *indicare quod Spiritus fidelium votis præſit moderator;* [a] aut ad certitudinem rei facere, adeoq; Credentium conſolationem magis Emphaticam, quaſi dixiſſet Apoſtolus, intercedit *pro nobis, pro nobis* (*inquam*) ſive quod preces nobis ad 'Deum dictat, cum ὑπερεντυγχάνειν ſit Advocatorum qui Clientibus deſideria ſuggerunt, 'uti *Grotius in locum,* aut ad certitudinem rei 'ꝛc. [a] ſupra.

B. Multum diſcrepant Interceſſio Chriſti, & Spiritus Sancti. Nam illa 1°. eſt immediata, formalis, & proprie dicta; hæc mediata, cauſalis (effectiva) & impropria. Quippe Spiritus non aliter interpellat, quam orantibus dictando preces, & corda ſic afficiendo, ut ſuo ardore ad Cœlum uſque penetrent, uti ex contextu præcedente liquet: at Chriſtus, qui Patri proximus ad dextram ſedet, non modo per Spiritum preces nobis ſuggerit,

ſed

ſed in ſua ipſius perſona interpellat pro nobis. 2°. Intercedit Chriſtus virtute meriti, & ſatisfactionis Deo præſtitæ; non ita Spiritus Sanctus.

A. *Qualis eſt illa* interceſſio *Chriſti?*

B. 1°. Non vocalis, ſed realis, ſive [a] voluntatis, objecto quaſi ſemper coram Deo ſacrificii ſui merito peccatorum expiatorio, ſimulque volentis ut acceptetur: ſicut *Abelis* dicitur clamaſſe ſanguis, quo in caput *Fratricidæ* ultio divina caderet, non quod ediderit vocem, ſed quod res ipſa poſceret vindictam; ita auribus Divinis in gratiam fidelium nunquam non inſonat ſanguis ille *Chriſti,* [b] lætiora quam *Abelis* interfecti poſtulans. [a] *Jo.* 17, 24. [b] *Heb.* 9, 24. 2°. Eſt interceſſio ſolitaria, quam cum nulla vult creatura (ſive *Angelo,* ſive *Cœlite Anima*) partiendam: hoc enim eſſet Mediatoris quoque partes, proinde & gloriam ſuam alteri concedere. Vide *Enchirid.* c. 8. 3°. Eſt particularis, i. e. ſingularibus omnium fidelium perſonis applicata, quemadmodum etiam dum in Terris ageret rogavit pro *Petro,* ne fides ſua deficeret, *Luc.* 22, 32. 4°. Eſt interpellatio efficaciſſima, & quæ nunquam vacua ad interpellantem redit, ſed finem integrum aſſequitur. *Jo.* 11, 42. & c. 17, 9, 10, 20, 21. *&c.*

A. *Quid ex* interceſſione *Chriſti lucrantur Fideles?*

B. Adi-

B. Aditum ad Thronum gratiæ cum fiducia. *Heb.* 4, 14, 16. Quid enim eis denegabitur, queis *Interceſſorem* Chriſtum conſtituit Deus?

A. *Quid docet?*

B. Ut uno *Interceſſoris* noſtri (Filii ſui) nomine patrem intrepide adeamus. *Jo.* 14, 13.

A. *Quid aliud habes de prædicta Chriſti* Seſſione *notandum?*

B. 1°. Honorem naturæ humanæ (quamvis immerito) habitum, quam in hoc ſupra ipſam Angelicam evexit Deus, utpote quæ in Chriſto ſedet ad dextram Dei; proinde multo pluris faciendam, quam ut turpibus hominum cupiditatibus inſerviat. 2°. Cum Chriſtus ad dextram Dei ſedeat, non modo ut *Sacerdos* noſter & *interceſſor*, ſed ut ſupremus quoque mundi *Dominus* (quippe cui omnis poteſtas in Cœlo & in Terra, etiam ut *Mediatori*, à Patre demandata ſit) hinc diſcimus illius ſubditis nihil metuendum à mundo, neque à *Principe* ejus (qui dicitur) *Diabolo*, quin potius ejus potentiæ innixos in opere Domini animoſe & conſtanter pergere debere. [a] *Jo.* 16, 11. [b] 1 *Cor.* 15, 57, 58.

ART. VII. *Unde Venturus eſt ad Judicandum Vivos & Mortuos.*

A. *Nullum licet poſt mortem exſpectare* Judicium, *ante* Univerſale *illud quo reſpicit Articulus?*

B. Imo *privatum* & *particulare*, ſtatim ab exuta mortalitate; quod ſolennis ille *Dies Domini* & ratum faciet, ejuſque ſummam æquitatem omnibus tam ſanctis quam impiis (ſive Angelis ſive Hominibus) propalabit. *Heb.* 9, 27.

A. *Unde hoc evincitur?*

B. Ex Scripturarum oraculis, quæ [a] morientes in Domino *beatos* prædicant, quæque in *Paradiſo*, in *ſinu Abrahæ*, cum [b] *Chriſto*, idque in æternis [c] Cœli Palatiis collocant, ſimul atque luteo corporis tabernaculo ſoluti fuerint: de [d] impiis autem adverſa omnia pronuntiant. Hoc enim indicat de utriſque (ſive piis ſive impiis) à morte recentibus latam eſſe Status *immutabilis* & æterni ſententiam, etſi in foro magis privato. [a] *Apoc.* 14, 13. [b] *Philip.* 1, 23. [c] 2 *Cor.* 5, 1. [d] *Luc.* 16, 23. *Act.* 1, 25. *vid. Grot. in loc.*

A. *Itaque quid opus eſt* Judicio *altero, illo nimirum* Univerſali *ad finem mundi*?

B. Ad *Pompam* quaſi debitam Juſtitiæ Divinæ, quo ſcilicet omnibus [a] ſplendeſcat; & Chriſtus, toto ſpectante mundo, Judex veluti ſolenniter *inauguretur*: quin & ad ultimum felicitatis Piorum, & Impiorum miſeriæ *complementum*. [a] 2 *Theſ.* 2, 8.

A. *Unde autem infertur* Judicii *futuri, præſertim* Univerſalis, *neceſſitas*?

B. Non ſolum ex ſacri Codicis frequentibus [a] teſtimoniis, verum etiam ex privato cujuſque [b] accuſantis vel excuſantis *Conſci-*

entiæ

entiæ volumine; ex [c] Piorum in hac vita calamitatibus omnigenis, & sceleratorum triumphis, quorum illi (justo in Cœlis regnante Deo) non semper [d] exspectato carebunt præmio, neque debito isti supplicio. [a] *Psal.* 96, 13. *Dan.* 7, 10. *cum Apoc.* 20, 12. *Act.* 17, 31. [b] *Rom.* 1, 32. [c] 2 *Thes.* 1, 6, 7. [d] *Psal.* 9, 17, 18.

A. *An Christus solus* judicabit, *excluso Patre & Spiritu Sancto*?

B. Non quoad Potestatem illam ἀυτοκεφαλικὴν, sive originalem, quam æque singulæ participant Trinitatis personæ; at solus quoad potestatem, sibi [a] ut παραδόσιμον *peculiariter delegatam*, quo eadem scilicet natura Deus juste judicaret, in qua judicium olim iniquissimum subiit. [a] *Jo.* 5, 27. *Act.* 17, 31.

A. *At de Sanctis dicitur, quod ipsi quoque* judicabunt *mundum*, 1 Cor. 6, 2.

B. Responsionem habes in *Enchirid.* cap. ult.

A. *Cum Articulus dicit* judicandos *esse* vivos *&* mortuos, *utrum hoc de* Piis *modo intelligendum putas, an* Impios *etiam includere*; *præsertim cum* Psal. 1. v. 5, 6. *docemur, quod isti* non stabunt *in judicio*?

B. De utrisque sine dubio intelligendum, uti constat ex *Matthæi* c. 25. v. 31. usq; ad fin. cap. aliisque Scripturæ locis quam plurimis; *Psalmus* autem loquitur de pessimo Impiis *eventu Judicii: non stabunt*, i. e. causa cadent, sive *damnabuntur*.

'Vox *Psalmi* est יימו quod vi radicis ים significat non modo *stare*, sed *stare firmi-* '*ter & immote;* unde *Deuteronomii* illud '*c.* 19, 15. *ex ore duorum testium vel tri-* '*um* יקים (*stabit*) *omne verbum*, reddi- 'dit *Paulus* σταθήσεται, *stabilietur*, vel *fir-* '*mum stabit*, 2 *Cor.* 13, 1. *Targum* optime 'locum vertit לא יזבזו דשיטי בימה רבא, non * '*Justificabuntur* Impii in Die magno.

A. *Quale vero futurum est ultimum & Generale* Judicium?

B. 1°. Omnibus valde *gloriosum:* Piis quidem ineffabiles triumphos agentibus; contra Impiis horrendum in modum desperatione attonitis & confusis, neque excusationis aut subterfugii capacibus. [a] *Mat.* 25, 31. *Tit.* 2, 13. [b] *Apoc.* 7, 9. [c] *Apoc.* 6, 16, 17. 2°. Judicium summa cum *æquitate peractum*, unicuique scilicet *secundum opera*, 2 Cor. 5, 10. 2 *Thes.* 1, 5, 6. 3°. *Subitaneum*, & ex improviso. 4°. *Irrevocabile*, Bonis æterna salute coronatis, æterno Malis supplicio mactatis. *Mat.* 25, 46.

B. *Unde autem hujus* Judicii *formula fiet & Processus?*

B. Ex [a] duplicato isto volumine, [b] scripto nimirum *Sacri Codicis*, & [c] non scripto *Conscientiæ.* [a] *Apoc.* 20, 12. [b] *Jo.* 12, 48. [c] *Apoc.* 6, 15. *Rom.* 2, 14, 15.

A. *Quomodo ad Christi* Tribunal *congregandi sunt omnes, & vivi (hoc est, ad* [a] *ejus adventum) & mortui?* [a] 1 Thes. 4, 17.

B. San-

B. Sanctorum ministerio Angelorum, quo utetur non ex *necessitate* (quæ infinita ejus est potentia) sed pro suo ipsius *libero* beneplacito. *Mat.* 13, 41, 42. & c. 25, 31, 32.

A. *Ubi peragendum est* Judicium?

B. In Aëre, eoque (verisimiliter) *inferiore*, *Mat.* 26, 64. 1 *Thes.* 4, 16, 17.

A. *Quando demum?*

B. De Die illo & Hora nemo novit; neque Angeli in Cœlis, neque *Filius Hominis*, sed *Pater* solus. *Mar.* 13, 32.

A. *Quid vero sibi vult* Filium Hominis (*i. e. Christum ipsum*) *nescire horam ac diem* Judicii?

B. De natura Divina (utpote omniscia) intelligi non posse constat, sed de humana facile potest, in qua Christum Scientia profecisse legimus, *Luc.* 2, 52. Scilicet † pro temporum ratione menti humanæ Christi effectus suos impressit *divina Sapientia.* Hoc itaque tunc temporis ignorasse Christum qua *Hominem* nihil vetat; sed post *Resurrectionem*, uti omnem, qua θεάνθρωπος, accepit potestatem, ita omnem quoque scientiam, quam tamen circa tempus hujus Judicii creaturæ nulli visum est communicare.

Mirum est quod clausulam istam * *Ambro-*
'*sius* [neque *Filius Hominis*] non modo su-
'spectam habet, ut à sallariis interpolatam,
'sed codices Græcos habere rotunde negat.
'Absit ut Fidem venerandi *Patris* in du-
'bium trahamus, idque in *Re facti*: potuit

† *Groi. in loc.* * *Lib.* 3. *de Fide*, c. 8.

'viro optimo ab aliis imponi, in Græcis non 'admodum exercitato; aut (quod malim) 'intercidere (labentibus ſeculis) aliquot ex-'emplaria, quæ tum exſtabant. Certe in 'nullo tunc codice Græco, Latinove, imo 'neque apud *Arabem* aut *Syrum*, aut ullo om-'nino Interprete deſiderari, fide ſua docuit 'eruditiſſimus *Capellus* in Loc.

A. *Ecqua ſaltem in propinquo eſſe prænuntiabunt ſigna?*

B. Hoc Chriſtus ipſe ſæpius monere videtur; ſed magna interim cautela ſimul & modeſtia opus eſt, quo ab incertioribus & magis communibus certiora & propria ſeparentur.

A. *Quæ communiora vocas ſigna?*

B. Qualia legimus *Mat.* 24. ad *v.* 29. quorum tamen aliqua excidium iſtud Hieroſolymæ noviſſimum reſpicere minime dubitandum; quod, cum adeo horrendum erat, cum everſione (veluti alterius & antiquioris [a] *Mundi*) tum Reip. tum Eccleſiæ ſuæ conjunctum, illuſtris exſtitit ultimi *Judicii* Typus. [a] Quo nomine ſtatum ſub tempore 'Meſſiæ futurum, a Judæorum magiſtris no-'tari ſolitum, obſervarunt Eruditi; imo nec 'ſemel à Scriptore Divino ita dictum repe-'rimus, *Heb.* 2, 5. & *c.* 6, 5. Huc etiam fa-'cere videntur promiſſa de Fœdere cum Ju-'dæis nunquam abrumpendo; quo minus 'Natio & Populus Deo eſſet cunctis diebus 'ſuis, *Jer.* 31, 37. quod interdum exprimi-'tur per לעולם vel ſimplex עולם *Seculum*,

Æ.

'*Ævum*; id autem ſæpe non perpetuum tem-
'pus (ſive Æternitatem) ſed *longum* notat, &
'(maxime cum de rebus iſtorum agitur)
'Status Judaici durationem. Ita *Gen.* 17, 13.
'Fœdus meum erit in carne veſtra Fœdus
'לעולם; *æternum* Ipſi reddimus, ſed non
'ultra legis *Moſaïcæ* durationem proſpicere
'manifeſtum eſt. Sic & *Pſal.* 24, 7. portæ
'עולם; Nos portæ *Æternæ*, & alibi multo-
'ties. Unde nemini mirum videbitur, ſi aut
'mundi Judaïci excidium pro ultimo totius
'mundi *Judicio* (neque ab indoctis) per er-
'rorem ſubinde intelligatur; aut ſi de utriſ-
'que deſcriptio fortaſſis adeo implexa videa-
'tur, ut alterum ab altero ſecernendi locus
'haud ita expeditus fuerit.

A. *Habeſne aliud ſignum communius?*

B. Maxime: quale eſt omnigenæ Impietatis, Tumultuum, & Perſecutionum ob Evangelii Teſtimonium in mundo graſſantium; ſeges ad luxuriem uſque fœcunda. Vide *Mat.* 24, 2. *Tim.* 3. *&c.*

A. *Nonne hoc ſignum eſt peculiare ad finem ruentis mundi?*

B. Omnino, ubi menſuram ſuam impleverit Hominum Apoſtatarum aliorumque nequitia; quod (ſi quando alias) in *Papatu* (illa jam pridem ſcelerum omnium Sentina) feciſſe videbatur. Interim tamen periiſſe propemodum è Terris & Fides & Charitas jam olim haud ſemel viſa eſt; unde hæſitantius ex hoc ſigno Finem in proximo adeſſe pro-

pronuntiandum, etsi gradum eo magis corripere tuto dicatur.

A. *Quid tibi videtur de* plenitudine *ista Gentium, & vocatione salutari Judæorum, quam loquitur* Paulus, Rom. 11, 25, 26. *nonne signa hæc erunt imminentis istius* Judicii?

B. Certe nihil Fidei Christianæ metuendum arbitror, si & hæc & illa concedatur, ut verba sonant; quæ si unquam eveniant, valde probabile est appropinquare Finem mundi.

A. *Unde ista autem conjectatio tua?*

B. Tum quod Scriptura de iis loquatur ut non nisi post *multa* Secula futuris, tum quod collecta in unum corpus maximum Ecclesia Gentili & Judaïca, Christoque de utraque suaviter triumphante, nihil mirum erit si Regnum mox sit Patri traditurus, quod eo potissimum fine hactenus exercet, ut [a] Electos suos in unum colligat, & [b] debellatis Hostibus æterna secum felicitate impertiat. [a] *Mat.* 24, 31. [b] 1 *Cor.* 15, 25. *ad* 29.

A. *Nonne* Paulus *etiam ruinam* Anti-christi, *quem* Hominem *Peccati* (*sive* Sceleratissimum) *vocat, inter signa magni* Judicii *propinquiora ponit?* 2 Thes. 2, 3, 4, 8.

B. Imo verbis docet disertissimis, quod postea *Joannes* in sua *Apocalypsi*, cap. scilicet 18, 19. Si autem *Apocalypsis* illa (quod multi censent & graves & docti Theologi) *continuo* quodam *filo Prophetico Historiam Eccle-*

siæ

ſiæ pertexit, à Chriſto ſcilicet in Cœlos recepto ad alterum de Cœlis in gloria Deſcenſum, palam erit (cuilibet attendenti) Ruinam iſtam quam diximus *Anti-Chriſti* à ſupremo mundi die haud procul diſtare, quippe quæ totam fere claudit Hiſtoriam.

A. *Da tandem ſigna omnino proxima & Judicium ipſum introducentia.*

B. 1°. Signum Filii Hominis, uti Servator ipſe vocat, *Mat.* 24, 30. Tunc inquit *conſpicietur ſignum Filii Hominis in Cœlo.* Hoc autem qui de fulgore aliquo longe glorioſiſſimo, eoque in formam [a] Crucis diſpoſito interpretantur, mihi quidem ineptire non videntur. Cum enim Crucis nomine tot omni ævo indigna pertulit Salvator, quid mirum ſi in coronam vertat? Si quod ſannis & injuriis (dum ſecure in Terris deliciarentur) Homines excepere Signum, coram eo Judicandi procidant, non *ludibundi* amplius, ſed *horrore* ſummo perculſi? [Veteres & Græcos & Latinos idem ſenſiſſe conſtat. vid. D. *Heylin* in Articulum.] 2°. *Clangor Tubæ*, cujus Scriptura toties meminit, ut *Mat.* 24, 31. 1 *Cor.* 15, 52. & alibi.

A. *An* Tubam *proprie dictam intelligis, vel Metaphoricam?*

B. Fragorem prorſus aliquem terroris plenum, uti Chriſto ipſi viſum fuerit; qui etiam ſurdos, imo & mortuos, ſupernaturaliter ad attentionem excitet, qualis in promulganda lege *Sinaïtica*, *Exod.* 19, 16.

'Alludi

'Alludi putat *Druſius* ad clangorem in 'feſto *Tubarum* ab Ortu Solis ad Occaſum 'uſque continenter auditum; idque ob hanc 'cauſam inter alias, ut recordatio ſubiret il-'lius Dei, quo per *Tubam* Mortui excitandi 'erunt: quod fore credebant eodem menſe 'Septimo (*Tiſri* videlicet) ſicut liberatio ex '*Ægypto* fuit in *Niſan;* quo etiam menſe li-'beravit nos Chriſtus morte ſua ab inferno. '*Ainſworthus Maimonidem* citat ad excitatio-'nem è ſomno *peccati* referentem. Videſis in locum.

A. *Reſtatne ſignum aliud?*

B. Ita, ſed Judicii *ſubſequens* potius, quam ullo modo *antecedaneum*, v. 2. machinæ ſcilicet Univerſi *viſibilis diſſolutio*, cujus & *Pſalmiſta* meminit, *Pſal.* 102, 25, 26. & S. *Petrus*, *Eph.* 2, 3, 10.

A. *Nunquid iſta erit diſſolutio quoad Machinæ* ſubſtantiam, *an ſolummodo quoad* qualitates?

B. Finito hoc judicio nullus videtur mundi *viſibilis* uſus, proin amplius quoad *ſubſtantiam* exſtiturum nulla ſuadet Ratio. De mundo *inviſibili*, Piorum puta & Impiorum vita functorum ſedibus, alia plane res eſt, quoniam utrique vivent in æternum.

A. *Ex hoc autem* Judicio *quid diſcendum?*

B. 1°. Incredulis & Impœnitentibus, ut ad Fidem & Reſipiſcentiam mature excitentur. Hujus metu *Athenienſes* ad pœnitentiam exſtimulavit Apoſtolus, *Act.* 17, 30, 31.

2°.

2°. Fidelibus: idque 1°. Ut ipsi quoque, posito ob oculos timore Domini, ab omni *specie mali* abstineant. 2 *Pet.* 3, 11. 2°. Ut Sobrietati & divinis quibuscunque officiis acriter *invigilantes*, perstent & proficiant in Bono. 3°. Ut suas ipsorum animas possideant in patientia. 4°. Ne Impiorum caducæ prosperitati invideant: nec demum sorti suæ (quamvis afflictissimæ) irascantur, scientes utique quod *opera ipsorum non irrita erit in Domino.*

ART. VIII. *Credo in Spiritum Sanctum.*

A. *Cum* Spiritus Sanctus *sit tertia in Trinitate Persona, cur in Symbolo* Spiritus *dicitur, & cur* Sanctus *magis quam Pater aut Filius?*

A. Spiritus dicitur non modo quoad *essentiam*, (sic enim Pater & Filius) sed quoad peculiarem *subsistentiæ* sive *personalitatis* modum, quo Spiramine quodam ineffabili à Patre & Filio procedit.

A. *Cur autem Sanctus?*

B. Non ratione duntaxat *essentiæ*, sed *muneris* & *officii*, quod est immediate Sanctos facere. Pater enim Sanctificat per Filium & Spiritum Sanctum; Filius à Patre per Spiritum; & Spiritus ab utroque, *per se* tamen, & *proxime.*

A. *Estne* Spiritus Sanctus *verus Deus, & vera Persona?*

B. Om-

B. Omnino: vide *Enchirid.* c. 3. vide etiam Doctiſſ. *Pierſonum* in Artic.

A. *Unde liquet* Spiritum Sanctum *procedere tum à Patre, tum à Filio?*

B. De *Patre* nunquam eſt in Eccleſia dubitatum, cum diſerte hoc aſſerit Scriptura, *Jo.* 15, 26. Quod autem à *Filio*, æquipollere videtur, quod toties dicatur *Spiritus Chriſti*, ut *Rom.* 8, 9. *Gal.* 4, 6. *&c.* vix enim intelligi poteſt, cur alias illius quoque *Spiritus* appelletur.

'De *Proceſſione à Filio* diu multumque 'non ſine gravi ſcandalo & tumultu Orbis 'Chriſtiani altercatum eſt inter *Occidentis* '& *Orientis* Eccleſias, illis negantibus, iſtis 'ajentibus: neque tamen apud *Occidentales* 'clauſula in Symbolo iſta [*Filioque*] ſedem 'fere ullam (nedum quietam) reperire po-'tuit ante *Nicolai* Pontificatum, ſeculo fere 'nono. Sed de tota controverſia qui plura 'volet, conſulat D D. *Heylinum* & *Pierſo-'num* in *Symbolum*, *Stillingfleetum* in vindi-'ciis ſuis Doctiſſimis *Archiep. Cantuarienſis*, 'Part. 1. c. 1. Ego certe, ſalvo Doctiorum 'judicio, nihil hæreſeos video, ſive hoc, ſive 'illo modo ſtatuatur. Imo conſultiſſimum 'fuerit in iſtis myſteriis ad *ſobrietatem*, nec 'ultra quod *ſcriptum* eſt (ſenſu ſaltem mani-'feſto) ſapere.

A. *Da* Spiritus *effecta peculiara, & Perſonæ ſuæ quodammodo propria.*

B. Ad binas ea classes commode revocari possunt; collationem scilicet *Donorum communium*, & Gratiæ *salutaris*. Illa Gratia *gratis data*, ista autem Gratia *gratum faciens* à *Scholasticis* nuncupari solet, quam fructum *Spiritus* appellitat Scriptura. *Gal.* 5, 22. & alibi.

A. *A* Donis *incipe: & primo, qualia sunt ista* (*quæ vocas*) Dona, *& cur* communia?

B. Dona voco proprie virtutes quascunque *activas*, præsertim *intellectuales*, si non supra sortem Naturæ, saltem supra *ordinariam* & *vulgarem*.

A. *Explica instantiis.*

B. Supra vires Naturæ sunt Dona *Miraculorum*, *Linguarum*, *Prophetiæ*, & ejusmodi, quorum Catalogum habemus, 1 *Cor.* 12, 8, 9, 10, 11. quæ *Dona Spiritus* diserte ibidem appellantur. Supra sortem *vulgarem* sunt Artes & Scientiæ quælibet in gradu multo *eminentiore* infusæ, qualibus *Bezaleelem* & *Aholiabum* instruxit ad opus Tabernaculi, *Exod.* 31, 3, 6. cui accensenda erit Fortitudo ista Heroica, quam Deus aliquoties indidit Populi sui Ducibus, ut *Samsoni*, *Gideoni*, &c.

A. *Cur autem vocas* Communia?

B. Ne cum *salutaribus* confundantur, & quia Hominibus etiam Reprobis conferri possunt. *Mat.* 7, 22, 23.

A. *Pergatur jam ad* Dona Gratiæ *salutaris.*

B. Ea autem aut *publica* sunt, aut *privata*:

Publica, quæ in uſum Eccleſiæ conferuntur, uti media ordinaria quibus ad ſalutem perveniatur: *Privata*, quæ ſingulis ad vitam Electis Spiritus largitur.

A. *Quænam ſunt illa* Dona publica?

B. Paſtorum in Eccleſia ad Munus à [a] Chriſto conſtitutum [b] *ſeparatio*, [c] dotumque miniſterialium *collatio*, prout vult. [a] *Eph.* 4, 11. [b] *Act.* 20, 28. *Act.* 13, 2. [c] *Iſ.* 60, 1. *Act.* 2. *Mar.* 13, 11. Quod etiam ex Prophetis ſub Vetere Teſtamento conſtat, qui omnes locuti ſunt per Spiritum Dei. 1 *Pet.* 1, 11. *Neh.* 9, 30.

A. *Verum iſta quæ profers de* ſeparatione Miniſteriali, *dotibuſque eo pertinentibus, exempla ſunt prorſus* extraordinaria, *Chriſti ſcilicet ipſius, Prophetarum, & Apoſtolorum.*

B. Sunt quidem: at ſuo *modo, proportione*, & *gradu*, Seculis omnibus Communia; cum nemini fas ſit Epiſcopi, Paſtoris, aut Miniſtri (qui vulgo dicitur) exercere munus, niſi à *Spiritu Sancto vocatus* fuerit, aut idoneis ſaltem argumentis vocatum ſe crediderit.

A. *Unde autem cognoſcere quis poterit ad hoc tremendi muneris ſe* vocatum à Spiritu?

B. De *Vocatione*, ni fallor, loqueris *ordinaria*, non *illa extra ordinem*, quali nimirum gaudebant Prophetæ multi, omneſque Apoſtoli.

A. *Illam ſane ipſam volo, cum poſt Apoſtolos rara admodum infrequenſque ſit* extraordinaria *vocatio, nec à quoquam nunc dierum*

ar-

exſpectanda, imo nec expetenda, quia nulla promiſſione nixa.

B. Ad *vocationem* itaque *Spiritus ordinariam* tria omnino concurrere videntur. 1°. *Donorum* (pro [a] infirmitate humana) ſufficiens menſura, quo ſaltem aptus ſit vocatus *ad docendum.* [a] 1 *Tim.* 3, 2. 2°. *Vita* [a] *inculpata,* & præcipue *ſincerus Deo* [b] *ſerviendi zelus* in Eccleſia & opere Evangelii. [a] 1 *Tim.* 3, 2. ubi proxime. [b] *Act.* 20, 24. 1 *Pet.* 5, 2. 3°. Ad opus [a] *ſeparatio* ſecundum [b] Chriſti & [c] Spiritus ſui præſcriptum per [d] Præfectos Eccleſiæ, debito prius & doctrinæ & morum habito examine. [a] *Heb.* 5, 14. [b] *Eph.* 4, 11. *&c.* [c] *Act.* 13, 2, 3. [d] *Tit.* 3, 5. 1 *Tim.* 4, 14.

A. *Itaque qui alias ingrediuntur Miniſterium quam per hujus* ſeparationis Canonicæ *oſtium, pro* ſacrilegis *potius* Invaſoribus, *quam à* Spiritu Sancto vocatis *habendi ſunt.*

B. Nihil certius (quemcunque & ſibi aliiſque palpum miſeri obtrudunt:) currunt enim *non miſſi,* unde & pacem Eccleſiæ violant, Deo [a] exoſos ſe reddunt, everſo à ſe conſtituto ordine, & popello (cujus unius ædificationem meditari ſimulant verſuti) [b] inutiles. [a] *Jer.* 23, 21. collat. cum *v.* 30. [b] ibidem *v.* 32.

A. *Opportune nunc ad* dona Gratiæ *ſalutaris* privata *feſtines.*

B. Ea autem ſunt: 1°. Vocatio *efficax,* ſive *Regeneratio, Jo.* 3, 5. *Tit.* 3, 5. 2° *Spi-*

Spiritus in Fidelium Cordibus *habitatio.* 1 *Cor.* 3, 16. & alibi ſæpius. Hoc autem intimam illius præſentiam, non *eſſentialem* modo (qua implet omnia) ſed *gratioſam* & ſalutarem notat, unde etiam in omnem veritatem ducuntur. *Jo.* 16, 13. 3°. Suaviſſima in *anguſtiis* & ærumnis quibuſcunque *Conſolatio*, unde *Conſolatoris* nomen per eminentiam à Chriſto accepit. *Jo.* 14 *&c.* 4°. *Regimen* perpetuum, quo Spiritus ducit & moderatur Fideles ſecundum voluntatem & verbum Dei. *Rom.* 8, 14. & alibi. 5°. *Nutritio* & [a] augmentum in Gratia ad finem: nam hîc quoque tenet Regula, *Ex iiſdem nutrimur ex quibus conſtituimur.* [a] *Eph.* 2, 21, 22. 6°. *Obſignatio in diem Redemtionis*, Eph. 1, 13. & c. 4, 30.

A. *Quid autem iſta vult* Obſignatio?

B. 1°. Ex parte Dei, curam ejus ſpecialem & affectum in fideles deſignat, quibus (tanquam rei pretioſiſſimæ) notam ſive Characterem imprimit, quo ipſius eſſe innoteſcant. 2 *Tim.* 2, 19 Vide D. *Hammondum* in locum. 2°. Huc facit, ut verecundam Piorum animis ingeneret fiduciam, qui iſtud *Spiritus* ſigillum & [a] arrhabonem pretioſiſſimum acceperunt, Spiritu nimirum Sancto cum illorum Spiritibus teſtante ſe eſſe filios Dei, uti docet Apoſtolus, *Rom.* 8, 16. [a] *Eph.* 1, 14.

A. *Quid Hic docet Articulus*?

B. 1°. Spiritum Sanctum coæqualem eſſe Patri; Filioque Deum; quippe alias non poſſet

eſſe

esse objectum Fidei *Divinæ*. 2°. Non mœrore afficiendum (uti monet [a] Apostolus;) quod faciunt quicunque [b] monitis ejus morem non gerunt, aut [c] vita minime Christiana dehonestant. [a] *Eph.* 4, 30. [b] *Is.* 63, 10. [c] *Eph.* 4, *à v.* 25. *ad v.* 31. 3°. Hinc Deus maxime orandus est, ut [a] Spiritum suum nobis largiatur, utque nobiscum maneat [b] in perpetuum. [a] *Luc.* 11, 13. [b] *Jo.* 14, 16.

ART. IX. *Credo Ecclesiam Catholicam.*

De *Ecclesiæ* Natura, Proprietatibus, & id genus aliis, vide *Enchirid.* c. 22.

A. *Cum loquitur Articulus in singulari* [Ecclesiam,] *permultas tamen Ecclesias fuisse & esse Scriptura docet & Experientia, quin & Ratio postulat; quomodo* una *dicitur Ecclesia*?

B. *Ecclesia* numero singulari non solum in Articulo, sed in Sacro quoque Codice multoties occurrit, ut *Eph.* 5, 25. & alibi passim. *Una* autem dicitur quatenus integrum [a] Corpus est, ex multis membris compositum, & [b] Spiritu Sancto animatum, cujus caput est Christus. [a] *Col.* 1, 18. [b] *Eph.* 4, 3.

A. *Unde vero oritur* Unitas *ista*?

B. Ex *Unitate* Principii, Finis, & Medii.

A. *Quodnam est* unum *illud Ecclesiæ* Principium?

B. Distingui potest in *Quod* & *Quo*: Illud est Christus Caput, qui sanguine [a] suo constituit sibi Ecclesiam; Istud est Spiritus [b] Informans, sicut Anima Corpus. [a] 1 *Pet.* 2, 9. [b] 1 *Pet.* 4, 6.

A. *Etsi Christus solus sit Caput* invisibilis *Ecclesiæ, nonne potest aliud esse Caput* visibile, *puta* Pontifex Romanus?

B. Binorum Ecclesiæ *Capitum* Scriptura nusquam meminit; nullum omnino nisi Christum designat, qui (ut [a] Caput) vitam Gratiæ cunctis ejus membris solus infundit: nec unquam Corpus Ecclesia dicitur, nisi unius Christi; non *Papæ*, non ullius demum Creaturæ. [a] *Col.* 2, 19. [b] *Eph.* 1, 22, 23. & alibi sæpies.

A. *Sed nullo prorsus sensu Pontificem vis esse* Caput *Ecclesiæ?*

B. Nullo, nisi Ecclesiam intelligas *Malignantium:* nam quod ad Christi Ecclesiam attinet, probet se prius sanum esse Membrum. Utcunque constat eum si (vel maxime dignus esset *Petri*, quam falso jactat, Cathedra) non magis esse Caput quam reliquos Episcopos, ex paribus Apostolorum πρεσβείοις sive prærogativis; utpote quorum singulis, non uni *Petro*, Regni Cœlestis *Claves* cum ministerio *Verbi* & *Sacramentorum* ex æquo Christus concredidit, *Mat.* 28, 20. *Jo.* 20, 23.

[c] Interim tamen si *Capitis* vocabulum (uti [c] apud *Hebræos*, quin & aliis quoque linguis) latius

'latius uſurpetur pro membro aliquo Eccle-
'ſiæ in præcipua ſub Chriſto dignitate collo-
'cato, de eo non eſſet anxie laborandum;
'niſi quod *Scripturæ* Stylus adverſetur, quæ
'neque in *Vetere Inſtrumento*, neque *Novo*,
'Mortalem quemvis *Caput* Eccleſiæ vocat;
'unde ſaltem ob *reverentiam* Chriſti, ejuſque
'Scripturarum, ad miſeros Peccatores (cum
'de Eccleſia agitur) non facile accommodan-
'dum cenſerem: alias, ut diximus, de vo-
'cula non eſſet litigandum. Nam *Familiarum*
'*Primores*, & *Præfecti Politici* multoties
'ראש *Capita* audiunt, *Principes* exponente
'*Micha*, c. 3, 1. Quo ſenſu non eſt denegan-
'dum Principibus nomen *Capitis*, ſive in re
'*Politica*, ſive in *Eccleſiaſtica*, dummodo *ſu-*
'*premum* in utriſque *Dominum* Jeſum ag-
'noſcant, & ſenſu longe *humiliore* Ipſis pro-
'prium. Quid enim hoc ſenſu inter ſupre-
'mum ſub Chriſto *Gubernatorem*, *Moderato-*
'*rem*, & *Caput* intereſt, ſi excludas quam
'ante diximus *reverentiam* Nominis? Quod
'tamen non ita dictum velim, ut actum ul-
'lum in Foro *interno*, aut quem pure *Eccle-*
'*ſiaſticum* dicimus (Ordinis ſcilicet aut Ju-
'riſdictionis) Princeps ſecularis exercere
'poſſit (uti verbis diſertiſſimis ſuffragantem
'habemus Eccleſiam *Anglicanam*, Art. 37.)
'* Hoc enim nulli ferunt Eccleſiæ Canones,
'nulla piorum Principum exempla commen-

* *Vid. Reverend.* Bramhallum, *ubi paulo infra.*

'dant,

'dant, quin omnia potius explodunt. Imo 'invaſionem iſtam in *Uzziah* Rege ſeveriſſi- 'me olim notatam ſimul & divinitus ani- 'madverſam legimus, 2 *Chron.* 26. à *comm.* '16. ad 22. Sed in foro *externo*, & quoad re- 'gimen *Politicum* Eccleſiæ *Capita* (ſenſu 'illo *abuſivo*) Chriſtiani Principes dicantur, '*i.e.* ſummi ſub Chriſto Præſides, & *utriuſ-* '*que Tabulæ Cuſtodes*, qui ſoli poteſtatem 'habent *Convocandi*, *Regulandi*, *Confirmandi* 'Synodos, earumque *Canones* & Decreta; & 'Eccleſiaſticorum mores, ſi opus fuerit, pœ- 'nis civilibus corrigendi. De His & hujuſ- 'modi breviter, ſed docte admodum & dilu- 'cide (ſuo more) differentem vide Reveren- 'diſſimum BRAMHALLUM, Reſponſ. 'ad Oratiunculam glorioſam *Melterii* Galli '(Transfugæ) Sereniſſimo Regi noſtro (dum 'Exſul ibi ageret) fidenter ſatis inſcriptam, 'à *p.* 37. ad *p.* 43.

A. *At hoc vult Papa* (*ni fallor*) *ſe* Caput *eſſe* Univerſale *totius Eccleſiæ Militantis, in eamque poteſtatis* plenitudinem *habere* Apoſtolicam.

B. Multi vero opinantur eum neque *membrum* eſſe ſanum Eccleſiæ, nedum *Caput*, nedum *Univerſale*. Hoc Apoſtolorum praxi repugnare oſtenſum eſt ſupra, quorum nullus in alium poteſtatem aut exercuit, aut vendicavit; nec conſequenter Succeſſoribus reliquit. *Nihil enim dat quod non habet.*

A. *Procedatur ad unitatem* Finis.

B. Ec-

B. Eccleſia Univerſa unum hunc debet habere *finem;* ut Chriſto *Capiti* fideliter inſerviens doctrinam ejus & præcepta quæcunque [a] ſedulo tueatur, ab [b] eo in ſolidum pendeat, adeoque [c] communem ſingulorum ſalutem atque membrorum inter ſe [d] concordiam quam diligentiſſime promoveat. [a] *Jud. v.* 3. 2 *Tim.* 1, 13. [b] *Col.* 2, 19. [c] *Rom.* 10, 1. 1 *Theſ.* 2, 16. [d] 1 *Cor.* 1, 10.

A. *Perge ultimo ad Unitatem ex parte* Medii.

B. Ea quidem in ſincera conſtat [a] *prædicatione Verbi,* [b] legitimo *Sacramentorum* & [c] *Diſciplinæ* Eccleſiaſticæ uſu, in debita [d] Paſtoribus *obedientia,* & [e] *Charitatis* conſervandæ ſtudio; quæ ſingula ad unitatem Eccleſiæ (qualem vult Articulus) haud obſcure permultum faciunt. [a] *Gal.* 1, 8, 9. *Phil.* 1, 16. [b] 1 *Cor.* 11, 18. *ad v.* 23. 1 *Cor.* 12, 13. [c] 1 *Cor.* 5, 13. [d] *Jo.* 3, 9, 10. *Heb.* 13, 17. [e] 1 *Cor.* 12, 25.

A. *Quin circa hæc omnia non idem ſentiunt Eccleſiæ Dei.*

B. Id ſane dolendum eſt: ſi vero *fundamentalia* Doctrinæ & Diſciplinæ retineant omnia, *circumſtantiarum* defectum ſupplere debet [a] vinculum illud Pacis, *Charitas.* [a] *Eph.* 4, 3.

B. Cur Eccleſia dicitur Sancta?

B. Quoniam & [a] peculiaris, & ſelectus eſt Deo populus, ſancto [b] ſuperædificatur *fundamento,* ſanctis & nititur [c] *promiſſis* & regitur

præ-

[d] *præceptis*, ſanctitatem denique ([e] ſine qua nemo videbit Deum) tota & ſpirare & ſectari debet. [a] 1 *Pet.* 2, 9. [b] *Eph.* 2, 20. [c] *Pſ.* 105, 42. [d] 2 *Pet.* 2, 21. [e] *Heb* 12, 14.

A. *Cur demum dicitur* Catholica?

B. 1°. Ut Corpus integrum, reſpectu omnium eo pertinentium membrorum, quæ per varias paſſim mundi plagas diſperſa reperiuntur. *Jo.* 11, 52. 2°. Ex parte Fidei & Charitatis, quæ una inter omnes Eccleſias particulares eſſe debet. *Eph.* 4, 4, 5. Unde Eccleſiam quamcunque ſingularem Orthodoxam antiquitus Catholicam, imo & Epiſcopum quemvis appellitari conſuetum, eruditis nihil notius.

A. *Quid itaque ſibi vult Eccleſia Romana cum ſe* Catholicam, (*ad ravim plane Suam, nec minorem Audientium moleſtiam & nauſeam*) *ubique venditat?*

B. Meras ſcilicet vult *nugas* & *mendacia*, (quibus ſtulto ſe ei mancipante mundo per tot ſecula ſaginatam conſtat) cum nullo nomine mereatur titulum *Catholicæ*; nedum eo ſenſu, quo ſibi fidenter arrogat.

A. *Quid ita vero?*

B. 1°. Quoniam in permultis *Fidem* deſeruit *Catholicam*, eamque olim *Romanam*; neque toties monita & palam convicta redire ſuſtinet, ſed ficulneo *Eccleſiæ* & *Catholicæ* ſemper repetito muliebriter nomine obtecta (uti ſomniat) ſecura deliciatur, inque omnes alias & multo puriores Eccleſias tyranni-

dem

dem atrociſſimam exercet, diuque nimis exercuit. 2°. Quia per Eccleſiam *Catholicam* aliam in orbe Chriſtiano (ſi diis placet) agnoſcit nullam præter ſeipſam, *i. e.* niſi quæ cum illa (ſcilicet) communionem indignam profitetur. Nota autem ſunt iſta Lippis & Tonſoribus.

A. *Quid demum ex hoc Articulo eruendum?*

B. 1°. Nunquam in terris defuturam Eccleſiam Dei, quoad univerſa in cœlum ſublata fuerit. *Mat.* 16, 18. & *cap* 28, 20. 2°. *Extra Eccleſiam*, cum *una* ſit, & *Sancta*, & *Chriſti Corpus*, *nullam eſſe ſalutem.* Qui enim Chriſti *membrum* non eſt, fruſtra Chriſtum ſperabit *Caput*; & cui Chriſtus non eſt *Caput*, virtutem ab eo vitalem incaſſum ſomniat. *Col.* 2, 19. 3°. Sanctos eſſe oportere, quicunque locum ſibi in Eccleſia ſalutarem petunt. *Tit.* 2, 14. *Apoc.* 22, 15. Atque hoc ſatis indicat, qui mox optime ſequitur Articulus.

ART. X. *Credo Communionem Sanctorum.*

A. *Quotuplices ſunt* Sancti?

B. Duplices: 1°. Quoad *rem*, & *Judicio Dei*; iique vel [a] *perfecti* in *Patria*, vel [b] *imperfectionibus* variis laborantes in *via*. [a] *Heb.* 12, 23. [b] *Phil.* 3, 12. *Jac.* 3, 2. 2°. Quoad *apparentiam*, ſive *ſpeciem* externam, & *Judicio Charitatis*, ad quam quidem ſanctitatem

tem non requiritur *efficax* Vocatio, *Cor novum*, & *vita nova* (ſicut ad priorem,) ſed ſufficit Evangelii *Profeſſio*, & *externa* præceptis ejus *obedientia*; eatenus ſcilicet, ut de ea bene ſperare Charitas & poſſit & debeat, ac quod reliquum eſt *Cordium Scrutatori* relinquere. Ita Sanctos paſſim compellat *Paulus* in Epiſtolarum Inſcriptionibus ſingula *viſibilis* Eccleſiæ membra (eos ſcilicet qui Sancti *vocati* ſunt, κλητοὶ ἅγιοι) per vocationem ſive *internam*, ſive ſolam *externam* (utroſque enim eadem voce ſæpius complecti liquet) ut *Rom.* 1, 7, 8. 1 *Cor.* 1, 2. & alibi.

A. *Quin Apoſtolus loco poſteriore illo ad Corinth.* ſanctificatos *vocat ad quos ſcribit; videtur itaque quod ad vere converſos tantum pertineat.*

B. Ita quidem ibi compellat (ut ſæpe alias) ex judicio *Charitatis*, ſimulque ex ſua Chriſtianorum *Profeſſione*, in quam Baptizati ſunt. Sic enim & [a] *mortuos*, [b] *conſepultos*, & *reſuſcitatos* cum Chriſto, [c] *induiſſe* Chriſtum ſæpe dicit, quicunque in illius Albo nomina ſcripſiſſent, non quod de ſingulis certo hoc ſciverit, ſed quod de nemine non bene ſperaret; quodque iſta de ſe profiterentur Ipſi. [a] *Rom.* 6, 3. *ad* v. 12. [b] *Col.* 3. 1. [c] *Gal.* 3, 27.

A. *De quibus autem* Sanctis *intelligit Articulus?*

B. Quoad aliquam *Communionis* partem de utriſque (uti mox patebit,) ſed præcipue de

de vere & ſine dolo *Sanctis*. Huc referri poteſt Character quo *Timotheum* ornat *Paulus*. *Philip.* 2, 19, 20, 21.

A. *Quotuplex eſt* Sanctorum Communio?

B. Duplex: interna, & externa.

A. *Quænam eſt* Communio *illa* interna?

B. 1°. Cum Patre, 1 *Jo.* 1, 3. cum quo communionem habent *Filiorum*, qua prærogativa major *Creaturæ* concedi non poteſt. 1 *Jo.* 3, 1. ['Eodem ſpectat *Petri* illud, *Ep.*2, 1,4. 'ubi dicit eſſe κοινωνὸς τῆς θείας φύσεως, *parti-* 'cipes naturæ *Divinæ*, uti vulgo redditur; 'ego autem (cum debita ſubmiſſione) in- 'terpretandum cenſerem, *communionem ha-* 'bentes cum *Deo*, Nam θεία φύσις idem eſt, θεο- 'φορικῶς, quod θεὸς, ſicut πᾶσα φύσις θηρίων &c. 'Jac. 3, 7. idem eſt quod πᾶν θηρίον. Κοινωνὸς 'autem cum Genitivo, *ſimpliciter* & ſine 'præpoſitione, *communionem habentes* cum a- 'liquo notat; uti κοινωνία τοῦ πνεύματος in *Be-* 'nedictione Apoſtolica idem eſt quod μετὰ πνεύ- 'ματος. Κοινωνὸς τῶν δαιμονίων, 1 *Cor.* 10, 20. 'idem quod *Communionem habentes* cum Dæ- 'moniis. Κοινωνοὶ τῶν οὕτως ἀναστρεφομένων, *Heb.* '10, 33. *Socii*, vulgata, & Beza, [i. e. *com-* 'panions, Noſtra] *communionem habentes*. 'Hoc autem cenſui notandum, quo occurre- 'rem *Fanaticorum* quorundam deliriis, qui 'ex eo Textu præcipue (peſſime intellecta) 'ſe *Deificari cum Deo*, & *Chriſtificari cum* 'Chriſto, cornicantur.] 2°. *Sanctorum* iſta *communio* eſt cum Chriſto, ut *Capite*. Hæc

autem tanta est, ut omnis cum Deo Sanctisque ipsis habitæ communionis sit quasi *Radix & Fundamentum*, cum [a] extra Christum nemo sit aut acceptus Deo, aut charus intime sanctis confratribus. [a] *Eph.* 1, 6. *Jo. Epist.* 2. 1, 2. 1 *Jo.* 5, 1. 3°. Cum Spiritu Sancto in eis [a] *habitante*, sub [b] cujus proxime auspiciis totam peragunt vitæ præsentis militiam, & [c] plusquam victores fiunt. [a] 1 *Cor.* 6, 19. [b] *Eph.* 3, 16. [c] *Rom.* 8, 37. 4°. Cum beatis Angelis, qui peccatoris conversione *lætantur in Cœlis*, quosque salutis hæredibus [a] *Ministros* constituit Deus. [a] *Heb.* 1. *ult. Psal.* 91, 11. *& Psal.* 34, 7.

A. *Perge ad* communionem Sanctorum *inter se, dum hîc sunt in via* (*nam de Cœlitibus alias dixisti*, Enchir. *c.* 8.)

B. Externa est. 1°. Ratione *Bonorum & Facultatum*, quas urgente Rerum necessitate cum Fratribus [a] communicari debent, prout illis largitus est Dominus, utque pietas & prudentia Christiana dictabit. [a] *Act.* 2, 44, 45. *Gal.* 6, 10. 2 *Cor.* 8. per totum cap. [‘De ‘ *Fanatica Anabaptist.* communitate vide *En*- ‘*chirid.* Cap. 19.] 2°. Ratione publici in Ecclesia [a] Cultus divini, ad quem omnes uno corde animoque convenire debent: præcipue vero cernitur hæc communio in pio & concordi [b] *Sacramentorum* usu, omniumque [c] maxime in sacra *Synaxi*. [a] *Heb.* 10, 25. 1 *Cor.* 11, 20. *Act.* 2, 42. [b] 1 *Cor.* 12, 13. [c] 1 *Cor.* 10, 16. 3°. Cernitur hæc Communio in omnibus

nibus mutuæ [a] *charitatis* officiis, ad [b] mortem usque (si opus fuerit) Sanctorum commodo subeundam; inque sociali cum illorum [c] & Gaudio, & [d] Infirmitatibus, atque angustiis, Sympathia. [a] *Gal.* 6, 10. [b] 1 *Jo.* 3, 16. [c] *Rom.* 12, 15. [d] *Gal.* 6, 2. 2 *Cor.* 11, 29. *Rom.* 15, 1. *&c.*

A. *Quomodo autem inter Sanctos hæc alitur* Communio interna?

B. Per [a] *Verbum*, & *Preces*, & *Cœnam Domini*, [b] vitæque Christianæ exemplum, simulque per [c] *privata* (uti fert occasio) ad omne genus Pietatem & Dilectionem præcipue fraternam incitamenta. [a] *Act.* 2, 42, 46. [b] *Heb.* 10, 24, 25. [c] 1 *Thes.* 1, 7. *Phil* 3, 17.

A. *Quid hæc nobis suggerit Articuli clausula?*

B. Permulta quidem, eaque momenti gravissimi.

A. *Dic igitur præcipua.*

B. 1°. Quandoquidem cum ipso Deo, Patre, Filio, & Spiritu Sancto, communionem miseri peccatores habemus, summopere nitendum est, ut [a] gratissimus tanti beneficii sensus præcordiis intimis æternum infixus hæreat, nosque eo vitæ [b] sanctimonia dignos (qua licet) constanter præstemus. [a] *Col.* 1, 12, 13. [b] 1 *Pet.* 1, 15, 16. 1 *Jo.* 1, 6. 2 *Cor.* 6, 14, 15. 2°. Cum Sanctorum quoque inter se sit Communio, tum interna, tum externa, [a] sine qua communionem cum Deo habere frustra est qui sperat, hinc discimus Homini

Christiano antiquius nihil esse oportere, quam ut utramque modis omnibus legitimis colat & conservet. Id autem felicius præstando haud fuerit, quam si [b] pietatem infucatam cum intensissimo *pacis Ecclesiæ* studio sectetur. [a] 1 *Jo.* 4, 8, 20. [b] *Heb.* 12, 14. 2 *Cor.* 13, 11. 3°. Hinc autem colligitur, quam grave sit Hæreseos aut Schismatis crimen, quorum altero *evertitur* Fundamentum Fidei, altero haud parum *periclitatur*.

A. *Cum tam gravia, uti dicis, sint ista Crimina, operæ pretium fore arbitror, si breviter utrumque depingas, & 1° quid sit Hæresis?*

B. Haud ita expeditum videtur ex Scripturis definire, quid sit; at sensu, qui diutissime obtinuit in Ecclesia, describi sic potest: *Hæresis est error in Fundamento Fidei* [a] *obstinatus.* [a] Tit. 3, 10. 'Nempe non admodum 'frequens est scripturis αἱρέσεως vocabulum, 'quando in vitio ponitur; ubi autem oc- 'currit, nullam inde peculiarem descriptio- 'nem, uti nunc usurpatur, haurire licet, nisi 'ex parte, idque ex loco proxime citato: 'sed de hoc statim fusius.]

A. *Quando dicitur* Error in Fide?

B. Cum quis circa Doctrinæ [a] Christianæ *substantiam* male sentit, & maxime si contra Fidem in *Symbolo Apostolico* comprehensam; ceu id *explicite fiat*, ceu *implicite*.

'Tota quidem Scriptura cum qualibet 'sui parte dici potest objectum Fidei Christia-

næ

'næ *materialiter*, ut θεόπνευς, & verbum
'Dei: ita *Lamechum* fuiſſe Polygamum, *octo*
'tantum *perſonas* in Diluvio *Noachi* ſerva-
'tas, & id genus innumera. Quique iſtis
'(ſufficienter propoſitis & revelatis) fidem de-
'trectat, pro Chriſtiano habendus non eſt;
'quippe qui non recipit teſtimonium Dei.
'Quin & multa in ſacro codice deſcripta
'(veluti *Chronologica*, *Geographica*, *Genealogica*,
'& his ſimilia minus aperte propoſita) à
'Doctis diſputari ſolent, citra ullam Fidei
'violatæ dicam. Eadem eſt & *Rerum adia-*
'*phorarum* ratio, (cæteris ſemper paribus)
'quæ ad Fidei aut Religionis *Subſtantiam*
'natura ſua intrinſeca non omnino perti-
'nent: proinde qui in his tantum diſſenſerit,
'(etſi fortaſſe *Schiſmatis* poteſt) Hæreſeos
'minime tenebitur. Ea itaque ſola in cen-
'ſum Fidei Chriſtianæ, qua talis, & quoad
'*ſubſtantiam* veniunt, ex quibus ejuſdem Fi-
'dei Corpus integrum conſtituitur, & ſine
'quibus mancum erit & mutilatum.

A. *Quem vero* Errorem *vocas in* Fundamento Fidei?

B. Fundamentum Religionis Chriſtianæ (qua talis) unum omnino prædicat [a] Apoſtolus, viz. *Jeſum Chriſtum.* [a] 1 Cor. 3, 11.

A. *Quid inde ſequitur?*

B. Hoc ſcilicet: quod quicunque aut naturam ejus *Divinam*, aut munera *Mediatoria*, aut Doctrinam Pietatis (quocunque pacto) ſcientes volentes everſum eunt, in Funda-

mentalibus Fidei errare cenſendi ſunt; qui ſecus, quocunque teneantur errore alio, fundamentaliter non errant circa fidem ſtricte Chriſtianam.

'Mirum eſt, quos hîc in vacuo Theatro 'triumphos de Noſtris agunt *Pontificii;* ad 'Fundamentalia ſcilicet exhibenda noſtra, nos 'ſemper magno (ſed inani) boatu provocan-'tes. Exhibemus in genere, & ſemper exhi-'buimus. Multo magis eos deceret *rationi-'bus* agere, quam *clamoribus;* qui ſi terro-'rem forte incutiant imperitis, certe riſum 'propinant cordatis. Suum interim ipſorum 'fundamentum unicum ſatis ingenue palam 'fecerunt (non *Jeſum Chriſtum*, ſed) *Pontifi-'cem Romanum.* Loquatur pro cunctis, '(quanquam nec ipſi pro mutis haberi ſuſti-'nent) *Doctor* eorum *Angelicus*, 2ª 2ᵉ. qu. '11. Art. 1. ubi Catholicos, ſi accideret, 'circa aliquos Religionis apices haud optime 'ſentientes, hoc (quæ ſua eſt humanitas) te-'git pallio; quod ſcilicet *Hæreticis* annume-'randi non ſunt, quia non habent Electio-'nem (ea nimirum Hæreſeos vocabuli vis eſt 'radicalis) *contradicentem Eccleſiæ* Doctrinæ: '& mox, poſtquam autem eſſent auctoritate '*Eccleſiæ* univerſalis determinata, ſiquis ta-'li ordinationi pertinaciter recuſaret, Hære-'ticus cenſeretur, quæ quidem auctoritas 'principaliter reſidet in *ſummo Pontifice.* 'Habeant ſibi itaque fundamentum *Pontificii* 'ſummum ſuum *Pontificem heſternum;* ſuffi-

cit

'cit nobis noſter, Pontifex ille *Maximus*, *Æternitatis Pater*.

A. *Quando* Error *iſte pro* obſtinato *eſt habendus*.

B. Cum ita radices egit, ut non obſtantibus Eccleſiæ (potiſſimum vero Univerſæ) *Conciliaribus* Decretis, quin & [a] *Monitis* Paſtoralibus fruſtra *repetitis*, aliiſque *piis* ad ſanam mentem conducentibus *Remediis* ſine fructu adhibitis, evelli non poſſit [a] *Tit.* 3, 10. Huc inſuper à minore facit locus iſte, *Mat.* 18, 17.

'*Hæreſis*, cui *Secta* Latine reſpondet, ab 'electione (τοῦ αἱρεῖσθαι) nomen habet; quod 'unuſquiſque ſibi eam eligat *diſciplinam* (aut '*vitæ rationem*) quam putat eſſe meliorem, 'uti non male *Thomas* 2ª 2ª qu. 11. Art. 1. 'Hinc apud exteros (ſive Ethnicos) Scrip'tores rariſſime, aut nunquam (ut opinor) in 'vitio poſitum deprehenditur. Secta *Cicero*'*ni* idem eſt quod *Ratio & inſtitutum vitæ*, '*Doctrina*, *Diſciplina* Magiſtri alicujus Phi'loſophi, ut Secta *Academicorum*, *Peripa*'*teticorum*. Sectam *Stoicorum* aſperrimam & 'ſeveriſſimam dixit *Quinctilianus*: imo & Se'cta *Chriſtianorum* haud ſemel apud *Tertul*'*lianum* reperitur. Αἱρεσιν de Philoſopho'rum Sectis uſurpant *Græci*, & de Judæo'rum *Joſephus*, κατὰ τὸν χρόνον τοῦτον τρεῖς αἱρέ'σεις τῶν Ἰουδαίων ἦσαν, Antiqu. l. 13. c. 9. quas 'etiam τρεῖς φιλοσοφίας vocat l. 18. c. 2. ipſo in'itio. Inter iſtas autem occurrit Phariſæo'rum *Secta* omnium celeberrima; quam mul-

'tis

'tis ille præconiis ornat, quamque *Paulus* ipse ἀκριβεστάτην pronunciavit, Act. 26, 5. & quanquam ex ejusdem Apostoli verbis (*Act.* 24, 14.) viderentur Judæi nomen simplex per opprobrium contra eum (adeoque totam professionem Christianam) intorsisse, ubi dicit, *Secundum viam istam quam vocant Hæresin, confiteor me Deum patrium colere &c.* prudenter adjectum dissimulavit *Paulus*, ad invidiam scilicet vocabuli tunc temporis amoliendam. Judæi enim per *Tertullum* non Hæreseos simpliciter, sed adjecto *Nazaræorum* (i.e. *Christianorum*) stigmate reum postularunt, v. 5. Verum in *sacris Epistolis* vox pejus audit, ita ut exinde non amplius sit *mediæ*, sed *pessimæ* in Ecclesia significationis: *oportet esse Hæreses*, inquit *Paulus*, 1. *Cor.* 11, 19. (de iis in sensu sequiori verba faciens) quas etiam in Nigro isto operum Carnis posuit, *Gal.* 5, 20. *Hebræi* מינים Hæreticos vocant; non ex *Mane*, sive *Manete*, quanquam *Glossatorem* in *Talmud* Hierosol. citat Cl. *Buxtorfius* מוביים appellantem, qui credunt duos esse Deos (ista autem notissima *Manichæorum* Hæresis) sed ex Hebræo מין *Species*, quod scilicet Hæresis sit electa quædam vitæ, religionis, aut instituti species, ab aliis ipso nomine separata. Secta autem ista inquit *Buxtorfius*, procul dubio fuit *Bajethosæorum*, (à quodam *Bajethoso*) & *Sadducæorum*, sive *Karræorum*, (illi à *Sadoc*; hi

'quod

'quod παραδόσεις Phariſæorum reſpue-
'rent, & ſoli Scripturæ, vel ut alii, Penta-
'teucho adhærerent, nomen traxere) Saddu-
'cæos autem *Mane* multo antiquiores fuiſſe
'conſtat. Quin אפיקורס *Epicurus*, vel *Epi-*
'*curæus* apud *Rabbinos* Hæreticum notat,
'quo *Sectam* impuriſſimam deſignant; & in
'Specie nomen utrumque Chriſtianis, pro
'ſummo in eos odio, accommodant. Sed de
'vocabulo ſatis, vereor ne nimium. Reipſa,
'difficilis eſt (uti diximus) *Hæreſeos* à *Schiſ-*
'*mate* ex Scripturis diſtinctio, quæ tamen
'uſu *Eccleſiaſtico* ſatis internoſcuntur.

A. *Jam oſtende quid* Schiſma *ſit.*

B. Schiſma eſt peccatum, quo quis (ut-
cunque circa Fidem Orthodoxus,) *aperte*
& *ſponte* ſua *pacem* atque *unitatem* impetit
Eccleſiæ. 1. *Cor.* 12. *à comm.* 13. *ad* 28.

'Schiſma *Diviſionem* ſonat, & opponi-
'tur *Unitati*, ſicut Hæreſis *Fidei*. Unitas
'autem Chriſtianorum vel eſt cum *Capite*
'Chriſto, vel cum Socialibus *Membris* ejuſ-
'dem Corporis. Illam per Fidem proprie
'habent, hanc per Charitatem; utramque
'per *Spiritum illum* vitalem Chriſti, ut cau-
'ſam proxime efficientem. Hinc itaque du-
'plicem opponi diviſionem manifeſtum eſt,
'alteram Hæreſeos, contra Fidem; alteram
'Schiſmatis, contra Charitatem, uti ſatis
'explicuit *Thomas*, 2ª 2ª. qu. 39.

A. *Quotuplex eſt* Schiſma?

B. Duplex, inchoatum, & completum:
illud

illud eſt hominis *inquieti*, ſed in externa Eccleſiæ Communione adhuc manentis ; hoc autem eam [a] aperte *deſerentis*.

A. *Cum nova hæc videatur diſtinctio, uberius explicatam velim.*

B. Et ratione fulcitur & Scripturis.

A. *Quomodo Ratione*, Schiſmaticos *ſcilicet poſſe dici, qui nondum ſe* ſepararunt *ab Eccleſia?*

B. Quoniam qui ſponte & *ſine cauſa* graves in Eccleſia turbas cient, *Unitatis* Eccleſiæ, eo ipſo, quantum in ſe eſt, ſciſſuram faciunt, etſi non *diſceſſionem*; quemadmodum in Republica *Seditioſi*, qui nondum in apertam prorupere rebellionem.

A. *Quomodo autem ex Scripturis hoc evincitur ?*

B. Id clare docet Apoſtolus 1. *Corin.* 11, 18. verba hæc ſunt, συνερχομένων ὑμῶν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ ἀκούω σχίσματα ἐν ὑμῖν ὑπάρχειν. Ibi ſchiſmata habemus inter eos, qui tamen in *eadem* Eccleſia (ſive cœtu Fidelium) convenerunt: imo (quod urget fortius) ad ejuſdem *Sacræ Cœnæ* conſortium, uti conſtat ex v. 20. &c. Ita quoque uſurpatur vocabulum, etſi in re paulo magis aliena, *Jo.* 7, 43. & c. 9, 16. c. 10, 19.

A. *Ad* Schiſma *itaque* completum *requiritur* actualis & *nulla cogente* neceſſitate *ab Eccleſia* diſceſſio.

B. Sic ; quales ea fuit illorum qui ſe ſepararunt, *Judæ* 19. *qui exierunt ab* Eccleſia

(non

(non *fugati* ſcilicet ſed *fugitivi.*) 1. *Jo.* 2, 19.

A. *In quo autem cernitur hoc* Schiſma?

1°. In obedientiæ *Paſtoribus* debitæ aperta renunciatione, *Jo. Epiſt.* 3, 9. 2°. In *Cœtuum* Eccleſiaſticorum, eoque pertinentium *Officiorum*, aperto [a] contemtu & faſtidio; ubi nihil ſaltem obſervatur, quod Communionem impedire debeat. [b] Præcipue vero ſi in ſacra *Synaxi*, cui *Communionis* nomen tribuit Apoſtolus, Communio reſpuatur. [a] *Heb.* 10, 25 [b] 1 *Cor.* 10, 16.

'Certe non de nihilo Scriptum eſt quod 'Apoſtoli (quanquam jubente Chriſto) per-'ſtabant ſimul eodem cœtu congregati; 'quodque haud aliter illapſus eſt eis ſpiritus 'ille Promiſſionis, *Act.* 2. quod toties Mon-'ſtrum illud ſeparationis fugere hortentur 'Chriſtianos, eoque fine tam multa *ad tem-'pus* [a] tolerarunt cum Religione examuſſim 'minime congruentia; quod neminem à cœ-'tibus Eccleſiaſticis, ſive ob perſonarum 'corruptelas, etſi quandoque [b] graves, ſive 'ob malam inſtitutionum Chriſti [c] *adminiſtra-'tionem* abſtinere jubeant, quin ſingulos 'potius ad *unum Cor*, *unam Mentem*, *Lin-'guam* denique *unam* exſtimulant. [a] *Act.* 15, 29. *Rom. c.* 14 & 15. [b] 1 *Cor.* 3, 3. &c. 15, 12. [c] 1 *Cor.* 11, 18. *ad v.* 23.

A. *In quo* 3° *cernitur* Schiſma?

B. In eo potiſſimum, ubi quis non ſe modo ab

ab Eccleſia ſeparaverit, ſed alios quoque poſt ſe *Diſcipulos* & *Proſelytos* undecunque collectos trahat. *Act.* 20, 30. 2 *Tim.* 3, 6. *Rom.* 16, 17, 18. *Jo Epiſt.* 3, 10.

A. *Quid itaque cenſendum eſt de* ſeparatione *Eccleſiæ Anglicanæ à Romana, nonne iſta erat Schiſmatica?*

B. Si Schiſmaticus ſit, *qui cauſam dedit*, fatendum eſt Schiſma fuiſſe, ſed ex parte *Romanenſium*, non Eccleſiæ *Anglicanæ*, quam illi fugarunt, nec illa aliter fugiſſet. Idem quoque quoad ſubſtantiam de cæteris Eccleſiis Reformatis dici nihil impedit; quanquam illis pleriſque multum iſtius defuit *Decori*, *Ordinis*, & *Auctoritatis*, qua res apud nos agebatur.

A. *An ullos vero* compulit *Eccleſia Romana ad ſeceſſionem ab ea faciendam? nonne contra potius* (*ut matrem decuit*) *ſuos perpetuo liberos* monuit *in Unitate Eccleſiæ permanere, & abeuntes modis omnibus etiam ſeveriſſimis, ut Magiſtram decuit, revocare ſtuduit?*

B. Non verbo quidem aut Decreto aliquo Reformatos abire, & ſuas ſibi res habere juſſit, ſed communionis ſuæ leges *moraliter impoſſibiles* (turpes volo & impias) ferendo, ipſam quoque communionem impoſſibilem fecit, nec ſine peccato, data Diſcedendi occaſione, exercendam.

A. *Quas impias communionis leges objectas?*

B. Ut nempe Pontificis Romani ſe quilibet

libet *mancipia* agnoſcerent; ejus unius *nutum* (maxime in Cathedra *ſomniantis*) pro Oraculo haberent; Idololatriis & Superſtitionibus innumeris, ſi non *manu*, ſaltem *praxi* ſubſcriberent. Has & hujuſmodi Communionis leges minime ferendas (ſaltem ubi elabendi via ſe obtulit legitima) pietas Chriſtiana facile dictabit.

A. *At fortaſſe* (Sororum *Meretricum more*) *quo à ſe* Schiſmatis *infamiam depellat, prior objicit.*

B. Veriſſime; nullibi enim magis quam Romæ (à multis retro ſeculis) regnavit *Schiſma:* quæ ſcilicet (ut taceamus *domeſticorum* Catalogum bene longum) ab omnibus diſceſſit Eccleſiis antiquis (Apoſtolicis & aliis,) Caput Univerſæ Eccleſiæ ſuum obtrudendo Pontificem; & Articulos Fidei Priſcis ſaltem incognitos, ſi non *Hæreticos*, cudendo (quorum utrumque *Schiſma* in ſe *formaliter includere*, manifeſtum eſt,) & Communionem ſuam, niſi iſtis legibus ſuis, denegando, non ſolum ipſa eſt *Schiſmatica*, ſed omnium in Orbe Chriſtiano *Schiſmatum* (quæ ad ſe habito reſpectu iſta vocat) Parens una fœcundiſſima atque alma Nutrix.

'De Eccleſiæ Romanæ *Schiſmate* videſis eru'ditum *Bramhallum* Archiep. tractatu ſin'gulari. *Uſſerium* τὸ πᾶν Concione in *Eph.* 4, 13. *Morton. Apol. Cathol. l.* 2. *c.* 5, 6. & fuſius, *Magnæ impoſturæ c.* 15. *Chillingworthum* acutiſſimum, *Part.* 1. *c.* 5.

alioſque paſſim.

A. *Dic breviter mala* Schiſmatis.

B. Peſſimum eſſe Crimen indicio eſſe poteſt, quod nullum Apoſtoli diligentius depinxerunt, à nullo Fideles magis abſterrebant: ut cui indulgentes, 1°. Pro *carnalibus* habendi, 1 *Cor.* 3, 3. *Judæ* 19. 2°. Chriſti ſanctiſſimo Corpori vulnus impingunt, & quantum in ſe eſt Unitatem abrumpunt, 1 *Cor.* 1, 13. 3°. Evangelium ſannis improborum & infidelium exponunt, *Jac.* 2, 7. collat. cum *v.* 2, 5. Hoc enim eſt *ambulare ut Homines*, non ut *Communionem habentes* cum Deo & Sanctis ejus. 4°. Nec minimum ex *Schiſmate* periculum creatur Reip. uti dictat experientia. 5°. Dulcedinem religionis, quæ ex membrorum communione per Charitatem oritur, aut tollit aut corrumpit: Cum enim in vita communi nihil ſit infucata amicitia jucundius, nulla amicitia jucundior Chriſtiana, vita utiq; *Schiſmate* venenata vitalis eſſe vix poteſt. 6°. Haud impune crimen ſuum feret *Schiſmaticus*, [a] Eccleſiæ cenſuris expoſitus & iræ Dei. [a] *Rom.* 16, 17. 2 *Theſ.* 4, 6. (*à minore*) *Apoc.* 2, 20.

'Huc ducit Schiſma, etſi (quod ſperare ju-
'bet Charitas, ex intentione ſeſe ſeparan-
'tium haud raro) *per accidens*. Abſit enim ut
'tot mala multo graviſſima quaſi Scopum ſibi
'omnes præfigere ſtatuamus. *Diſcrimen* po-
'nendum monuit Apoſtolus, *Judæ* 22. qui
'per totam omnino Epiſtolam ad hoc ipſum

'ar-

'argumentum collimat, etsi rebus à mero 'Schismate alienis interspersum. Monendi 'tamen & rogandi sunt omnes *in visceribus* '*Christi*, quicunque eum ex animo diligunt, 'ut posthabitis quibuscunque aut *præjudiciis*, 'aut privatis suis *affectibus* & *commodis*, vi-'am pacis discant & sectentur, adeoque *Com-'munionem Sanctorum* omni studio promo-'veant.

ART. X. *Remissionem Peccatorum.*

De *Peccato*, ejusque *Remissione* per Fidem in Christum, egimus in *Enchir.* c. 6, 7. *&c.*

A. *Cujus est* remittere *peccata?*

B. Ambigua phrasis est, proinde cautius distinguenda. In peccato siquidem duo spectari possunt; 1°. Culpa, 2°. Pœna: utriusque respectu dicitur *Remissio*. Pœna autem vel est ex parte *Dei*, quæ eum proxime respicit ut *Judicem;* atque hæc iterum vel est *temporaria* & *externa*, vel *spiritualis* & *æterna:* vel ex parte *Hominis*. Remissio vel est *publica*, à Superiore, sive Politico sive Ecclesiastico, indulta; vel *privata*, à quolibet homine singulari, cui facta est injuria.

A. *Ex hoc distinctionum apparatu quid moliris?*

B. Rem verbis involutam enucleatius proponere. Deus enim & Homo (ceu publici ceu privati ordinis) dicuntur utrique in

Scripturis *remittere* peccata, at ſenſu multum diverſo; qui ſine diſtinctionibus explicari commode vix poteſt.

A. *Aggredere, &, ſi voles, incipias à Deo; nonne Ipſe ſolus* remittit *peccata?*

B. Solus indubie, vi *propria, originali, & autocratorica,* remittit. 1°. *Culpam,* ſive annexum reatum: cum enim culpa ſit macula interna cordis, nulla ei eluendæ Creatura ſufficit, (cor enim novum eſt [a] donum Dei, & Chriſti [b] ſanguinis effectum:) cum inſuper omne peccatum ſit contra Legem unius Dei (proprie ſaltem & primario) neceſſe eſt ut ad Forum quoque divinum *ejus* remiſſio proprie dicta pertineant. [a] *Ezek.* 36, 26. [b] *Heb.* 9, 22, 26. 2°. Solus Deus remittit pœnam in Lege Divina præſcriptam; nam ejus unius eſt tollere, cujus eſt imponere. Nemo certe Hominum hanc ſibi poteſtatem arrogat, ut ab angoribus Conſcientiæ, ab ærumnis hujus vitæ, à morbis, aut morte quenquam immunem eſſe jubeat.

A. *Qualis autem eſt* Remiſſio *peccatorum* Humana *in genere?*

B. Ea non formaliter & directe extenditur ad actus *interiores,* quos ut cognoſcere non poteſt, ita neque punire aut remittere; indirecte tamen & reflexe, quatenus ſcilicet actus illi interni ſe produnt externis, ab Homine ſuo modo puniri poſſunt aut remitti. Vide *Suarez. de Leg. c.* 4. *c.* 12.

A. *Ex-*

A. *Explicetur quod dicis aliqua inſtantia.*

B. Furtum lege prohibetur humana (æque ac Divina) *i.e.* actus furandi *externus;* à quo ſi quis abſtineat, etſi *voluntas* peccatum admittendi haud deſit, lege iſta minime tenetur; ſin pravam ſe voluntas actu externo prodiderit, punitur actus iſte *directe,* & voluntas unde manavit, *indirecte:* & negative ſimiliter; ſi condonatur actus, eadem fit *indirecte* gratia voluntati, ut cauſæ.

A. *An vero* Forum politicum *culpam* remittit, *vel ſolummodo pœnam, & qualiter?*

B. Hæc duo parum aut nihil diſtare videntur in iſto Foro. Sufficit itaque quod magiſtratus pœnam omnem poſſit remittere, ſive in Legibus [a] pure pœnalibus (ſiquæ tales ſint) ſive non, ad quam Lex ejus obligat, qui tamen cum pœna legi Divinæ ex eodem delicto debita nihil commune habet.

[a] De Legibus pure pœnalibus, an, & quales ſint, vide *Suarez. de leg.* c. 4, 5, 6.

A. *Perge nunc ad* poteſtatem *Eccleſiaſticam, Paſtoribus ſcil. Eccleſiæ datam.* Jo. 20, 23. *collat. cum* Mat. 16, 19.

B. *Poteſtatem clavium* intelligis, ſive *ligandi & ſolvendi* (ut S. *Matthæus*) *remittendi & retinendi peccata,* uti *Joannes;* quæ omnia eodem reſpiciunt.

A. *Qualis autem eſt iſta Eccleſiæ poteſtas* remittendi *peccata?*

B. Eſt poteſtas tantum *miniſterialis* à Chriſto delegata, cum [a] *Auctoritate* tamen

ſub eo excercenda. [a] 2 *Cor.* 10, 8. *Tit.* 2, 15.

A. *In quo autem exercetur iſta poteſtas?*

B. 1°. Magis generaliter in Evangelii prædicatione [a] *auctoritativa,* qua Regnum Dei credentibus aperitur, incredulis occluditur, & Verbum his odor *mortis, vitæ* illis, 2 *Cor.* 2, 16. [a] *Jo.* 20, 21, 22, 23. 2°. Specialius, Remiſſio iſta pœnarum Eccleſiaſticarum relaxatione, vel totali condonatione Pœnitentibus indulta cernitur, 2 *Cor.* 2, 6, 8. De hac fuſe *Hammondus* noſter ὁ μακαρίτης, Tractatu eruditiſſimo *De Poteſtate Clavium, c.* 4. per totum fere. 3°. In Abſolutione peccatori *Confeſſo* & *Reſipiſcenti* (quantum rationabiliter judicari poterit) à Sacerdote ſive Miniſtro *occaſionaliter declarata, pronuntiata,* & particularius *applicata,* idque cum *auctoritate,* nulli Laico, aut inferioris ſubſellii Clerico permiſſa. *Jac.* 5, 14, 15. ἀφεθήσεται αὐτῷ

A. *Quo autem ſpectat iſta* Abſolutio *auctoritativa?*

B. Plurimum certe valet ad conſolandas ſub peccati onere laborantium conſcientias; qui ſi vere reſipiſcant, æque rata erit in cœlis Sacerdotalis abſolutio, ac ſi Chriſtum ipſum audirent pronuntiantem, *Bono ſis animo, remittuntur tibi peccata tua.*

A. *Quid vero ſi* Privatus *aliquis iiſdem quoque Confeſſionis & Pœnitentiæ legibus conſimiliter abſolveret?*

B. Fa-

B. Faceret nimirum quod ſui *muneris* non eſt, cuique Deus talem nullam promiſit *benedictionem.*

A. *An ad Abſolutionem Miniſterialem requiritur Confeſſio* (*quam vocant*) Auricularis *illa, qua ſingula inſuſurrantur in aurem Sacerdotis peccata graviora cum ſuis quoque ad unam omnibus circumſtantiis, quantum quidem confeſſuro* (*ſcrupuloſiſſime vitam excutienti*) *ſuccurrunt* ?

B. Id plane jugum grave, quod peccatoribus nullibi impoſuit Deus; ubi etiam ſæpiſſime tales audiendæ ſunt Confeſſiones, quas nullarum aurium (niſi talium) feret modeſtia. Quin illis *clavem* eſſe furtivam conſtat, qua ſecretiora Principum & Rerumpublicarum ſcrinia recludant, adeoq; omnes mancipia ſibi devotiſſima habeant.

A. *An ergo nullius eſt uſus privata in Aurem Sacerdotis* Confeſſio ?

B. Imo permagni eſſe poteſt, ſi libera, idque ſauciata poſtulet Conſcientia, non tantum Articulo *Mortis*, ſed alio quocunque tempore ſecundum prudentiæ Chriſtianæ dictamen: & dolendum ſane, tam dulce Animi peccato lancinati levamen, tam ſalutare remedium uſque adeo nunc dierum neglectui habitum.

A. *Quo demum ſenſu dicantur* Privati *remittere fratribus delicta ?*

B. De eo in *Expoſitione Precationis Dominicæ* ſuo loco dicetur.

A. *Ex*

A. *Ex Divina Peccatorum* Remiſſione *quid diſcimus?*

B. 1°. Remittenti Deo deberi nos, noſtraque omnia, 1 *Cor.* 6, 19. 2°. Ut tanti ſenſum beneficii nobiſmet ipſis applicati *Verbo, Precibus, Jejuniis,* de Corde *vigilantia,* adeoque piis quibuſcunque mediis augere indies & amplificare ſtudeamus, 2 *Pet.* 1. *à* v. 5. ad v. 12. 3°. Ne duri ſimus in peccantes contra nos Fratres, *Mat.* 18, 32, 33. *Eph.* 4, 32.

ART. XI. *Reſurrectionem Corporis.*

De hoc Articulo vide *Enchirid.* c. 24.

A. *Cum Carnis* Reſurrectionem *non modo deriſerint Ethnici, & Hæretici aliquot vetuſtiores (etiam Apoſtolorum tempore,) quin & circa eam valde laſcivierint (pudet dicere!) recentiorum quorundam, qui tamen ſe Chriſtianos appellitant, ingeniola; eſtne talis Corporum* Reſurrectio *in ſe* impoſſibilis?

B. Nequaquam: quia etſi non poteſt fieri viribus Naturæ, poteſt tamen virtute Omnipotentis Dei, *Heb.* 11, 19. Imo & hoc futurum tota clamat Scriptura.

A. *Sed nonnullis (quæ illorum eſt ſapientia) contradictionem ſapit,* idem numero Corpus reſurgere.

B. Verum, ſi contradictio tali ſubſit Reſurrectioni, multo magis Creationi ex nihilo; quam tamen Adverſarii non ita in dubium hactenus vocarunt. A. O-

A. *Oſtende vim Conſequentiæ.*

B. Scilicet minus eſt, ex aliquo aliquid facere, ex eadem materia (per mortem diſjecta & diſſoluta) rurſus quoad *omnia* eandem, quam ex nihilo omnia. Si hîc itaque nulla ſit Contradictio, nedum illic.

A. *Exiſtimas itaque integram manere ſemper Corporis materiam?*

B. Plane quoad ipſam *ſubſtantiam*, licet multis mutationibus accidentalibus obnoxiam. Neque enim ulla eſt *annihilatio*, niſi per eandem virtutem qua facta eſt *Creatio.* Si itaque probetur nullam fieri Corporis mortui quoad ſubſtantiam *annihilationem*, nihil habet abſurdi, partes quoque diſſipatas iterum coire poſſe in *eundem* plane *ſtatum*, *ſitum*, *ordinem*, atque *figuram*, non magis quam Hominem in extremis mundi partibus agentem, rurſus (& hoc modo naturali) convenire cum Amico *Londini* habitante. Quin & data *annihilatione*, nihil impedit quo minus de novo ſaltem creetur, cum quod factum eſt de nihilo, fieri iterum poſſe perſpicuum ſit: ab *actu* enim ad *potentiam* nunquam fallit argumentum.

A. *Sed ponamus Corpus mortuum à Beſtiis integrum devorari, conſequenter autem in illarum ſubſtantiam faceſſere, num poſſit eſſe utriſque* idem numero corpus?

B. Hoc quidem magna animi fidentia & triumphi plena ante victoriam, à Ratiunculatoribus noſtris (parce Lector vocabulo) ur-

urgetur ; ſed quam ridicule parum attendunt.

A. *Id velim patefacias.*

B. 1°. Etenim: animadvertere minime videntur, nihil opus eſſe ut ad Beſtias eatur, magis quam ad Terram ipſam, cujus in viſceribus ſervanda deponuntur Cadavera, quoniam & ipſa [a] ſemper famelica ſatis devorat, inque ſui ſubſtantiam convertit; idque ex decreto Divino, *Pulvis es, & in pulverem reverteris.* [a] *Prov.* 30, 16. 2°. Non ſunt Beſtiarum Corpora reſurrectura (quod & ipſi concedunt) proinde à Corporum numericationis diſtractione nihil metuendum. 3°. Qualeſcunque aut ubicunque fuerint partes iſtæ ita devoratæ, eaſdem ſemper manere contendimus, proinde de novo adunabiles.

A. *Quid vero ſi devorata ſint Corpora ab Hominibus iſtis carnivoris, quos* Cannibales *appellant ; quomodo ſuum utrique reddetur Corpus in Reſurrectione?*

B. Facilis eſt, & ab antedictis præcipue, ſolutio: ad quam 1°. Præmittatur, idem numero Corpus non ex eadem mole partium pendere, ſic enim idem numero Corpus non eſſet Petri *Infantis* & *Adulti*, *ſani* & morbo *tabefacti;* quod valde abſurdum foret. Dato itaque partes aliquas eſſe non devoratas modo, ſed in nihilum redactas, eadem poteſt eſſe Corporis numericatio. 2°. Ponamus *totum* Corpus devorari ; perpauculum eſſe quod aſſimilatur Corpori devorantis, hinc itaque

nihil

nihil periculi eſt, ut devorantis & devorati *idem* dicatur Corpus. 3°. Hinc ſatis conſtabit, quod ſicut vorax iſte *Cannibal*, quantumcunque edat aut bibat, ſuo tamen vivit cum Corpore, ſuo moritur, in eoque olim ſurrecturus eſt, (quamvis ipſo quoque ab aliis devorando:) ita in reliquis tenere neceſſum eſt, cum nulla ſit in rerum natura *annihilatio*, nulla deperditio materiæ. Unde ſuper toto facilis eſt Concluſio, ejuſdem numero Corporis Reſurrectionem non eſſe *impoſſibilem*, quod probandum ratione ſuſcepimus, & de facto futuram Scripturis edocti firmiter credimus.

A. *Quis hujus* Articuli *ad praxin uſus?*

B. 1°. Ne ex divortio Corporis Animæque brevi futuro nimium percellamur; quin potius ad ſecundi, multoque beatioris connubii ſpem erigantur animi, ſcientes quod *Hoc corruptibile* (ad ſpeciem in nihilum redigendum) induet incorruptibilitatem, *Hoc mortale* immortalitatem. 2°. Ne de mortuis nimium contriſtemur amicis, quaſi reſurrectionis futuræ *ſpem non habentes*, 1 Theſſ. 4, 13, 14. 3°. Hinc (fidelium ſaltem) corporibus mortuis honeſta debetur *ſepultura*, idque non tantum ob debitam [a] virtutibus *memoriam*, ſed in *ſpem* glorioſæ reſurrectionis, quibus non convenit ſepultura illa *Aſini*, *Jer.* 22, 19. [a] *Act.* 8, 2. 4°. Hinc etiam monemur, Corpora noſtra, non modo viva, uti Templa Spiritus Sancti, ab omni peccati mi-

immunditie illibata ſervare ; ſed ut quæ mortua, Gloriæ palatia aliquando ſunt futura, *Phil.* 3, 21.

ART. XII. *Et Vitam Æternam.*

A. *Quid intelligit Articulus per* vitam æternam?

B. Non modo duratione *perpetuam* [a] (qualis etiam erit Impiorum, ſed) ſupra quam aut [b] dici aut cogitari poſſit, *glorioſam ;* unde Reprobrorum ſtatus ille miſerrimus poſt mortem nunquam neque *vitæ*, nedum *æternæ* nomine in Scripturis deſcribitur, at [c] *mortis* ſæpe. [a] *Mat.* 25. *ult.* [b] 1 *Cor.* 2, 9. 2 *Cor.* 4, 17. [c] vide *Apoc.* 2, 11. & 21, 8.

A. *Hinc tamen argutantur nonnulli Impios à morte ſtatim* annihilari ; *& loca S. Scripturæ omnia, quæ Illorum* perditionem *& ruinam notant, ſubtiles huc trahunt.*

B. Hoc iſti nimirum velint magis quam credunt, ſcelerum ſuorum incantamentis faſcinati ; ſed rebelles hoſce contra Lucem in ordinem facile Lux ipſa coget : Lux (inquam) illa Verbi, [a] vermem *immortalem*, ignemque *inexſtinguibilem* diſerte toties pronuntiantis, imo *quinquies* eodem capite, idque totidem contiguis fere verſibus ; &, peracto Judicio, pœnas manere Impios æternas docet (uti ſupra) *Mat.* 25, 46. [a] *Mar.* 9. *à* v. 43. *ad* v. 49.

A. *Pæ-*

A. *Pœnarum ſane * æternitas hinc certe concluditur; hanc vero non reſpectu ejuſdem* Individui, *ſed ſpecificam tantum diverſorum perpetua ſibi ſerie* (prioribus *annihilatis*) ſuccenturiatorum *ſingularium vult Auctor quidam famoſiſſimus: in quo etiam Pœnarum ſtatu nihilo deteriorem fingit illorum conditionem, quam in qua reliquit* Adamus, *matrimonia ſcilicet contrahentium, prolem gignentium &c.* Leviath. *c.* 44. *fol.* 345, 346. *Quid ad hoc Hominis dicendum?*

B. Hanc ſcilicet illius Theologiam (cujus & ipſe primus *Fundator* exſtitit) *Belluam* iſtam referre *coronatam* (ſemi-virumque, ſemi-piſcemque) quam in Frontiſpicio Libri depingendam curavit; & *Regnum Tenebrarum*, de quo ibi delirat, maxime promovere: ſaltem ei parum debent Maritati, qui vitam Conjugalem *Gehennæ tormentis* accenſuit.

A. *Nulla alia refutatione dignum cenſes?*

B. Plane nulla, quicquid bellis ſuis Diſcipulis videatur: nam eadem prorſus conditione uti (quidni gaudere dicam?) vult Impios poſt mortem, qua nunc abutuntur in Terris vivi, *edentes*, *bibentes*, & *convivia*, proculdubio cum choreis, *agitantes*, matrimonio copulatos, gignundæque proli intentos, atque hæc omnia inter ſummos Inferni

* *Vide optimæ memoriæ* Hammondum, *tract ſingulari De æternis Gehennæ cruciatibus.*

cruciatus; quod quam non modo Atheum, ſed ridiculum ſit,

Et pueri norunt, niſi qui nondum ære lavantur.

nec iſtam ſane circa Impios in orco ſuo Ethnicorum ullus (etiam dementiſſimus) inſaniam unquam inſanivit.

A. *Eo itaque Gehennæ ſuæ ludicro relicto, qualis eſt piorum æternitas?*

B. Sanctiſſima,[a] & ſine omni peccati macula, disjectis [b] Ignorantiæ tenebris, cum luce mira & ſerenitate intellectus; à [c] moleſtiis omnibus, ærumnis, & periculis procul poſita, cum plenitudine gaudii in viſione illa beatifica, & voluptatum, quarum nulla erit aut [d] ſenectus aut ſatietas in ſecula ſeculorum. [a] *Eph.* 5, 27. [b] 1 *Cor.* 13, 12. [c] *Apoc.* 21, 4. [d] *Pſal.* 16, 11.

A. *Ubi autem vita hæc æterna tranſigetur?*

B. Non in Terris (uti ſomniat nugator modo citatus, *Leviath.* c. 38.) quippe quæ cum Elementis, adeoque cœlis naturalibus, diluvio illo igneoabſorptæ, & abſumtæ evaneſcent, 2 *Pet.* 3, 10. ſed in Cœlo Cœlorum [a] apud Chriſtum, in illo nimirum domicilio, non manu facto, æterno in cœlis, uti Apoſtolus, 2 *Cor.* 5, 1. [a] *Jo.* 14, 2, 3.

A. *Quid ex hoc Articulo practice colligendum?*

B. 1°. Vitæ hujus momentaneæ ſordeſcere debere omnia præ illius æternæ glorioſiſſima beatitudine, qua dignæ non ſunt

aut

aut *perpeſſiones*, aut *commoda præſentis ſeculi*, 2 *Cor.* 4, 17, 18. 2°. Ut, intentis ſemper ad vitæ æternæ metam oculis, ſtrenue defungamur curſu *nobis præſtituto*, nullis viarum aſperis aut difficultatibus [a] animo concidentes; utque ubi laborum merces, ibi ſit [b] *converſatio*. [a] 2 *Cor.* 4, 16, &c. *Heb.* 10, 35, &c. *Apoc.* 2, 10. [b] *Phil.* 3, 20.

AMEN.

A. *Quid hîc ſignificat* Amen?

B. Non videtur *optantis* eſſe, ſed potius aſſenſu maxime compendiario totam *Symboli* fidem claudentis & *comprobantis*; quaſi diceretur, *Hæc omnia firmiter Credo.*

PRE-

PRECATIONIS DOMINICÆ

BREVIS EXPOSITIO.

A *CUM* Agenda *omnia Decalogus*, Credenda *Symbolum Apoſtolorum ſummarie complectitur*, *nullamne ſibi talem Apothecam* Petenda *obtinent ?*

B. Maxime; in *Precatione* ſcilicet *Dominica.*

A. *Prius vero quam iſtam in ſpecie excutiamus, nôſſe oportebit quid ſit* Precatio (*uti ad Deum refertur*) in genere.

B. Precatio talis *Chriſtiana* eſt *Invocatio* [a] *Religioſa* veri Dei, qua aut bonum aliquod ab eo petimus, aut malum deprecamur. [a] *Rom.* 10, 14. *Pſal* 50, 15.

A. *Cum* Invocationem *dicis* Religioſam, *vis, puto, partem eſſe* Cultus *Divini.*

B. Videlicet, eamque præſtantiſſimam: quippe qua Deus ſe [a] delectari monet; [b] quæ reliquo ejus cultui, atque adeo toti Chriſtiano πολιτεύμαπ [c] benedictionem è Cœlo devocat; quæ [d] jugiter exercenda, & conſtantiſſima Sanctorum praxi, cum mirabili

ejus

ejus apud [a] Deum virtute, paſſim commendatur: imo hinc univerſum quoque Dei cultum [f] *Synecdochice* interdum deſignat. [a] *Prov.* 15, 8. *Cant.* 2, 14. [b] *Pſal.* 19, 14. *Mar.* 14, 22. [c] Vide *Solomonis* orationem in Templi Encæniis habitam, 1 *Reg.* 8. 1 *Tim.* 4, 5. [d] 1 *Theſ.* 5, 17. [e] *Jac.* 5, 16, 17, 18. [f] *Pſal.* 54, 4 & 79, 6.

A. *Quot ſunt ſpecies* Precationis?

B. Quatuor vulgo recenſentur ex 1 *Tim.* 2, 1. *viz. Deprecatio* mali, [ἔντευξις] *Petitio* boni, *Interceſſio* pro aliis, & Gratiarum *Actio.* Hæc autem noviſſima Precatio proprie quidem non eſt, etſi eam [a] comitari ſemper debeat, nec ſine illa [b] utilis eſſet Precatio proprie dicta. [a] *Phil.* 4, 6. [b] *Hoſ.* 2, 8. *Rom.* 1, 21, 24.

A. *Quem fructum rite inſtituta adfert* Precatio?

B. Quod petiit Boni. *Mat.* 7, 7. *Pſal.* 107, 13, 19, 28.

A. *An ergo pie Deum Invocantibus ſemper* datur *quod petunt*?

B. Datur quidem *ſuo* [a] *tempore*, idque [b] in ſpecie, ſi Deus eis *expedire* viderit (qui videt omnia,) & cum exceptione, ut loquuntur, [c] *Crucis.* Si non *expediat*, non dando datur; & ex [d] *Gratia* Divina, quod deeſt, cumulate penſabitur. [a] *Hab.* 2, 3. *Pſal.* 37, 34, 35. [b] 2 *Reg.* 19, 20. 1 *Reg.* 3, 11, 12. &c. [c] *Mar.* 10, 30. collat. cum *Jo.* 16, 33. [d] 2 *Cor.* 12, 8, 9.

A. *Sed multa conſequuntur bona etiam qui non invocant Deum, aut ſecus quam oportet, uti* Infideles *&* Profani.

B. Totus id [a] mundus clamat: ſed bona quæ dicis non ſunt hujuſmodi Hominibus [b] *ad Salutem* profectura, quanquam eò vel recalcitrantes [c] *exſtimulant*, & ingratos omni prorſus [d] *excuſatione* vacuos relinquunt. [a] *Act.* 14,17. *Pſal.* 33, 5. [b] *Pſ.* 17,14. [c] *Rom.* 2, 4. [d] *Rom.* 1, 20.

A. *Qualis itaque oratio eſſe debet, ut ſit* accepta *Deo*?

B. Talis ut neque [a] *malum* petat, neque bonum [b] *male.* [a] *Mat.* 7, 11. [b] *Jac.* 4, 3.

A. *Quid ex parte modi requiritur, ut Oratio ſit Deo* grata?

B. 1°. *Diſtincta* ſatis rei petitæ *ſcientia*; qua caruere Filii *Zebedæi*, Mar. 10, 38. omneſque qui preces in lingua ſibi ignota deblaterant, 1 *Cor.* 14, 9, 16. 2°. *Fides* in *Verbo* Dei fundata, *Mat.* 21, 22. *Jac.* 1, 6. Hinc humi corruunt *Preces ad Sanctos* Cœlites inſtitutæ; quæ verbo nullo aut promiſſione divina nituntur (ipſis quidem fatentibus ſæpe Adverſariis.) 3°. Ut fiat ünius *Chriſti* Mediatoris nomine, *Jo.* 14, 14. Faceſſant ergo preces quæ Sanctorum nomine, interceſſionibus, & meritis ad Deum diriguntur. 4°. Ut cum ſumma fiat [a] *ſinceritate*, *animi demiſſione*, & [b] *reverentia* Dei. [a] *Pſ.* 78, 36, 37. [b] *Gen.* 18. 27, &c. 32, 10. *Apoc.* 4. 10. Hinc illorum excluditur

ditur arrogantia, qui παῤῥησίας Christianæ velo quidvis fere quod in buccam venerit coram Deo *temere* profundunt; haud satis memores, *Deum in Cœlis esse, in Terris ipsos, Eccles.* 5, 2. 5°. Ut [a] *vivida, efficax*, & carbone ex altari accensa sit, non *somnolenta*, non [b] *labialis*, & *Dicis* tantum causa, ab aliud agentibus recitata; quales maxime conspiciuntur in Papatu, ubi βαττολογεῖν, tot scilicet *Pater-nostros*, *Ave-Marias*, & id genus preculas (minime intellectas) tacite secum demurmurare, pro cultu Dei habetur. [a] *Jac.* 5, 16. *Psal.* 62, 8. [b] *Is* 29, 13. 6°. Ut *indefessa sit*, & labascere nescia, *Luc.* 18, 1. *Job* 27, 10.

A. *Quotuplex est Precatio respectu* precantium?

B. Duplex: Privata (in Conclavi,) Publica (in Ecclesia.)

A. *Ex istis, quænam est* acceptior *Deo?*

B Comparationes ejusmodi non sunt temere & sine gravi cautela adhibendæ. Interim *Publicis* Fidelium conventibus (ubi res fert) permagnæ & [a] peculiares fiunt *promissiones*, luculenta exhibentur in Scripturis [b] *elogia*, summoque in eos [c] *affectu* & desiderio sanctos exardescere palam est. [a] *Mat.* 18, 20. *Is.* 4, 5. [b] *Psal.* 87, 7. [c] *Psal.* 84 ad *v.* 5. & 122, 1, 2.

A. *Quid existimandum est de* statis *Precum* Formulis, *sive Privatis, sive Publicis?*

B. Pri-

B. Privatas minime ſaltem *in ſe* damnandas, exemplo ſuo Chriſtus ipſe docuit; *eadem*, idque quoad terminos, Precatione *ter* repetita, *Mat.* 26, 44. *Mar.* 14, 39. Privatim tamen cum Deo agentibus, ſi qua pollent facultate, ſine formula idonea Orandi (id autem ipſi viderint) liberum relinqui nil vetat, ſi non ad *profectum pietatis*, certe ad majorem, ut fit, *rei convenientiam:* cum pie poſſint intra privatos parietes effundi deſideria, quæ in publicum exire minus fortaſſe expediret; nec poſſit Formula, niſi in immenſum excreſcat, multigenis piorum neceſſitatibus, Deo interdum particulatim offerendis, commode proſpicere.

A. *Perge ad Preces* Publicas?

B. Eas quidem concepta verborum Formula adornandas, non permiſiſſe modo, ſed *præcepiſſe* videtur Chriſtus, *Mat.* 6. *Luc.* 11. De hoc autem plenius in ſequentibus.

'Adde Eccleſiæ Judaicæ praxin aperte 'ſuffragantem, cui *Liturgiæ* (non diviniſſi-'mæ tantum, ſed & multo inſtructiſſimæ) 'vicem præſtitit *Liber Pſalmorum*, ut ex 'Titulis & Doctorum Commentariis ab-'unde conſtat. Videſis ſpeciatim *Pſal.* 88. '92. & 106. quò etiam qui למנצח *Præcen-'tori* inſcribuntur aperte reſpiciunt. Con-'fer 1 *Chron.* 16, 7 & 2 *Chron.* 20, 21. Quin-'etiam in *Precatione Dominica* varia Chri-'ſto placuit à *Synagogæ* formulis mutuari.

Teſtes

'Teſtes vide *Druſium*, *Capellum*, *Grotium*, 'Hammondum, *Lightfootum*, alioſque paſ-'ſim Doctos in *Mat.* 6. Quod autem ad 'Eccleſias *Tranſmarinas* attinet, de *Gallicis* '& *Belgicis* res notior eſt, quam ut in dubi-'um veniat, cum *publicæ* (in ſuis utraq; lin-'guis) exſtent illarum *Liturgiæ*. Quineti-'am quæ rigidiſſimæ habentur Eccleſiæ u-'tuntur Formula, diebus ſaltem *Profeſtis*; 'imo & *Dominicis* inde ordiri ſolent. Hoc 'autem de ſuis quique Eccleſiis Fide ſua 'confirmarunt mihi *Poloni*, *Pruſſi*, *Hungari*, 'aliique *Oxoniæ* Studiorum gratia commo-'rantes. De Eccleſiis autem *Lutheranis* 'nemo dubitabit. Sed de iſtis vide quæ 'ſcripſit Eruditus *Durellus*, libro ſingulari, 'haud ita pridem edito. Conſtare quidem 'videtur mihi, nullam omnino Eccleſiam '*Reformatam* uſque adeo in *Formulas Pre-'candi* exardeſcere, ac noſtri ſolent *Bru-'niſtæ*, & alii, (*Presbyteranos* enim mode-'ratius egiſſe ex ſuo liquet *DIRECTO-'RIO*, ſive *Orandi Formula*, ad quam etſi 'totidem terminis neminem adſtringant, 'nemini tamen interdicunt, imo ut uteren-'tur nonnulli, tacite hortantur.)

A. *Quorſum ex* Præſcripto *in ſacris Conventibus orandum?*

B. 1°. Quo ſignantius teſtemur *unitatem* Spiritus in toto Chriſti corpore ſinguliſque membris diffuſam, ubi non ad ſenſum modo *generalem* (eumque defectu formulæ *lubricum*

bricum ſæpe & incertum) attenditur, ſed in eadem quoque verba (uſu ſatis familiaria) pia animorum fœderatione conſpiratur. Hinc etiam legitima auctoritate in uſum publicum munitæ, non unius Paſtoris aut Miniſtri, ſed totius Eccleſiæ preces audiunt. 2°. Hinc magis proſpicitur rudioris *popelli ignorantiæ*, qui orationem perſpicuam & ſibi notam majore cum fructu audiunt, quam *novam* indies & quaſi peregrinam, nec ſatis intellectam. 3°. Hinc obviam quoq; itur, uti ait *Calvinus, deſultoriæ quorundam miniſtrorum levitati*, eorumque infirmitatibus, qui *extemporaneæ* quam affectant facultati pares minime judicandi, multiſque aliis ejuſcemodi incommodis.

A. *Verum ex adverſa parte urgeri ſolet, Quod à ſtatis* Formulis *coarctetur* Spiritus Precationis, *& quibuſdam quaſi cancellis includatur.*

B. *Spiritus* ille Precationis, ut Perſonam in *S. S.* Triade deſignat, coerceri proprie non poteſt; ſed ubi *vult, ſpirat*, & quod vult, facit. Interim tamen modo improprio, & ἀνθρωποπαθῶς vim quandam pati dicitur, cum gratioſe *trahenti* [a] obſiſtitur, aut agendi [b] modus & tempus ei præſcribitur, quorum neutrum facit *præſtituta Orandi Formula.* [a] Act. 7, 51. [b] *Pſ.* 78, 41.

A. *Itaque ſi ſumatur* Spiritus *metonymice pro* effecto Spirituali, *quid habes?*

B. Caute

B. Caute distinguendum erit inter *Gratiam*, & *Donum* Precationis; deinde inter Donum *verum*, & *ementitum*, sive *populariter æstimatum*.

A. *Quid vis per* Gratiam *Precationis?*

B. Ea quidem in terminis habetur, *Zach.* 12, 10. *Effundam Spiritum gratiæ & supplicationis:* qui locus, si cum altero illo haud minus decantato conferatur, *Rom.* 8, 26, 27. clarissime docet, in quo constat Spiritus ille, sive *Gratia* Precationis, nimirum in Animo ad Orandum pie comparato, uti in ardore Fidei, *aspicient me quem transfixerunt*, *Zach. v* 10. in corde vera *resipiscentia* macerato & compuncto, *plangent super eum* &c. ibid. ad fin. cap. *Succurrit nobis Spiritus gemitibus ineffabilibus*, Rom. *v.* 26. Utroque loco spiritum habemus sive *Gratiam* Precationis, per pios Animi affectus delineatum; de *verbis*, nedum de facultate ulla *extemporali*, in utroque nihil.

A. *Cedo* Donum *Precationis.*

B. Id in Homine improbo reperiri nihil vetat: quod etiam esse potest, vel *infusum* scilicet & extraordinarium, vel *acquisitum* & ordinarium. *Priore* gaudebant Apostoli, aliique in Ecclesia illa primitiva, quibus cum *Gratia* Precationis *donum* quoque superadditum: *Posteriore*, multos passim in Ecclesia recentiore claruisse non est dubitandum.

A. *Quid*

A. *Quid demum eſt?*

B. Habitus, ſive facultas *congrue* orandi; ſive ſenſibus bonis verba commoda, geſtus, & affectus aptandi.

'Hoc autem Impiis convenire poteſt æ-'que ac piis, quo (inter cæteros) blaſphe-'mum quoque *Hacketum* noſtratem cum 'primis claruiſſe teſtis eſt hujus Hiſtoria; 'ne quid dicatur de temporibus *nuperis*, 'quorum cruda adhuc & Gangrænam mi-'nitantia ſuperſunt vulnera.

A. *Quid autem voluiſti per Donum* ementitum *Precationis*?

B. Tale, quod reverentia Numinis & *prudentia* Chriſtiana vacuum, futili verborum ſive *prolixitate* ſive *clangore* ſe prodit, quò populo placeat. Hoc autem Infirmitatibus humanis potius quam Donis Divinis annumerandum.

A. *Nonne vero Spiritus Infirmitatibus Orantium auxiliatur* verba ipſa *ſuggerendo.*

B. De iſtis altum ſilentium: tria vero alia ſupradictis attexit Apoſtolus effecta Spiritus; Unum *generale*, ut orent fideles καθ' ὃ δεῖ, quemadmodum oportet; duo reliqua magis ſpecialia. Primum eſt precandi *ardor*, ex delictorum pravitate & læſi numinis reverentia genitus, στεναγμοῖς ἀλαλήτοις, *gemitibus infandis.* Secundum eſt, ut oratio nuſpiam à Verbi tramite in phantaſmatum devia abripiatur, ſed intra voluntatem Dei conſiſtat. Intercedit enim κατὰ θεὸν, *ſecundum Deum, vel Dei Voluntatem.* A.

A. *Nullum ergo locum in Sacris Miniſtrorum precibus concedis?*

B. Imo; poſſunt cum magno fructu adhiberi (& in omnibus Eccleſiis reformatis adhiberi conſtat:) Si 1°. formulæ *publicæ priores* dentur partes. 2°. Ne quid ei adverſum petulanter proferatur. 3°. Ut vitato prolixitatis tædio, & inanibus quaſi *coccyſmis*, cum omni *gravitate*, haud ſecus ac *zelo*, animique *intentione*, res tota peragatur.

A. *Quorſum vero Chriſtus Precationem iſtam ſuo nomine ornatam præſcripſit?*

B. Non tantum ut eſſet *exemplar*, ſive *modulus*, (iſque omnium perfectiſſimus) ad quem conformandæ ſunt fidelium Preces; ſed ut ipſa Precationis abſolutiſſimæ vicem in Eccleſia obtineret.

A. *Quomodo hoc efficitur?*

B. 1°. Ex verbis ipſius Chriſti, quæ neque apud *Matthæum* neque *Lucam* ſonant neceſſario [*In hunc modum, After this manner*] ſed apud illum ὅτως, quod de ipſa formula αὐτολεξεὶ uſurpanda exponi poteſt; & *Lucas* ſimpliciter ac diſerte habet, λέγετε, *dicite*, non hoc vel illo *modo*, ſed *dicite* precantes eadem *ipſamet* verba, quæ ſtatim ſequuntur. 2°. Hoc plus quam ſuadere videtur *occaſio* (*Luc.* 11, 1.) à *Luca* memorata, unde Orare doceri à Chriſto peterent Diſcipuli; nimirum quia ſuis quoque Diſcipulis idem præſtiterat *Joannes*. Hoc autem

(prout temporis & collapſæ religionis ratio tunc ferebat) certa eum aliqua precatione perfeciſſe dubitari non poteſt, qua veluti *teſſera* ab aliis ſui gregis homines internoſcerentur.

A. *Cur itaque inter precandum aut non ſemper recitatur* Oratio Dominica, *aut ulla auditur alia*?

B. Precationem opinor eſſe *Liturgicam*, & *publicis* Eccleſiæ conventibus præcipue deſtinatam; proinde ſemper in Eccleſia ſonare oportere: ita tamen, ut ab uſu quoque magis privato, ubi res poſtulat, minime excludatur.

A. *Unde eo potiſſimum fine adornatam colligis?*

B. Non ſolum quia numero plurali enuntianda præſcribitur, *Pater noſter*, *Da nobis* &c. quod Orantium cœtum aliquem innuere videatur; ſed quia *Joannis* (uti aliorum quoque tunc temporis Doctorum in Eccleſia Judäica) Precationem ſtatam & *Liturgicam* fuiſſe veriſimillimum ſit. Si enim (ut [a] nonnulli volunt) *Joannes* tantum compendium daret rerum orandarum, non autem ipſa *verba*; in tam corrupto Eccleſiæ ſtatu, quomodo rudiorum ignorantiæ conſuleretur tali compendio, non facile intelligitur.

[a] 'Mirum eſt aliter ſentire *Grotium* in 'Luc. 11. ſed rem ſatis perſpicuam reddi-'dit ex *Hebræorum* Magiſtris *Lightfootus*

'Canta-

'*Cantabrigienſis* in *Horis* ſuis *Hebraïcis*, 'multa ejuſmodi eruditione refertiſſimis. 'Vide ad *Mat.*6, 6.

A. *Cur itaque ulla auditur alia præter* Orationem Dominicam?

B. Qui hanc præſcripſit, alias minime excluſit, modo ad hanc Orandi normam dirigantur. 1°. Quia hæc ſumma tantum Orationis capita complectitur, quam ad particulares fidelium neceſſitates plerumque dilatandam & Ratio & [a] Praxis piorum docet: qualibus abundat Scriptura precibus. [a] Vide *Gen.*32,11. *Solomonis* Orat. 1 *Reg.*8. *Pſalm.* paſſim. *Act.* 4, 29, 30. *Eph.* 6, 19 &c. 2°. Quo magis acuatur Orandi *ſtudium*, Precationi generali ſpecialibus quoque ſuperadditis. Teſtem hîc appellamus *communem* (præcipue fidelium) *ſenſum* & *experientiam.*

A. *Quo demum ſermone concipiendæ ſunt* Preces Publicæ?

B. Eo nimirum, qui vulgo à toto Cœtu intelligi poſſit; ſicque ad totius Eccleſiæ ædificationem, ſine qua erunt ſaltem ut reſonantis æris & cymbali tinnientis ſtrepitus. Quod verbis minime ambiguis docet [a]*Paulus* contra impiam & inſulſam Romanæ (quæ dicitur) Eccleſiæ conſuetudinem. [a]1*Cor.* 14.

A. *Quot partibus generalibus conſtat* Oratio Dominica?

B. Tribus, Compellatione nimirum *Præfatoria,* ipso Orationis *Corpore,* & Conclusione *Doxologica.*

A. *Dic* Compellationem *istam, quam vocas,* Præfatoriam.

B. Ea hæc est, PATER NOSTER, qui es in COELIS.

A. *Cur ibi statim compellatur Deus* Pater noster?

B. 1°. Quo tanta [a] Nominis dulcedine omnis Deum adeundi lucta animique diffidentia nobis eximatur; utque *intrepidi* accedamus ad Thronum Gratiæ, cui Pater nimirum Cœlestis insidet, Parentes quoscunque terrenos propensa in Filios voluntate & viscerum teneritudine supra gradum & comparationem omnem [b] exsuperans. [a] *Matth.* 7, 11. *Rom.* 8, 15. [b] *Is.* 49, 15. confer cum *Is.* 65, 24. 2°. Ne orantes in alio *Spem* ponamus quam in ipso; hoc enim esset aut *Cœli Terræque* Domino facultatum [a] *inopiam,* aut [b] Patri *miserationum* ἀσυμπάθειαν, & austeritatem minime *Paternam* exprobare. [a] *Is.* 51, 12, 13. *Ps.* 50, 10, 11. [b] 2 *Cor.* 1, 3. 3°. Ut in *Christi* unius nomine Patrem adeamus, ad quem in eo solo, per Fidem, aditum cum fiducia habemus. *Eph.* 3, 12.

A. *Quid hoc admonet, cum dicimus* Patrem Nostrum?

B. Paternæ scilicet erga *Sanctos* Dilectionis affectum intercedere oportere; utque eis, [a] qua licet, & nostris maxime [b] precibus

bus, [c] ſemper ſubſidio ſimus. [a] *1 Jo.* 3, 16. [b] *Rom.* 1, 9. & *c.* 15, 30. [c] *Act.* 12, 5. Vide paſſim in Epiſt. *Paulinis*, & in *Moſis* interceſſionibus pro Populo *Iſraelitico* &c.

A. *Cur dicitur* Pater qui es in Cœlis, *quem neque Cœlum Cœlorum continere queat?* 1 Reg. 8, 27.

B. Vide *Enchirid.* cap. 3. Hîc autem admonemur, ne *Patrem* compellantes, *Cœleſtem* obliviſcamur, ſicque Filiorum fiducia Creaturarum abſorbeat reverentiam, *Eccl.* 5, 1, 2. confer cum *Gen.* 18, 27. & *c.* 32, 10.

A. *Perge ad Corpus* Orationis Dominicæ, *quot illa conſtat Petitionibus?*

B. Plane ſenis; quarum ſingulæ (uti par eſt) Dei Opt. Max. gloriam reſpiciunt: ſed tres priores *directe* & *immediate*, poſteriores *ex obliquo*, nempe quatenus ex bono humano reflectitur omnis ad Deum gloria.

A. *Da primam.*

B. SANCTIFICETUR NOMEN TUUM.

A. *Quid hîc per* nomen *Dei intelligendum?*

B. Deus ipſe, quocunque nobis nomine innoteſcat, *Exod.* 34, 5, 6, 7.

A. *Quid eſt* ſanctificari *Deum?*

B. Non ulla Sanctitatis de novo *acceſſione* Sanctum fieri (utpote cui [a] nomen ab æterno eſt, SANCTUS, idque ter conjunctim à Præconibus illis Cœleſtibus, *Iſ.* 6. *v.* 3. repetitum) ſed *auguſtum* & *glorioſum*, ſuæ demum

mum congruenter infinitæ Majeſtati venerandum ab omnibus, cogitato æſtimari, dicto, factoque ubivis prædicari. [a] *Iſ.* 57, 19.

A. *Quid autem à nobis præſtandum eò confert?*

B. Ut omnia in Deum [a] pietatis officia, eoque adminicula quæcunque conducentia (à ſe nimirum [b] *præſcripta*) diligenter excolamus, ad ejus unius Gloriam [c] in omnibus (veluti ad ſcopum) collimantes. [a] 1 *Cor.* 6, 20. 1 *Pet.* 3, 15, 16. [b] *Matth.* 15, 9. [c] 1 *Cor.* 10, 31.

A. *Quænam vero ſunt iſta magis ſpecialia Deum* Sanctificandi *adminicula?*

B. Omnium ejus *Inſtitutionum* pia & diligens obſervatio, earum vero potiſſimum quæ in [a] *publicis* Eccleſiæ conventibus celebrantur; quales ſunt *Auditio verbi*, *Precationes Publicæ* cum *Gratiarum* actionibus, *Sacramentorum* uſus, & *Sabbati* (ſive *Diei Dominicæ*) Sanctificatio. [a] *Levit.* 10, 3. *Pſal.* 89, 7. 1 *Cor.* 11, 17. 'De Sanctifica-'tione nominis Divini vide *Enchirid.* ad '*Decalogi* præcept. 3.

A. *Quænam eſt ſecunda petitio?*

B. ADVENIAT REGNUM TUUM.

A. *Quid eſt* Regnum *Dei?*

B. Vox quidem diverſimode in Scriptura capitur: proinde, 1°. Regnum Dei vel eſt *generale*, vel *ſpeciale*; illud ad [a] omnes ubicunque locorum Creaturas extenditur, hoc in [b] *Eccleſia* ſpeciatim exercetur.

[a] *Pſal.*

[a] *Pſal.* 103, 19. [b] *Apoc.* 15, 3. *Pſal.* 2, 6. 2°. *Speciale* (quod & *Regnum Cœlorum* in *N. T.* ſæpe dicitur) eſt vel *Gratiæ* ſcilicet, ſive inchoatum; vel *Gloriæ*, ſive perfectum & conſummatum.

A. *Quid eſt* Regnum Gratiæ?

B. Eſt quo Fideles colligit, inſtituit, gubernat, & protegit in Chriſto Deus.

A. *Nonne varias hoc quoque ſignificationes induit?*

B. Certe: nam notat 1°. *Metonymice* Regnum *in nobis*, *Juſtitiam* ſcilicet (cujuſcunque generis) *Pacem & Gaudium* in Spiritu Sancto. *Rom.* 14, 17. & *Luc.* 17, 21. iſta enim in Fidelium Cordibus ſuaviſſimo imperio ſuo efficit atque operatur Deus, prout vult. 2°. Eſt Regnum Gratiæ *extra nos*, eoque deſignatur, vel, 1°. Status Eccleſiæ *Evangelicus* (qui & [a] *Mundus futurus* & [b] *Tempus noviſſimum* dicitur,) aut, ſi malis, ipſum *Evangelium* per Chriſtum & Apoſtolos ejus & Miniſtros orbi prædicatum, quod *Regnum verbi* nuncupatur, *Mat.* 13, 19. quippe in hoc ſtatu maxime elucet vis illa & Dominium Dei plane [c] mirificum in corda Hominum per efficaciam Spiritus cum præconio Evangelii: [a] *Luc.* 23, 51. *Heb.* 2, 5. [b] *Heb.* 1, 1. 1 *Jo.* 2, 18. ita in cap. iſto parabolico *Matth.* 13. [c] *Rom.* 1, 16. 2 *Cor.* 10, 4. 2°. Ipſam notat Eccleſiam ſub hoc ſtatu Evangelico collectam, quo ſenſu *minimus in Regno Cœlorum* (i. e. Eccleſia Evan-

Evangelica) major *Joanne Baptiſta* dicitur, *Mat.* 11, 11. utpote qui *Solem* illum *Juſtitiæ* mox tantum *oriturum indigitavit*, quem *ortum* & è ſublimi coruſcantem oſtendunt Præcones Evangelii.

A. *Quos* Subditos *habet hoc* Regnum, *quos* Hoſtes?

B. Subditos nomine & *titulo* tenus permultos, *re* [a] pauciſſimos; uti toties monuit Scriptura, omniumque ſeculorum ſuffragatur experientia. [a] *Mat.* 7, 13, 14. *Phil.* 2, 20, 21. aliiſque locis innumeris.

A. *Quos autem vocas* re Subditos?

B. Qui hoc non ore tantum fallaci profitentur, ſed reapſe præſtant; qui Deum ſine dolo colunt, ejuſque per omnia imperio conſtanter & ſtudioſe, idque ex *animo*, obſequuntur. *Rom.* 6, 17.

A. *Dic hujus Regni* Hoſtes.

B. Hi ſunt [a] Diabolus cum ſuo Tenebrarum ſatellitio, [b] cum omnibus aperte Impiis & Hypocritis, in quibus Princeps ille *mundi hujus* [c] *efficaciter operatur*, quique conjunctis cum eo copiis Regnum Dei, qua *fraude* & [d] Cuniculis ſuis ſubruere, qua [e] *aperto* Marte vexare & negotium ei faceſſere (quanquam [f] irrito conatu) indeſinenter ſudant & ſatagunt. [a] *Apoc.* 12, 7, 8, 9. *Eph.* 6, 12. [b] *Jo.* 15, 18, 19. *Gal.* 4, 29. [c] *Eph.* 2, 2. *Apoc.* 12, 9. [d] *Eph.* 6, 11. & cap. 4, 14. [e] *Apoc.* 12, 12. & cap. 12, 15. [f] *Pſal.* 2. ad verſ. 7.

A. *Quid*

A. *Quid eſt Regnum* Gloriæ?

B. In quo Deus æternum [a] glorioſiſſime regnabit cum Sanctis ſuis Angelis & Hominibus in Cœlo Cœlorum. [a] 1 *Cor.* 2, 9. collat. cum 2 *Cor.* 12, 4.

A. *Quid autem eſt Regnum Dei* advenire?

B. Multa continet hæc petitio, idque 1°. *In genere*, ex parte *rei ipſius;* ut Dei Regnum (quo nunquam caruit, nec carere poteſt) ſupra omnem Creaturarum ſive potentiam ſive faſtigium magis magiſque (præſertim in Eccleſia) eluceſcat, & finem ſuum ſuo tempore perfectum conſequatur. 2°. Ex parte *mediorum;* ut electos ſibi ante ſecula cognitos perducat Deus ad cognitionem veritatis ſalutarem in Chriſto, ut in ea indies proficiant Spiritus ſui ductu, auſpiciis verbi & Sacramentorum miniſterio ad finem uſque vitæ, tandemque debellatis circumquaque Hoſtibus glorioſi cum eo in Cœlis triumphent.

A. *Cedo tertiam Petitionem?*

B. FIAT VOLUNTAS TUA SICUT IN COELO, SIC ET IN TERRA.

'Nihil eſt quod in Græco particulæ *Sic* a-'perte reſpondet, neque apud *Matthæum*, 'neque *Lucam;* non enim dicitur ὅπω ϰ᾽, 'ſed ϰ᾽ ſimpliciter, quod tamen hoc loco 'vim habet ἀποδόσεως, notante Cl. *Grotio*, 'idemque obtinere *Rom.* 5, 12, neceſſe eſt, 'alias hiucla & ſuſpenſa erit periodus: ibi 'ſiquidem ϰ᾽ διὰ τῆς ἁμαρτίας ὁ θανατὸς idem

'valet

'valet atque ἔτω καὶ· sic enim sensus teres 'atque rotundus efficitur.

A. *Quid hîc intelligitur per* voluntatem *Dei?*

B. Non illa quæ est Essentiæ Divinæ *facultas*, ceu verius ipsamet *essentia* (absit enim ut hoc fieri oremus, quod æternaliter ex necessitate fuit) sed *Metonymice*, atque pro voluntatis effectu libero accipitur; sive actum volendi, sive rem volitam intelligamus.

A. *Quotuplex autem est* voluntas *Dei, ut* actum *voluntatis* liberum *designat?*

B. Distingui potest primo in voluntatem *permissivam & effectivam.* Permissio autem vel est ex parte *Juris*, vel *Facti* tantum: ex priore nascitur Hominibus agendi vel non *agendi Jus* & Potestas legitima, quæ in rerum adiaphorarum usu cernitur; ex altera oritur tantum *posse agere*, non impediente Deo, qui id semper nullo potest negotio, sicque permittuntur res malæ, qua tales, neque eas aliter *vult* Fons ille bonitatis.

A. *Quotuplex est voluntas* effectiva?

B. Ea quoque duplex est, [a] *Decreti* vel *Præcepti:* sub priore continetur *voluntas* quam nonnulli vocant *Providentiæ*, qua Deus omnia, quæ fecit de [b] voluntatis suæ sapientissimo consilio, in ordinem à se *præfinitum* disponit, moderatur, & gubernat. [a] *Psal.* 33, 11. *Is.* 46, 10. [b] *Eph.* 1, 11. vide *Enchir.* c. 4.

A. *Quæ-*

A. *Quænam eſt voluntas* Præcepti?

B. Eadem illa quæ verbo Dei Scripto Hominibus præſtanda ſignificatur. Hæc autem uſitate dicitur voluntas quam Deus vult *nos facere;* ſicut illa *Decreti*, quam vult de nobis fieri, vel quam Ipſe vult facere.

A. *De qua* voluntate *intelligitur Petitio*?

B. De utraque, ſuo tamen modo diverſo: de voluntate *Decreti* & *Providentiæ*, nobiſque *ſecreta* prorſus & incognita, ut fiat quodcunque [a] Deo viſum fuerit, eoque ſapientiſſimo quo viſum *modo* (ceu in bonos ceu malos) vias Dei [b] inveſtigabiles & juſta judicia nobis adorantibus, eiſque [c] ſine *murmure* animique tumultu (ubi carni adverſabuntur) humillime cedentibus, utque in pietatis [d] profectum faceſſant omnia ſedulo curantibus. [a] 2 *Sam.* 15, 26. *Act.* 21, 14. [b] *Rom.* 11, 33. [c] *Pſal.* 39, 2. *Levit.* 10, 3. [d] *Pſal.* 119, 67, 71.

A. *Quid habes de voluntate* Præcepti?

B. Eam non ferre modo, ſed *facere* debemus, *Pſal.* 119, 4. idque 1°. Per [a] *omnia*, obſequium minime partientes inter Deum & Cupiditates noſtras, qua ſinit [b] imbecillitas naturæ, & qua juvat vis Gratiæ. [a] *Pſal.* 119, 6. [b] *Gal.* 5, 17. 2 *Cor.* 6, 1. 2°. [a] *Alacri* & [b] *conſtante* animo, mandata ejus minime gravia reputantes. 1 *Joh.* 5, 3. [a] *Pſal.* 119, 32. [b] *Pſal.* 119, 112. 3°. [a] Proficientes in Gratia, quoad abſorbeatur in Gloriam. [a] 2 *Pet.* 1, 5. & 3, 18.

A. *Sed*

A. *Sed quomodo* nos *miseri Peccatores* faciemus voluntatem *Dei, sicut Angeli & Spiritus Justorum perfecti in Cœlis*?

B. Hîc loci particula *sicut* non notat *æqualitatem*, sed *similitudinem*: eorum scilicet obedientiam æmulari saltem debemus, quam in statu hoc Mortalitatis assequendo non sumus.

A. *Quid ergo poscit hæc petitionis clausula*?

B. Quod ante indicavimus: ut nempe [a] *promti* simus ad jussa Dei quæcunque capessenda, *fideles* & *strenui* in opere Domini, uti monet 1 *Cor.* 15, 58. [a] *Psal.* 103, 20. hinc etiam alati describuntur Angeli, *Is.* 6. *Ezech.* 1. &c.

A. *Perge ad quartam* Petitionem, *sive primam earum quæ Bonum Humanum peculiariter &* proxime *respiciunt.*

B. Ea quidem his verbis continetur,

PANEM NOSTRUM QUOTIDIANUM DA NOBIS HODIE.

'Hanc *Naturæ Petitionem* eleganter (& 'suo solens more) appellat *Cl. Andræas* 'noster Episc. Winton. in *sua* Precationis 'hujus *Expositione*, nec immerito: cum om-'nium non modo Animalium oculi ad 'Deum intenti sint, ut de suæ benignitatis 'quadrâ pascantur, sed *Terra* quoque ipsa 'cum suis Fructibus siticulosa & famelica 'Deum eo fine invocare dicitur; imo & '*Cœlum* quoque, ut tanquam Dei *Oecono-*

'*mus*

'*mus* habeat unde alimentum flagitantibus 'miniſtret. *Hoſ.* 1, 21, 22.

A. *Cur* Orationis Dominicæ *meditullium tenet iſta de* Bonis Corporalibus *Petitio?*

B. De hoc aperte nil docuit Chriſtus; ſed inde factum videtur quo infirmitati noſtræ pro ſua miſericordia magis ſubveniret, ad ſpiritualia minus [a] erectæ, niſi ſtatim quoque *Bonorum* adſit *Corporalium* proſpectus; ſimulque erudiret, Pietati *tum* [b] *hujus tum futuræ vitæ promiſſa fieri.* [a] Mar. 14, 40. collat. cum *v.* 37. [b] 1 Tim. 4, 8.

A. *Cur dicitur Deo,* Da nobis?

B. 1°. Quoniam bona omnia [a] Dei ſunt, & noſtrum [b] nihil. [a] 1 *Chron.* 29. *à v.* 11. *ad v.* 15. [b] 1 *Cor.* 4, 7. 2°. Ad augendam Filiorum fiduciam erga Patrem Opt. Max. uti ante diximus.

A. *Quid hîc* Panis *ſignificat?*

B. Ex more Hebræorum non omne modo [a] alimentum, ſed neceſſaria [b] quæcunque vitæ ſubſidia. [a] *Gen.* 3, 19. [b] *Pſal.* 41, 9. collat. cum *Jo.* 13, 18.

A. *An ergo rerum iſtarum nil petimus niſi ut ad manum ſint, nudam videlicet præſentiam?*

B. Imo *Benedictionem* præcipue divinam, ſine qua Lapidem porrigas an [a] Panem nihil intereſt; non enim ſolo pane vivitur, ſed omni verbo quod exit ab ore Dei, docente *Moſe* cum Salvatore, *Mat.* 4, 4. [a] *Hag.* 1, 6. *Mal.* 2, 2.

A. *Quem vocas Panem* Noſtrum?

B. Quem noſtrum fecit Deus (Bonorum omnium largitor) [a] legitima aliqua ratione à nobis acquiſitum. Panis itaque *vi, fraude*, aut aliis quibuſcunque comparandi *mediis illicitis* fermentatus, *Noſter* non eſt. [a] *Pſ.* 128, 2.

A. *Quis autem eſt Panis* quotidianus?

B. Omne illud, quo præſens vita opus habet, quodque neceſſitatibus ejus quotidianis ſufficit.

'De voce ἐπιούσιον in Græco Textu (quæ 'per *quotidianum* exponitur) mirum eſt 'quas ſibi cruces fixerunt etiam viri do-'ctiſſimi, fortaſſe quia non alibi, ut puto, 'legitur. *Hieronymus* quidem in Hebraïco '*Nazaræorum* codice ſcriptum aſſerit מחר 'i. e. *craſtinum*, cui prorſus aſſentitur *Gro-'tius*. At in editione *Munſteri* (monente 'Zegero) pro מחר eſt חמידו, quod *juge* ſive 'continuum notat; eo nimirum ſenſu, quo 'Panes Propoſitionis qui ſemper in conſpectu 'Domini (*i. e.* in menſa Aureo ad lævam 'Altaris aurei exponebantur) לחם תמיד 'i. e. *panis continuus* appellantur, *Num.* 4, 7. 'Qui negant ab οὐσία Grammatice derivari, 'quique ab ἐπιοῦσα (ſubauditur ἡμέρα) *cra-'ſtinum* ſignificante trahunt, cum debita 'tantis nominibus reverentia, perinde hal-'lucinari ſuſpicor. Quod enim priores 'argumentantur, ſi ab οὐσία deduceretur, 'ſcribi non oportere ἐπούσιον ſed ἐπέσιον, 'iſtius

'istius quidem pronunciati nullam reperio 'demonstrationem. Licet enim in ἐπουρόνιος 'ἐπουριάζειν (& siqua sunt similia) hoc obti-'neat, non lege tamen perpetua, ut in ἐπί-'ορκος, ἐπίηρος, ἐπιούρος &c. abunde constat. 'ubi ultima particulæ vocalis non eliditur. 'Imo quidni (ut propius ad vocabulum ac-'cedamus) non ἐπιούσιος, æque ac περιούσιος, 'ὁμούσιος (quod idem fateor ὁμούσιος legitur.) 'Illis autem, qui ab ἐπιοῦσα profectum vo-'lunt, libens cederem, si vel unum succur-'reret *exemplum*, ubi *Adjectivum* forma-'tur à *Participio fœminino*. Dum hoc consti-'terit ab οὐσία deducendum omnino arbitror, 'idemque notare quod *accedens ad Substan-'tiam*, quæ scilicet in horas *jugi* opus habet '*accessione* alimenti; unde non male inter-'pretatur *Castalio* panem *alimentarium*. 'Nam quod aliqui *superessentialem* & *super-'substantialem* exponunt, ignorare me fa-'teor quidni tum potius diceretur ὑπερούσιον; 'etsi tamen (cum nonnullis) haud simplici-'ter negarim ἐπὶ in compositione ita com-'mode interdum significare (sed raro ad-'modum) ut in ἐφίππιον, ἐπιστρωννύειν: *acces-'sionem* vero notare frequentissime palam 'est. Urget, fateor, quod à viro doctissimo 'objicitur, *accedens ad substantiam* non ἐπιού-'σιον, aut ἐπούσιον, sed ἐπουσιῶδες à *Platone* 'dici; & sic quidem *purissime*, nullus dubi-'to: sed an hoc in *Sacris Scriptoribus* anxie 'urgendum sit, cordatis judicandum relin-'quo. Sufficit ista paucis monuisse. A.

A. *Cur adjecit Dominus in Oratione*, hodie, *apud* Lucam καθ' ἡμέραν?

B. Ne rerum ſecularium avidi, aut ſpes, aut vota noſtra in longum nimis extrahamus; ſed de *craſtino* parum, [a] niſi quantum poſcit vocatio noſtra, ſolliciti, ab eo ut omnis *Boni* vivo fonte firmiter & toti pendeamus. Vide *Mat.* 6. à *commate* 25. *ad finem.* [a] 1 *Tim.* 5, 8. *Eph.* 4, 28.

'Huc autem (inter alia fine dubio) ſpectabant *Panes* illi *propoſitionis* (de quibus 'paulo ſuperius) quo ſuæ nimirum erga 'illos beneficentiæ (præſertim in Deſerto 'exhibitæ) populum ſuum Deus commone-'faceret, ſimulque doceret, unde Panem 'ſuum quotidianum exſpectare in poſterum 'quoque debeant.

A. *Quid hic itaque docemur petere?*

B. Quod *ſufficit*, non quod *ſuperfluum* eſt; idque pro ſtatu & vocatione noſtra in qua Deus nos collocavit: [a] quatenus ſcilicet in noſtrum ipſorum bonum *ſpirituale* cedat, & nominis ſui *gloriam*; utque [b] præſentibus *contenti* & *gratanter* acquieſcamus. [a] *Prov.* 30, 8, 9. [b] 1 *Tim.* 6, 8. *Phil.* 4, 11. *Job* 1, 21.

A. *An ergo licet petere Divitias, aut ſeculi Dignitates, aut plus quam quod neceſſitatibus noſtris per omnia ſufficiat?*

B. De eo quod *ſufficit*, æquum eſt ut quem rogamus Deus *Judex* ſit [a] unicus, ſed quod *nobis* [b] *Bonum* eſt à Precibus noſtris (*in genere* ſaltem) excludi nihil debet; imo

ro-

rogandus est Deus ut etiam [c] non petentibus (*in specie*) ista largiatur. [a] *Prov.* 20, 8. [b] *Mat.* 7, 11. [c] 1 *Reg.* 3, 13.

A. *Sed de Specie potissimum quæro, utrum scilicet hujusmodi ad Deum oratio Christianum deceat, imo aut tacitum in Corde votum,* Da mihi Divitias *&c.*

B. Nihil hic difficultatis esset, nisi quod surdo, ut fit, canendum sit Ventri, & hydrope tumentibus debellanda cutis : nam 1°. Adeo Sanctorum neminem in Sacris Scripturarum monumentis ista petiisse legimus, ut contra *Solomonem* magnifico Deus Ipse ornarit Elogio, quod nullum in votis suis, etiam cum eò maxime *invitari* videretur, locum invenerint, 1 *Reg.* 3. Vide & *Psal.* 4, 6. 2°. Quia Bona hæc temporalia, cum mediæ (*moraliter*) sint naturæ, nihil prorsus ad Beatitudinem Christianam *per se* faciunt ; imo [a] *vanitatis* plena (ex Carnis vitio) [b] multis sæpe gravissimisque periculis Animam illaqueant, cujus testis nimis locuples est cujusque seculi *experientia.* [a] *Eccles. cap.* 2. *à comm.* 8. *ad* 12. [b] *Mat.* 19, 22. 1 *Tim.* 6, 9, 10.

A. *Sed obstare videtur ista* Jacobi *Benedictio ab* Isaaco *patre impertita,* Gen. 27, 28, 29. *ubi Deum orat, ut* Filio rorem Cœli, pinguedinem Terræ, *& hujuscemodi alia condonaret.*

B. Ista quidem pro Filio rogavit Pater, non pro Se ipso. Sed 1°. Aliam esse *Veteris,*

aliam *Novi Teſtamenti*, quoad promiſſa *temporalia*, conditionem *Circumſtantialem* ab omnibus conceditur, quæ tamen [a] *Spiritualia* quoque involuta continebant. [a] *Heb.* 11. *à v.* 13. ad *v.* 17. 2°. Tota iſta Benedictio *myſtica* fuit & *Prophetica*, non tam Filii *perſonæ* quam poſteris ejus partim [a] *Carnalibus*, partim *Spiritualibus* (toti nimirum [b] Iſraëli Dei) accommodata. [a] *Lev.* 20, 24. [b] *Gal.* 6, 16. 3°. Quod ad ipſum *Jacobum* attinet, aſſerendum eſt *Iſaacum* ſpiritu Prophetico prævidiſſe, ei omnia in Bonum *Spirituale* ceſſura. Vide *Gen.* 27, 29, 33.

A. *An ergo oblatas licet accipere* Divitias?

B. Si ab eo qui jus & poteſtatem habet conferendi, nihil impedit; quia ſic à manu ipſius Dei, licet interventu Hominum, porriguntur. Secus habet in iis qui *non oblatas* [a] enixe *ambiunt*, jam ſatis fortaſſe ſaginati, (idque mediis ſæpe numero illicitis, & viro honeſto parum dignis;) hoc enim non eſt à Deo *exſpectare*, ſed *vi rapere* Divitias, quibus proinde nulla [b] benedictio promittitur. [a] *Iſ.* 56, 11. [b] *Eccleſ.* 5, 10. *Hoſ.* 4, 18.

A. *Num denique* Paupertas *eſt expetenda*?

B. Neque iſta, quippe quæ & ſua ſæpe habet incommoda graviſſima. *Prov.* 30, 9. Quin potius cum ſoli Deo innoteſcat quid nobis maxime expediat, hæc omnia Patris Cœleſtis conſilio cum ſumma animi tranquillitate & in Deum fiducia permitti par eſt.

eſt. Interim hoc obnixe rogandum eſt, ut ſive *abundemus*, ſive rerum inopia *arctemur*, in utroque (imo in omni ſtatu) glorificetur in nobis Deus.

A. *Pergamus nunc ad* quintam Petitionem.

B. Sic illa ſonat. REMITTE NOBIS DEBITA NOSTRA, SICUT ET NOS &c.

A. *Quænam iſta ſunt* Debita, *quorum hîc petitur* Remiſſio?

B. Peccata, exponente *Luca*, c. 11. qui tamen in clauſula *Petitionis* altera vocem ὀφείλοντι retinuit; cum, ſi perfectam voluiſſet ἀπόδοσιν, dixiſſet potius ἁμαρτάνοντι εἰς ἡμᾶς. Uterque *Debiti* peccatores monent.

A. *Cur autem* Debitorum *nomine deſignantur* peccata?

B. Quia reatu nos obſtringunt apud Dei tribunal, ejuſque [a] Legi ſimul & [b] Juſtitiæ Debitores conſtituunt; dum quod ſuum eſt ipſi non ſolvimus, neque unquam nomina diſpungendi ſpes eſt, niſi per veniam & gratuitam in [c] Chriſto remiſſionem. [a] *Gal.* 3, 10. [b] *Rom.* 3, 25, 26. [c] *Act.* 4, 12.

A. *An itaque omnia hîc intelliguntur* peccata?

B Ita, quanquam [a] graviſſima, & quantumcunque [b] numerus excreverit: vox enim indefinita hoc loco æquipollet univerſali; idq; tum 1°. Ex parte Dei, qui dives eſt miſerationum, qui nomen hoc dulciſſimum ſuum ex ore ſuo perſonare voluit, JEHOVAH, JE-

JEHOVAH DEUS, *Misericors*, & *Gratiosus*, *condonans iniquitatem*, *transgressionem*, & *peccatum*, (*i. e.* peccatum *omne* cujuscunque classis, quocunque demum nomine censeatur) *Exod.* 34, 6, 7. [a] *Is.* 1, 18. Vide & *Pauli* de se instantiam, 1 *Tim.* 1. à *comm.* 13. ad 17. [b] *Mat.* 18, 24, 27, 32. 2°. Ex parte nostri, qui, si totius Debiti vel [a] quadrans unus insolutus hæserit, perimus, in Carcerem detrudendi, unde nulla redemtio. [a] *Mat.* 5, 26.

A. *Sed quomodo Justificatis, quorum jam sunt remissa peccata, quadrabit hæc* Petitio?

B. Justificatis non *actu* remittuntur peccata, nisi *præterita*, *Rom.* 3, 25. Sæpius itaque novis delictis indies obnoxiis novam flagitandi remissionem & [a] locus relinquitur, & incumbit [b] necessitas. [a] *Psal* 19, 12. & 40, 12. [b] 1 *Reg.* 8, 46, 47. De Remissione Peccatorum, vide *Enchirid.* c. 7.

A. *Quid hæc docet* Petitionis *clausula*?

B. 1°. Sensum imbecillitatis & miseriæ nostræ acutissimum, qui continuata peccatorum remissione opus habemus, neque si Deus nobiscum intraret in Judicium erecti staremus. *Psal.* 130, 3. 2°. Nihil apud Deum proficere preces, nisi facta nobis delictorum gratia. Vide *Solomonis* precationem, 1 *Reg.* 8. *Is.* 1, 15 &c. 3°. Hinc uberrima cum Fide & Pœnitentia vera orantibus consolationis scaturigo, quod toties & tam graviter delinquentes hortatur Christus Deum

ut

ut Patrem invocare, & fidenter dicere, *Remitte nobis debita noſtra* &c. Vid. argumentum à minore, *Mat.* 18, 21, 22. *Jer.* 3, 1.

A. *Cur adjecit Dominus,* SICUT ET NOS REMITTIMUS DEBITORIBUS NOSTRIS?

B. Quoniam niſi faciles ad ignoſcendum ipſi ſimus, queis tantulum debetur, lege Talionis (idque jure merito) nobiſcum aget Deus, cujus juſtitiæ nos noſtraque debemus omnia. *Mat.* 6, 14. Vide *Parabolam* Debitoris, *Mat.* 18. 'Non oſcitanter præ-'tereunda eſt mira iſta *Epanaphora prolepti-'ca*, qua redit Dominus ad hanc *Petitionis* 'clauſulam, *Mat.* 6, 14. Finita enim preca-'tione ſtatim ſubjungit, ἐὰν γὰρ ἀφῆτε τοῖς ἀν-'θρώποις &c. quæ cum proxime præceden-'tibus *v.* 13. nullo gaudent Societatis vin-'culo, quod tamen (ad vitandum ſenſus 'ἀσύμπ]ωτον) omnino poſcere videtur par-'ticula cauſalis γάρ. Sed hac locutione ta-'citæ objectioni occurrit Dominus: durum 'enim videretur (quæ carnis eſt ad vindi-'ctam pronitas) offenſarum veniam à Deo 'petere ea lege, ſicut & nos condonamus 'injurias nobis illatas, id enim eſſet *timide* 'rogare: abſoluta igitur precatione obje-'ctionem iſtam (quod ante fieri commode 'non potuit) quam *cordium Scrutator* in 'animis ipſorum quoque Diſcipulorum ori-'turam facile deprehendit, illico peſſundat: 'quaſi diceret, Iſtam ſcio Orationis partem

'non

'non admodum ad guſtum Carnis facturam,
'at neceſſe eſt ut illa quoque deglutiatur,
'*nam ſi remiſeritis Hominibus* &c. Hîc ita-
'que neceſſitatem τῦ ἀνλιαγγνῶναι in ſuo-
'rum animos quaſi clavum trabalem adigit
'& infigit Chriſtus.

A. *Quomodo autem remittendæ ſunt nobis* Fratrum *erga nos offenſæ*?

B. Magna hîc opus eſt cautela, ut ne ad dextram deflectamus, aut ſiniſtram. Nam 1°. Noſtrum omnino non eſt remittere *culpam*, cum hoc unius ſit Dei, (uti diximus in *Symbolo.*) Interim vero Deum animitus rogare, ut culpa, quæcunque demum in nos fuerit, gratioſe condonetur, Chriſtianam plane decet Charitatem. 2 *Tim.* 4, 16.

A. *Quin eodem capite* Alexandro *Ærario longe alia precatus eſt* Apoſtolus, v. 14.

B. Sic, ut Apoſtatæ, quem tradiderat Satanæ, 1 *Tim.* 1, 20. quique ex *obſtinata* animi perverſitate non tam *Pauli* perſonam quam ipſum *Evangelium* rabide impetiverat (*vehementer enim reſtitit Sermonibus* ejus, 2 *Tim.* c. 4. v. 15.) Reliquos illos ex Carnis *infirmitate* lapſos facile judicabit Charitas

A. *An vero non licet* Apoſtatæ *Salutem Deo precibus noſtris commendare*?

B. Diſtinguendi ſemper ſunt Infirmi à præfractis & malitia in Evangelium fermentatis. Pro Infirmis Apoſtolum orare modo oſtendimus, ſicut & Chriſtus ipſe pro

iis

iis, qui cæco impetu, non certa Perſonæ ſcientia, pretioſiſſimum ejus ſanguinem fuderunt. *Luc.* 23, 34.

A. *Quid ergo ſiquis ex alte incocto in Chriſtum & ejus Evangelium odio, nuntium religioni remiſerit?*

B. Hoc ſoli *cordium Scrutatori*, & cuicunque is revelaverit, certo perſpectum eſſe poteſt: proin hîc cavendum maxime, ne judicium de quoquam præcipitemus; ſed, quantum ſinit ratio, charitatem ſemper exerceamus, ac Patris cœleſtis exemplo (prout Ipſe jubet) miſericordes ſimus. Sed cum interdum accidit, ut deplorata quorundam malitia haud [a] ſecus apparet, ac ſi Dominus eam digito monſtraret (quod indubie vidit in *Alexandro Paulus*) non video quî pro talibus *abſolute* orandum ſit, quin potius judicio Dei ſunt relinquendi; qui etſi facillime poſſit, perraro tamen ejuſmodi ſcelerata capita ad *pœnitentiam* revocat. Huc omnino facit locus iſte *Heb.* 6. à *commate* 4. ad 10. & [a] *Joannis* illud, *Eſt peccatum ad mortem, non pro illo dico ut roget.* [a] 1 *Jo.* 5 16.

'Notiſſimum eſt ex [b] Veterum monumen-
'tis quam atrocia in *Traditores* & *Transfu-*
'*gas* edita fuerint Exempla. *Quadriennii,*
'*Sexennii,* imo interdum & *Decennii* mace-

---

[a] *Vide* Calvin. *in* 1 Joan. 5. [b] *Concil.* Nicæn. *Can.* 11, 12. Ancyran. 4, 5, 6, 8, 9.

ratio-

'rationes pro benignitate & clementia ha-
'bebantur. *Concil. Ancyranum* (quod mi-
'reris) ad *tricennium* uſque in quibuſdam
'caſibus protruſit (*Can.* 16.) nec ante ad
'communionem Eccleſiæ *plenam*, (i. e. tum
'*Orationis*, tum *Sacramentorum*) denuo re-
'ceperunt. Iidem tamen à *Novatianorum*
'Hæreſi, qui lapſis poſt Baptiſmum quibuſ-
'cunque pœnitentiam abjudicabant (ex
'male ſcilicet intellecto iſto Epiſtolæ ad
'*Hebræos* loco, *cap.* 5.) longiſſime ſejuncti.

A. *Sed è diverticulo in viam: oſtende quomodo dicantur Homines in ſe admiſſas* remittere *injurias.*

B. De *culpa*, perſpicuum eſt *Humanum* hanc tranſvolare *Forum*, ſicut & *pœnam æternam.* De *pœna* itaque *civili* potiſſimum quæritur, quæ cum ſit *publiça legis obligatio* (quanquam *ſecundaria*) privato nemini concedendum eſt *Jus pœnæ*, neque ſcilicet in cauſa *propria*, neque *aliena*, cum in neutra ſit *Judex*; ſed [a] *Dei miniſtris* Principibus, eorumque [b] *Deputatis* relinquenda omnis vindicta [a] *Rom.* 13, 4. [b] 1 *Pet.* 2, 14.

A. *Dic itaque quouſque & quomodo* vindictam *petere liceat à magiſtratu, ita ut integra ſervetur lex Charitatis à Chriſto præſcripta.*

B. 1°. Non in [a] *levioribus* injuriis, quas potius privatim & amice componendas, aut tacite devorandas ſuadebit pietas Chriſtiana; niſi forte uſque adeo repetantur & *excreſcant*,

creſcant, ut *publicam* honeſtatem lædere videantur, aut perſonarum *lædentis* & *læſæ* conditio valde inæqualis pœnam repoſcat. *Creſcit enim cum perſona delictum*, *Mat.* 5, 35. &c. 1 *Cor.* 6, 4. &c. Quin 2°. in *gravioribus* injuriis palam eſt Magiſtratum adeundi copiam à Deo fieri, quippe qui *ad hoc conſtitutus eſt* (ut ſupra, *Rom.* 13.) veluti ſi quis Parentem, Filium, imo aut quemvis alium contra leges *occiderit*, ſi Domum *incenderit*, Bonis *ſpoliarit*, aut honeſti nominis quempiam *convitiis* & *falſis Criminationibus* cenſuræ & ludibrio expoſuerit, aut ſi tale aliquid interminatus fuerit.

A. *Sed* ulciſci *peccata* & remittere *diverſum ſonant.*

B. Pœna proprie debetur Magiſtratui; ſed privato cuique quod ſuum eſt, aut *in ſpecie* ſcilicet, aut *valore*. Hinc qui ſuum (rem ſemper intelligo momenti) nil ultra repetit, idque animo *rigore* omni & *inimitia* vacuo, parti ſemper lædenti, quantum in ſe fuerit, pietaſque poſtulat, benefacere cupiens, dum Magiſtratus ex munere ulciſcitur, remittit ipſe peccatum.

A. *Quid de Debitis* pecuniariis *exiſtimandum, ubi quis* (*non ſuopte potiſſimum vitio*) *ſolvendo haud fuerit*?

B. Debitoris eſt *nemini quicquam* libenter [a] *debere* præter amorem, & bona fide cum Creditore agere. [a] *Rom.* 13, 8. Quod ſi in eas forte inciderit anguſtias, ut Debi-

tum dissolvere nequeat, *prudentiæ* & *charitati* Christianæ ista relinquenda, quæ omnem in Creditore pudefacient rigorem, simulque Rationis, quam Deo redditurus est Ipse, terrorem incutiet.

A. *Qualiter itaque comparatos esse decet, ut hanc cum cæteris* Petitionem *ad Deum intrepide dirigamus?*

B. Animo miti & procul à vindictæ æstro, ad iram tardi, ad ignoscendum faciles & propensi, inimicis benevoli & bene facientes, illorum denique Animarum salutem Deo toto corde commendantes,& quantum in nobis fuerit, serio promoventes.

A. *Audiatur ultima* Petitio.

B. Ea sic habet. NE NOS INDUCAS IN TENTATIONEM, SED LIBERA NOS A MALO.

'Hanc petitionem in binas nonnulli divi-
'sere, quo pacto septem totius *Orationis*
'Petitiones numerant; sed obstat non modo
'particula adversativa ἀλλὰ, quæ quod pro-
'xime antecessit omnino respicit; sed & ipsa
'utriusq; clausulæ *communis materia*, quæ
'est *à malo liberari*, idq; *ne inducamur in ten-*
'*tationem*, contra quam orandum non esset
'nisi ut rem malam & minime expetendam.
'Ordo certe *Petitionis* observatione dignus,
'quod proximum ab ea quæ est *de Remissio-*
'*ne peccatorum* locum obtinuit. Unde ad-
'monentur Fideles, ne ita de peccatis præ-
'teritis (Christi sanguine per Fidem ablu-
'tis)

'tis) triumphos agant, quin ad nova ſem-
'per ſubeunda certamina ſe accingant, nec
'pacem cum hoſtibus cis Cœlum ſomni-
'ent.

A. *Quid hîc ſignificat* Tentatio?

B. Vox mediæ ſignificationis eſt, ſed hoc loco uſurpata in partem *ſequiorem*. Notiſſimum eſt *in genere* idem valere quod *probare, explorare, ſollicitare, &c.* quovis modo, in finem, ſive bonum, ſive malum. In ſpecie dividitur in *Tentationem Divinam, Humanam*, & *Diabolicam*.

A. *Quin aperte negat Apoſtolus Deum* tentare *quenquam*, Jac. 1, 13.

B. Intelligendus eſt de *tentatione* ad *peccatum*, cujus merito fomitem omnem & culpam in peccatores ipſos ibidem rejicit *Apoſtolus*; qui, prava exſtimulante concupiſcentia, in omne nefas ſuopte impetu prolabuntur.

A. *At reclamare videtur tota fere Scriptura, quæ Deum dicit* excæcare, indurare, pravis cupiditatibus tradere, *&c.*

B. Hoc juſto Dei permittentis, quin & gratiam *ſubtrahentis*, judicio fit; quo Homines ex propria ipſorum *Concupiſcentia* jam excæcatos, induratos, cum petulante faſtidio *Gratiæ* (multimode & multoties *oblatæ*) in impietatis ſtudio [a] proficere ſinit ad meritiſſimam illorum perniciem; non quod Ipſe *Auctor* ſit peccati, ſed *Ultor*. [a] *Pſ.* 81, 12. *Rom.* 1, 26.

Ro-

'Rogandus est Lector, ut *Calvinus* audi-
'atur, qui tam atrociter in hoc argumento
'vapulare à quibusdam solet. Verba sunt in
'dictum *Jacobi* locum. *Duo*, inquit, *sunt hic notanda. Nam cum Scriptura excæcationem vel obdurationem cordis Deo tribuit, neque illi initium assignat, neque facit mali Auctorem, ut culpam sustinere debeat.* Et mox, *Scriptura reprobos à Domino conjici ait in pravas Cupiditates; an quia Dominus cor eorum depravet, vel corrumpat? Minime, ideo enim subjicitur pravis desideriis, quia jam corruptum & vitiosum erat. An vero cum excæcat, vel indurat Deus, peccati Auctor est, vel Minister? Imo hoc modo peccata ulciscitur, justamque mercedem impiis rependit, qui Spiritu suo regi abnuerunt. Sequitur ergo neque peccati originem esse in Deo, neque illi culpam imputari posse, quasi ex malis voluptatem capiat. Summa est, frustra tergiversari Hominem, qui vitiorum suorum culpam rejicere in Deum conatur, quia non ex alio fonte proveniat quicquid est malorum, quam ex perversa hominis concupiscentia. Atque ita sane res habet, non aliunde nos impellit, sed cuique pravam suum affectum esse Ducem ac Impulsorem.* Hæc ille: qui *Vir*, ob eximias animi dotes ab Adversariis quoque *Pontificiis* admirationi habitas, totque devoratos in Ecclesiæ bonum labores, si, ut fit, *Hominem* se alicubi ostendit, meruit saltem ab omnibus, qui

Re-

Reformati audire volunt, honeſtius atque mitius tractari, tantique nominis carnificinam Lanionibus potius *Romanenſibus* (qui artem profitentur) relinqui par eſſet.

A. *Quænam ergo eſt illa* tentatio Divina?

B. Ea duplex eſt: altera nudæ *explorationis*, altera *correctionis* & *diſciplinæ paternæ.*

A. *Utramque explica.*

B. Tentatio prima eſt *explorationis*, ſive δοκιμασία, qua Deus Fidelibus tum exercendæ tum palam exhibendæ (quam largitus eſt eis) Gratiæ materiam & quaſi ſegetem ſuppeditat. Ita Patrem Fidelium tentaſſe legitur ad immolandum *Iſaacum* ſuum, *Gen.* 22, 1. *Nunc enim*, inquit, *novi quod times Deum*, v. 12. non quod Deo ignota ante fuerat Servi ſui Fides, ſed quod illuſtri teſtimonio palam omnibus feciſſet. Idem de *Jobo* ex parte ſentiendum; *ex parte*, inquam, nam ipſo tandem confitente tali opus habuit vir Sanctus *medicina*, c. 42, 5, 6. Eodem quoque modo ſanctiſſimos tentavit Apoſtolos, omnimodis perſecutionibus & calamitatibus objectos, quo divina in illis Gratia (ſicut auri, in fornace probati, nitor) magis effulgeret.

A. *Expone tentationem* Correptionis & Diſciplinæ.

B. Iſta eſt, qua Deus, ut Pater, Fideles, ut Filios, caſtigat; præcipue ob emendationem vitæ, teſte paſſim Scriptura.

A. Perge ad tentationem humanam.

B. Ea ſcilicet duplex eſt. Prima eſt *activa*, qua Homo Deum tentat ad [a] *extraordinaria* potentiæ, bonitatis, juſtitiæ, aut veracitatis ſuæ edenda ſpecimina, de qua dicitur, *Non tentabis Dominum tuum, Mat.* 4,6,7. Sic [b] *Iſraelitæ* ſæpe in deſerto. Nec in totum excuſari poteſt *Gideon, Judic.* c. 6. Sic omnes Impii, qui Spiritus & Verbi ſui ductum rebelles aſpernantur. [a] *Mat.* 12, 39. [b] *Num.* 14, 22. Altera *Paſſiva*, qua Homo tentatur à ſeipſo, ſive Concupiſcentia ſua. *Jac.* 1. Sub hac inhabitante ingemiſcunt [a] Pii, regnante [b] obdurantur durati, inſoleſcunt Impii. [a] *Rom.* 7, 24. [b] *Eph.* 4, 19.

A. *Quæ demum eſt* tentatio Diabolica?

B. Qua ut *Serpens*, [a] aſtutia, & blanditiis; ut *Leo*, [b] minis & furore ſuo tentat (Fideles potiſſimum) ad peccandum. [a] 2 *Cor.* 2, 11. [b] *Apoc.* 12, 12.

A. *Quid ergo hîc petimus?*

B. 1°. Ab omni *tentatione Diabolica* liberari, quia iſta ex ſe ſemper in malum tendit, etſi facile ſit Deo vertere [a] in bonum. [a] *Luc.* 22, 31, 32. 2°. Non eſt abſolute petendum à *tentationibus divinis* liberari, ſive tanquam in *pompam* virtutum cedant, ſive pietatis *profectum*, ſed ne nos Ipſe *inducat* in tentationem, *i. e.* ne tentet [a] in Ira niſi

pa-

paterna, nec ſupra *modum*, & *vires* noſtras : [b] ut denique in omnibus ſufficiat nobis Ipſius Gratia, quæ exitum tentatis felicem præbeat. [a] *Jer.* 10, 24. *Pſal.* 6, 1. [b] 2 *Cor.* 12, 8, 9.

A. *Sed* tentationes *etiam* Divinæ (*quales ſunt Piorum in hac vita calamitates & ærumnæ*) *deprecandæ videntur, quoniam &* naturæ *adverſantur, & ſunt peccati merces.*

B. Hoc quidem probat non eſſe expetendas *in ſe*, ſed neque ſimpliciter deprecandas, quatenus à Patre cœleſti proficiſcuntur, qui facit ut omnia ſe diligentibus *operentur in bonum:* & quamvis hoc faciant *per accidens*, non ſcilicet ex *natura ſua*, ſed ex *diſpoſitione paterna*, tamen quovis modo divinitus adhibito promoveri gloriam Dei, noſtramque ipſorum ſalutem, abſit ut hac petitione deprecemur. *Jac.* 1, 2, 3.

A. *At Chriſtus ipſe oravit*, Tranſeat à me Calix iſte, *Mat.* 26.

B. 1°. Non ſimpliciter, ſed, *ſi fieri poteſt*, & cum Epanorthoſi, qua ſe pie ſubmiſit divinæ voluntati ; *nihilominus*, *non quod Ego volo, ſed quod Tu vis.* 2°. Longe alia erat conditio Chriſti, alia noſtra. Illi luctandum erat cum *Juſtitia Divina*, quæ ei minime pepercit (etſi non ob peccata ſua) *in die Iræ ſuæ?* nobis, ut cum clementiſſimo *Patre* ſemper res eſt; Illi tunc temporis, ut cum ſevero *Judice*.

A. *A*

A. *A quo* malo liberari *petimus, cum dicimus* ἀπὸ τοῦ πονηροῦ ?

B. 1°. A *Diabolo,* qui eſt & ὁ πονηρὸς, & ὁ πειράζων. *Mat.* 13, 19. & *c.* 4, 3. 2°. Ab omni prorſus *afflictionis* malo; eatenus, ut ne aut gravitate aut mora [a] ſuperet *vires,* ut [b] cedat in *bonum,* ut [c] *patienter* & *ſtrenue* feramus, ut demum cum ſuavi ſenſu paterni [d] affectus in Deo ſemper condiatur. [a] 1 *Cor.* 10, 13. [b] *Gen.* 50, 20. *Phil.* 1, 19, 20. 2 *Sam.* 16, 12. [c] *Heb.* 12, 5. [d] *Pſal.* 119, 75. 2 *Cor.* 7, 6. 3°. (Idque præcipue) ab omni peccato *regnante,* ſine quo [a] exercere quidem multa, [b] nocere nil poterit. [a] *Heb.* 12, 11. [b] 1 *Pet.* 3, 13.

A. *Supereſt ut cum* clauſula *illa* Doxologica *ſermonem abſolvas.*

B. Ea autem hæc eſt, QUIA TUUM EST REGNUM, ET POTENTIA, ET GLORIA, IN SECULA SECULORUM, *AMEN.*

A. *Magnifica ſane Coronis ! quid autem ſibi vult ?*

B. Ut (cum recognitione *Orationis* Præfatoriæ) Bonitatem omnem, Potentiam, atque Divitiarum plenitudinem Deo jure meritiſſimo tribuat, quo ſi quid aculei habeant aut Patris viſcera, aut Glorioſiſſimi Regis immenſum robur, & æterna Dominatio, ad exſtimulandam Filiorum fiduciam, intrepide ad eum accedamus; ſimulque admo-

moneat quis debet esse precum nostrarum scopus, & in quem omnis defigenda spes est, ut vota consequamur.

A. *Sed* Regno, Potentia, *&* Gloria *fulgent etiam Principes mundani.*

B. Sic est; at horum quantuscunque splendor est tanquam cicendulæ ad Solem; imo *nihilum*, *& minus nihilo*, ut Prophetæ *admiranda* illa utar elegantia, *Is.* 40, 17, quod satis innuit Articulus *Emphaticus.* ἡ βασιλεία, ἡ δόξα, *&c.*

A. *Ostende instantiis aliquot discrepantiam.*

B. 1°. Regnum Dei est simpliciter Universale: neque enim Terræ modo universæ, sed totius quoque Creationis idem & Factor & Dominus sit necesse est, qui in omnibus facit quodcunque vult. *Psal.* 135, 6. 2°. Reges & Principes terreni non nisi ab eo, [a] idque jure plane *feudatorio*, vel potius ut ejus Proreges & [b] Ministri, Regna sua quæcunque possident & administrant, qui ea quoque [c] dat quibuscunque vult. [a] *Psal.* 72, 11. [b] *Rom.* 13, 4. [c] *Dan.* 4, 17. Unde & Regis Regum, & Domini Dominantium sibi stylum vendicat. 3°. Regni ejus Finis non erit; sed, reliquis in nihilum subsidentibus, Illius est Regnum, & Potentia, & Gloria, in *Secula Seculorum.* Vide plura ad *Petit.* 2.

A. *Quid*

A. *Quid hîc particula notat, AMEN?*

B. Eſt & vox *Optantis*, qua ratum eſſe quod petimus ardentius, & velut ex abundanti rogamus; & vox quoque per Fidem *Aſſentientis*, qua nos exauditum iri propter Dominum Jeſum Chriſtum nihil dubitamus. Huc facit primævæ praxis Eccleſiæ, 1 *Cor.* 14, 16.

FINIS.

Errata in *Enchiridio.*

Pag. 3. *lin.* 25. *pro* 20 *lege* 21.
p. 6. *l.* 3. *pro* 7 *lege* 17.
p. 8. *l.* 3. *dele* in.
l. 8. *pro* 19 *lege* 9.
l. 10. *pro* 4 *lege* 3.
p. 9. *l.* 3 *pro* If. 44. 6. *forsan legendum* If. 46. 4.
p. 12. *l.* 26. *pro* 13, 5, 6. *lege* 135, 6.
p. 13. *l.* 9. *pro* 3 *lege* 8.
l. 21. *lege* nominibus.
p. 15. *l.* 8. *lege* A. *Qui*
l. 14. *pro.* 41. *forsan legendum* 14.
l. 17. *pro* 95 *lege* 9, 5.
l. 23. *pro* If. 44, 6. *forsan legendum* If. 46, 4.
p. 23. *l.* 14 *lege* A. *Quænam.*
p. 18. *l.* 24. *pro* 35 *lege* 25.
l. 25. *pro* 11, 12, *lege* 12, 13.
p. 24. *l.* 9. *lege* perſpicacite.
p. 25. *l.* 2. *pro* 41 *lege* 51.
p. 30. *l.* 25. *pro* 14 *lege* 4.
p. 31. *l.* 9. *lege* affectu.
l. 11. *ante* quicquid eſt *inſere literam* (a)
p. 32. *l.* 17. *pro* 17 *lege* 15.
p. 33. *l.* 17. *pro* 33 *lege* 32.
l. 21. *pro* 29 *lege* 59.
p. 34. *l.* 12. *ante* gratia Dei *inſere literam* (a)
l. 15 *pro* 20, 17. *lege* 2, 20, 27.
l. 30. *ante* amplectitur *inſere literam* (e)
p. 36. *l.* 6. *ante* Deus *inſere literam* (a)
l. 7. *ante* Chriſtus *inſere lit.* (b)
p. 42. *l.* 14. *ante* omnibus *inſere literam* (d)
p. 45. *l.* 8 *pro* 10 *forsan legend.* 20.
p. 51. *l.* 24 *lege* Ceremonias.
p. 53. *l.* 12. *pro* 48 *lege* 8.
l. 23. *pro* 32 *lege* 31.
p. 58 *l.* 20. *lege* quibuſcunque.
p. 60. *l.* 11. *pro* 10 *lege* 20.
p. 64. *l.* 24. *ante* 2 Cor. *inſere literam* (c)
p. 65. *l.* 7. *lege* & cap. 34.
p. 72. *l.* penult. *lege* ἀυθοχθείαν.
p. 73. *l.* 4. *lege* repudii.
p. 86. *l.* 7. *pro* 13 *lege* 12.
p. 87. *l.* 7. *ante* generali *inſere literam* (b)
p. 89. *l.* 22. *lege* 1 Cor.
p. 97. *l.* 2. *pro* 21 *lege* 25.
p. 99. *l.* 3. *ante* virtute *inſere lit.* a
l. 23. *ante* Pſ. 15. *inſere lit.* (c)
p. 102. *l.* 13. *pro litera* d *lege* e.
l. 16. *pro* 8 *lege* 10.
p. 103. *l.* 19. *pro* 18 *lege* 28.
l. 23. *lege* profitentium.
l. ult. lege 5, 14.
p. 116. *l.* 6. *lege* ſuffraganeus.
p. 119. *l.* 7. *pro* 28. *forsan legendum* 24.
l 25. *pro* 59 *lege* 58.
p. 122. *l.* 5. *pro* hic *lege* hîc.
p. 137. *l.* 12. *pro* 20 *lege* 10.